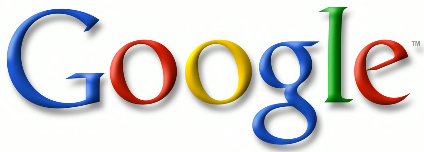
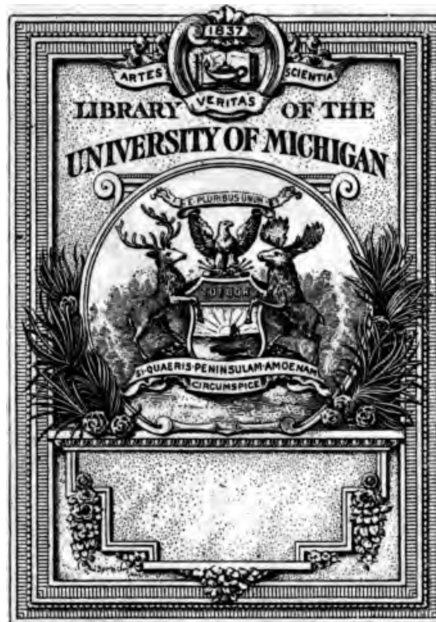

UNIV.
OF
MICH.

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

ERNST KAPER

HEINRICH v. KLEIST: ROBERT GUISKARD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1908

Denne Afhandling er af det philosophiske Facultet ved Københavns Universitet kendt værdig til offentligt at forsvares for den philosophiske Doctorgrad.

Den 15. November 1907.

P. F. V.

J. L. Heiberg,

Decanus.

Til Minde om min Fader.

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD

1828 sluttede Sæsonen på Det kongelige Theater i København med Kleists Drama „Prinz Friedrich von Homburg“ eller, som det kaldtes hér: „Slaget ved Fehrbellin“. Opførelsen, der bares af de ypperste indenfor Datidens danske Skuespilkunst, var mesterlig og høstede udelt Bifald. Denne Opførelse, såvelsom den udmærkede Kritik, som Johan Ludvig Heiberg skrev [1]) i Tilslutning til Tieck, der 10 År efter Digterens Død havde udgivet dette Drama, gør vor Nationalscene og dets Publikum så meget større Ære, som en virkelig Vurdéring af dette dristige Drama, som overhovedet af Kleists Digtning, har brugt lange Tider om at trænge igennem i Digterens eget Land.

Til Gengæld slår i Tyskland i vore Dage ofte selv den faglige Kritik af Kleist om til Panegyrik. Thi ved Napoleons Underkuelse af Preussen vendte han sig fra spekulativ-æsthetisk Sysselsættelse til en voldsommere og lidenskabeligere Agitation for Fædrelandets Oprejsning end nogen anden tysk Digter, og ved dette Sindelag står han i Pagt med de Magter, som siden da har rejst Tyskland til Storhed.

Der synes derfor nu at være Plads også for Udlændinge i Rækken af dem, der vil bidrage til en saglig Forståelse af Kleist og hans Kunst.

Studiet af Kleists Liv og Digtning er imidlertid i de sidste Årtier blevet så omfattende, at den, der ønsker at yde noget eget, måske snarere bør søge at jage Sonden endnu længere ned på eet enkelt Punkt end holde sig til en almindeligere Oversigt.

Som Emne for min Undersøgelse har jeg derfor valgt Fragmentet „Robert Guiskard“. Om Henrich von Kleist siger J. L. Heiberg, at

[1]) Kjøbenhavns flyvende Post 1828 Nr. 53—54. J. L. Heibergs Prosaiske Skrifter. Kjøbenhavn 1861. Bd. VII S. 191 f.

han indenfor det højere Skuespil upåtvivlelig var det største Geni i den nyere Tid, og at denne Genius ret af Naturen var kaldet til at blive for os omtrent, hvad Shakespeare var for sine Samtidige, og med det Værk, hvoraf Fragmentet er Ruin, stræbte han just at skabe sit Mesterstykke: en virkelig Fornyelse af den dramatiske Kunst ved Samarbejdning af antik og moderne dramatisk Teknik.

Så meget mere har jeg følt mig tilbøjelig til at anstille disse Undersøgelser, som der hidtil ikke er foretaget nogen Bearbejdelse af den Litteratur, der behandler de mange philologisk-æsthetiske Spørgsmål, som knytter sig til dette Fragment.

København, Januar 1908.

Ernst Kaper.

I. Fem År af Kleists Liv.

(April 1799 — Juni 1804.)

Afsked fra Hæren 1799.

Ved kgl. Kabinetsordre af 4. April 1799 meddelte Kong Frederik Wilhelm III Secondelieutenant v. Kleist i Potsdam Afsked af den preussiske Hær. Kongen rettede endnu til ham foruden denne en anden Kabinetsordre, af 13. April, sålydende:

Ich habe gegen Euern Vorsatz, Euch den Studien zu widmen, nichts einzuwenden, und wenn Ihr Euch eifrig bestrebet, Eure Kentnisse zu erweitern, und Euch zu einem besonders brauchbaren Geschäftsmanne zu bilden, so werde Ich dadurch auch in der Folge Gelegenheit erhalten, Mich zu bezeigen als Euer . . .[1])

Hertil slutter sig atter følgende Revers, udstedt af Kleist:[2])

Nachdem Sr. Königlichen Majestät von Preussen mir Endesunterschriebenem den aus freier Entschliessung und aus eignem Antriebe um meine Studia zu vollenden allerunterthänigst nachgesuchten Abschied aus Höchst Dero Kriegsdiensten in Gnaden bewilliget: so reservire ich mich hierdurch auf Höchst Dero ausdrücklichen Befehl: dass ich weder ohne Dero allerhöchsten Consens jemals in auswärtige Krieges- oder Civil-Dienste treten, noch in Höchstdero Staaten wiederum in Königl. Kriegsdienste aufgenommen zu werden, anhalten will; dagegen ich mir vorbehalte, nach Absolvirung meiner Studia Sr. Majestät dem Könige und dem Vaterlande im Civilstande zu dienen. Diesen wohlüberdachten Revers habe ich eigenhändig ge- und unter-schrieben. So geschehen Francfurt a/O den 17ten Aprill 1799.

Heinrich v. Kleist,
vormals Lieut. im Regt. Garde.

---

1) Reinhold Steig: Neue Kunde zu Heinrich v. Kleist, S. 2 f.
2) Minde-Pouet, Euphorion IV, S. 537 f. og Ny Udgave V, S. 39.

Ved disse Ordrer og Tilsagn drages der visse og, som det vil vise sig, ikke betydningsløse Grænser for den Frihed, Kleist vinder.

Heinrich v. Kleist var født i Frankfurt an der Oder i Oktober 1777 som ældste Søn i en preussisk Junkerfamilie med udpræget militære Traditioner[1]). Knap 15 År gammel indtrådte han, som det fulgte af sig selv, i den preussiske Hær og deltog i Felttoget mod Frankrig. Allerede i Slutningen af et Brev, han 1795 fra Felten skrev til sin 3 År ældre Halvsøster Ulrike v. Kleist, rører der sig imidlertid en vag Opposition mod Militærvæsenet: „Gebe uns der Himmel nur Frieden, um die Zeit, die wir hier so unmoralisch tödten, mit menschenfreundlicheren Thaten bezahlen zu können!“ (N. U. V, S. 23). Og da først Garnisonslivets stramme Ensformighed har afløst Feltlivet, drives den unge Officér af sit higende Sind med uimodståelig Magt ud. Da begge hans Forældre, om hvis Karaktérer vi forøvrigt véd såre lidt, var døde, var det Formynder og Slægtninge, der modsatte sig hans Ønske. Han var efter deres Mening for gammel til at studére, hans Formue var for ringe. De spurgte ham, hvilket Brødstudium han vilde vælge. Muligheden af noget andet lå over deres Horizont. Men Kleist værgede sig mod disse Krav. Hvad den 21årige unge Mand søgte ved sin Udtræden af Hæren, var ikke nogen Uddannelse til „en særlig brugbar Praktiker“, men det var slet og ret: Lykken. Og han mener at have fundet den sikre Vej dertil! — Driften i ham var stærk nok til, at han førte sin Udtræden igennem og på Trods af Slægten betrådte sine egne Veje. Vi vil få at se, at han dermed ikke for stadig har frigjort sig fra Slægtens Omdømme.

Vi kender nøje Kleists Bevæggrunde til dette afgørende Skridt fra et langt og indgående Brev, som han skrev derom til sin tidligere Huslærer (N. U. V, S. 24 f.)[2]). Han hævder heri sin Ret til som tænkende Menneske at følge sin egen Overbevisning ved Valget af den Vej, ad hvilken han vil søge at nå Lykken. Som Lykke står for ham „die vollen und überschwenglichen Genüsse, die in dem erfreulichen Anschauen der moralischen Schönheit unseres eigenen Wesens liegen“, mens „Reichthum, Güter, Würden und alle die zerbrechlichen Geschenke des Zufalls“ ikke fortjener dette Navn. Som en Stoiker mener han således at unddrage sig Skæbnens Herredømme. Han vil være „ein Schüler der Weisheit“ og tilstræbe en fuldkomnere Uddannelse. Soldaterstanden bærer i

---

[1]) Prorektor Schwarze efterviser (Gegenwart X 1876, S. 287) først efter Kirkebogen, at H. v. Kl. er født 1777 og ikke 1776, som man (skønt Meusel: Gelehrtes Teutschland (1821) havde det rigtige Årstal) hidtil havde troet. I Karl Siegen: Kleist und der Zerbrochene Krug er S. 131 Dåbsattesten aftrykt. — Digterne Ewald v. Kl. og Franz v. Kl., af samme Familie, var også Officérer, ligesom Kleists Forfædre. (Rahmer: das Kleist-Problem S. 38 f.).

[2]) Smlgn. Aufsatz, den sichern Weg des Glücks zu finden, und ungestört, auch unter den grössten Drangsalen des Lebens, ihn zu geniessen! An Rühle (N. U. IV, S. 57), der rummer en Mængde af de samme Tanker i samme Form. Det citérede Brev ønsker Kleist tilbage af Adressaten! — Når Ernst Kayka (Kleist und die Romantik S. 8—15) i meget og særlig i hans Udtræden af Hæren sporer Franz v. Kleists Indflydelse på Heinrich, savner hans Opstillinger ganske faste Holdepunkter.

sig noget med hans Væsen absolut incommensurabelt, og når det hele Regiment gør sine Kunster, forekommer det ham som et levende Tyranniets Monument. Pligterne som Menneske og som Officér anser han det for umuligt at forene, og særlig medfører det militære Straffesystem hyppigt indre Konflikter for ham. Allerede under hele Garnisonslivet i Potsdam har han mere været Student end Soldat. „Ich habe mich ausschliesslich mit Mathematik und Philosophie, als den beiden Grundfesten alles Wissens, beschäftigt, und als Nebenstudien die griechische und lateinische Sprache betrieben, welche letztere ich nun zur Hauptsache erheben werde." Kun ubetydelig har den Hjælp været, som han har søgt, dels hos Lærer, dels hos sin medstudérende, en yngre Kammerat, sikkert en Fændrik ved Regimentet ved Navn Rühle v. Lilienstern, også senere hans nære Ven. Særlig Philosophie har han studéret på egen Hånd! Han betvivler, at han nogensinde vil søge Embede, og glæder sig, skønt han ikke vil sky nogen Art af Brøderhverv og Arbejde, når de blot er ærlige, over den Støtte, han kan have i sin lille Formue.

For at forstå Kleists senere Liv og Virke må man kende denne Idealisme, der leder hans første egne Skridt. Han skriver 2 Åar senere (22. Marts 1801. N. U. V, S. 203): „Ich hatte schon als Knabe (mich dünkt am Rhein durch eine Schrift von Wieland) mir den Gedanken angeeignet, dass die Vervollkomnung der Zweck der Schöpfung wäre". [1]) Men det synes mere at være hans unge philosophiske Studium end æsthetisk Læsning, der har modnet hans Beslutning. [2])

Som den ydre Anledning til at vælge dette Tidspunkt for Udtrædelsen nævner han for det første, at det havde vist sig, at han fattede Mathematiken bedre på egen Hånd end ved Lærerens Foredrag, af Hensyn til hvilke han hidtil var blevet, og dernæst den forestående Excercitsperiode, der vilde røve en kostbar Tid fra ham.

Studietiden i Frankfurt 1799—1800.

Kleist er draget til sin Hjemstavn, Frankfurt a/O og er flyttet ind i sit Fædrenehjem. Byen havde dengang endnu Universitét, men dette var lille og mindre betydeligt. For Kleist skulde det også kun være en Overgangsstation. Senere agtede han sig til Göttingen for dér at studére — højere Theologi, Mathematik, Philosophie og Physik!

---

[1]) Jvnfr. den af Bülow: H. v. Kleists Leben und Briefe S. 7 meddelte Stambogsoptegnelse fra hans første Tjenesteår i en ømt elsket Venindes Stambog: . . . Menschen . . ., die in der Vollkommenheit unaufhörlich wachsen, — o wie selig sind sie! (N. U. V, S. 442).

[2]) Når Gaudig (Wegweiser durch die klassischen Schuldramen IV, 2den Udg. 1905, S. 11—13) i Modsætning til den hidtil gældende Opfattelse fremhæver Kleists philosophisk farvede Motivéring og dennes Afstamning fra Kants „Kritik der praktischen Vernunft", om end i uklar og inkonsekvent Opfattelse, gør han Uret i samtidig helt at benægte det æsthetiske Dannelsesideals Indvirkning på Kleist i denne Periode. Foruden Omtalen af Wielands Indflydelse, der efter Kleists egne Ord ligger længe før Kants, vidner også hans Studium af de klassiske Sprog og det Kollegium over „literarische Encyklopädie", han vælger for første Semester, — skønt hverken Goethe eller Schiller, hvilken sidste gennem Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen særlig repræsentérer det æsthetiske Dannelsesideal, nævnes, — mod Gaudigs berigende, men énsidige Opfattelse.

Hans Forudsætninger for akademiske Studier var ikke gode. I Stedet for en regulær Forberedelse havde han bag sig først Huslærerundervisning og en kortere fransk Skolegang i Berlin og så endelig Militæruddannelsen, der har måttet virke meget uheldigt på hans ildfulde Temperament. De Studier, han havde drevet som Officér, havde han til Dels drevet på egen Hånd, og vi så ham ikke fri for den opvakte Autodidakts farlige Overlegenhedsfølelse. Han var ældre end de andre begyndende Akademikere og blev drevet frem af en almindelig og ubestemt Higen efter „Videnskaberne“.

Han kaster sig over Studierne med en sådan Iver, at det synes hans Lærere for meget. Selv mener han flere År senere (N. U. V, S. 276) at have lagt Grunden til sin Exaltation ved Overanstrengelse under Studierne i Frankfurt.

Om Studentens Alvor i Arbejdet er der ingen Tvivl. Om Studiernes Dybde udtaler Friedrich Dahlmann, Kleists nære Ven og Fælle under Krigen mellem Frankrig og Østrig 1809, sig i den højst interessante Meddelelse, han tilskrev Julian Schmidt (J. S.'s Udgave: Indledn. S. LXXVIII): „Kleist hatte Feldzüge und ernste, nicht blos dilettantische Universitätsstudien gemacht, das habe ich aus seinen Collegienheften gesehn.“ Og efterhaanden som Kildeundersøgelserne til Kleists Værker er skredet frem, viser det sig, at han har haft større Læsning i fremmede Sprog end oprindelig antaget.[1]) Der er ingen Grund til at stemple hele Kleists Studium, om det end må have lidt af Mangler[2]), som det rene Dilettanteri.

Hvad der drager Kleist ind i de Menneskers Kreds, hvis Anskuelser han just havde brudt med, er Udsigten til det venskabelige Samvær med Søsteren Ulrike, af hvem han venter en Forståelse og en Anerkendelse, som han ikke kan undvære! (N. U. S. 40.)

Stolt over selv som et frit, tænkende Menneske ikke at være blevet stående dér, hvor Tilfældet kastede ham hen (Nath. d. W.), og bedrøvet over Tabet af de syv kostbare År, som han viede Soldaterstanden, fordrer han straks, i skriftlig Correspondance med Søsteren, som han bor sammen med, nok så pendantisk af hende, for hvem ligeså lidt som for ham selv Religionens Ceremonier og den konventionelle Velstands Forskrifter var hellige, Konsekvens og Livsplan efter Fornuftens Bud. Hun, der har fattet den „höchst strafbaren und verbrecherischen Entschluss“ ikke at ville gifte sig, men som endog vil berejse Verden, skal sætte sit Mål i at blive Hustru og Moder, en Kvindes helligste Pligt og eneste Lykke. „Kannst Du Dich dem allgemeinen Schicksal Deines Geschlechtes entziehen, das nun einmal seiner Natur nach die zweite Stelle in der Reihe der Wesen bekleidet?“

Et halvt Års Tid efter er han selv i Modsætning til sin tidligere Stoicisme klar over, at Lykken ikke bevises som en mathematisk Læresætning, men må føles, hvis den skal være til; den bor i Hjertet, i

---

[1]) Rahmer: Das Kleist-Problem S. 55 og B. Schulze: Neue Studien über H. v. Kl. S. 19 f.

[2]) Se også N. U. V, S. 318, Anm. om nogle dilettantiske physiske Beregninger.

Følelsen, ikke i Hovedet, ikke i Forstanden[1]). Han føler sig ofte beklemt, særlig i Selskab, og trøster sig med, at det ikke er den Dannelse, der passer for Selskabslivet, han søger.

Foruden den Støtte, han finder hos Ulrike, søger og finder han Næring for sit Hjerte hos en ung Pige, Wilhelmine v. Zenge, 3 År yngre end han selv, ældste Datter af Generalmajor v. Zenge. Familierne Kleist og Zenge boede Hus om Hus.

I Modsætning til et tidligere Kærlighedsforhold i Potsdam til en ung adelig Frøken dér[2]), får dette Forhold den største Betydning for ham, og den rige Correspondance med Wilhelmine er sammen med Brevene til Ulrike en rigt flydende, men rigtignok alt andet end umiddelbart klart gennemskuelig Kilde til Forståelse af hans ejendommelige åndelige Udvikling i de følgende År.

Af det første Brev til hende, vi har, erfarer vi, at han har lovet hende ikke for sin Kærlighed at gøre noget, der vilde være Bedrag overfor hendes værdige Forældre, men at han føler dette som en Kval, som han vil og må ophæve. Derfor får han Forholdet anerkendt af disse.[3])

Den første Følge af Forlovelsen var, at han erklærede sig beredt til at uddanne sig til et Embede, blot vidste han endnu ikke hvilket; blandt de fem Muligheder: Jura, Diplomati, Finansfag, Professorat og Økonomi ligger de sidste ham nærmest. Men et akademisk Embede fører jo kun til en ringe Stilling som Statsborger og „endlich bleibt es mir noch übrig die Öconomie zu studieren, um die wichtige Kunst zu lernen, mit geringen Kräften grosse Wirkungen hervorzubringen. Wenn ich mir diese grosse Kunst aneignen könnte, dann Wilhelmine, könnte ich ganz glücklich sein, dann könnte ich, ein freier Mensch, mein ganzes Leben Ihnen und meinem höchsten Zwecke — oder vielmehr, weil es die Rangordnung so will — meinem höchsten Zwecke und Ihnen widmen.“

Han har ondt ved at lade sit oprindelige Forsæt træde i Skygge for det nye. Han skimter tåget Udveje.

---

[1]) Fra Midten af Opholdet i Frankfurt stammer også hans Ønske om daglig i det mindste at læse eet godt Digt, at se eet smukt Maleri, at høre een blid Sang. N. U. V, S. 48; cnf. Wilhelm Meister V, 1.

[2]) Hvad Ernst Kayka (Kleist und die Romantik S. 4—7 og 22—23) kombinérer sig til om Forholdet mellem Kleist og vedkommende Dame, Louise von Linckersdorf, og om dette Forholds Betydning for Kleist særlig med Hensyn til at vække ædlere Interesser hos ham, savner reelt Grundlag (se således blot Kleists ovenfor anførte egne Udtalelser om Wielands tidlige Indflydelse på ham).

[3]) Den mundtlige Tradition (Bülow S. 13—14) beretter, at Kleist vilde holde Forlovelsen hemmelig, og at det var Wilhelmine og hendes Søster Louise (die goldene Schwester), de to eneste Indviede, der trængte på. Det her omtalte Brev udelukker i og for sig ikke dette, om end Tonen taler derimod, men Nollen (Journal of germanic philology IV, S. 487) anfører derimod, at Kleist bruger Tiltaleformen Sie både før og efter Frieriet hos Faderen, og at først senere det fortrolige Du bruges. Dette vidner i alt Fald mod en længere „hemmelig Forlovelse“. Se også N. U. V, S. 56, L. 15. — (Bülows mange Anekdoter kan man ikke gå ud fra som pålidelige, selv ikke fra dem fra Frankfurtertiden, skønt han har haft Wilhelmine og Søsteren til Kilde (Side VI). Senere fremkomne sikre Oplysninger har vist hans Utilforladelighed (se blot hans Skildring af Kleists sidste Brev til Wilhelmine (S. 24) og Originalen (N. U. V, S. 288)).

Som han overfor Ulrike hævdede Kvindens underordnede Stilling, og hér stillede Wilhelmine efter sit egentlige Øjemed, således udtaler han sig atter og atter om Kvinden overfor Wilhelmine: „Der Mann ist nicht bloss der Mann seiner Frau, sondern auch noch ein Bürger des Staates, die Frau hingegen ist nichts als die Frau ihres Mannes“. „Das Glück des Mannes ist der alleinige Gegenstand der Frau“. „Das Glück des Mannes ist eigentlich der Hauptgegenstand des Bestrebens beider Eheleute“. „Die Frau ist schon glücklich, wenn es der Mann nur ist“.[1])

Og ligesom han, straks efter selv at have lagt en Livsplan, forlanger en sådan af Ulrike, således påtvinger han Wilhelmine sin Interessesfære. Han hævder også heri sin mandlige Souverainitet med al ønskelig Tydelighed. I et noget senere Brev (Sept. 1800, N. U. V, S. 109) skriver han: „. . . und wäre ein Mädchen auch noch so vollkommen, ist sie fertig, so ist es nichts für mich. Ich selbst muss es mir formen und ausbilden, sonst fürchte ich, geht es mir, wie mit dem Mundstück an meiner Clarinette. Die kann man zu Dutzenden auf der Messe kaufen, aber wenn man sie braucht, so ist kein Ton rein. . . . Da schnitt ich mir von einem gesunden Rohre ein Stück ab, formte es nach meinen Lippen, schabte und kratzte mit dem Messer bis es in jeden Einschnitt meines Mundes passte — — und das gieng herrlich. Ich spielte nach Herzenslust.“

Denne Trang til at uddanne hende efter sit Sind tilfredsstiller han foruden gennem Valget af passende Lekture gennem halv-philosophiske „Tænkeøvelser“, Opgaver, han stiller hende til Løsning, men hvis Løsning han i Virkeligheden oftest selv bestemmer, som Iveren ved dette sikkert meget beror på, at han derved klargør for sig selv sit eget Sjælsindhold. Eksempler: Was ist wünschenswerther, auf eine kurze Zeit, oder nie glücklich gewesen zu sein? Wenn beide, Mann und Frau, für einander thun, was sie Ihrer Natur nach vermögen, wer verliert von beiden am meisten, wenn Einer zuerst stirbt? Darf die Frau niemandem gefallen, als dem Manne?

Således er Kleists Kærlighed helt igennem krævende; selv dens Ydelser former sig som Krav.[2])

Würzburgerrejsen 1800.

Da afbrydes Begivenhedernes rolige Rækkefølge ved en pludselig mystisk Rejse midt i August 1800, uden angivet Øjemed, efter et hurtigt Lån, et uafbrudt Skriveri og tilsidst ovenikøbet Tårer (N. U. V, S. 69).[3])

---

[1]) Karakteristisk for den senere Digter af Käthchen og af Penthesilea med dens Protest mod Amazonestatens Unatur (se særlig V. 3009).

[2]) For en Del af H. v. Kleists Ytringer har Ernst Kayka (S. 15 f.) eftervist Overensstemmelser med den af Kleists Universitétslærere, som denne selv sætter højest, Wünsch. Om end Kayka også her gør for meget ud af Sagen, har han her dog Grund under Fødderne.

[3]) Tidligere antog man almindeligt, at denne pludselige Bortrejse fra Frankfurt skete efter et kort Besøg dér, og at der gik en Arbejdstid i Berlin forud. Denne Antagelse støttede sig på et udatéret Brev (N. U. V, S. 199) som Minde-Pouet (N. U. V, S. 459) med Gaudig (S. 39) (se også Hoffmann: Euphorion X, S. 114 Note) med Rette forlægger til

Kleist rejser til Berlin, hvor han hos Minister Struensee får Løfte om en Ansættelse, som han sandsynligvis skulde tiltræde den første November, da han stadig nævner denne Dato som Rejsens Frist, henter en viis ældre Ven, Louis Brockes (Brokes), som han havde lært at kende på en Udflugt til Rügen, i Pasewalk, og rejser med ham, der uegennyttigt ofrer Tid og Penge på Vennen, først til Leipzig, hvor de for at få Pas lader sig immatrikulére under falske Navne,[1]) og så til Dresden i den Hensigt at drage videre til Wien. Men de opgiver dette, efter Kleists Angivelse på den engelske Gesandts Meddelelser, og drager til Würzburg, hvor de opholder sig i længere Tid.

Før Fristens Udløb er han atter i Berlin og indtræder som Volontær ved den tekniske Deputation.

Tydningen af denne Rejse, som Kleist længe havde ruget over, men som det første Blad af Wilhelmines Besvarelse af en af hans Opgaver til hende: Du sollst mir . . . die Lage beschreiben, die Deinen Erwartungen von dem künftigen Glücke der Ehe am Meisten entsprechen könnte, fik ham til at iværksætte, har længe været usikker og skiftende. Kleist hyller den med Vilje ind i Halvmørke, dels af Hensyn til de Kvinder, han veksler Breve med, dels af Forsigtighed overfor Omverdenen, men utvivlsomt også af Trang til Mysticisme og Spænding.[2])

Den første Løsning i rigtig Retning blev givet af Bormann (Unsere Zeit I, 1886, Hefte 4, S. 549—567 og Beilage zur Allgemeinen Zeitung 1887, Nr. 37), men skønt hans Begrundelse er klar og slående, fandt denne Opfattelse ingen Påagtelse, før en i det væsentlige overénsstemmende, uafhængigt af Bormann, fremsattes af Lægen Max Morris i hans Bog: Heinrich von Kleists Reise nach Würzburg. Berlin 1899: Kleist har foretaget Rejsen til Würzburg for dér under fremmed Navn under Lægebehandling at befries for en Lidelse, som vilde have gjort hans Forbindelse med hans Forlovede umulig.

Senere har Lægen S. Rahmer: Das Kleist-Problem, Berlin 1903, mens han i Hovedsagen giver Morris Ret, villet ændre dennes Diagnose (selvforskyldt nervøs Impotens) og opstiller den samme, som allerede Bormann havde forfægtet (Lidelsen medfødt, krævende en (efter Rahmer S. 63 ubetydelig) Operation. Hovedstøtte: Brev til Søsteren af 27. Okt. 00 (N. U. V, S. 149): „nach einem Leiden von 24 Jahren").

Rejsens Anledning og Lægebehandlingen i Würzburg står fast, og

senere. — Erich Schmidts Stilling (N. U. I, S. 9) til Spørgsmålet om en sådan Arbejdstid i Berlin før Rejsen er ikke klar. Han synes at mene, at Kleist først overhovedet brød op hjemmefra midt i August, som også her hævdet, og rejste videre til Leipzig sidst i August efter i Mellemtiden at have været i Pasewalk (c. 1 Uge borte!), men at han dog i denne korte Tid har været i praktisk Virksomhed! Kleists Udtryk, at han er i Berlin og „Geschäfte beim Minister Struensee habe, welches zum Theil wahr ist" (N. U. V, S. 69) passer udmærket, selvom han kun har søgt (og fået Løfte) om Embede. Ligeså N. U. V, S. 73 (Struensee var bortrejst til den 26.!), 78, 86, 92.

[1]) I Immatrikulationslisterne i Leipzig findes virkelig også de af Kleist angivne falske Navne (Biedermann: H. v. Kleists Briefe an seine Braut. S. 41).

[2]) Rahmer: Das Kleist-Problem S. 17: Betragter vi . . . Brevene, som drejer sig om Würzburgerrejsen, i deres Totalitét, så tror vi at genkende Digteren til „Der zerbrochene Krug", der stadig kun løfter een Flig fra Hemmeligheden og holder os i Spænding.

denne Tydning af Rejsen giver så god Mening i Kleists Breve, som man kan forlange angående et Emne af den Art overfor Damer hos en Brevskriver, der fortier Sandheden, uden dog at lyve, som det Princip lyder, han opstiller i det første Brev fra Rejsen til Ulrike.[1])

---

[1]) For Bevisførelsen i det enkelte må jeg henvise til de anførte Afhandlinger og Bøger. En Suppléring foruden den af Minde-Pouet i denne Retning tydede Lakune N. U. V, S. 136 kan findes deri, at „der Hauptbrief" N. U. V, S. 140 er tilintetgjort. Samme Observation fandt jeg gjort af Wukadinovic (Euphor. VIII S. 773 f.) Se også Wilhelmine Krugs Brev, aftrykt i Minde-Pouets Noter N. U. V, S. 445. — De tidligere Tydninger svingede mellem eller søgte at forene to Øjemed: Udforskning af en industriel Hemmelighed (forsigtigt fremsat af Koberstein 1860, S. VI) og Søgen efter sit Digterkald (Wilbrandt 1863). Den første Tydning støttede sig, foruden på en Udtalelse til Koberstein (S. 27 Anm.) af en af Kleists Nièrer: Tante Ulrike havde udtalt, at Rejsen havde været af politisk Natur — en efter Sagens egentlige Natur aldeles værdiløs Udtalelse, da Ulrike aldrig vilde have sagt Sandheden om dette — desuden på et Sted i Kleists Brev til Ulrike fra Berlin efter Rejsen (25. Nov. 00. N. U. V, S. 170): „Die Reise war das einzige, das mich reizen konnte, so lange ich davon noch nicht genau unterrichet war. Aber es kommt dabei hauptsächlich auf List und Verschmitztheit an, und darauf verstehe ich mich schlecht. Die Inhaber ausländischer Fabriken führen keinen Kenner in das Innere ihrer Werkstatt. Das einzige Mittel also, doch hinein zu kommen, ist Schmeichelei, Heuchelei, kurz Betrug — Ja, man hat mich in diese Kunst zu betrügen schon unterrichtet — nein, mein liebes Ulrikchen, das ist nichts für mich." Men Udtrykket: man hat mich schon in diese Kunst unterrichtet, vilde dog være ganske unaturligt, om han selv i Praksis havde prøvet en sådan Rejses Kneb. Det unaturlige i, at en Minister skulde bruge en ung, uprøvet og i Fabriksvæsen ganske ukyndig Person til et sådant Hverv, er indlysende. Når Rahmer (S. 60) ved Siden af Hovedøjemedet endnu antager et sådant Biøjemed, støtter han sig foruden på en vis Travlhed og Optagethed under Vejs realiter kun på to Ting. For det første på, at Kleist udtaler om Brockes, at denne har samme Øjemed som han selv (N. U. V, S. 83). Men dette tjener blot til at berolige Ulrike, der forud kender Brockes. Og efter Rejsen udtaler Kleist sig helt anderledes derom (N. U. V, S. 190): „Er vergass sein ganzes eignes Interesse, und folgte mir. Um mir den Verdacht zu ersparen, als sei ich der eigentliche Zweck der Reise, und als hätte ich ihn nur bewegt mir zu folgen, welches meiner Absicht schaden konnte, gab er bei seiner Familie der ganzen Reise den Anstrich, als geschehe sie nur um seinetwillen." (Senere taler Kleist også (N. U. V, S. 297) om Pfuels „Fordel" ved Følgeskabet med ham på den anden Schweizerreise). For det andet støtter Rahmer sig på, at Kleist ytrer, at Skæbnen eller Menneskene har lagt ham Vanskeligheder i Vejen på Rejsen. Men, skriver han, Kleists rent medicinske Hensigter er, såvidt som han klarlagde dem, af Mennesker kun blevet fremmet. Men for Kleists Fantasi, hvorefter han med Visdom har udkastet Banen og styrer sin Lykkes Skib, hvori Wilhelmine er gået om Bord, med stærk Arm, med stærkere sikkert end Wilhelmine tror, får det let dette Udseende. Han skal jo også stadig skjule for Menneskene. — Wilbrandts Tydning om Digterkaldet hænger sammen med hans Opfattelse af Kleist som impulsiv indtil Afsind. Punkt for Punkt må denne senere atter og atter hævdede Påstand vige (se således, for blot at tage Exempler, om Turen til Berlin før det franske Fangenskab 1807, og om „Forlovelsen" med Julie Kunze i Dresden: Rahmer: Kleist-Problem S. 100 og S. 105 f., eller om Selvmordet: Steig: H. v. Kleists Berliner Kämpfe S. 659 f.) — Der står endnu stadig nogle Forskere tilbage, der holder på de gamle Tydninger: Siegen (Indledn. til Hesses Udgave 1902) hylder Wilbrandts Tydning. Servaes: H. v. Kleist 1902, S. 10 f., der afviser Wilbrandts Løsning som fantastisk, opstiller — uden nogen Sandsynliggørelse — som Formodning, at Kleist har villet søge Stilling i Udlandet! Hoffmann (Euphorion X 1903 S. 117 f.) søger at afklare Wilbrandts Udlægning derhen, at Kleist borte fra Familiens og Kærestens Formaninger vil genfinde sin Sikkerhed om sit Mål: Bildung, der var blevet rokket ved Indvendingerne. Til ham slutter B. Schulze sig (Neue Studien über H. v. Kleist 1904, S. 66 f.). Eloesser i sin Biographie (i „Die Literatur" 1904?) stødes af Kleists Omtale af sin „Dåd" og tror på Bi-øjemed. Den ellers så grundige Kvindeseminarieforstander Gaudig, Schuldramen IV (2den Udg. 1905) tager Afstand med Motivéring foruden Omtalen af „Dåd": Brockes samme Øjemed! og forkaster også det allerede af Zolling (Udgave S. XIV) omtalte, af Rahmer (S. 66) anførte Brev til „Mein lieber Heinrich" (er: mein bester Hein-

Stor Interesse frembyder, når Sagen forholder sig således, Kleists egen Opfattelse af, hvad han foretager sig, således som den kommer til Orde i Brevene: Han afgiver i det første Brev til Ulrike den Erklæring, at det ved denne Rejse gælder om at redde „das Glück, die Ehre und vielleicht das Leben eines Menschen“, og at han handler i Følelsen af sin Pligt (14. Aug.). Overfor Wilhelmine udtaler han: „Dein Glück ist so gut dabei interessirt, ja vielleicht mehr noch, als das meinige“ (16. Aug.) og „*Beide* gehen unter in den Wellen, oder *beide* laufen glücklich in den Hafen; kann sich die Liebe, die *ächte* Liebe ein freundlicheres Schicksal wünschen?“ (20. Aug.). Som Elisabeth ærede Posas Øjemed, selv uden at kende dem, skal Ulrike ære hans, der fortjener ethvert ædelt Menneskes Agtelse (21. Aug.). Til Wilhelmine skriver han samme Dag: „Ich war Dir und mir schuldig zu handeln.“ „Du bist aufs Innigste mit meinem Plane verknüpft“, og til Ulrike (d. 26. Aug.): „Du wirkst unwissend zu einem Zwecke mit, der *vortrefflich* ist“. — I Dresden (3. Sept.) ytrer der sig en betydelig Stigning i hans Opfattelse: „Einst wirst Du (Wilhelmine) Alles erfahren, und mir mit Thränen danken“ og „Du bist mir noch einmal so lieb geworden, seitdem ich um Deinetwillen reise.“ I Kemnitz (5te Sept.) glæder han sig til om to Måneder: „Wenn wir dann einmal, in der Gartenlaube, einsam, diese Briefe durchblättern werden, und ich Dir solche dunkeln Äusserungen erklären werde, und Du mit dem Ausruf des Erstaunens: ja so, so war das gemeint — —“, og i Zwickau (samme Dag) beder han hende, hvis hendes Forældre har spurgt efter ham og måske nærer flygtige Tanker, som han ikke vil tage dem ilde op: „Aber bleibe Du standhaft, und verlasse Dich darauf, dass ich diesmal besser für Dich, und also für deine Eltern sorge, als je in meinem Leben.“ Også for hendes Forældre! — —

„Mädchen! Wie glücklich wirst Du sein! (og først bagefter) Und ich! Wie wirst Du an meinem Halse weinen, heisse, innige Freudenthränen! Wie wirst Du mir mit Deiner ganzen Seele danken! . . . Küsse mich, Mädchen, denn ich verdiene es.“ Sådan lyder Begyndelsen af hans Triumfsang fra Würzburg (13. Sept.) Men Tonen stemmes endnu langt højere op: „Schiltst Du ihn leichtsinnig, den Reisenden, ihn, der auf dieser Reise Dein Glück mit unglaublichen Opfern erkauft und jetzt vielleicht — *vielleicht* schon gewonnen hat? Wirst Du mit Misstrauen und Untreue dem lohnen, der vielleicht in Kurzem mit den Früchten seiner That zurückkehrt? Wird er Undank bei dem Mädchen finden, für deren Glück er *sein Leben* wagte? Wird ihm der Preis nicht werden, auf den er rechnete, *ewige innige zärtliche Dankbarkeit?*“ og: „Ja, Wilhelmine, wenn Du mir könntest die Freude machen, immer fortzuschreiten in Deiner

---

rich), hvori denne beroliger en Ven, der har skriftet Ungdomsforvildelser for ham, som utænkeligt til Kleist fra Brockes' Hånd, således som Kleist har skildret ham!! Gaudig mener, at Kleist søger sit Livskald og studérer Fabrikker. — Fast står Kleists Sygdom og Kur, og vi hører intet om, at han blev syg undervejs. Fast står også Wilhelmines Tilgivelse. — Kleist følte sig i Sving straks fra Rejsens Begyndelse — altså før Kuren, — fordi det gør godt at handle frem for at gruble, og fordi Vennens Hjælpsomhed løftede hans Sind, og den smukke Natur virkede på ham. Det gør Servaes (S. 12) Uret i at forbavses over.

Bildung mit Geist und Herz, wenn Du es mir gelingen lassen könntest, mir an Dir eine Gattinn zu formen, wie ich sie für mich, eine Mutter, wie ich sie für meine Kinder wünsche, erleuchtet, aufgeklärt, vorurtheillos, immer der Vernunft gehorchend, gern dem Herzen sich hingebend — dann, ja dann könntest [Du] mir für eine That lohnen, für eine That —" (alt 15de Sept.).

Med selve Triumfatorsymbolet smykker han sig: „Wie würdest Du, in Kurzem, herüberblicken mit Wehmut und Trauer zu mir, von dem Du Dich losgerissen hast grade da er Deiner Liebe am Würdigsten war? Wie würdest Du Dich selbst herabwürdigen, wenn ich heraufstiege vor Deinen Augen geschmückt mit den Lorbeern meiner That? . . . *Noch* weisst Du nicht ganz, wen Du mit Deinen Armen umstrikst — aber bald, bald! Und Dein Herz wird Dir beben, wenn Du in meines blicken wirst, das *verspreche* ich Dir" (19. Sept.) Han taler gentagne Gange om, at Solen snart vil gå op over ham. Og han siger, at hans hele Rejse intet andet var end en lang Tanke på hende (20. Sept.). Og dog hedder det, da han har afsendt den „Haupt-Brief": [1])

„O wenn ich jetzt neben Dir stehen könnte, wenn ich Dir diesen unverständlichen Brief erklären dürfte, wenn ich Dich vor Missverständnissen sichern könnte, wenn ich jede unwillige Regung Deines Gefühls gleich in dem ersten Augenblick der Entstehung unterdrücken dürfte — — Zürne nicht, liebes Mädchen, ehe Du mich *ganz* verstehst! Wenn ich mich gegen Dich vergangen habe, so habe ich es auch durch die theuersten Opfer wieder gut gemacht" (10. Okt.).

Det har drejet sig om die Verzeihung eines Fehltritts (N. U. V, S. 157), om eine beispiellose Verzeihung (N. U. V, S. 178), da han gik helt til Bekendelse for hende.

Elementerne til en sådan Vurdéring af sig selv og sin Handling ligger tydeligt fremme i Kleists Karaktér. Allerede fra længe før Rejsen stammer en Ytring som denne: „Bin ich nicht ein edler Mensch, Wilhelmine?" (N. U. V, S. 57). Også ved andre Emner under Rejsen stikker den høje Selvvurdéring Hovedet frem, f. Eks.: „Denn obgleich seine Waffen heller funkeln als meine (om Wilhelmines tidligere Sværmeri, som han har truffet), so habe ich doch ein Herz, das sich mit dem bessten messen kann; und Du, hoffe ich, würdest entscheiden wie es *recht* ist" (N. U. V, S. 80); og (S. 86) om sit eget Digt: „Das sind herrliche, wahre Gedanken",[2]) S. $87,_{15}$ osv. Dernæst forklarer hans Opfattelse sig ud fra hans Vurdéring af Kvinden som et Væsen af 2den Rang, hvis hele Existens og Lykke er hendes Mand. Og endelig går parallelt med denne fantastiske Stigning i hans Vurdéring af sin Handlemåde i denne fatalt skæve Situation, skæv overfor hans egen ideale Stræben og derved dobbelt skæv overfor Kæresten, — foruden „Instruktioner" om Tavshed, om halve Sandheder og hele Usandheder til Dækning af hans

---

[1]) mangler.

[2]) Gaudig har ikke Lov til, som han gør S. 23, af disse Ytringer at slutte, at Kleist overfor Wilhelmine har udgivet dette sit Digt, der ved sin Jagen efter og med Billeder er ægte Kleistisk, for et Digt af en anden.

Foretagende — en lignende Klimaks af Opfordringer både til Ulrike[1]) og navnlig til Wilhelmine[2]), hvis Brevskriveri ikke holdt Trit med hans, om at nære Tillid til ham, (et Emne, som han straks i sine første Breve til Wilhelmine havde anslået,) til at sky Mistillidens Djævel („Unhold“), bedende, forsikrende og besværgende, endog truende.

I disse voldsomme sjælelige Oplevelser ligger utvivlsomt Spirerne til de subjektive Elementer i hans Ungdomsværker.

Og netop nu dæmrer hos Kleist Bevidstheden om Evner for literært Arbejde.

I et senere Brev til Wilhelmine (29. Nov. 1800. N. U. V, S. 172) skriver han: „O auch mir sind es die liebsten Stunden, in welchen ich die Natur frage, was recht ist, und edel und gut und schön. Täglich widme ich, zur Erhohlung, ein Stündchen diesem Geschäfte, und denke niemals ohne Freude an den Augenblick (in Würzburg) wo ich zum erstenmal auf den Gedanken kam, auf diese Art bei der grossen Lehrmeisterinn Natur in die Schule zu gehen“ [3]), og fra selve Würzburg havde han skrevet til hende: „. . . denn an jeden Gegenstand, sei er auch noch so scheinbar geringfügig, lassen sich interessante Gedanken anknüpfen, und das ist eben das Talent der Dichter, welche ebensowenig wie wir in Arkadien leben, aber das Arkadische oder überhaupt Interessante auch an dem Gemeinsten, das uns umgiebt heraus finden können.“ (N. U. V, S. 137).

Han erklærer ingenlunde sig selv for Digter, men han véd, at han i visse Måder driver digterisk Beskæftigelse.[4]) Thi ved Siden af alt det

---

[1]) N. U. V, S. 69, Linje 32; $83_{,1}$; $83_{,22}$; $89_{,12}$.

[2]) N. U. V, S. $73_{,19}$; $80_{,35}$; $82_{,26}$; $84_{,25}$; $93_{,6}$; $98_{,8}$; $102_{,18}$; $111_{,35}$; $113_{,14}$; $125_{,23}$; $126_{,19}$; $132_{,22}$ (Hovedstedet!)

[3]) Tanken ligger dog allerede latent i Aufsatz, den sichern Weg des Glücks zu finden (N. U. IV, S. 65): „Lächeln Sie nicht, mein Freund, es waltet ein gleiches Gesetz über die moralische wie über die physische Welt“ med den billedlige Udførelse deraf. Også på Henvejen til Würzburg henter han Billeder fra Naturen og overfører dem på åndeligt Område (se N. U. V, S. 160) og Digtet til Wilhelmine, som han citerer 21. Aug. (N. U. V, S. 86) i Pasewalk, er af lignende Karaktér. — Men derfor kan dette Naturstudium *som Princip* godt stamme fra Würzburg.

[4]) Disse Naturstudier kunde synes moderne Øjne bestemt at tyde paa digterisk, og ikke videnskabeligt Arbejde, og på at Kleist måtte være ganske klar over, hvor det førte hen; men i Euphorion II (1895) S. 357 f. henfører B. Schulze disse hans Interesser til Frankfurterprofessoren Wünsch's Forbillede. Vi véd, at denne Professor spillede en stor Rolle for Kleist (N. U. V, S.52 og S. 163, hvor han anbefaler en Bog af W. til sin Kæreste som Grundlag for sådanne Øvelser, og oftere). Paul Hoffmann: Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte III, 3, S. 345—347, gennemgår i det enkelte Kleists Lån fra Wünsch's „Kosmologische Unterhaltungen“. Wünsch omtaler sådanne Studier som Emne for Digtere og Filosoffer. Det er sikkert særligt dette sidste, Kleist har for Øje. Smlgn. også Ernst Kayka på ovenfor anførte Sted. — Også Weissenfels, Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte N. F. I, S. 315 henviser ved lignende Studier, som Novalis driver, til den da spirende Naturforsknings poetiske Karaktér. — Når Kleist (N. U. V, S. 142) kort før Tilbagerejsen skriver til Wilhelmine: „Ich werde Dir die Gattinn *beschreiben*, die mich *jetzt* glücklich machen kann — — und das ist die *grosse Idee*, die ich für Dich im Sinne habe. Das Unternehmen ist gross, aber der Zweck ist es auch. Ich werde jede Stunde, die mir meine künftige Lage übrig lassen wird, diesem Geschäfte widmen . . .“ og sætter 5 År som Frist for dette Værk og for hendes Fuldkommengørelse til Ægteskabet, kan man derved bedst tænke på en pædagogisk-philosophisk naturbegrundet Afhandling om Kvindens Uddannelse. Mere end til Idéen kom det ikke. [Se Brahm: S. 32 og Gaudig: S. 35.]

personlige i hans omfangsrige Brevveksling fra denne Tid indeholder denne også en stor Rigdom af delvis prægtige Naturskildringer, ofte med Tilknytninger til Sjælslivet (særlig dukker Billedet af en Flod, opfattet som Menneske, op, der senere så hyppigt variéres. S. 145). Også umiddelbare Menneskestudier findes der, både sande og helt digtede, som dette har vist sig med Beskrivelsen af den unge sædeligt nedbrudte Mand i Juliushospitalet i Würzburg[1]). Flere af sine Billeder gentager han i sin Glæde over dem, og enkelte af dem genfindes i hans Værker, endog fra langt senere Tid[2]).

Dette frie digterisk-filosofiske Studium er en naturlig Følge af hans Rejse. Nu først fri, af Militærtjeneste og af regelbundet videnskabeligt Studium, midt i en skøn Natur, under Presset af sælsomme, jagende og betagende, ydre og indre Oplevelser, betræder han nye Veje. Dette udvider Sfæren for hans Ånd og hans Hjerte „ganz unendlich" (N. U. V, S. 168), fylder ham med Lykkefølelse. Men dette Faktum omstøder ikke Tydningen af Rejsens egentlige Mål.

I praktisk Virksomhed i Berlin fra Efteråret 1800 til Foråret 1801.

„Und so lass uns denn beide, Hand in Hand, unserm Ziele entgegen gehen, jeder dem seinigen, der ihm zunächst liegt, und wir beide dem letzten, nach dem wir beide streben. Dein nächstes Ziel sei, *Dich zu einer Mutter,* das meinige, *mich zu einem Staatsbürger*[3]) zu bilden, und das fernere Ziel, nach dem wir beide streben, und das wir uns beide wechselseitig sichern können, sei *das Glück der Liebe.*

Gute Nacht, Wilhelmine, meine Braut, einst meine Gattinn, einst die *Mutter* meiner Kinder!" (N. U. V, S. 144).

Dette rolige Udblik i Fremtiden kendetegner den Stemning, i hvilken han i Oktober tager Afsked med Würzburg. Efter Tilbagekomsten til Berlin genlyder hans Breve af Glæde og Taknemlighed: „Mein liebes, besstes Ulrickchen, hedder det den 27de Okt. fra Berlin (N. U. V, S. 148), wie freue ich mich wieder so nahe bei Dir zu sein, und so froh, o ich bin es nie in meinem Leben herzlich gewesen, ich *konnte* es nicht, jetzt erst öffnet sich mir etwas, das mich aus der Zukunft anlächelt, wie Erdenglück. *Mir,* mein edles Mädchen hast Du mit Deiner Unterstützung[4]) das Leben gerettet . . . Ich war gestern i Potsdam, und alle Leute glaubten, ich wäre darum so seelenheiter, weil ich angestellt würde — o die Thoren!"[5])

---

[1]) Se Morris: H. v. Kl.'s Reise nach Würzburg, S. 28 og Rahmer: Das Kleist-Problem S. 13 og navnlig Morris: Deutsche Literaturzeitung 20. Årg. (1899), Nr. 17, Sp. 684.

[2]) Se f. Ex. i Noterne N. U. V, S. 455.

[3]) Dog ikke Staatsdiener.

[4]) Ulrike havde, som næsten uafbrudt H. v. Kleists Liv igennem, måttet hjælpe med Penge.

[5]) I Slutningen af dette Brev omtales nogle Skriverier, som Ulrike på en skikkelig Måde skal sørge for, at hans Tante ikke kommer til, når hun henter Vadsketøj på hans Værelse. Digteriske Forsøg af Betydning må man sikkert ikke tænke sig derved; end mindre ud derfra, som Zolling gør (Udgave S. XIX Anm.), lægge „Familie Ghonorez" (stort Udkast til die Familie Schroffenstein) til Opholdet i Frankfurt a/O eller endog Potsdam; lige-

Fra denne Kant, fra det kommende Embede, trækker så de første Skyer op på hans Himmel. „Ich will kein Amt nehmen . . . Ich passe mich für kein Amt . . . Ich arbeite nur für meine Bildung gern . . . Aber das Entscheidendste ist dieses, dass selbst ein Amt, und wäre es eine Ministerstelle, mich nicht glücklich machen kann . . . . O wie würde ich den Orden und die Reichthümer und den ganzen Bettel der grossen Welt verwünschen, wie würde ich bitterlich weinen, meine Bestimmung so unwiderbringlich verfehlt zu haben, wie würde ich mir mit heisser Sehnsucht trocknes Brod wünschen und mit ihm Liebe, Bildung und Freiheit — Nein, Wilhelmine, ich darf kein Amt wählen, weil ich das ganze Glück, das es gewähren kann, verachte . . . *Dich*, mein geliebtes Mädchen, *ausbilden*, ist das nicht etwas Vortreffliches? Und dann, *mich selbst* auf eine Stufe *näher der Gottheit* zu stellen — — o lass mich, lass mich! . . . Wie viele Menschen geniessen mit Wenigem, vielleicht mit einem Paar Hundert Thalern das Glück der Liebe — und wir sollten es entbehren, weil wir von Adel sind? Da dachte ich, weg mit allen Vorurtheilen, weg mit dem Adel, weg mit dem Stande . . .

Ich bilde mir ein, dass ich Fähigkeiten habe, seltnere Fähigkeiten, meine ich — Ich glaube es, weil mir keine Wissenschaft zu schwer wird . . . Da stünde mir nun für die Zukunft das ganze schriftstellerische Fach offen. Darin fühle ich, dass ich sehr gern arbeiten würde . . . Ich könnte nach Paris gehen und die neueste Philosophie in dieses neugierige Land verpflanzen . . . Ich versichere Dir hiermit, dass wenn Du mir nur ein Paar Jahre, höchstens sechs, Spielraum giebst, ich dann gewiss Gelegenheit finden werde, mir Gold zu erwerben.

Aber so lange sollen wir noch getrennt sein —? Liebe Wilhelmine, ich will auch hierin ganz aufrichtig sein. Ich fühle, dass es mir nothwendig ist, *bald* ein Weib zu haben. Dir selbst wird meine Ungeduld nicht entgangen sein — ich muss diese unruhigen Wünsche, die mich unaufhörlich wie Schuldner mahnen, zu befriedigen suchen. Sie stören mich in meinen Beschäftigungen . . . o werde *bald, bald*, mein Weib."

Og endnu i dette Brev (Berlin 13 Nov. 1800. N. U. V, S. 150—157) har han da et Middel at foreslå til Forening af disse sine to brændende Ønsker: personlig Frihed og ægteskabelig Lykke, til at slå Bro over den omtalte Kløft af 6 År, til han kan „tjene Guld" ved at udnytte sine Evner: „Indessen ich weiss doch noch ein Mittel, selbst wenn unser Vermögen Deiner Berechnung nicht entspräche. Es ist dieses, mir durch Unterricht wenigstens jährlich ein Paar Hundert Thaler zu erwerben. Lächle nicht und bemühe Dich nur ja, alle Vorurtheile zu bekämpfen. Ich bin sehr fest entschlossen, den ganzen Adel von mir abzuwerfen . . . Shakespeare war ein Pferdejunge und jetzt ist er die Bewunderung der Nachwelt." Han tænker at bosætte sig i det sydlige Frankrig eller i det franske Schweiz — lidt af Vejen — og dér undervise i Tysk, som de

sålidt har han Ret til at lægge „Robert Guiskard" til Würzburg (sammesteds S. XVIII f.). Derom se nedenfor. Som „Digter" giver Kleist sig først til Kende i Paris. Før da er det heller næppe rigtigt at ansætte noget egentligt Værk. Se B. Schulze: Neue Studien über H. v. Kl. S. 48 f.

franske Emigranter i Tyskland i deres Modersmål, og selv tilegne sig Fransk fuldtud til Brug for Omplantningen af Kants Philosophie i Frankrig.

Selvom han opstiller Shakespeare som sit Forbillede, er det dog stadig, ialtfald principielt og udadtil, videnskabeligt Forfatterskab, han har for Øje. —

Alt imens alt dette gærer i hans Indre, fortsætter han sin Uddannelse af Wilhelmine ved gennem en Række Opgaver at lede hende til at drage Sammenligninger mellem Natur og Menneskeliv: Frage bei jeder Erscheinung entweder: *worauf deutet das hin?* ... (nützliche Lehre) oder ... *womit hat das eine Ähnlichkeit?* ... (Gleichniss). Selv den Strømpe, hun strikker, eller det Lommetørklæde, hun vadsker, skal give sådan nyttig Lære. Eller hun skal ud fra Naturen, med stort og småt, exemplificére på Spørgsmål som: was ist *lieblich?* (Ein Maitag; eine Fürsichenblüthe(!); eine frohe Braut etc.). Was ist *Erwartung erregend?* (Ein Pfeifen im Walde; ferne Kanonenschüsse im Kriege; das Klingeln zum Aufziehn des Vorhangs im Theater etc.). Hun, der véd, at han nu uddanner sig til Forfatterskab, kan bidrage til det „Ideenmagazin", som han har anlagt sig, drage „moralische Revenüen" ud af Naturen og samle Kapital „wenn es kein *Geld* ist, so muss es *Bildung* sein."

Wilhelmine gør troligt sit bedste. Kun en enkelt Gang synes det hende dog åbenbart for meget. Hun foreslår ham at pausére. Men ellers. Og det skønt Kleist ofte ytrer sig næsten fornærmeligt overfor hende[1]).

På eet Punkt er hun dog — naturligt nok — urolig: Embedet. Han trøster hende (22. Nov. N. U. V, S. 166) med, at han endnu ikke har afbrudt sin Carrière. Hendes Forslag derimod om at sætte fælles Bo med en Tante til ham, afviser han bestemt. Bedre kunde han tænke sig at tage et akademisk Embede i Frankfurt. —

Overfor Ulrike udtrykker han sig d. 25. November (N. U. V, S. 169) bestemtere mod Embedet: „Als der Minister mit mir von dem Effect einer Maschiene sprach, so verstand ich ganz natürlich darunter den mathematischen. Aber wie erstaunte ich, als sich der Minister deutlicher erklärte, er verstehe unter dem Effect einer Maschiene, nichts anders, als das Geld, das sie einbringt." Overhovedet syntes den kunstige Industrifremme i Preussen ham altfor militærisk. Og skønt Ministeren trænger på, vil han ikke træde i Embede. Han vil kun eget Fremskridt, Uafhængighed og huslige Glæder. „„Wenn Du Dein Wissen nicht nutzen willst," warum strebst Du denn so nach Wahrheit?" So fragen mich viele Menschen, aber was soll man ihnen darauf antworten? Die einzige Antwort die es giebt, ist diese: *weil es* **Wahrheit** *ist!* — Aber wer versteht das?" (N. U. V, S. 170).

Situationen er uholdbar. På det ene Hovedpunkt: Embedet er en

---

[1]) N. U. V, S. 177: „und ein solcher Brief, der mir irgend eine schönere Seite Deiner Seele zeigt ... wirkt auf meine Liebe, wie ein Öltropfen auf die verlöschende Flamme ..." og „Daher kann ein Wechsler die Ächtheit der Banknote ... nicht ängstlicher untersuchen, als ich Deine Seele" (S. 178) med den følgende Sammenligning mellem hende og andre Kvinder, han har truffet, se også $186_{,5}$ $193_{,19}$ o. s. v.

Krise uundgåelig. Og på et andet: hans egne Studier, vil vi se Branden slå ud i lyse Luer.

Efterat han havde søgt at rede sig ud af Konflikten mellem Frihedstrangen og Embedet ved at beslutte ikke at gå ud af sit Værelse, før han havde truffet Afgørelse — om en Livsplan! — men dog efter 8 Dages Forløb ubesluttet havde måttet forlade det, træffer det sig kort efter så ved et Møde i den tekniske Deputation, at Præsidenten overdrager ham at gennemarbejde et fransk Værk i 5 Foliantbind om Mekanik og referére det for Deputationen: nun Herr v. K. das ist etwas für Sie! — „Ein solches Buch kostet wenigstens 1 Jahr Studium, ist neu, folglich sein Werth noch gar nicht entschieden, würde meinen ganzen Studienplan stören usw. usw. Ich hatte aber zum erstenmal in 2 Jahren wieder einen Obern vor mir und wusste in der Verlegenheit nichts zu thun, als mit dem Kopfe zu nicken. Das ärgerte mich aber nachher doppelt, ich erinnerte mich mit Freuden, dass ich noch frei war, und beschloss das Buch ungelesen zu lassen, es folge daraus, was da wolle." (5. Febr. 1801 N. U. V, S. 196).

Denne Begivenhed har, som også Ulrike har opfattet det[1]), bragt Afgørelsen på dette Punkt, som den tilstundende Exercitsperiode i Potsdam fremskyndede hans Udtræden af Hæren to År før. Han skriver da også samme Gang: „So bald ich nach meinem Plan das Studium einiger Wissenschaften hier vollendet habe, so kehre ich ihm (Berlin) den Rücken."

Men den Form, Udgangen af Krisen antog, beror på en Udvikling indenfor hans personligste Sysler.

Vi må gribe noget tilbage for at kunne følge denne Udvikling gennem dens enkelte Faser.

Det er d. 31. Januar 1801, at han giver Wilhelmine en begejstret Skildring af sin Ven Brockes, der just har forladt ham for at gå i Embede.

Brockes skildres rent idealt ɔ: ud fra Kleists eget Ideal (N. U. V, S. 186: „so ist doch jetzt mein Gedächtniss für seine Fehler ganz ausgestorben und ich habe nur eines für seine Tugenden"): han studérede i Göttingen, lærte i Franktfurt a/M Kærligheden at kende, der ikke gjorde ham lykkelig, gik så i dansk Krigstjeneste, hvor hans frie Ånd ikke holdt det ud længe, tog Afsked, kunde ikke beslutte sig til at tage Embede, gik for dog at stifte noget godt, med en ung Mand for anden Gang til Universitétet og lod denne uddanne sig under hans Vejledning. Gennem dennes Forældre fik han Tilbud om et Embede i Mecklenburg, som han (ganske vist!) måtte tage imod, fordi hans Skæbne vilde det så.

I det hele store minder Skildringen af Brockes' ydre Forhold ikke lidt om Kleist selv. Men nu videre: En dyb Følelse for Ret var stadig herskende hos ham, han var på een Gang så stærk og så blid. Hans

---

[1]) P. Hoffmann (Euphorion X, S. 105 f.) meddeler et gammelt Dokument: Was mir Ulrike Kleist im Jahre 1828 in Schorin über Heinrich Kleist erzählte. Dér fortælles det, at Kleist lidt efter lidt kom på Tanken om at rejse, og dér angives det anførte som Anledningen.

Grundsætning var: at handle er bedre end at vide. Derfor talte han selv undertiden foragteligt om Videnskaben og efter hans Tale at dømme syntes det, som var han altid flygtet for alt, hvad der lignede den. Men hans Ånd stod på et højt Dannelsestrin, skønt efter hans egne Ord egentlig kun Hjertets Uddannelse var hans Arbejde. Altid kaldte han Forstanden kold og kun Hjertet virkende og skabende. Derfor havde han fattet en uovervindelig Mistro til Forstanden og til Gengæld en lige så urokkelig Tillid til Hjertet. Kleist skriver: „Immer seiner ersten Regung gab er sich ganz hin, das nannte er seinen Gefühlsblick, und ich selbst habe nie gefunden, dass dieser ihn getäuscht habe". Overalt fandt han med sit elskelige, barnlige Væsen Kærlighed — selv en Hund, der var arrig mod sin Herre og mod Kleist, sprang glad om hans Knæ osv. Endelig berettes om den rørende og taktfulde Hensyntagen og Uegennyttighed, han selv i de mindste Småting havde vist overfor Kleist på Würzburgrejsen.

Denne Skildring af Brockes forherliger for det første Vennen. Dernæst foregriber den faktisk en Række Karaktérskildringer i Kleists Digtninge og står utvivlsomt — på ægte digterisk og specielt da kleistisk Manér — under stærk Påvirkning af Forfatterens eget Sjæleliv, i al Almindelighed; og specielt dækker den, fremsat på dette Tidspunkt, over Tanker, der just nu spirer i Kleists egen Hjerne, og som han således forsigtigt meddeler sig selv og sin Wilhelmine. [1])

Brockes danner for Kleist Modsætningen til de andre Mennesker; disse mishager ham — ligesom han er utilfreds med sig selv — fordi han har fået „eine traurige Klarheit, mit welcher die Natur viele Menschen, die an dem Dinge nur die Oberfläche sehen, zu ihrem Glücke verschont hat. Sie nennt mir zu jeder Miene den Gedanken, zu jedem Worte den Sinn, zu jeder Handlung den Grund — sie zeigt mir Alles, was mich umgiebt und mich selbst in seiner ganzen armseeligen Blösse und dem Herzen ekelt zuletzt vor dieser Nacktheit — — Dazu kommt bei mir eine unerklärliche Verlegenheit, die unüberwindlich ist, weil sie wahrscheinlich eine ganz physische Ursache hat" [2]). Foruden mod Hovedstadens Selskabsmennesker[3]) udtaler Kleist sin Uvilje mod Videnskabsmændene. „Diese Menschen sitzen sämmtlich wie die Raupe auf einem Blatte, jeder glaubt seines sei das Besste, und um den Baum bekümmern sie sich nicht." (N. U. V, S. 197).

---

[1]) Wilbrandt S. 84 har først gjort opmærksom på, at vi i Brockes får en Skildring af Kleists Mandsideal. Mærkeligt nok mener Gaudig, der dog hér i Modsætning til ved Rejsen til Würzburg øjner den gradvise Stigning, at Kleists Skildring af Brockes er exakt (Side 27). Kleist tager jo selv Afstand derfra, som ovenfor anført. — Brockes ydre Forhold er man ikke nået til Sikkerhed om. Undersøgelserne bringer modstridende Resultater. Se Rahmer: Kleist-Problem S. 175 f.; Minde-Pouets Noter N. U. V, S. 450 og Carl Behrens: Euphorion XIII.

[2]) Kleist var også tilbøjelig til at stamme (se f. Ex.: Tieck: Kleists Nachlass 1821. S. XXIX).

[3]) Af disse forekommer de jødiske Kredse, der på denne Tid var stærkt literært interesserede, ham de tåleligste, men det er dog et fysisk Cabinet, hvortil et Bekendtskab i disse giver ham Adgang, han udtrykker sin Glæde ved (N. U. V, S. 196). Der er intet Holdepunkt for med Bonafous: Henri de Kleist S. 33 — efter Zolling (Udg. Indledn. S. XII) — at tillægge denne Omgang Indflydelse på Kleists Digten. Hans Ungdomsproduktion svarer lidet til disse Kredses Idealer.

Disse sidste Ytringer stammer fra det samme Brev, hvori Kleist fortalte Ulrike om den franske Fembinds-Foliant, af 5te Februar. Og allerede i dette samme Brev skriver han: „Selbst die Säule, an welcher ich mich sonst in dem Strudel des Lebens hielt, wankt — — Ich meine, die Liebe zu den Wissenschaften. . . . . *Wissen* kann unmöglich das Höchste sein — handeln ist besser als wissen", ɔ: Brockes' Valgsprog, udgivet som egen klingende Mønt.

Gennem Brevet om Brockes af 31. Januar over Brevet til Ulrike af 5. Februar når vi op til Kulminationspunktet: I Brevene til Wilhelmine af 22. og til Ulrike af 23. Marts skildrer han den Fortvivlelse, der i de sidste tre Uger har raset i ham efter hans Tilegnelse af Kants Læresætning om Begrænsningen for den menneskelige Erkendelse.[1]

Dette Moment bevarer, selvom man har lagt større Vægt derpå end berettiget og skildret Krisen som et pludseligt Fald,[2] dog stadig den Betydning at drive Kleist til for Livet afgørende Handling. Hans egne Ord har derfor stor Interesse:

„Ich hatte schon als Knabe . . . . mir den Gedanken angeeignet, dass die Vervollkomnung der Zweck der Schöpfung wäre. Ich glaubte, dass wir einst nach dem Tode von der Stufe der Vervollkomnung, die wir auf diesem Sterne erreichten, auf einem andern weiter fortschreiten würden . . . . *Bildung* schien mir das einzige Ziel, das des Bestrebens, *Wahrheit* der einzige Reichthum, der des Besitzes würdig ist . . . . Vor Kurzem ward ich mit der neueren sogenannten Kantischen Philosophie bekannt . . . . Wenn alle Menschen statt der Augen grüne Gläser hätten, so würden sie urtheilen müssen, die Gegenstände, welche sie dadurch erblicken, *sind* grün — und nie würden sie entscheiden können, ob ihr Auge ihnen die Dinge zeigt, wie sie sind, oder ob es nicht etwas zu ihnen hinzuthut, was nicht ihnen, sondern dem Auge gehört. So ist es mit dem Verstande. Wir können nicht entscheiden, ob das, was wir Wahrheit nennen, wahrhaft Wahrheit ist, oder ob es uns nur so scheint. Ist das letzte, so *ist* die Wahrheit, die wir hier sammeln,

---

[1]) Gaudig S. 42 bemærker, at mens Kleist tidligere havde læst „Kritik der praktischen Vernunft", og som Kants Forkynder vilde rejse til Frankrig (han havde endog skrevet om Kant, se N. U. V, S. 70), så er det nu „Kritik der reinen Vernunft", hvori denne Læresætning findes, han læser.

[2]) Kleist står nu overfor Valget af et Fagstudium, fordi encyclopædisk Viden ikke mere tilfredsstiller ham („Aber soll ich immer von einer Wissenschaft zur andern gehen, und immer nur auf ihrer Oberfläche schwimmen und bei keiner in die Tiefe gehen? Das ist die Säule, welche schwankt" (N. U. V, S. 198, 5. Febr.), men dog mærker han, at han ikke er skabt til Videnskabsmand (sammesteds: „Mir ist es unmöglich, mich wie ein Maulwurf in ein Loch zu graben und Alles Andere zu vergessen. Mir ist keine Wissenschaft lieber als die andere, und wenn ich eine vorziehe, so ist es nur wie einem Vater immer derjenige von seinen Söhnen der liebste ist, den er eben bei sich sieht" (jvnfr. Nathan)). Og samtidig er han endnu ikke klar over sin digteriske Begavelse. Julian Schmidt, til hvem jeg angående dette henviser (Udgave Indledning, Nachtrag S. CIII f.), gør den fortræffelige Bemærkning: (er) freute sich an dem Rhytmus jener Schmerzen, an dem Klang jenes leidenschaftlichen Denkens. Es waren verhaltene Gedichte, die nun nach allen Seiten versandt wurden; freilich durch tiefe Herzensangst gewonnen. Han henviser (Geschichte der deutschen Litt. IV, S. 259) til den digteriske Opbygning i Brevet til Wilhelmine (af 22. Marts) med Stigning fra Sindsro til Fortvivlelse og til Gentagelserne overfor Ulrike. — Treitschke har kaldt Kleists Breve „die Erstlinge seiner Muse".

nach dem Tode nicht mehr — und alles Bestreben, ein Eigenthum sich zu erwerben, das uns auch in das Grab folgt, ist vergeblich —

Ach, Wilhelmine, wenn die Spitze dieses Gedankens Dein Herz nicht trifft, so lächle nicht über einen Andern, der sich tief in seinem heiligsten Innern davon verwundet fühlt. Mein einziges, mein höchstes Ziel ist gesunken, und ich habe nun keines mehr —"

Siden da har han ikke rørt en Bog, fordi han følte Lede og Væmmelse ved dem, men søgt al mulig tåbelig Adspredelse, ja er i usselt Vejr en Dag, da han vilde tvinge sig til Arbejdet, men en uovervindelig Afsky overvældede hans Vilje, løbet til Potsdam for at trykke en Ven til sit Bryst.

„In dieser Angst fiel mir ein Gedanke ein.

Liebe Wilhelmine, lass mich reisen . . . . Ist es eine Verirrung, so lässt sie sich vergüten, und schützt mich vor einer andern, die vielleicht unwiderruflich wäre . . . . Sobald ich einen Zweck gefasst habe, nach dem ich wieder streben kann, so kehre ich um, ich schwöre es Dir! . . ."

Og dermed opgiver han Videnskaben og Embedet og den nære Udsigt til ægteskabelig Lykke.

Det er den Lykkefølelse, Rejsen til Würzburg i sin Tid havde fremkaldt hos ham, der lokker ham ud på ny.

Heinrich v. Kleist havde lovet Ulrike ikke at forlade Fædrelandet uden at tage hende med. Hans Mål var nu at berejse Frankrig (Paris), Schweiz og Tyskland. Han kalder hende (hvis Rejselyst var så stor, at hun ofte morede sig med at fantasére Rejser på Landkortet) til sig.

For Wilhelmine — stakkels Wilhelmine søger at give Modgrunde mod Kant — giver Kleist den Fremstilling, at hans Fastsættelse af Rejsen egentlig kun var en Overilelse, at han ved at opfylde Løftet overfor Søsteren blev tvunget til at løse Pas hos Udenrigsministeren, et Pas, som han løste med — videnskabelige Sysler som angivet Øjemed! og at Folk derved havde hørt om hans Rejse. „Sollte sich nun mein Entschluss auf einmal wie ein Wetterhahn drehen? — Ach, Wilhelmine, wir dünken uns frei, und der Zufall führt uns allgewaltig an tausend feingesponnenen Fäden fort. Ich *musste* also nun reisen, ich mogte wollen oder nicht . . . . Werde ich nun nicht in Paris im Ernste etwas lernen *müssen?*" Med en Reminiscens fra „Wallenstein" [1]) skriver han også herom: „Mir ist diese Periode in meinem Leben und dieses gewaltsame Fortziehen der Verhältnisse zu einer Handlung, mit deren Gedanken man sich bloss zu spielen erlaubt hatte, äusserst merkwürdig." Disse Udtalelser står jo ganske vist også i skarp Modsætning til hans tidligere Uafhængighedsfølelse overfor Skæbnen. [2])

---

[1]) Wallensteins Tod I,$_4$ Monologen, cnf. Minor, Anzeiger für deutsches Altertum, Bd. XI, S. 196.

[2]) Zolling i „Heinrich von Kleist in der Schweiz" 1882, S. 78, og Brahm: H. v. Kleist (1884 og) 1892, S. 71 søger i den Erfaring, Kleist her gør om, hvorledes det blinde Tilfælde drager ham dybere og dybere ind i Handling mod hans Vilje, Spiren til „die Familie Schroffenstein", Kleists først offentliggjorte Værk (saaledes også Minde-Pouet i Noterne N. U. V, S. 461 og 464). „Hier oder nirgends liegt der Keim zu den Schroffensteinern", skriver Brahm. Dette hænger sammen med, at Brahm ansér dette Stykke for

Til Wilhelmine har han atter denne Trøst: „Also *niemals* Misstraun!" Og så: „Mache wenn Du willst überhaupt gar kein Geheimniss mehr aus unsrer Liebe"!! Og dog har han en dump Anelse: „Ich nehme Abschied von Dir! — Ach, mir ist es, als wäre es auf ewig!" —

I Slutningen af April 1801 tiltræder Heinrich og Ulrike von Kleist deres Rejse.

Den første Pariserrejse (med Ulrike) Sommeren 1801.

Rejsen går først til Dresden; derfra med eget Køretøj og Tjener over Leipzig, Göttingen, Strassburg til Paris, hvor de ankommer i Juli Måned.

Kleist skriver undervejs til Wilhelmine om sit rystede Indre: „Alles liegt in mir verworren, wie die Werchfasern im Spinnrocken, durcheinander, und ich bin vergebens bemüht mit der Hand des Verstandes den Faden der Wahrheit, den das Rad der Erfahrung hinaus ziehen soll, um die Spule des Gedächtnisses zu ordnen", et så kunstigt gennemført Billede, at man tvivler om Alméngyldigheden af en anden noget tidligere Meddelelse: „Ich habe selbst mein eignes Tagebuch vernachlässigt, weil mich vor allem Schreiben ekelt." Og skønt han om Opholdet i Dresden i skarp Modsætning til sine Følelser overfor den katholske Kirke under Opholdet i Würzburg udtrykker sig således: „Nirgends fand ich mich aber tiefer in meinem Innersten gerührt, als in der katholischen Kirche, wo die grösste erhebenste[1]) Musik noch zu den andern Künsten trit, das Herz gewaltsam zu bewegen. Ach, Wilhelmine, unser Gottesdienst ist keiner. Er spricht nur zu dem kalten Verstande, aber zu allen Sinnen ein katholisches Fest. Mitten vor dem Altar, an seinen untersten Stufen, kniete jedesmal, ganz isolirt von den Andern, ein gemeiner Mensch, das Haupt auf die höheren Stufen gebückt, betend mit Innbrunst. Ihn quälte kein Zweifel, er *glaubt* — Ich hatte eine unbeschreibliche Sehnsucht mich neben ihn niederzuwerfen, und zu weinen

---

en Forløber for de senere, så berygtede Skæbnetragedier (S. 75). Det er rigtigt, at der i dette Drama findes en Del Ytringer om Guddommens ubegribelige Styrelse, der vidner om tilsvarende Erfaringer hos Digteren, men Erich Schmidt har ganske Ret i følgende Bemærkning (N. U. I, S. 6 i Indledningen til „die Familie Schroffenstein"): Diese tragedy of errors ist keineswegs nur auf blindem Irrtum befangener, willenlos von einem dumpfen feindlichen Fatum zur Schlachtbank gezerrter Menschen aufgebaut, sondern sie entspringt folgerichtig aus den Charakteren.

Kærnen i Stykket er ikke Skæbnens ubegribelige Styrelse, men „das Gespenst des Misstrauens" (V. 1340), „die schwarze Sucht der Seele" (V. 515). Trangen til poetisk at fremstille denne, som han så levende havde haft for Øje under sin Rejse til Würzburg og som han nu atter bekæmpede, er naturlig, fordi den beror på gennemgribende Sjæleerfaringer, af langt større Betydning end „das winzige Erlebnis", som Brahm selv kalder *det*, som han så kategorisk betegner som Spiren til Kleists Førstegrøde. Angsten for Mistroen, der i lange Tider havde behersket Kleist, har sikkert været Spiren, som Læsningen af „Romeo og Julie", hvis Emne har Berøring med dette, og hvor Kærligheden ene overvinder Slægternes Mistro, fik til at skyde op. I Schroffensteinerne, der er digtet i Shakespearesk Manér, dominérer Reminiscenserne fra dette Stykke over dem fra andre Shakespearedramer. Gaudig, S. 72, drager for stor en Del af Kleists åndelige Oplevelser ind under Mistroen, hvori også han som Erich Schmidt ser det centrale subjektive Element i Schroffensteinerne.

[1]) erhebendste.

— Ach, nur einen Tropfen Vergessenheit, und mit Wollust würde ich katholisch werden" [1]) — trods Ytringens Pessimisme vidner dog selve det poetiske Udtryk her og i en Række andre Natur- og Folkelivsskildringer i Würzburgerrejsens Manér om så stærk Optagethed af de nye Indtryk og naturlig Udløsning gennem digterisk Omsætning, at man gør vel i at mindes en Ytring i et Brev fra Paris til en af de unge, elskværdige og fattige Frkn. Schlieben, som de omgikkes meget i Dresden, hvorefter han endog regner Opholdet i Dresden til de gladeste Timer i sit Liv (N. U. V, S. 235). [2]) Det beror jo bl. a. på, hvem han skriver til.

Undervejs opsøger de to Søskende „Menneskehedens Lærere", Professorer ved Universitéterne, hvad der jo ikke vidner om et så totalt Brud med Fortiden, og Digtere, hvad der peger mod Fremtiden. Således besøger de den gamle Digter Gleim i Halberstadt, der modtager dem som Ewald v. Kleists Slægtninge med den største Venlighed. I Anledning af dette Besøg fortæller Heinrich Wilhelmine, hvorledes Digtekunsten reddede Ewalds Liv, og han minder kort efter Karoline v. Schlieben om et Navn i hendes Stambog, „der hold klingt, wie ein Dichternamen." — „*Arbeit*, fühle ich, wird das Einzige sein, was mich ruhiger machen kann . . . . Aber sei ruhig, ich werde das *rechte* schon finden. Falsch ist jedes Ziel, das nicht die reine Natur dem Menschen steckt. Ich habe fast eine Ahndung von dem rechten —" hedder det undervejs til Wilhelmine. (N. U. V, S. 226.)

Efter at de havde oplevet en voldsom Storm på Rhinen, hvor Kleist bevæges ved den sælsomme Modsigelse, at Instinktet driver Mennesket til at klamre sig til Livet, der dog kun har Værdi, når det intet er os værd [3]), når de Paris.

Paris er i hans Øjne „eine blasse, matte, fade Stadt", hvor „die Menschen zu gewitzigt (sind), um offen, zu zierlich, um wahr zu sein", hvor der hersker „die höchste Sittenlosigkeit bei der höchsten Wissenschaft", og hvor alle er besjælede af en rasende Fornøjelsessyge. Kun Kunstsamlingerne glæder ham. Tværtimod at have Følelse for de store Kræfter, der rører sig i Frankrig, mener han, at den franske Nation er „reifer zum Untergange als irgend eine andere europäische Nation". Han var så optaget af sit eget Indre. Han var i Lede rejst bort fra Hovedstadslivet i Berlin og kom til Verdensstadens i Paris. Og på det anlægger han til Dels endog rene Købstadsbetragtninger. [4])

Han tænker dog på at blive dér et Årstid og dyrke Naturvidenskaberne for ikke mere at vende tilbage til Tyskland. „Auch werde ich

---

[1]) Denne flyvende Stemning har sin særlige Interesse ved at være Udslag af en Sjælstilstand, der genfindes hos så mange af Romantikerne.

[2]) Ulrike fortæller (Euphorion X, S. 108), at han befandt sig så vel i Dresden, ved Studiet af Kunsten, at han ikke var til at bringe videre. — Sanseindtrykkene fra den „nye Verden, fuld af Skønhed", modsat det oprivende Forstandsstudium, gjorde ham godt. Han beretter selv med Enthusiasme om alle Kunstsamlingerne i Dresden, specielt om de græske Idealer og Italienerne, særlig da Rafael (S. 222).

[3]) „Prinz Friedrich von Homburg".

[4]) F. Ex.: „Zwei Antipoden können einander nicht fremder und unbekannter sein, als zwei Nachbarn von Paris" (N. U. V, S. 253 og S. 235 o. m. a. St.).

die Blüthe des Glückes pflücken müssen, wo ich sie finde, überall, gleichviel in welchem Lande."

Men medens han 21. Juli overfor Wilhelmine diskutérer, „ob es nicht meine *Pflicht* sei, Dich zu verlassen . . . Dich von dem zu trennen, der sichtbar seinem Abgrunde entgegen eilt", så pibler der nye Planer frem, endnu kun antydningsvis og i almindelige Omrids, i et Brev af 15. August: „Seit einigen Wochen scheint es mir, als hätte sich der Sturm ein wenig gelegt . . . . Ja, vielleicht werde ich diese Reise nach Paris, von welcher ich keinem Menschen, ja sogar mir selbst nicht Rechenschaft geben kann, doch noch segnen . . . . Alle Sinne bestätigen mir hier, was längst mein Gefühl mir sagte, nämlich dass uns die Wissenschaften weder besser noch glücklicher machen, und ich hoffe dass mich das zu einer Entschliessung führen wird . . . . O wie unbegreiflich ist der Wille, der über die Menschengattung waltet! . . . . Wir mögen am Ende aufgeklärt oder unwissend sein, so haben wir dabei so viel verloren, als gewonnen. . . . . Kann Gott von solchen Wesen *Verantwortlichkeit* fordern? . . . . Was ist *böse?* **Absolut böse?** Tausendfältig verknüpft und verschlungen sind die Dinge der Welt." Det er Præmisserne, hvoraf han drager sin Conclusion: „Ja, thun, was der Himmel sichtbar, unzweifelhaft von uns fordert, das ist genug — Leben, so lange die Brust sich hebt, geniessen, was rundum blüht, hin und wieder etwas Gutes thun, weil das auch ein Genuss ist, arbeiten, damit man geniessen und wirken könne, Andern das Leben geben, damit sie es wieder so machen und die Gattung erhalten werde — und dann sterben — Dem hat der Himmel ein Geheimniss eröffnet, der das thut und weiter nichts. Freiheit, ein eignes Haus, und ein Weib, meine drei Wünsche, die ich mir beim Auf- und Untergange der Sonne wiederhole, wie ein Mönch seine drei Gelübde!"

Han står nu overfor den endelige Afgørelse af sin „Livsplan". Han føler den største Alvor derved: „Ich bedarf Zeit, denn ich bedarf Gewissheit und Sicherheit in der Seele, zu dem Schritte, der die ganze Bahn der Zukunft bestimmen soll. Ich will mich nicht mehr übereilen — thue ich es noch einmal, so ist es das letztemal — denn ich verachte entweder alsdann meine Seele oder die Erde, und trenne sie."

Indtil den endelige Afgørelse vil han studére videre: „Ich habe den Lauf meiner Studien plötzlich unterbrochen, und werde das Versäumte hier nachholen, aber nicht mehr bloss um der Wahrheit willen, sondern für einen menschenfreundlicheren Zweck — Erlass es mir, mich deutlicher zu erklären. Ich bin noch nicht bestimmt und ein geschriebenes Wort ist ewig."

Det er en stor Dobbeltplan, han går svanger med. Ved at udføre den, mener han at gøre, hvad Himlen synligt fordrer af ham. — Dog intet Under, at han i Efterskriften fortæller, at han er urolig, så ofte som han tænker på Wilhelmines Forældre!

Den 10. Oktober kommer endelig alt frem for Dagens Lys:

„Ich fühle mich . . . . von Tage zu Tage immer heiterer und hei-

terer . . . Mein Herz neigt sich fast überwiegend immer zu *einem* . . . Ein grosses Bedürfniss ist in mir rege geworden, ohne dessen Befriedigung ich niemals glücklich sein werde; es ist dieses, *etwas Gutes zu thun* . . . Ich trage eine innere Vorschrift in meiner Brust, gegen welche alle äussern, und wenn sie ein König unterschrieben hätte, nichtswürdig sind. Daher fühle ich mich ganz unfähig, mich in irgend ein conventionelles Verhältniss der Welt zu passen . . . Die Wissenschaften habe ich ganz aufgegeben. Ich kann Dir nicht beschreiben, wie ekelhaft mir ein wissender Mensch ist, wenn ich ihn mit einem handelnden vergleiche . . . Wenn ich mich an das Bücherschreiben machen wollte, so könnte ich mehr, als ich bedarf, verdienen. Aber *Bücherschreiben* für Geld — o nichts davon.[1]) Ich habe mir, da ich unter den Menschen in dieser Stadt so wenig für mein Bedürfniss finde, in einsamer Stunde (denn ich gehe wenig aus) ein Ideal ausgearbeitet; aber ich begreife nicht, wie ein Dichter das Kind seiner Liebe einem so rohen Haufen, wie die Menschen sind, übergeben kann. Bastarde nennen sie es. Dich wollte ich wohl in das Gewölbe führen, wo ich mein Kind, wie eine vestalische Priesterinn das ihrige, heimlich aufbewahre bei dem Schein der Lampe." [2])

Digter kalder han sig! Og digte vil han! Det er den ene Del af hans Plan og det ikke den ringeste, selvom han betoner den anden Del langt stærkere. Men leve deraf vil han ikke. Han vil derfor for den Smule Formue, han har tilbage, købe sig en Bondegård — f. Ex. i Schweiz —, der kan ernære ham, når han selv arbejder. Han vil den rette Visdom: „ein Feld bebauen, einen Baum pflanzen, und ein Kind zeugen". „Ich will im eigentlichsten Verstande ein *Bauer* werden, mit einem etwas wohlklingenderen Worte, ein Landmann." Det skal skaffe ham Ro for Lidenskaberne, for den usalige Ærgerrighed, der er en Gift for alle Glæder. „Denn nur *in* der Welt ist es schmerzhaft, wenig zu sein, ausser ihr nicht."

Det er Rousseauske Idealer, der allerede længe havde beskæftiget hans Sind,[3]) og som han oftere indtrængende havde pålagt Wilhelmine

---

[1]) Før, da han uddannede sig für „das schriftstellerische Fach", vilde han „Gold erwerben"; før var det videnskabeligt Arbejde — nu Kunst!

[2]) Spørgsmålet er, om man ved dette „Ideal" bør tænke på „die Familie Schroffenstein" (eller rettere dens Forløbere: „Familie Ghonorez" og særlig da Scenariet „Familie Thierrez"), som Erich Schmidt mener, (Biografisk Indledning S. 15 og Indledn. til Schroff. S. 3 og Minde-Pouets Note til Stedet) eller på Robert Guiskard, hvad de fleste f. Ex. Zolling (Udg. S. XXX) og Brahm (S. 56) antager. Hvis det kan vises, at de sjælelige Oplevelser, der har afspejlet sig i Robert Guiskard, ligger et Stykke før denne Tid, taler det stærke Udtryk „Ideal" ikke just derimod, om end man ikke med Brahm kan forudsætte, at Kleist ved Begyndelsen af Arbejdet med Schroff. skal have haft en lignende Dom derom som efter Arbejdet! Men dernæst har Hoffmann (Euphorion X, S. 135) fremdraget en Kleistisk Familiemeddelelse, der ved sine Navneangivelser vinder i Pålidelighed, hvorefter H. v. Kleist i Paris dyrkede Græsk hos en Lærer. Det ligger meget nær — ikke mindst når man mindes Kleists egne Udtalelser om Lede ved Studier i denne Periode — at sætte dette Studium i Forbindelse med hans digteriske Planer, og dette peger da bestemt på R. G. og ikke på Schroff., der intet har med Græsk at skaffe. — Udtrykket „Bastard" viser desværre som Led i det brugte Billede intet.

[3]) Ein grünes Haus (Berlin 9 April 1801, N. U. V, S. 214) og ein grünes Häuschen (das mich und Dich empfienge) (N. U. V, S. 260) er gentagne Udtryk for Ønsket; se også

at gøre sig bekendt med[1]), som han nu midt i Verdensstadens Tummel beslutter at realisére.

„Was meine Familie und die Welt dagegen einwenden mögte, wird mich nicht irre führen." Dog véd han, at han ingen Ret har til at kræve en sådan Opofrelse af Wilhelmine. Han håber blot, men lover hende, at han ikke vil tvivle på hendes Kærlighed, om hun siger nej. Endnu Vinteren over vil han blive i den sørgelige By.

Men da han først har taget sin Beslutning, er der kommet Fart over ham. Mellem den 10. Okt. og den 27., da han atter skriver til hende og i Modsætning til det forrige Brev, hvor han med Vilje ikke havde udmalet Landlivets Glæder for hende, nu skildrer dette som et Liv, Manden helt lever for og med sin Hustru, har han bestemt, straks at rejse. Hendes Svar vil næppe mere træffe ham i Paris. Hun skal skrive til Bern. „Sei nicht unruhig. Deine Einstimmung ist ein Haupterforderniss. . . . Aber dies Alles, liebe Wilhelmine, musst Du aufs Sorgfältigste verschweigen; sage auch noch Deinem Vater nichts von meinem Plane, er soll ihn erst erfahren, wenn er ausgeführt ist." [2])

Men hendes Svar (på Brevet af 10. Okt.) når ham endnu den Novembermorgen, da han og Ulrike forlader Paris. Det indeholdt hendes Vægring: hun vil nødig forlade sine Forældre; hun er for svag til at være „Bondekone" og tilmed ikke rask i Øjeblikket, og — hun får Hovedpine i Solskin.

Kleist, der næppe selv har kunnet tro på Muligheden af hendes Indvilgelse, skriver atter til hende den 2. December fra Frankfurt a/M. bl. a.: . . . „Liebe Freundinn, ich mögte nicht gern an Deiner Liebe zweifeln müssen, und noch wankt mein Glaube nicht — Wenn es auch keine hohe Neigung ist, innig ist sie doch immer . . . lass uns beide Deinen letzten Brief vergessen . . . Alles ist vergessen, wenn Du Dich noch mit *Fröhlichkeit* und *Heiterkeit* entschliessen kannst."

Det Brev, som hun sikkert allerede har afsendt til Bern som Svar på hans sidste fra Paris, skal være afgørende!!

I Efterskriften, hvor han afviser hendes Søster Louises Forslag om at vende tilbage til Frankfurt a/O, fordi han ikke uden Krænkelse kan tænke på alle de Forhåbninger, som han først har vakt og så skuffet, skriver han dog: „Küsse Louisen, und bitte sie ein gutes Wort für mich bei Dir einzulegen. Sage ihr, dass wenn mir keine *Jugendfreundinn* zur Gattinn würde, ich nie eine besitzen würde! Das wird sie bewegen —"

Ved Nytårstid modtager han endnu et Brev fra Wilhelmine, hvor hun med stor Hjertelighed stormer ind på ham, for at han skal vende tilbage til Fædrelandet, men erklærer det for umuligt, at hun skulde kunne følge ham til Schweiz. Hun slutter: Når Du har læst alt dette, så gør, hvad Du vil. For at spare sig selv og hende for „das Widrige

---

S. 225 o. a. St. — Allerede hans Opfattelse af Kvindens naturlige Bestemmelse og Hadet til det fornemme Liv, i hans ganske unge Dage, var Påvirkninger fra Rousseau.

[1]) S. 202 (Berlin 22 Marts 1801 om Emile), S. 218 (auf *diesen* Nebenbuhler werde ich nie zürnen) S. 227.

[2]) Den mundtlige Tradition (Bülow S. 24 og Wilbrandt S. 139) beretter, at hun meddelte Planen til sine Forældre alligevel. Derom beretter Brevene os intet.

einer schriftlichen Erklärung" tier han, indtil hun i April skriver til ham til Schweiz[1]), fortæller om sin Sorg over sin Broders Død og håber. Rørende er det, just heri at finde Kleists Yndlingsbillede om Floden, variéret på egen Vis, dog ganske i den Manér, han har lært hende.

Kort og næsten hårdt er hans Svar, der i intet går ind på hendes Forhold (fra Aarøen ved Thun. 20. Maj 1802. N. U. V, S. 288) . . . „Ich werde wahrscheinlicher Weise niemals in mein Vaterland zurückkehren. Ihr Weiber versteht in der Regel ein Wort in der deutschen Sprache nicht, es heisst Ehrgeiz . . . Kurz, kann ich nicht mit Ruhm im Vaterlande erscheinen, geschieht es nie. Das ist entschieden, wie die Natur meiner Seele . . . In dieser Lage . . . kommt Dein Brief, und weckt wieder die Erinnerung an Dich, die glücklicher, glücklicher Weise ein wenig ins Dunkel getreten war —

— Liebes Mädchen, schreibe mir nicht mehr. Ich habe keinen andern Wunsch als bald zu sterben. H. K."

Hermed rinder den Kilde ud, der rigeligst har ydet os Kendskab til Kleists Liv og Udvikling; Kleists Brevveksling med Wilhelmine v. Zenge har i det hele store været beregnet på, ikke blot at meddele fra ham til hende, hvad Øjeblikket medførte, men også at give hende, hvad Kleist kalder „die Geschichte meiner Seele".[2])

Kleist skrider videre på den Bane, han har valgt sig.[3]) Hendes Modstand har så lidt som Familiens og hele den øvrige Verdens Dom kunnet standse ham. „Denn nie in meinem Leben, und wenn das Schicksal noch so sehr drängte, werde ich etwas thun, das meinen innern Forderungen, sei es auch noch so leise, widerspräche." Det Ord holder han fast ved.

Ikke med et Ord nævner han hende mere i sine Breve, selv ikke for Ulrike. Men da han i Königsberg havde truffet hende som Fru Professorinde Krug, sang han om „das blonde Täubchen", som „der Tauber" drager bort fra ud i Verden.[4])

Kleists Kærlighedsforhold har været Genstand for mangeartede og modstridende Betragtninger.

Fra først af er det Wilhelmines «Interesse for det højere», der vinder Kleist, og det er mest som hans Fælle i åndelig Stræben, som Modtager af hans åndelige Ydelser, at hun spiller en Rolle for ham. Under hele deres Forhold underordner han hende og hendes Fremtid under sin egen Udviklings Krav, indtil han brysk afskediger hende, da Hensyn til hende vilde binde ham i hans endelig udfundne Kald.

Også Goethe underordner sin Kærlighed under sin egen Udvikling.

---

[1]) 10. April. Se Minde-Pouets Noter N. U. V, S. 466.

[2]) Se N. U. V, S. $204,_9$.

[3]) Hvor ganske uanfægtet i sit Forestillingsliv, ses deraf, at han efter Forlovelsens Ophør foruden „ein schön Gedicht" og „eine grosse That" uforandret sætter som sit Livsmål: ein Kind (1. Maj 1802 S. 287). Deraf at ville slutte sig til et nyt Forhold (med Wilbrandt S. 152; se Zolling: H. v. Kleist in der Schweiz S. 68), er ganske urimeligt.

[4]) Se Minde-Pouets Noter N. U. V, S. 468, hvor et Brev fra Wilhelmine Krug aftrykkes, hvorefter både Manden og hun forstod dette. Digtet: „Die beiden Tauben". Eine Fabel nach Lafontaine. N. U IV, S. 16 f.

Men den karakteristiske Forskel er, at Goethe af al sin Sjæls Kraft lever sig ud i sin Kærlighed for tilsidst at rykke den op for at komme videre, mens Kleist med sit tungt arbejdende Naturel hele Tiden både for sig selv og for hende holder Rangfølgen klar. Ejendommeligt er det også, hvor lidet Wilhelmine som Person træder frem i Kleists Breve. Overspekuléret som Forholdet er for ham, er hun for ham meget mere den unge Kvinde, han elsker, end just Wilhelmine v. Zenge.[1]) Mens Goethes afbrudte Kærlighedsforhold efterlader frie og bevidste Kvinder, klager Wilhelmine mange År senere (26. Aug. 1823) over „die Schwäche der weiblichen Natur und besonders der meinigen, niemals selbständig zu werden". Ganske ung som hun var, da hun knyttede sig til Kleist, måtte hans Forhold til hende føre dertil.

Man har rettet Bebrejdelser mod ham som mod hende. Når Kleist i dette Forhold og ved dets Afbrydelse som overalt har handlet storartet egoistisk, må man jo dog erindre, at det ikke var Velvære og Fordel eller anden Kærlighed, han søgte. Tværtimod. Og Wilhelmine! Hvorfor skulde hun tage Schweizerprojektet mere for Alvor og bygge hans og hendes Fremtid derpå end de mange andre forudgående. Jeg tror, man gør nok i at fastslå den Alvor, der ligger bag ved, og den Smerte, der er Følgen af denne for begge ulyksalige Forlovelse. Den Lykke, den har skænket dem, har ikke kunnet holde Mål med dens Sorg og Tårer.

* * *

Kaster vi et kort Overblik tilbage over Kleists Liv, fra da vi optog Skildringen deraf til nu, da han har fundet og fulgt sit Digterkald, da ser vi vel en krummet og bugtet Vej, men dog hele Tiden med Retning mod — det længe ukendte — Mål.

I Potsdam 1799 lægger han Militærkappen og med den Familiens Traditioner og roligt og sikkert afstukne Fremtidsudsigter.

I Berlin i Foråret 1801 smøger han Embede og Videnskab af sig, for henad Nytår 1802 at sige sig løs fra sin Kærlighed.

Hvert enkelt Afsnit af denne Udvikling rummer atter i sig en gradvis Fremadskriden.[2])

* * *

I Frankfurt a/M var Heinrich von Kleist skiltes fra sin Søster Ulrike.

Forholdet mellem dem havde trods deres store gensidige Sympathi været vanskeligt. Overfor Wilhelmine skildrede Kleist det, som om han

---

[1]) Helene Zimpel: Nord und Süd, Bd. 92 1900, S. 319.

[2]) Det er først Opklaringen af Würzburgerrejsen, der har fået Bugt med Wilbrandts Opfattelse af Kleist (S. 62): Aber durch das ganze Leben Kleists zieht sich ein wunderlicher, leidenschaftlicher Hang, innere Entscheidungen durch eine wilde Improvisation zu erzwingen. Goethes Domme om Kleist og særlig: „Mir erregte dieser Dichter bei dem reinsten Vorsatz einer aufrichtigen Theilnahme, immer Schauder und Abscheu, wie ein von der Natur schön intentionierter Körper, der von einer unheilbaren Krankheit ergriffen wäre" har, som Rahmer rigtigt hævder (Das Kleist-Problem S. 23), en Hovedskyld. — Først ved den nye *samlede* Udgave af Kleists Breve er Overblikket således lettet, at man ser Udviklingen foregå Skridt for Skridt.

kun ugerne tog Ulrike med, og undervejs klager han flere Gange over hende, særlig over hendes Lyst til Æventyr, der særlig viste sig i hendes Expeditioner i Mandsdragt. „An ihrem Busen läſst sich nicht ruhen" siger han om hende.[1]) Eller: „Ich kann Ulriken Alles mittheilen, nur nicht, was mir das Theuerste ist." Og før den sidste Beslutning har der været heftige Kampe mellem dem, da Ulrike gjorde alt, for, som hun mente, at føre ham tilbage på den rette Vej.[2]) Men med ængstelig Omsorg følger han hende i Tankerne videre på hendes Hjemtur. Og nu som før er hun ham trofast.

Kleists „Gennembrud" havde medtaget ham hårdt. Hvor urimelig og pirrelig, vaklende fra Heftighed til Blidhed han var, viser bedst nogle Breve, han skrev til Maleren Lohse, Karoline Schliebens Forlovede, da han blev uenig med ham, mens de nu, efter at være truffet sammen i Paris, fulgtes ad til og i Schweiz. —

I sig selv er det ingen dårlig Idé at søge legemligt Arbejde på Landet efter det overanstrengende Arbejde og Sjælekrisen, der med kun korte Pauser havde varet ved siden Studenterdagene i Frankfurt. Det betænkelige derved er den ringe Rest, der er tilbage af hans Formue, og så hans Upraktiskhed, og da særlig hans totale Mangel på Evne til at omgås med Penge.[3])

Opholdet i Schweiz 1802.

Da Kleist drager til Schweiz, tager han et Bekendtskab hjemmefra op. Heinrich Zschokke, den bekendte Forfatter,[4]) havde tidligere haft en Universitétsansættelse i Frankfurt a/O.[5]) Og ham er det, Kleist søger i Basel. Men Zschokke havde på Grund af indre Stridigheder i Schweiz opgivet den højt agtede Stilling, han indtog i Basel, og havde begivet sig til Bern. Kleist drager videre derhen og træder i Bern i levende Venskabsforbindelse, ikke blot med Zschokke, men også med Ludwig Wieland, gamle Wielands ældste Søn, selv begyndende Forfatter, og med Gessner, gamle Wielands Svigersøn, også han Digtersøn og af Erhverv Boghandler.[6])

Selvom vi ikke uden videre kan fæste Lid til den Skildring, som

---

[1]) Goethes Tasso II, 1 Cottas Udg. 1854, Bd. 13, S. 130: Doch lässt sich nie an seinem Busen ruhn.

[2]) En lille Bemærkning i et senere Brev (N. U. V, S. 276) viser os morsomt en levende Modsætning mellem deres Tænkemåde: „Du riethest mir einmal in Paris, ich mögte, um heitrer zu werden, doch kein Bier mehr trinken, und sehr empfindlich war mir diese materialistische Erklärung meiner Trauer."

[3]) Endog af Wilhelmine har han til Tider lånt Penge, som han hverken véd ud eller ind om, se således N. U. V, S. 215. Se også de typiske Bemærkninger S. 277.

[4]) Kleist havde på Würzburgerrejsen i Leipzig overværet Opførelsen af Zschokkes „erbärmliches Stück Abällino", men havde forladt Theatret allerede i 2den Akt. (N. U. V, S. 94).

[5]) Om ham, som overhovedet om Personer og Tildragelser i denne Periode, se Th. Zolling: Heinrich von Kleist in der Schweiz.

[6]) Ud fra et omfattende Kildemateriale skildrer Zolling Zschokke som en fremragende dygtig Mand, Wieland, der sværmede for de nye romantiske Ideer, som en Vindbøjtel og tarvelig Digter, og Gessner som en Ubetydelighed.

Zschokke mange År senere i sin „Selbstschau"[1]) har givet af denne Tid, så kan vi dog ved at sammenholde dermed, hvad Kleist selv beretter, skønne, hvor godt det har gjort denne at færdes i et Milieu, der levede og åndede i literære Interesser.

Dog drog Kleist, der for at forberede sig til sit Hverv talte med Landmænd og studérede Landvæsensbøger, endnu i Begyndelsen af 1802 videre til Thun,[2]) for i Omegnen deraf at købe sig Jord. Det var ham en Bestyrkelse at vide, at Zschokke omgikkes med lignende Planer. Men Kleist hindredes, skønt han havde Kig på passende Ejendomme til rimelig Pris, i at gennemføre sit Forsæt ved den „unglückseelige Geist", der gik gennem Landet. Schweiz var halvt i Opløsningstilstand, og der var al Udsigt til, at der „Aller-Welts-consul"; „der allgemeine Wolf" vilde lægge det ind under Frankrig. „Mich erschreckt die blosse Möglichkeit, statt eines Schweizerbürgers durch eines (einen ?) Taschenspielers Kunstgriff ein Franzose zu werden". „Diese Affen der Vernunft" kalder Kleist Franskmændene. Men skønt han efter at have set på Forholdene søger at få afværget den pekuniære Bistand, han nu som så ofte før og siden havde påkaldt hos Ulrike, er der allerede afsendt Penge til ham, og han får en hel Sum i Hænde — der snart efter atter er ham af Hænde.

I Stedet for at købe sig fast lejer han sig ind i et lille Hus på en Ø i Aar, hvor denne flyder ud af Thunersøen.

Herfra sender han Ulrike en rosenrød Idylskildring, hvortil han må „stjæle" en halv Dag fra sit Arbejde.

Han fortæller først om sit Venskab med de berømte Mænds Børn og en Fodtur med Zschokke og Ludwig Wieland og så om sin Ø. Foruden ham bor der kun en lille Fiskerfamilie dér. Faderen har givet ham den ene af sine Døtre til Husbestyrerinde i det lille afsidesliggende Hus, han har lejet, „ein freundlich-liebliches Mädchen, das sich ausnimmt, wie ihr Taufname: Mädeli. Mit der Sonne stehn wir auf, sie pflanzt mir Blumen in den Garten, bereitet mir die Küche, während ich arbeite für die Rückkehr zu euch; dann essen wir zusammen; Sonntags zieht sie ihre schöne Schwyzertracht an, ein Geschenk von mir, wir schiffen uns hinüber, sie geht in die Kirche nach Thun, ich besteige das Schreckhorn, und nach der Andacht kehren wir beide zurück. Weiter weiss ich von der ganzen Welt nichts mehr. Ich würde ganz ohne alle widrigen Gefühle sein, wenn ich nicht, durch mein ganzes Leben daran gewöhnt, sie mir selbst erschaffen müsste. So habe ich

---

[1]) Se H. v. Kl. in der Schweiz S. 28 f. Hvad Zschokke fortæller om Kleists Begejstring for Romantikerne, er for denne Periode, at dømme efter hans Digtning, i alt Fald hvad angår det specifikt romantiske, næppe rigtigt (se nedenfor).

[2]) Den Indskrift på et Hus i Thun, som Kleist er så begejstret for:

Ich komme, ich weiss nicht, von wo?
Ich bin, ich weiss nicht, was?
Ich fahre, ich weiss nicht, wohin?
Mich wundert, dass ich so fröhlich bin.

(N. U. V, S. 280) passer med visse allerede omtalte Stemninger i Schroff. (se Brahm S. 75, Gaudig S. 68).

zum Beispiel jetzt eine seltsame Furcht, ich mögte sterben, ehe ich meine Arbeit vollendet habe. Von allen Sorgen vor dem Hungertod bin ich aber, Gott sei dank, befreit, obschon Alles, was ich erwerbe, so grade wieder drauf geht . . . Zuweilen doch kommen Gessner, oder Zschokke oder Wieland aus Bern, hören etwas von meiner Arbeit, und schmeicheln mir — kurz, ich habe keinen andern Wunsch, als zu sterben, wenn mir drei Dinge gelungen sind: ein Kind, ein schön Gedicht, und eine grosse That. Denn das Leben hat doch immer nichts Erhabneres, als nur dieses, dass man es erhaben wegwerfen kann . . .

Dette Brev er foruden ved de positive Oplysninger, det giver, interessant som udpræget Type på tendensiøs Farvning, som vi her kan tage og føle på, mens vi mange andre Steder i Kleists Breve kun med større eller mindre Sikkerhed kan slutte os til den.

Kleist, der altid har følt sig nært knyttet til Familien, som en sådan Ytring fra tidligere Tid som denne i sin Overdrivelse (N. U. V, S. 227) viser: „sollte man wohl glauben, dass ein Mensch, der in seiner Familie *Alles* fand, was ein Herz binden kann, Liebe, Vertrauen, Schonung, Unterstützung mit Rath und That, sein Vaterland verlassen kann, ohne selbst einmal schriftlich Abschied zu nehmen von seinen Verwandten? — Und doch sind sie mir die liebsten und theuersten Menschen auf der Welt!", er efter Bruddet med Wilhelmine og Udførelsen af Schweizerprojektet blevet meget nervøsere i sit Forhold til den. Han klamrer sig formelig til den. Fra Basel skrev han: „Wenn mein liebes, bestes Tantchen *ein* freundliches Wort in Deinem Brief schreiben wollte, wenn auch Minette, Gustel, Leopold, Julchen das thun wollten, so würde mich das unbeschreiblich freun." Han ligesom tæller efter, om de nu også er der alle endnu. Og da han intet hører fra dem: „Auch Tante und die Geschwister sollen mir wieder gut werden, o gewiss! Denn erzürnt sind sie auf mich, ich fühle es wohl, nicht einmal einen Gruss schenken sie dem Entfernten. Ich aber drücke mich an ihre Brust und weine, dass das Schicksal, oder mein Gemüth — und ist das nicht mein Schicksal? eine Kluft wirft zwischen mich und sie." Familiens Ønske om, at han skal vende tilbage, vil han ikke opfylde, fordi han føler sig som et Rov i Kløerne på Ærgerrighedens Furie, og han ængstes af „die zehn oder zwölf Augen, die auf mich sehen". Nu har han endelig hørt fra dem, og i sin Fryd derover udmaler han for at glæde og navnlig berolige dem sin fortrinlige Omgang, sin idylliske Tilværelse, sit lykkeligt fremadskridende Arbejde og sin Indtægt — uden småligt Hensyn til, om det nu også stemmer ganske med Virkeligheden. Han bestiger Schreckhorn, mens Mädeli er i Kirke!! Zschokke, som Familien sikkert kendte til, og de berømte Forfatteres Børn, Wieland og Gessner, har sandsynligvis, efter hvad Theophil Zolling i: Heinrich von Kleist in der Schweiz har oplyst, næppe gjort sådanne Afstikkere til Thun på det Tidspunkt[1]). Og hvad nu endelig Indtægten angår, så turde også den være problematisk. Kleist har flere Gange før, fra Thun, antydet Erhverv ved literært Arbejde for Ulrike: „In Hinsicht des Geldes,

[1]) H. v. Kl. in der Schweiz S. 63 Fodnote.

kann ich Dir versichern, ist in der Zukunft für mich, zur Nothdurft gesorgt. Du kannst es errathen, ich mag darüber nichts sagen. — Nur vor der Hand brauche ich noch von meinem eigenen Gelde", og: „Nun, von der einen Seite, mein besstes Mädchen, kann ich jetzt Dich beruhigen, denn wenn mein kleines Vermögen gleich verschwunden ist, so weiss ich jetzt doch wie ich mich ernähren kann. Erlass' mir das Vertrauen über diesen Gegenstand, Du weisst, warum?" — Hvad der foreligger faktisk, synes kun at være en Aftale med Boghandler Gessner.

Forholdet mellem Kleists Ønske om at vende tilbage og hans digteriske Arbejde antager med dette Brev sin for længere Tid karakteristiske Form: I Slutningen af Brevet findes følgende Passus: „Aber ich arbeite unaufhörlich um Befreiung von der Verbannung — du verstehst mich. Vielleicht bin ich in einem Jahre wieder bei euch." Og det med Berømmelse — „du verstehst mich". Selvom der i dette lyse Brev kun tænkes som den anden Mulighed, at Ulrike, hvis det ikke lykkes for ham, skulde komme til ham i Schweiz: „Denn wenn sich mein Leben würdig beschliessen soll, so muss es doch in deinen Armen sein", så ængstes vi dog ved den Febrilskhed i Arbejdet, hvorom Frygten for Døden før Arbejdets Fuldendelse vidner, og ved det stadig opdukkende Dødsmotiv: Livets Værdi beror først og fremmest på, „dass man es erhaben wegwerfen kann"!

Midt under denne idylliske Tilværelse på Delosea-øen[1]) er det, at han modtager og besvarer Wilhelmines sidste Brev. Han føler det som en Lykke, at hun ikke vilde følge ham, da han ingen Gård har fået købt, nu tærer på det sidste af sin Formue, og om et År sandsynligvis er helt fattig. Han skriver, at han „mit Lust oder Unlust, gleichviel, (sich) an die Schriftstellerei machen muss", og ligesom Tonen angående dette har fået en langt dumpere Klang, end da han talte derom til Ulrike, således dominérer Dødsmotivet uden Indskrænkninger: „Ich habe keinen andern Wunsch als bald zu sterben."

Det er jo kun så naturligt, at Fordelingen af Lys og Skygge veksler efter Personen, han skriver til, og det Øjemed, han forfølger.

Den Forfattervirksomhed, som Kleist har udfoldet i Schweiz, og som han har taget fat på med sin gamle Arbejdslyst, kan vi på væsentlige Punkter skaffe os Oplysninger om. Den har for det første omfattet „die Familie Schroffenstein", som han fuldfører her[2]) (forsåvidt som den overhovedet er fuldført, thi Slutningen er gjort meget flygtigt og skyldes rimeligvis delvis andres Redaktion[3])), og som udkommer — anonymt —

---

[1]) Eftervist af Zolling: H. v. Kl. in der Schweiz S. 63 med Billede S. 65.

[2]) Zschokke fortæller i „Selbstschau" I om en Oplæsning af Kleist for Vennerne, hvor die Familie Schroffenstein sidste Akt fremkaldte stor Munterhed, som Kleist selv istemte (?). Da Tieck (Kleists Nachlass S. 5) beretter, at Kleist på Wielands Råd omarbejdede Schroff. og forlagde Scenen fra Spanien til Tyskland, og en sådan Forlæggelse faktisk har fundet Sted, er det sikkert ikke med Tieck gamle Wieland, men Ludwig, der har givet dette Råd.

[3]) Indgående Undersøgelser herom er særlig anstillet af Eugen Wolff. „Die Familie Ghonorez. kritisch herausg. und eingeleitet" (Navnet Schroffenstein synes mig trods Wolff S. 17 ejendommeligt for Kleist som Navnet Wetter v. Strahl i Käthchen og derfor sikkert

i Foråret 1803 på Gessners Forlag. Det er fra denne Tragedie, hans Erhvervstillid skriver sig. Dernæst har den gældet Grundlæggelsen af „Der zerbrochene Krug", som Kleist selv henfører til et Kobberstik, han har set i Schweiz,[1]) og som i Følge den mundtlige Tradition Kleists Ven, Ernst von Pfuel, det følgende År i Dresden ved at ytre Tvivl om hans komiske Talent fik ham til at diktére sig de tre første Scener af,[2]) mens vi af Kleist selv (N. U. V, S. 327) hører, at han på samme Sted og Tid har ladet Rühle se. den første Scene. Samme Pfuel har også fortalt Wilbrandt om et Sørgespil: „Leopold von Österreich", og denne lægger dette, støttet på hans Meddelelser, til denne Tid, så meget mere, som Emnet er af Schweizerhistorien. Wilbrandt henviser også til en Bemærkning i Kleists Brev til Ulrike af 1. Maj 1802 (N. U. V, S. 288), hvori der omtales en planlagt Wienerrejse, som han motivérer ved Mangel på Bøger, og Wilbrandt henter deri et nyt Indicium.[3]) Edv. Bülow omtaler (S. 40), med Rühle som Kilde for deres Existens og Form, foruden „Leopold von Österreich", også et andet Drama: „Peter der Einsiedler" (begge i Shakespearsk Stil) som muligen ødelagt Året efter i Paris. Dette vilde derefter også naturligst falde i denne Tid. Dette sidste er dog så løst, at det lidet eller intet siger.

Derimod har vi god Sikkerhed for at turde hævde, at Arbejdet på „Robert Guiskard" rækker ned i denne Periode. Dels fremgår det af den Triumf, han venter sig, sammenholdt med hans senere Forventninger til dette Drama, men navnlig af følgende Udtalelse af ham selv i et Brev af 5. Oktober 1803: (N. U. V, S. 300): „Ich habe nun ein Halb-

---

af ham). Se iøvrigt: Preuss. Jahrbücher XC, S. 242 f. (H. Conrad) og Zeitschrift für Bücherfreunde 2, 3, 4 Årg. (E. Wolff) og Beilage zur Allg. Zeitung 1898 Nr. 276 (Geppert), Studien zur vgl. Literaturgeschichte III, 3, S. 367 f. (Kilian, der holder på de tyske Navne) og endelig Ny Udg. I Indledn. til Schroff. S. 8.

[1]) Se Vorrede i N. U. IV, (Lesarten) S. 318. Om Billedet, som Kleist tilskriver en nederlandsk Mester (Handlingen i Der zerbr. Krug foregår i Holland), se Zolling H. v. Kl. in der Schweiz. S. 36 f. Hvad Zschokke i „Selbstschau" fortæller om det (franske) Kobberstik, la cruche cassée, der hang i hans Værelse, og som fremkaldte en Kappestrid mellem Vennerne, som hver i Digt skulde tyde dets Indhold, bekræftes dels af Kleists Udsagn, dels af de faktiske Præstationer, se Zolling: H. v. Kl. in der Schweiz S. 28 f.

[2]) Bülow: S. 38 og Wilbrandt S. 199.

[3]) Tieck i H. v. Kl.'s Nachlass S. VIII (og Kl.'s sml. Skrifter S. XIX) havde henlagt „Leopold", som efter ham kun var en Plan, til Dresden efter Fangenskabet i Frankrig. Bülow (S. 40) til Paris 1803. Wilbrandts Omstilling begrundes H. v. Kleist S. 153, hvor også en Del af Indholdet berettes efter Pfuels Fortælling: Hovedscenen i første Akt var, hvorledes Leopolds Riddere før Slaget ved Sempach kaster Terninger om, hvem af dem der skal slippe fra det med Livet, hvem ikke. De stolte Herrer sidder sammen i et Drikkelag, og de begynder Terningespillet som et overmodigt Spil. Tre sorte Sider har Terningerne og tre hvide; de sorte betyder Døden. De første af de spillende kaster sort; man lér og spøger derover; Spillet fortsættes, også de næste kaster sort, og stadig flere og flere — lidt efter lidt forstummer den kække Jubel, og en eftertænksom Alvor kommer over Selskabet; tilsidst har alle kastet sort. Hvorledes denne forfærdelige Begivenhed Skridt for Skridt i denne overmodige Kreds udbreder den uhyggeligste, tilsidst den frygteligste Stemning, det var, efter Pfuels Erindringer, skildret med overvældende Kraft. — Wilbrandt fortsætter: Man må efter alt formode, at Kleist allerede skrev denne første Akt på sin Ø i Aar; han har overhovedet (efter hvad Pfuel forsikrer) kun fuldendt denne ene. For os er den desværre tabt — med alt det øvrige, som det følgende År i Paris gik til Grunde i Digterens mest fortvivlede Stund.

tausend hinter einander folgender Tage, die Nächte der meisten mit eingerechnet, an den Versuch gesetzt . . .", hvor der kun kan være Tale om „Robert Guiskard". Regner man efter, så ser man, at det just passer med denne Tid.

Om det omdisputable „Peter der Einsiedler" og om det tabte „Leopold von Österreich" har vi altså den Bemærkning, at de var skrevet i Shakespearsk Manér. Men, hvorom alting er, dette gælder i alt Fald om „die Familie Schroffenstein" med dets begivenhedsrige fremadskridende Handling. Derimod har „Der zerbrochene Krug" stationær Form, Handlingen er forbigangen, og Dække efter Dække drages bort fra Fortiden. Det har altså en antik Konstruktion. Det vil netop i denne Forbindelse frembyde stor Interesse at undersøge, hvorledes det forholder sig med „Robert Guiskard".[1])

Den store Forskel i Tonen mellem de to sidst undersøgte Breve, til Ulrike og til Wilhelmine, der som ovenfor fremhævet har sin ganske naturlige Grund, kunde dog også i noget skyldes den Månedstid, der var hengået imellem deres Affattelse. Thi da vi atter får Meddelelse fra Kleist gennem opbevarede Breve, finder vi ham, i August 1802, liggende syg i Bern i Pleje hos en Læge og Apotheker Wyttenbach. Han har allerede været syg i to Måneder og beder Gud om Døden og sin Svoger om Penge, der skal hæves på hans Andel i Fædrenehjemmet. —

Når Kleist ved sit Schweizerprojekt selv havde fremstillet det som det væsentlige, at han vilde landlig Idyl og legemligt Arbejde for at rekreére sig: „Darum soll er (mein Geist) für jetzt ruhen, wie ein erschöpftes Feld, desto mehr will ich arbeiten mit Händen und Füssen . . . In der Bibel steht, arbeite so wird es Dir wohl gehen . . .", så var det dog den anden Side af sin Dobbeltplan, han ofrede alt for. I Stedet for som tilsigtet for den overanstrængte Hjernes Skyld at drive korporlig Be-

[1]) Om Eugen Wolffs Forsøg („Zwei Jugendlustspiele von H. v. Kleist", Oldenburg 1898) på at tillægge Kleist to Lystspil: „Das Liebhabertheater" og „Coquetterie und Liebe", der 1802 var udkommet anonymt på Gessners Forlag, se navnlig Wukadinovic: Kleiststudien 1904, S. 1—54. Med slående Grunde fralægger han Kleist disse dårlige Stykker og tillægger Ludwig Wieland dem. Wuk. mener, at L. W. har benyttet Kleists Personlighed og fortrolige Meddelelser om sig selv til disse Lystspil, hvad der dog ikke synes afgjort rigtigt. [Mod Wolff reiste der sig straks stor Opposition. De vigtigste Bidrag til denne Debat er følgende: Beilage zur Allgemeinen Zeitung 1898, Nr. 145 (Wukad.) og 152 (Wolffs Svar), 1899, Nr. 266 og 267 (Wolff) og 1900, Nr. 18. (Wuk.). Endvidere: Litterarisches Zentralblatt 1898, Nr. 32 og Deutsche Literaturzeitung 21. Årg. Nr. 1 (Erich Schmidt). Nord und Süd 1898. Bd. 87, S. 359 (Helene Zimpel) og Die Nation 1898, Nr. 45 (Pniower). Endelig Gegenwart LVI, S. 40 f. (Wuk.), Zft. für wiss. Kr. und Antikritik 1900 S. 80 f. (Wolff), Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte N. F. Bd. XIII, S. 355 f. (Geppert) og XIV, S. 399 f. (Wolff), Literaturblatt für germ. und rom. Phil. 1901. Nr. 8—9 (Schlösser) og Journal of germanic philology IV, S. 483 f. (Nollen). Disse sidste mener ikke, at Kleist har været Model (Nollen henviser til Kotzebue)]. — Angående de i Brevet fra Bern August 1802 (N. U. V, S. 289) omtalte selvfortjente 30 Louisd'ors, som Kleist har forbrugt, så kan der ikke (med Wolff S. X), som Kleist er i Pengesager, bygges nogetsomhelst på dem, selvom Kleist senere (N. U. V, S. 301) udtaler sin Beklagelse over, at Gessner ikke har betalt ham (for Schroff.). Det kunde blot være Udsmykning (cnf. Idylbrevet), eller det kunde dog også være et Afdrag (for senere Arbejder får han større Summer; af Cotta får han en lignende Sum i Afdrag på Penthesilea, S. 375 f.).

skæftigelse, med Digten i Pauserne, havde han kastet sig ind i en feberagtig åndelig Produktion, og i Stedet for at skaffe sig Ro for Lidenskaberne, higede han efter Berømmelsen. —

Ulrike bryder straks op hjemmefra og rejser til Bern. „Aber der Himmel behüte mich, dir diese Reiselustigkeit zu bespötteln. Denn das wäre, als ob Einer, der mit sinkenden Kräften gegen einen Fluss kämpfte, die Leute, die auf sein Schreien ans Ufer stürzten, der Neugierde zeihen wollte." (N. U. V, S. 293). Han var dog allerede i Gang med Arbejdet igen, da Ulrike ankom.[1])

Opholdet i og ved Weimar Vinteren 1802—03.

Efter en kort Rejse i Schweiz, på hvilken de to Søskende også besøgte hans Ø[1]), rejste de til Weimar, hvorhen Bekendtskabet med den unge Wieland førte dem. Denne var under de revolutionære Forhold, der just da herskede i Bern, med korteste Varsel blevet udvist. Kleist og hans Søster sluttede sig til ham.[2]) Men der var jo meget andet, der nok kunde lokke en ung Digter til Weimar.

Vi véd allerede, hvilken Betydning Kleist tillagde Christoph Martin Wieland for sine første ideale Bestræbelser. Og hans Beundring for Wieland havde holdt ved. En i sig ubetydelig Ting kan vise os det. I Würzburg i sin Tid havde Kleist opsøgt et Lejebibliothek. Det første, Kleist spurgte efter, var Wielands Værker, og først derefter Schillers og Goethes. (De havde for Resten ingen af dem!)[3])

Også Wieland var på Forhånd gunstig stemt mod Kleist. Sønnen havde skrevet til ham om den nye Digter, der med overordentligt Geni havde kastet sig over den dramatiske Kunst, og af hvem man kunde vente langt større Ting, end hvad Tyskland hidtil havde set, og vi véd, at disse Meddelelser ikke var stødt på Ligegyldighed hos Faderen. Og just nu havde Kleist vist Sønnen en ikke uvæsentlig Tjeneste.[4]) — I

---

[1]) Ulrike, Euphorion X, S. 109.

[2]) Efter Ulrike for at hjælpe ham, der ingen Midler havde, ud af Schweiz. Ellers vilde — efter hende — Heinrich være rejst til Wien (for „Leopold"s Skyld?). Om de nærmere Begivenheder handler et Brev fra Gessner til Zschokke af 20. Okt. 1802, aftrykt i Zolling: H. v. Kl. in der Schweiz, S. 161.

[3]) Se Minor, Anzeiger für deutsches Altertum XI, S. 197. — Fouqué regner Kleist, hvor han fortæller om sit Samvær med ham i Dresden 1803, for Digter af Wielands Skole! (Fouqué: Lebengeschichte, aufgezeichnet von ihm selbst, Halle 1840, S. 25: „Heinrich Kleist gehörte der Wielandschen Schule an, Fouqué der Schlegelschen").

[4]) I et længere fremme udnyttet Brev fra Wieland af 10. April 1804 står der: Meine Bekanntschaft mit diesem Herrn von Kleist ist die Frucht eines freundschaftlichen Verhältnisses, welches sich in Jahre 1801, ni fallor, zwischen ihm und meinem ältesten Sohne Ludwig, der jetzt in Wien ist, in der Schweiz, wo Beide sich damals aufhielten, entsponnen hatte. Schon damals schrieb mir mein Sohn von ihm als einem ausserordentlichen Genie, der sich mit aller seiner Kraft auf die dramatische Kunst geworfen habe, und von welchem etwas viel Grösseres, als bisher in Deutschland gesehen worden, in diesem Fache zu erwarten sei. Im Herbst des Jahres 1802 verliessen beide die Schweiz und Kleist fand Gelegenheit, meinem Sohne einen sehr wesentlichen Dienst zu leisten. Sie reisten eine Zeitlang mit einander . . . (Bülow, S. 32 efter Orpheus). — I et Brev fra Fader Wieland til Sønnen, af 10. Juni 1802, skrev gamle Wieland: Dein neuer Freund v. Kleist interessirt mich so sehr, dass du mich durch nähere Nachrichten von ihm sehr verbinden würdest (se Zolling: H. v. Kl. in der Schweiz, S. 151, hvor dette Brev er aftrykt).

Weimar skiltes Heinrich og Ulrike. Hun drog hjem alene. I November Måned finder vi Kleist boende til Leje i Weimar; men ofte var han — selv siger han hele Dage[1]) — på Osmanstädt, Wielands Landsæde udenfor Weimar.

Medens Kleist således kommer i nær Berøring med Wieland, der også nu får stor Betydning for ham, savner vi ganske Midler til at kontrollére de forøvrigt flygtige Meddelelser, som den mundtlige Tradition giver om hans Sammentræf med Weimar-Digterdømmets øvrige Medlemmer. Vi véd hverken, om eller end mindre da under hvilke Forhold han har talt med Goethe og Schiller.

I Kleists Sind arbejdede imidlertid med stedse stigende Voldsomhed Længslen efter at kunne vende hjem og Kampen med de ulyksalige Penge. Men alt concentrérede sig om hans Digtning. Thi ved Fuldførelsen af „Robert Guiskard", mente han, at de andre brændende Spørgsmål vilde løse sig af sig selv.

Den 9. December var en kort halvt energi-spændt, halvt modløs Billet fløjet fra Weimar til Ulrike: „Mein liebes Ulrikchen, der Anfang meines Gedichtes, das der Welt deine Liebe zu mir erklären soll, erregt die Bewunderung aller Menschen, denen ich es mittheile. O Jesus! Wenn ich es doch vollenden könnte! Diesen einz'gen Wunsch soll mir der Himmel erfüllen, und dann, mag er thun, was er will."

I Schweiz havde Kleist dog endnu set sit Livsmål i Opfyldelsen af tre Ønsker. Nu har alt samlet sig om det ene: ein schön Gedicht!

Julehøjtiden 1802 tilbragte han hos Wielands, og i Januar besluttede han at følge Indbydelsen til helt at flytte derud — „trotz einer sehr hübschen Tochter Wielands." Just en Dag, da han er usædvanlig rig på Håb, meddeler han Ulrike sin Hensigt; den sidste Rest Penge havde han bedt hende om at sende, og han skriver:

„Ich warte nur auf das Geld, um welches ich dich gebeten habe, um nun zuletzt auf den Platz hinzugehen, an welchem sich mein Schicksal endlich, unausbleiblich, und wahrscheinlich glücklich entscheiden wird; denn ich setze meinen Fuss nicht aus diesem Orte, wenn es nicht auf den Weg nach Frankfurt sein kann."

Om dette Ophold på Osmanstädt har vi så gode Oplysninger, som vi kan forlange. Thi den, der giver os dem, har usædvanlige Forudsætninger for at dømme om Digteren og møder tilmed det overspændte Hovede med nænsom Forståelse. Det er selve gamle Wieland, der et Årstid senere skriver til en Ven[2]) om Kleist, et Brev, der altid vil være en Hovedkilde ikke blot for Kendskab til denne Periode i Kleists Tilværelse, men overhovedet til hans Væsen og Væren. „. . . Wiewohl mir nichts mehr zuwider und peinlich ist als ein überspannter Kopf, so konnte ich doch seiner Liebenswürdigkeit nicht widerstehen . . . Desto zurückhaltender hingegen war Herr von Kleist und etwas Räthselhaftes, Geheimnissvolles, das tiefer in ihm zu liegen schien, als dass ich es für

[1]) Kleist fortæller også, at der var indrømmet ham et Værelse.

[2]) Desværre er, som det meddeles mig fra Hof- og Statsbibliotheket i München, der ejer Brevet, Adressaten ubekendt. — Brevet er aftrykt Bülow S. 32 f. efter Tidsskriftet „Orpheus" 1824.

Affektation halten konnte, hielt mich in den zwei ersten Monaten unserer Bekanntschaft in einer Entfernung, die mir penibel war, und vermuthlich alles nähere Verhältniss zwischen uns abgeschnitten hätte, wenn ich nicht durch meinen Sohn erfahren hätte, dass Kleist sich in seinem Quartier zu Weimar so schlecht befinde, dass er eine Einladung, die übrige Zeit, die er sich noch in unserer Gegend aufzuhalten gedächte, bei mir in Osmanstädt zu wohnen, mit Dank annehmen würde. Sogleich erging diese Einladung an ihn, er nahm sie an, bezog an einem der ersten Tage des Januars ein Zimmer in meinem Hause und war von dieser Zeit an neun oder zehn Wochen, mein Commensal auf eben dem Fuss, als ob er zu meiner Familie gehörte . . . Er schien mich wie ein Sohn zu lieben und zu ehren, aber zu einem offenen und vertraulichen Benehmen war er nicht zu bringen. Unter mehreren Sonderlichheiten, die an ihm auffallen mussten, war eine seltsame Art der Zerstreuung, wenn man mit ihm sprach, so dass z. B. ein einziges Wort eine ganze Reihe von Ideen in seinem Gehirn, wie ein Glockenspiel anzuziehen schien, und verursachte, dass er nichts weiter von dem, was man ihm sagte, hörte und also auch mit der Antwort zurück blieb. Eine andere Eigenheit und eine noch fatalere, weil sie zuweilen an Verrücktheit zu grenzen schien, war diese, dass er bei Tische sehr häufig etwas zwischen den Zähnen mit sich selbst murmelte, und dabei das Air eines Menschen hatte, der sich allein glaubt, oder mit seinen Gedanken an einem andern Orte und mit ganz anderm Gegenstande beschäftigt ist. Er musste mir endlich gestehen, dass er in solchen Augenblicken von Abwesenheit mit seinem Drama zu schaffen hatte, und dies nöthigte ihn, mir gern oder ungern zu entdecken, dass er an einem Trauerspiel arbeite, aber ein so hohes und vollkommenes Ideal davon seinem Geiste vorschweben habe, dass es ihm noch immer unmöglich gewesen sei, es zu Papier zu bringen. Er habe zwar schon viele Szenen nach und nach aufgeschrieben, vernichte sie aber immer wieder, weil er sich selbst nichts zu Dank machen könne. Ich gab mir nun alle ersinnliche Mühe ihn zu bewegen, sein Stück nach dem Plan, den er sich entworfen hatte, auszuarbeiten und fertig zu machen, so gut es gerathen wollte und es mir sodann mitzutheilen, damit ich ihm meine Meinung davon sagen könnte; oder wenn er das nicht wollte, es nur wenigstens für sich selbst zu vollenden, um es dann desto besser zu übersehen, das Nöthige zu ändern, kurz alles gehörig auszutheilen um es zur Vollkommenheit bringen zu können. Sed surdo narrabam fabulam. Endlich nach vielen vergeblichen Versuchen und Bitten, nur eine einzige Szene von diesem fatalen Werk seines Verhängnisses zu sehen zu bekommen, erschien eines Tags zufälliger Weise an einem Nachmittage die glückliche Stunde, wo ich ihn so treuherzig zu machen wusste, mir einige der wesentlichsten Szenen und mehrere Morceaux aus andern aus dem Gedächtnisse vorzudeklamiren. Ich gestehe Ihnen, dass ich erstaunt war, und ich glaube nicht zu viel zu sagen, wenn ich Sie versichere: Wenn die Geister des Aeschylus, Sophokles und Shakspeares sich vereinigten, eine Tragödie zu schaffen, sie würde das sein, was Kleists Tod Guiskard's des Normannen, sofern das Ganze demjenigen entspräche, was er mich

damals hören liess. Von diesem Augenblick an war es bei mir entschieden, Kleist sei dazu geboren, die grosse Lücke in unserer dramatischen Literatur auszufüllen, die, nach meiner Meinung wenigstens, selbst von Schiller und Göthe noch nicht ausgefüllt worden ist; und Sie stellen sich leicht vor, wie eifrig ich nunmehr an ihm war, um ihn zur Vollendung des Werks zu bewegen. Er schien zwar damals über die Wirkung, die er auf mich gethan hatte, ungemein erfreut, und versprach alles Gute; aber dabei blieb es auch, und, um ihn nicht zu quälen, fand ich nöthig, ihm während der Zeit, dass er mein Hausgenosse war, so wenig wie möglich von seinem Werk zu sprechen."

Om dette Øjeblik, så rigt på stormende Lykke, da Wieland dømte om hans Værk, hører vi også af Kleist selv: „Als ich sie (meine Tragödie) dem alten Wieland mit grossem Feuer vorlas, war es mir gelungen, ihn so zu entflammen, dass mir, über seine innerlichen Bewegungen, vor Freude die Sprache vergieng, und ich zu seinen Füssen niederstürzte, seine Hände mit heissen Küssen überströmend." — Aber dabei blieb es auch!

Thi Kleists Plan om ikke at forlade Osmanstädt, før Dramets og hans egen Skæbne var afgjort, blev så lidt til noget, som i sin Tid hans Beslutning, ikke at forlade Værelset før efter en Afgørelse af sin Livsplan.

I et Brev fra Osmanstädt i Januar lyder det endnu: „In Kurzem werde ich dir viel Frohes zu schreiben haben; denn ich nähere mich allem Erdenglück," men i Efterskriften, der sikkert ligger nogen Tid senere end Brevet selv[1]): „Ich wohne schon geraume Zeit hier, und es freut mich, dass du (Ulrike) das gern siehst. Ich habe aber mehr Liebe gefunden, als recht ist, und muss über kurz oder lang wieder fort; mein seltsames Schicksal! — Wenigstens bis zum Frühjahr mögte ich hier bleiben."[2])

„Trotz einer sehr hübschen Tochter Wielands" var han draget til Osmanstädt. For Luise Wielands Skyld måtte han drage bort. Den 3. Maj 1803 fyldte hun først 14 År, men hun havde fattet en lidenskabelig Kærlighed til Kleist.[3])

Kleist skildrer selv sit Opbrud fra Osmanstädt for Ulrike:

„Ich weiss nicht, was ich dir über mich *unaussprechlichen* Menschen sagen soll. — Ich wollte ich könnte mir das Herz aus dem Leibe reissen, in diesen Brief packen, und dir zuschicken. — Dummer Gedanke! Kurz, ich habe Osmanstädt wieder verlassen. Zürne nicht! Ich musste fort, und kann dir nicht sagen, warum? Ich habe das Haus mit Thränen verlassen, wo ich mehr Liebe gefunden habe, als die ganze Welt zusammen aufbringen kann; ausser du! —! Aber ich *musste* fort!

---

1) Se Gaudig S. 94.

2) Kleist opskrev Wielands Livshistorie efter dennes Fortælling.

3) Seuffert i Vierteljahrschrift für Literaturgeschichte Bd. II. S. 304 f. citérer et Brev fra Luise til hendes Søster af 19. April 1811, hvoraf dette fremgår. Luise forlangte hans Afrejse. Kleist fra Dresden til Wieland 1807: Wo ist denn Louis? Was macht Ihre vortreffliche Tochter Louise? und die übrigen Ihrigen? (N. U. V, S. 363). Kleist lægger også her over sine Forhold et Slør af Hemmelighedsfuldhed og af manglende Begribelse af sig selv, der er blevet misforstået af Biographerne.

O Himmel, was ist das für eine Welt! Ich brachte die ersten folgenden Tage in einem Wirthshause zu Weimar zu, und wusste gar nicht, wohin ich mich wenden sollte. Es waren recht traurige Tage! Und ich hatte eine recht grosse Sehnsucht nach dir, o du meine Freundinn! Endlich entschloss ich mich nach Leipzig zu gehen. Ich weiss wahrhaftig kaum anzugeben, warum? — Kurz, ich bin hier."

Kleist rejste til Leipzig med en Anbefaling fra Wieland til Göschen.[1]) Forholdet til Fader Wieland var forblevet venligt. Denne, der havde solgt Osmanstädt og til 1. Maj skulde flytte til Weimar, indbød endnu Kleist til Fest den 3. Maj — Luises Fødselsdag. „Alles, was süss ist, lockt mich. Was soll ich thun?"

Han blev derfra[2]).

I Leipzig og Dresden i Foråret 1803.

Med Bortrejsen fra Osmanstädt og Weimar har Kleist ikke opgivet sit Drama. I Leipzig arbejder han videre. „Und dich (Ulrike) begleitet auf allen Schritten Freude auf meinen nächsten Brief? O du Vortreffliche! Und o du Unglückliche! Wann werde ich den Brief schreiben, der dir so viele Freude macht, als ich dir schuldig bin? . . .

Ich nehme hier Unterricht in der Declamation bei einem gewissen *Kerndörffer.* Ich lerne meine eigne Tragödie bei ihm declamiren. Sie müsste, gut declamirt, eine bessere Wirkung thun, als schlecht vorgestellt. Sie würde mit vollkommner Declamation vorgetragen, eine ganz ungewöhnliche Wirkung thun." — Han havde jo erfaret dens Virkning, når den blev foredraget, på Wieland.

Overfor en af Professorerne i Leipzig, som han på Udrejsen til Paris havde vundet til Ven, og som nu spørger ham ud om Resultatet af Rejsen til Frankrig, tilstår han, at han arbejder som Digter. „Und nun fiel ich ihm um den Hals, und herzte und küsste ihn so lange, bis er lachend mit mir überein kam: der Mensch müsse *das* Talent anbauen, das er in sich *vorherrschend* fühle."

At han således fandt Forståelse, skønt han havde svigtet Forventningerne, har bidraget sit til, at han kan tænke sig Muligheden af at vende tilbage til Frankfurt a/O: „Wenn ihr mich in Ruhe ein Paar Monate bei euch arbeiten lassen wolltet, ohne mich mit Angst, was aus mir werden werde, rasend zu machen, so würde ich — ja, ich *würde!*"

Endnu eet har bidraget dertil: den gunstige Kritik af „die Familie Schroffenstein", der imidlertid var udkommet, anonymt. „Leset doch einmal im 34 oder 36[t] Blat des Freimüthigen den Aufsatz: *Erscheinung eines neuen Dichters.* Und ich schwöre euch, dass ich noch viel mehr von mir weiss, als der alberne Kauz, der Kotzebue." [3])

Ud fra sin egen høje Værdsættelse af det Værk, han nu arbejder

---

[1]) Seuffert S. 306. Brevets Datum: 24. Febr. 1803.

[2]) På Tilbagerejsen fra Mainz besøgte Kleist atter Wielands, som det fremgår af Luises Brev af 19. April 1811. (Luise troede, det var Junkerstolthed af Kleist, hvorfor han ikke vilde have hende; hun måtte tilkæmpe sig Ro ved Gensynet.)

[3]) Recensionen, der er forbavsende god, var forøvrigt ikke af Kotzebue, men af Huber.

på, nedsætter han det første: Ingen må få at vide, hvem den nye Digter er, selv af de nærmeste Slægtninge kun de, der kan tie; de skal hjemme slet ikke læse Bogen. „Es ist eine elende Scharteke“ havde han først skrevet, men dog atter udstreget. [1])

Han tænker altså på at vende hjem, skønt Berømmelsen endnu ikke var indhøstet. „Aber ich muss Zeit haben, *Zeit* muss ich haben — o ihr Erynnien mit eurer Liebe!“ Det er Betingelsen.

Hvor kær denne Mulighed at vende hjem har været hans Hjerte, ser vi af den inderlige Deltagelse, hvormed han følger sine Slægtninges Forhold, i denne Tid særlig sin ældre Søster Augusta Pannwitz', der i December fødte en lille Pige. Det rige Brev fra Leipzig (af 13.—14. Marts), skrevet i Løbet af et Par Dage i Stumper og Stykker, der har givet os alle disse Oplysninger, slutter med et hjerteligt Udtryk for hans Kærlighed: „Und nun küsse in meinem Namen jeden Finger meiner ewig verehrungswürdigen Tante! Und, wie sie, den Orgelpfeifen gleich, stehen, küsse sie Alle von der Obersten bis zur Letzten, der kleinen Maus aus dem Apfelkern geschnitzt! Ein einziges Wort von euch, und ehe ihrs euch verseht, *wälze* ich mich vor Freude in der Mittelstube. Adieu! Adieu! Adieu! O du meine Allertheuerste!“

Så nær ved sin længe drømte Lykke! —

Hvor højt Kleist selv stiler med „Robert Guiskard“, kan vi indirekte slutte os til af et Brev, han i April (?) skriver fra Dresden. Thi derhen — og ikke til Frankfurt — var han draget fra Leipzig.

I Dresden omgikkes han som sidst Frkn. Schlieben. Karolines Kæreste, Lohse, havde i Månedsvis ikke ladet høre fra sig. Bag på et Brev, som hun skrev til ham, har Kleist tilføjet sine Betragtninger: „. . . Bald ist es ihr am wahrscheinlichsten, dass du krank, bald, dass du ihr untreu seist etc. Möglich ist, dass die Wahrheit auf eine gewisse Art zwischen inne liegt. Es kann sein, dass du in einem Augenblick der Hoffnungslosigkeit dich entschlossen hast, dein Schicksal von dem Schicksal dieses armen Mädchens zu trennen. Sollte dies der Fall sein, und sollte Trennung von ihr ein Mittel sein, um mit freierer Bewegung deiner Kräfte wenigstens dir allein ein erträglicheres Loos zu erringen (du verstehst mich) so setze, wie du es angefangen hast, dein Stillschweigen fort . . . .“

Som det allerede er karakteristisk for Kleist, at han tager sig så hjerteligt af denne unge Pige — også senere søger han på en sikkert upraktisk, men fremfor alt ikke sårende Måde at hjælpe disse Søstre i deres «verschämte Armut» — således er det af Interesse at se, hvor stærkt han uvilkårligt farver Sjælelivet hos et andet Menneske efter sit eget. Det så vi allerede ved Skildringen af Brockes. Nu her, hvor han tænker sig ind i Lohses Situation. Han havde jo selv brudt med sin Kæreste for sin Kunsts Skyld, og selv havde han søgt at spare sig og hende for Opgøret. Ud fra denne Iagttagelse vil vi kunne drage mere ud af dette Brev. Thi han skriver videre: „Nach meiner (allerdings unvollständigen) Ansicht der Dinge scheint mir die Schweiz immer noch der Ort zu sein, an welchem du dein Talent am frühesten und sicher-

---

[1]) Minde-Pouets Noter, N. U. V, S. 470.

sten gelten machen kannst...... Solltest du aber nicht dir zutrauen, die Schweizermaler zu verdrängen (welches du allerdings darfst und kannst), so kannst du wahrhaftig nichts bessres thun, als in dein Vaterland zurückzukehren" ... En kunstnerisk Succes for Lohse i Schweiz betyder for Kleist det samme som at fortrænge Schweizermalerne! For ham selv, der så lidenskabeligt drømte om en glimrende Succes som tysk Digter, betød dette: at fortrænge de tyske Digtere, og det var den Gang bl. a. Goethe og Schiller!

Når derfor den mundtlige Tradition (Wilbrandt S. 174) beretter, at han ofte har sagt til sin Ven Pfuel, at der kun gaves det ene Mål for ham, at blive sin Nations største Digter, og at heller ikke Goethe skulde hindre ham deri; og når Wilbrandt endvidere fortæller, at han i vildt ophidsede Timer overfor Vennen tilstod, hvad han mente dermed: „Ich werde ihm (Goethe) den Kranz von der Stirne reissen", var Omkvædet i hans Selvbekendelser som i hans Drømme, så er der ingen Grund til (med Erich Schmidt i N. U. I, Biogr. Indledn., S. 30) at forlægge denne Stemning fremad til den Tid, da Goethe havde forskaffet „Der zerbrochene Krug" en Fiasko på Theatret i Weimar og stillet sig afvisende overfor Penthesilea, som dog Kleist havde frembåret for ham „auf den Knieen meines Herzens", og hvor Kleists Forbitrelse derfor slog ud imod ham i lyse Luer. Den anførte Ytring passer godt nok sammen med Kleists Tænkemåde også på denne Tid. Kleists Selvfølelse var yderligere steget ved Wielands Tilslutning.

Som Ven omgås han i Dresden foruden med Schliebens med Pfuel og Rühle, og han træffer sammen med Fouqué.[1]) Af disse træder Pfuel, der ligesom Rühle senere indtager de højeste militære og administrative Stillinger i Preussen, stærkest frem. Også Pfuel havde været Officér i Potsdam og havde just kort før taget sin Afsked som Lieutenant.

„Meine theuerste Freundinn, skriver Kleist d. 3. Juli 1803 (N. U. V, S. 297) til Ulrike. Der Rest meines Vermögens ist aufgezehrt, und ich soll das Anerbieten eines Freundes annehmen, von seinem Gelde so lange zu leben, bis ich eine gewisse Entdeckung im Gebiete der Kunst, die ihn sehr interessirt, völlig ins Licht gestellt habe. Ich soll in spätestens zwölf Tagen mit ihm nach der Schweiz gehen, wo ich diese meine litterarische Arbeit, die sich allerdings über meine Erwartung hinaus verzögert, unter seinen Augen vollenden soll. Nicht gern aber mögte ich dich, meine Verehrungswürdige, vorübergehen, wenn ich eine Unterstützung anzunehmen habe; mögte dir nicht gern einen Freund vorziehen, dessen Börse, in Verhältniss mit seinem guten Willen, noch weniger weit reicht, als die deinige. Ich erbitte mir also von dir, meine Theure, so viele Fristung meines Lebens, als nöthig ist, seiner grossen Bestimmung völlig genug zu thun. Du wirst mir gern zu dem einzigen Vergnügen helfen, das, sei es noch so spät, gewiss in der Zukunft meiner wartet, ich meine, mir den Kranz der Unsterblichkeit zusammen zu pflücken. Dein Freund wird es, die Kunst und die Welt wird es dir einst danken. Das liebste wäre mir, wenn du statt aller Antwort selber kämest . . ."

---

[1]) Se Fouqué (på allerede anført Sted).

Vennen er Pfuel.

Kleists Slægtninge, der i lang Tid ikke havde hørt fra ham, gribes af heftige Bekymringer, og flere af dem, deriblandt Ulrike, er ilet til Dresden for at berolige ham og få ham til at blive. Også med Penge har de forsynet ham.

Samme Aften, som de er afrejst igen, modtager han et Brev fra Wieland, som vi er saa heldige at have. Thi i det store Brev, hvoraf før citéret, står længere henne følgende: „... (Kleist) schrieb mir nach Verlauf einiger Monate ein kleines Briefchen, worin er mir einen über Weimar reisenden Freund empfahl (dette stemmer nøje, som hele Wielands Beretning, hvor vi kan kontrollére den. Se N. U. V, S. 298)... Da mir so eben zufälligerweise das Concept meines dem Herrn von Kleist nach Dresden oder Leipzig (det var Dresden) in Antwort auf sein besagtes Briefchen geschriebenen Briefes unter meinen Papieren in die Hände fällt, so sei mir erlaubt, die sein Drama betreffende Stelle abzuschreiben:

„Sie schreiben mir, lieber Kleist, der Druck mannigfaltiger Familienverhältnisse[1]) habe die Vollendung Ihres Werkes unmöglich gemacht. Schwerlich hätten Sie mir einen Unfall ankündigen können, der mich schmerzlicher betrübt hätte. Zum Glück lässt mich die positive Versicherung des Herrn v. W. (den Herre, som Kl. havde anbefalet til W.), dass Sie seither mit Eifer daran gearbeitet, hoffen und glauben, dass nur ein missmütiger Augenblick Sie in die Verstimmung habe setzen können, für möglich zu halten, dass irgend ein Hinderniss von aussen Ihnen die Vollendung eines Meisterwerks, wozu Sie einen so allmächtigen innern Beruf fühlen, unmöglich machen könne. Nichts ist dem Genius der heiligen Muse, die Sie begeistert, unmöglich. Sie müssen Ihren Guiskard vollenden, und wenn der ganze Kaukasus und Alles (= Atlas) auf Sie drückte u. s. w."

Ich glaubte ihm durch diesen Eifer, womit ich ihn zur Vollendung seines Werkes bestürmte, den grössten Dienst zu thun; wie traurig wäre es für mich, wenn es nur dazu gedient hätte, ihn in das Schicksal, das ihn zu verschlingen droht, vollends hineinzustossen!" ...

Denne Virkning har dog Wielands Brev ikke umiddelbart haft. Kleist

---

[1]) Trods Bülows Benægtelse (S. 38) af Misforhold mellem Kleist og Familien, passer dette, forsåvidt som Kleist dermed sigter til det Pres, hans Ærgerrighed overfor Familien længe havde lagt på ham, og hans Ubehag ved sin pekuniære Situation med dens Afhængighed af den. Kleist tillægger ganske vist sig selv Skylden (f. Ex. N. U. V, S. $290_{,20}$), (men taler om sin Forestilling om deres „unvernünftige Angst über mich" (S. $298_{,14}$)). — Den mundtlige Tradition (Bülow S. 39 og Wilbrandt S. 199) tillægger Kleist alvorlige Selvmordstanker under dette Ophold. Et Brev, som imidlertid Minde-Pouet har datéret til Juni 1807 (se Noter til N. U. V, S. 475), så at Kleists Ytring (S. 342): „Es war mir, als ob er (Pfuel) bei mir sässe, wie in jenem Sommer vor drei Jahren, wo wir in jeder Unterredung immer wieder auf den Tod, als den ewigen Refrain des Lebens zurück kamen", ikke tidsmæssigt passer (hvad der for Resten ikke er afgørende), kunde støtte denne Meddelelse. Overfor Lohse havde Kleist brugt det Udtryk: „Mein Schicksal nähert sich einer Krise" (N. U. V, S. 296). Vi har også selve Brevet fra Karoline Schlieben til Lohse (aftrykt i Zollings Udgave, S. CXXXVII). Deraf: Im ganzen ist Kleist aber doch ein wunderbares Wesen, ich kann ihn nicht begreifen, sollte ich dir sagen, wie er mir Alles vorgekommen ist, so würde ich nicht fertig werden. —

rejste trods Familien snart efter afsted med Pfuel — for ikke at bryde sit Løfte til denne, hvis Fordel ved hans Selskab var så stor, at han for den vilde have betalt Rejsen for dem begge, om det havde været fornødent!! Og fra Leipzig, hvorhen de var rejst, sender Kleist stolt Brevet hjem til Ulrike.[1])

Den anden Pariserrejse (med Pfuel) Efteråret 1803.

Kleist og Pfuel rejser først i Schweiz og Norditalien. Vi hører om et Ophold i Varese i Norditalien, hvor de var sammen med Lohse, og hvor Kleist havde en lykkelig Dag, hvad han følte som noget så meget vidunderligere, som Kummeren da samtidig gnavede og nagede hans Hjerte (N. U. V, S. 310).

De rejser tilbage over Schweiz til Frankrig.

Fra Genf hører vi fra ham den 5. Oktober (N. U. V, S. 299):

„Der Himmel weiss, meine theuerste Ulrike, (und ich will umkommen, wenn es nicht wörtlich wahr ist) wie gern ich einen Blutstropfen aus meinem Herzen für jeden Buchstaben eines Briefes gäbe, der so anfangen könnte: „mein Gedicht ist fertig“. Aber, du weisst, wer, nach dem Sprüchwort, mehr thut, als er kann. Ich habe nun ein Halbtausend hinter einander folgender Tage, die Nächte der meisten mit eingerechnet, an den Versuch gesetzt, zu so vielen Kränzen noch einen auf unsere Familie herabzuringen: jetzt ruft mir unsere heilige Schutzgöttinn zu, dass es genug sei. Sie küsst mir gerührt den Schweiss von der Stirne, und tröstet mich „wenn Jeder ihrer lieben Söhne nur eben so viel thäte, so würde unserm Namen ein Platz in den Sternen nicht fehlen“. Und so sei es denn genug. Das Schicksal, das den Völkern jeden Zuschuss zu ihrer Bildung zumisst, will, denke ich, die Kunst in diesem nördlichen Himmelsstrich noch nicht reifen lassen. Thörigt wäre es wenigstens, wenn *ich* meine Kräfte länger an ein Werk setzen wollte, das, wie ich mich endlich überzeugen muss, für mich zu schwer ist. Ich trete vor Einem zurück, der noch nicht da ist, und beuge mich, ein Jahrtausend im Voraus, vor seinem Geiste. Denn in der Reihe der menschlichen Erfindungen ist diejenige, die ich gedacht habe, unfehlbar ein Glied, und es wächst irgendwo ein Stein schon für den, der sie einst ausspricht.

Und so soll ich denn niemals zu euch, meine theuersten Menschen, zurückkehren? O niemals! Rede mir nicht zu. Wenn du es thust, so kennst du das gefährliche Ding nicht, das man Ehrgeiz nennt. Ich kann jetzt darüber lachen, wenn ich mir einen Prätendenten mit Ansprüchen unter einem Haufen von Menschen denke, die sein Geburtsrecht zur Krone nicht anerkennen[2]); aber die Folgen für ein empfindliches Gemüth,

---

[1]) Hvilken Betydning dette Brev har haft for Kleist, kan vi foruden af de mange Gange, han selv taler derom (viser det eller kræver det tilbage eller læser det for at trøste sig), se deraf, at dets Slutpassus, der var forekommet ham selv den mest rørende (N. U. V, S. 298), klinger igen i Penthesilea (der forherliger hans store Villen og totale Nederlag) V. 1348: Sinke nicht, und wenn der ganze Orkus auf dich drückte!

[2]) Cnf. Abälard i „Robert Guiskard“!

sie sind, ich schwöre es dir, nicht zu berechnen. Mich entsetzt die Vorstellung.

Ist es aber nicht unwürdig, wenn sich das Schicksal herablässt, ein so hülfloses Ding, wie der Mensch ist, bei der Nase herum zu führen? Und sollte man es nicht fast so nennen, wenn es uns gleichsam Kuxe auf Goldminen giebt, die, wenn wir nachgraben, überall kein ächtes Metall enthalten? Die Hölle gab mir meine halben Talente, der Himmel schenkt dem Menschen ein ganzes, oder gar keins.

Ich kann dir nicht sagen, wie gross mein Schmerz ist. Ich würde vom Herzen gern hingehen, wo ewig kein Mensch hinkommt. Es hat sich eine gewisse ungerechte Erbitterung meiner gegen sie bemeistert, ich komme mir fast vor wie Minette[1]), wenn sie in einem Streite recht hat, und sich nicht aussprechen kann.

Ich bin jetzt auf dem Wege nach Paris sehr entschlossen, ohne grosse Wahl zuzugreifen, wo sich etwas finden wird. Gessner hat mich nicht bezahlt, meine unseelige Stimmung hat mir viel Geld gekostet, und wenn du mich noch einmal unterstützen willst, so kann es mir nur helfen, wenn es bald geschieht. Kann sein, auch, wenn es gar nicht geschieht.

Lebe wohl, grüsse Alles — ich kann nicht mehr.

Genf, d. 5t October, 1803. Heinrich.

N. S. Schicke mir doch Wielands Brief. Du musst poste restante nach Paris schreiben."

Det er dog, som om der i Ønsket om at få Wielands Brev tilbage ligesom endnu blusser et sidste Håb i Vejret.

Kleist og Pfuel rejser fra Genf ad Paris til. Undervejs taler Pfuel Kleist hårdt til. Og i Paris kommer det til en Konflikt mellem dem. Da gennemlæste Kleist endnu engang sit Værk, forkastede og opbrændte det. Selv forsvandt han.

Vennen søgte ham i la morgue.

Men Kleist var ilet ad Boulogne sur Mer til, som drevet af en Furie.

Fra St. Omer, Fæstning i Departementet Pas de Calais, får Ulrike Budskabet om det fuldstændige Nederlag:

„Meine theure Ulrike! Was ich dir schreiben werde, kann dir vielleicht das Leben kosten; aber ich muss, ich muss, ich *muss* es vollbringen. Ich habe in Paris mein Werk, so weit es fertig war, durchlesen, verworfen und verbrannt: und nun ist es aus. Der Himmel versagt mir den Ruhm, das grösste der Güter der Erde; ich werfe ihm, wie ein eigensinniges Kind, alle übrigen hin. Ich *kann* mich deiner Freundschaft nicht würdig zeigen, ich kann ohne diese Freundschaft doch nicht *leben*: ich stürze mich in den Tod. Sei ruhig, du Erhabene, ich werde den schönen Tod der Schlachten sterben. Ich habe die Hauptstadt dieses Landes verlassen, ich bin an seine Nordküste gewandert, ich werde französische Kriegsdienste nehmen, das Heer wird bald nach England hinüber rudern, unser aller Verderben lauert über den Meeren,

---

[1]) Hans Søster Wilhelmine.

ich frohlocke bei der Aussicht auf das unendlich-prächtige Grab. O du Geliebte, du wirst mein letzter Gedanke sein!

St. Omer, d. 26t October, 1803.

Heinrich von Kleist."

Sammestedsfra sendte han også et Brev til Marquis von Lucchesini, den preussiske Gesandt i Paris, hvori han omtalte sit Forehavende, der var hans ramme Alvor. „Wenn Bonaparte sich damals wirklich nach England mit dem Heere eingeschifft hätte, würde ich aus Lebensüberdruss einen rasenden Streich begangen haben," siger han selv senere (N. U. V, S. 310).

Dette Brev til Gesandten har denne vist den preussiske Konge, der måtte forbitres derover. Allerede to Gange var Kleist løbet af Statstjenesten. Men dette direkte Brud på Reversen overgik dog alt andet. Kleist selv senere forsvarer sig med, at Brevet „müsse unverkennbare Zeichen einer Gemüthskrankheit enthalten, und ich unterstünde mich, von Sr. Majestät Gerechtigkeit zu hoffen, dass er vor keinen politischen Richterstuhl gezogen werden würde . . ." og „Jene Einschiffungsgeschichte z. B. hätte gar keine politischen Motive gehabt, sie gehöre vor das Forum eines Arztes weit eher, als des Cabinets. Ich hätte bei einer fixen Idee einen gewissen Schmerz im Kopfe empfunden, der unerträglich heftig steigernd, mir das Bedürfniss nach Zerstreuung so dringend gemacht hätte, dass ich zuletzt in die Verwechslung der Erdaxe gewilligt haben würde, ihn los zu werden. Es wäre doch grausam, wenn man einen Kranken verantwortlich machen wolle für Handlungen, die er im Anfalle der Schmerzen begieng."

Kleist har altid været tilbøjelig til at opgive Forståelsen af Sammenhængen i sine Handlinger, og det selv, hvor den lader sig nemt og klart eftervise. Hér tror vi ham, når han siger: „Ich bin nicht im Stande vernünftigen Menschen einigen Aufschluss über diese seltsame Reise zu geben. Ich selber habe seit meiner Krankheit die Einsicht in ihre Motiven verloren, und begreife nicht mehr, wie gewisse Dinge auf andere erfolgen konnten."

Men hvorledes redede Kleist sig ud af den fortvivlede Situation, hvori han havde styrtet sig?

Vi véd, at han fra Boulogne zur Mer ilede tilbage til Paris, hvor han var så restituéret, at han kunde omgås andre Mennesker, og derfra drog til Mainz, hvor han endelig sank syg sammen og i næsten 5 Måneder afvekslende måtte ligge i Sengen eller holde sig inde. Men heller ikke mere.

Om han selv kom til Besindelse, eller om andre tog sig af ham og han ved Tvangspas fra Gesandten nødtes til at drage tilbage til Tyskland, således som den mundtlige Tradition beretter, lader sig ikke nærmere eftervise.[1])

---

[1]) Wilbrandt (S. 205) fortæller om Katastrofen følgende efter Pfuels Meddelelse: . . . in dieser fürchterlichen Krise begann sein Geist sich zu verwirren. Er reiste mit Pfuel weiter, über Lyon nach Paris; aber er dachte nur noch an den Tod. Er forderte Pfuel von Neuem

Vil vi derimod vide Besked med hans Ophold i Mainz, kan vi udover den Meddelelse, Ulrike giver, at han var i Kur hos Dr. Wedekind i Mainz, og at denne rådede ham til Virksomhed og lovede at skaffe ham denne i Coblenz, atter holde os til det alt så ofte anvendte Brev fra Wieland af 10. April 1804 til hans Ven (Wedekind?). Deri hedder det nemlig:

Der Inhalt der Zuschrift vom 3. d. M. womit ich mich von Ihnen beehrt finde, hat mich nicht wenig gerührt und betrübt. Es ist nun beinahe ein Jahr, seit ich von Herrn von Kleist keine Nachricht habe, und ob ich gleich nicht sonderliche Ursache hatte, viel Besseres zu hoffen, so hätte ich mir doch auch nicht einbilden können, dass ich, nachdem ich diese Zeit her immer auf Antwort auf meinen vor ungefähr dreiviertel Jahr nach Leipzig (det var Dresden) an ihn geschriebenen Brief gewartet hatte, durch die dritte Hand so traurige Nachrichten von seinen Umständen erhalten würde . . .

. . . Wenn ich nun alle diese Umstände, seinen auf Selbstgefühl gegründeten, aber von seinem Schicksal gewaltsam niedergedrückten Stolz, die Exzentrität der ganzen Laufbahn, worin er sich, seitdem er aus der militärischen Carriere ausgetreten, hin und her bewegt hat, seine fürchterliche Ueberspannung, sein fruchtloses Streben nach einem unerreichbaren Zauberbild von Vollkommenheit in seinem bereits zur fixen Idee gewordenen Guiskard, mit seiner zerrütteten geschwächten Gesundheit und mit den Missverhältnissen, worin er mit seiner Familie zu stehen scheint, zusammen combinire, so erschrecke ich vor den Gedanken, die sich mir aufdrängen, und fühle mich beinahe genöthigt zu glauben, es sei sein guter Genius, der ihm den Einfall, sich in Coblenz zu einem Tischler zu verdingen, eingegeben. Gewiss ist, in meinen Augen wenigstens, dass das Projekt, welches Ihnen Ihre so edelmüthig theilnehmende Zuneigung zu diesem liebenswürdigen Unglücklichen eingegeben, ihn in

---

vergeblich auf, mit ihm gemeinsam zu sterben. Seine Seele verbitterte sich auch gegen den Freund, wie sie sich gegen alle Andern verbittert hatte; und da er sich eines Tages mit dem vollen Hochmuth des Elends gegen ihn ausgeschüttet und ihn zu heftigem, zurechtweisendem Widerspruch gereizt hatte, eilte er verzweifelnd davon, verbrannte seinen „Guiskard“ und alle seine Papiere und entfloh aus Paris. Pfuel søgte ham i la morgue. -- [Således også Ulrike (Euphorion X, S. 110) om la morgue. Efter hende var det en Strid om en Ubetydelighed mellem Kleist og Pfuel. Efter Bülow, som Wilbrandt korrigérer, var det en Strid om „Sein und Nichtsein.“] Det videre Forløb fortæller Bülow (S. 41) (og Wilbrandt gentager det) således:

Also zerstört, verliess der Dichter Paris ohne Pass und begab sich zu Fusse auf den Weg nach Boulogne sur mer. Als er eine Strecke weit gegangen war, begegnete er einem Haufen Conscribirter, und gab sich vergebene Mühe, für einen derselben als gemeiner Soldat einzutreten.

Zu seinem Glücke traf er noch kurz vor Boulogne mit einem ihm bekannten Chirurgien-Major zusammen, auf dessen verwunderte Frage, was er da zu thun habe? er ihm erzählte, er laufe ohne Pass herum. Der Franzose schilderte ihm mit Entsetzen, welche Lebensgefahr er untergehe, indem in Boulogne noch unlängst unter ähnlichen Verhältnissen ein preussischer Edelmann als vermeinter russischer Spion erschossen worden sei, und nahm ihn unter seinem Schutze, als seinen Bedienten, mit nach der Stadt. Von hier aus bat Kleist den Gesandten Luchesini sogleich um einen Pass, den er nach vier Tagen, unmittelbar nach Potsdam ausgestellt, erhielt, und sah er sich also genöthigt, nach dem Vaterlande heimzukehren. (Efter Tieck S. VI var han draget tilbage til Paris, hvad der er rigtigt.)

einem Büreau, bei Ihrem Freunde M. unterzubringen, allein schon aus der Ursache von unbeliebigem Erfolg sein würde, weil diese Art von Beschäftigung und Abhängigkeit ihm in kurzer Zeit ganz unerträglich fallen würde . . .

Angst og Uro havde grebet Kleist, da han måtte opgive ved Hjælp af Videnskaben at nå frem til den absolute Sandhed, men da han mærkede, at han indenfor sin nye Livsopgave, Kunsten, ikke kunde opfylde det absolute Ideal, han havde sat sig, faldt han sammen i Fortvivlelse og Afsind. [1])

Kleists videre Skæbne.

I Juni 1804 måtte Kleist, der helbredt var vendt tilbage til Berlin, gå den ydmyge Gang at bede sin Konge om et Embede. Kongens Generaladjutant holdt hans Synderegister op for ham: „Ich hätte das Militair verlassen, dem Civil den Rücken gekehrt, das Ausland durchstreift, mich in der Schweiz ankaufen wollen, *Versche* gemacht (o meine theure Ulrike!) die Landung mitmachen wollen, etc. etc.“

Kleist fik Embede — blev „Geschäftsmann“. Og han rejste sig atter som Digter, først ved Oversættelser og Bearbejdelser af franske Digtninge, siden ved eget. Atter rev han sig under de skæbnesvangre politiske Begivenheder løs fra de trykkende Embedsbånd. Men Lykken var ham imod. Napoleons Undertrykkelse af Tyskland, der havde vakt Kleist til glødende patriotisk Digtning og Gerning, knugede ham ned i Håbløshed, og trods de glimrende Digterværker, han skabte, høstede han hverken ydre Anerkendelse eller bjergede blot de fornødne Existensmidler.

Han måtte i 1811, efter at hans Dagblad: Berliner Abendblätter var gået ind, igen ty til Kongen, der nu stillede ham en Ansættelse i Udsigt — i Hæren. Men der kom ikke noget ud deraf, fordi Kleist kort efter jog sig en Kugle i Hovedet.

„Robert Guiskard“'s Genoplivelse.

Medens Heinrich von Kleist i December 1807, da han for en kort Stund syntes fra Skyggen at være kommet ud i Solen, sammen med den romantiske Philosoph Adam Müller var ved at starte en fornem Kunstjournal „Phöbus“, henvendte han sig fuld af Taknemlighed til den gamle Wieland med Bøn om Bidrag til Tidsskriftet. Han mindes de fordums Tider: „Ich wollte, ich könnte Ihnen die Penthesilea so, bei dem Kamin, aus dem Stegreif vortragen wie damals den Robert Guiskard. Entsinnen Sie sich dessen wohl noch? Das war der stolzeste Augenblick meines Lebens. Soviel ist gewiss: ich habe eine Tragödie (Sie wissen, wie ich mich damit gequält habe) von der Brust heruntergehustet; und fühle mich wieder ganz frei! In Kurzem soll auch der Robert Guiskard

---

[1]) H. v. Treitschke (Hist. u. polit. Aufsätze, 4 Opl. Bd. I, S. 80): „Von kundiger Seite wird mir erzählt, dass der Unglückliche wirklich einige Zeit in einem Irrenhause verbracht habe. Ich lasse die Thatsache dahingestellt.“ —? Se desangående Zolling, Gegenwart XXVIII, S. 166 f.

folgen; und ich überlasse es Ihnen, mir alsdann zu sagen, welches von beiden besser sei; denn ich weiss es nicht.“ [1])

I Februar 1808 lover han, at det første Værk, hvormed han atter vil optræde, skal være „Robert Guiskard, Herzog der Normänner“: „Der Stoff ist, mit den Leuten zu reden, noch ungeheurer (end Penthesilea); doch in der Kunst kommt es überall auf die Form an, und Alles, was eine Gestalt hat, ist meine Sache.“

Ud deraf kom dog kun det Brudstykke, som offentliggjordes i April- og Maj-Heftet af Phöbus 1808.

Endnu i Juni samme År synes han at have tænkt på at fortsætte.

Men Fortsættelsen kom stadig ikke, kom aldrig.

Den unge Kleist Stürmer und Dränger.

Heinrich von Kleist regnes almindeligt til Digterne af den romantiske Skole. For hans Ungdomsdigtning kan der dog kun vagt påvises Indflydelse fra denne Retning. Skal hans Ungdomsdigtning indrangéres, passer den i meget bedre med „Sturm- und Drang“-Tidens Præg. Bag den ligger også en sand Storm- og Trængselstid. Og ikke blot svarer denne i Karaktér i al Almindelighed til den ungdommelige Gæringsperiode, der indleder de fleste stræbende Menneskers Liv, men det vil for den, der gennemlæser Ungdomsbrevene, være slående, hvor mange Overénsstemmelser, selv i Detaljer, der findes mellem et af Sturm- und Drang-Tidens Hovedværker, Werther, Goethes til Hælvten levede Ungdomsroman i Breve, og så denne virkelig levede Ungdomsroman i Breve. [2]) Om Kleists „Breve“ i Stedet for at være et Sammenpluk af alt bevaret fra alle Kanter, var et literært Værk, vilde man ikke være i Tvivl om, hvilken Påvirkning der havde farvet det. Rent bortset fra det fælles Selvmordsmotiv — i Kleists Ungdomsperiode den stadige Bevidsthed om og Fastholden af Retten til frivilligt Ophør — finder man de samme Rousseauske Idealer bestemmende for Tænke- og Handle-måde: Hadet til Embede og Bundethed, Adel, Rang, Stand, og sluttelig Videnskab; Sværmeriet for Naturen og Naturmennesker og den landlige Idyl i Modsætning til Byliv og Selskab; endelig Stoltheden over sit eget Hjerte, Svælgen i Smerten, Forkælelsen af sit eget geniale Jeg, der medfører en halvt objektiv Selvbeskuelse og Selvnydelse og til Tider en halv Opløsningstilstand, hvori Individet intet kan foretage sig og dog heller ikke kan gå ledigt.

Det karakteristiske for Heinrich von Kleist i Modsætning til Werthertypen er af nordtysk-rationalistisk Oprindelse. Han udgår i sin Stræben — og ved Werther kan man jo ikke tale om en sådan — fra en for Oplysningstiden karakteristisk, massiv Værdsættelse af „Sandhed“ og

---

[1]) Adam Müllers Brevveksling med Gentz (Dec. 1807) omtaler Robert Guiskard som Stof for Phöbus (Briefw. Stuttgart 1857, S. 123—126).

[2]) Trods Isaac (Pr. Jahrb. 55, S. 455) har Wilbrandt haft Ret, da han (S. 36) som den første pointérede denne Lighed, om han end ikke helt igennem valgte de væsentligste Lighedspunkter. (Se også Georg Brandes: Tysklands romantiske Skole, Samlede Skrifter, Folkeudg., S. 421).

„Fuldkommengørelse", og i Stedet for at svømme ud i Véghed holder han fast ved sin Grundighed og Forstandsmæssighed. Denne Iblanding af Rationalisme og så af preussisk Stejlhed og Hårdhændethed i ungdommeligt Werthersværmeri synes mig at være Formlen for Forståelse af den unge Heinrich von Kleist.

Mindes vi imidlertid, at den tyske Kulturs ypperste Værk, også spiret frem af Goethes Sturm und Drang, har forherliget Menneskets Stræben efter den absolute Sandhed, så kan vi sige, at intet bedre illustrérer Goethes geniale Klarsyn end Heinrich v. Kleists Liv.

En Kopi efter Goethes Digtning var det ikke. Alvoren og Smerten, der ligger bag ved, og endnu mere de geniale Evner vidner derimod. Hvor trist, at Goethe — som han til at begynde med havde stillet sig afvisende overfor Schiller, fordi han troede ham endnu i Storm og Trængsel — hverken kunde eller endnu mindre vilde forstå Heinrich von Kleist. —

Kilderne.

Kleists Liv er i sig selv en Genstand for stor Interesse. Vanskeligheden ved at give en Fremstilling deraf beror på Kildematerialet. Den bedste Kilde[1]) er ved Siden af de rent officielle Dokumenter Brevene, selvom disse, som det flere Gange i det foregående, også på nye Punkter, er eftervist, er farvede af digterisk Fantasi og bygget op med kunstnerisk Virkning som Øjemed, hvorom ikke mindst de hyppige helt eller næsten helt ordrette Gentagelser vidner. Som det reelle Forbindelsesmiddel til de pårørende og som samtidige Dokumenter står de dog absolut forrest sammen med lignende Materiale fra eller angående de Personer, hvis Vej Kleist har krydset.

Langt tilbage derfor står „Traditionen", og særlig da, hvad jeg har sammenfattet under Betegnelsen „den mundtlige Tradition", selvom den anfører relativt gode Støtter for sine Opstillinger. Ikke mindst, hvor det drejer sig om en så ejendommelig Person med en så ejendommelig Skæbne, vil mangen Erindring være blevet forvansket, uvilkårlig farvet af den senere indtrufne Katastrofe. Ulrike, Dahlmann, Fouqué og Zschokke fortæller os selv om Kleist, hvad de selv erindrer — efter lang Tids Forløb; men Søstrene Zenge, Rühle og Pfuel hører vi fra gennem Tieck, Bülow og Wilbrandt, der, mere eller mindre, har indordnet, hvad de erfarede, under egne, som vi nu kan eftervise, for en stor Del med Urette opstillede Synspunkter.[2]) Hvor Fremstillingen derfor alene ud fra Brevene kan gives fuldt sammenhængende, bør man renoncére på de tvivlsomme Kilder. Ikke mindst på deres Vrimmel af mere end tvivlsomme Anekdoter. Kun hvor Brevene krævede eller støttede, hvad Traditionen yder, er det draget supplérende med ind.

---

[1]) Der synes virkelig at have existéret en „Geschichte meiner Seele", der er gået tabt; se Minde-Pouets Noter, N. U. V, S. 445.

[2]) Det har ikke været Hensigten at opregne en og hver Meddelelse om Kleist, men kun at give en Oversigt over det for den behandlede Periode vigtigste. Se iøvrigt Rahmer: Das Kleist-Problem S. 7—37 og Isaac Pr. Jahrb. 55, S. 438 og (nederst) S. 458 og 472 f.

Synspunktet for denne Fremstilling.

Den Fremstilling, her er givet, er endelig bygget op under en bestemt Synsvinkel. I denne Periode af Kleists Liv ligger både det personlige Element, der er Spiren til „Robert Guiskard“, og deri falder dette Dramas Virkning i Digterens Liv. En indgående Forståelse af dette Værk kræver derfor til Baggrund Kendskab til Kleists unge Dage. Derfor begynder Undersøgelsen af „Robert Guiskard“ således.

Fragmentets Betydning.

Allerede den centrale Stilling, „Robert Guiskard“ indtager i Digterens Væren og Virken, tillægger dette Brudstykke en Betydning, der ikke står i Forhold til dets Korthed. Endnu mere det høje Mål, Digteren satte sig dermed, og det enorme Arbejde, han anvendte derpå, Heinrich v. Kleist, der ved Mesterværker indtager en så fremragende Plads i Tysklands Åndsliv, og hvis Virkning er i stadig Stigen.

Endelig er Fragmentet selv et Mesterværk.

II. Analyse af Dramet.

A. Personerne.

Robert Guiskard.

Naar vi nu skal skride til at undersøge selve Fragmentet i alle dets Enkeltheder, tager vi naturligt Udgangspunktet fra Digterens Karaktérskildring, på hvilken han har lagt den største Vægt.

Hele Fragmentets Indhold er concentréret om selve Robert Guiskard. I de første 406 Vers er Skildringen indirekte, dels gennem den Karakteristik, de optrædende giver af ham og deres Forhold til ham, dels gennem deres Beretninger om hans Handlinger tidligere og nu i Farens Stund. Dertil kommer de Indblik, som de to større Anmærkninger giver os i andre Gerninger af ham, der utvivlsomt — om den ene Anmærknings Indhold bemærker Digteren det udtrykkelig selv — vilde være blevet belyst på andre Punkter i Dramet. Først de sidste godt hundrede Vers bringer hans, gennem Stemningsforløbet omhyggeligt forberedte personlige Fremtræden.

Om Robert Guiskards ydre Fremtoning erfarer vi nok til at kunne danne os et tydeligt Billede. Som Homér skildrer os Heltenes Påklædning ved at lade dem iføre sig den for vore Øjne, hører vi af Drengen, der er krøbet halvt op ad Højen til Guiskards Telt, hvorledes Guiskard lægger Panseret om sit høje Bryst, Æreskæden om de brede Skuldre og med Kraft trykker den mægtigt-vajende-høje Hjelmbusk på det højthvælvede Hoved (V. 402—405). Skønt tilårs står han endnu i sin fulde Kraft („Lebensfülle“ V. 439). Ikke så meget som et Hår på hans gamle Hoved har endnu nogensinde smertet ham. Hver Sygdom er prellet af på ham. Derfor vilde sikkert også Pesten, mener han, om han havde den, gnave sig syg på hans Knogler (V. 461—465). Digteren har altså givet ham Kæmpeskikkelse og Jernhelbred og lader ham fremtræde prægtigt klædt i Våben og Smykker. Og hans rene Stemme fra det frie Bryst omtoner dem som Klokkeklang (V. 441—442). Hele denne Skildring, der fængsler ved sine store Dimensioner, men ellers er holdt almindeligt, får dog Særpræg ved den Magt, Guiskards Øje har,

og som ikke blot skildres for os, men som vi selv er Vidner til. Som en krummet Tiger stirrer han mod Kejserstadens Tinde, fortælles der (V. 360—362), og da han selv træder frem og byder Abälard at træde bag sig, følger han ham ufravendt med Øjnene (V. 411).

Dette Legeme har Guiskard kunnet byde de største Anstrengelser. Normannerne er vant til at vide ham oppe Timer før Solen; de studser ved at finde ham sovende efter Solopgang (V. 90—93), og det, skønt de véd, at han har tilbragt tre svedfulde Nætter blandt de pestsyge for at søge at modarbejde Sygdommen (V. 78—80). Frygtløst trodser han Faren (V. 27).

Om Guiskards store Sjælskraft vidner endnu mange Træk. Folket véd, at det vil være næsten umuligt at rokke Klippen, som Folkebølgen i Angstens Oprør forgæves skummer om (V. 4—6). En Cherub fra Guds højre Hånd skal føre de bedende, en Tordenkile må slynges mod ham (V. 3 og 6), den ubønhørlige, som Oldingen skal tiltordne hans Pligt som gennem en Malmråber (V. 50—53). Skønt Tilbuddet fra Forræderne i Konstantinopel om at udlevere Nøgler til Byen, under de Vanskeligheder, som Pestens Rasen har optårnet, let kunde løse den hårdt strammede Knude, har han hidtil afslået det med værdig Hårdnakkethed (V. 366—370) for ikke selv at tage den Plads, der tilkom hans Datter Helena i hendes Børns Navn (Digterens 3die Anmærkning (til Vers 372)). — Og nu først, da Pesten griber ham! Abälard spørger ham, hvordan det går. Skønt han kunde kalde Giganterne hid for at bevæge sin lille Hånd, skønt hans Bryst brænder som Ætna og hans Tørst higer efter at tømme Dardanellerne, er hans Svar: I jo, så tåleligt (V. 349—358), en Ironi, der genspejler sig i den normanniske Kriger, på hvis Åsyn Forvildelsen maler sig, men som dog erklærer sig veltilfreds (V. 135), og som minder om oldgermansk Kæmpeskæmt. Og skønt han ligger henstrakt på Tæppet uden at kunne røre et Lem, nægter han Pesten og vil i Døden nægte den (V. 340—341) og skuer ud fra det åbne Telt som en krummet Tiger over mod Kejserbyens Tinde og vælter med nyfødt Kraft uhyre Beslutninger i Brystet (V. 359—365). Mens Pesten berøver de andre angrebne al Besindelse og får de øvrige Normanner, selv Oldingen, til at hige hjemad, pønser han på en Hovedstorm (V. 375).

Og da det umulige sker (V. 389), da hans Ånd betvinger sig selv og Skæbnen (V. 396—397) og han med Pesten rasende i Kroppen træder frem for Folket, bydende Tavshed med løftet Hånd, han, der kort forud måtte ønske sig Giganters Kraft for blot at kunne bevæge den, da har han gode Stunder til venlige Ord og tålmodig Høren. Han lér, da Oldingen fremfører Rygtet, at Guiskard skulde være smittet, og muntert spotter han dem, fordi de vil slæbe ham ud blandt „de rådnende“ (V. 445). Dog, han må fordre Korthed og Fyndighed, da Kræfterne svigter — ellers vidner kun det søgende Øje om Kampen (V. 486). Hans Vilje slår endnu til. Langsomt sætter han sig ned (V. 489). Da Oldingens Skildring af Pesten bryder hans Hustrus Modstandskraft, vender han sig langsomt — det koster ham jo enorme Møje — og spørger kun, som uforstående: hvad er der med hende? (V. 517).

Hvilken Rigdom af Træk, der belyser Styrken og Stejlheden i Guiskards Karaktér, og det blot indenfor godt 500 Vers!

Kun på eet Punkt svigter han, ændrer han sin Holdning af Hensyn til Pesten: han sviger Helenas og hendes Børns Krav og lover selv at tage Magten i Konstantinopel — et skæbnesvangert Punkt!

Som den Bøn, der skal rokke Guiskard, må låne Styrke af en Cherub, må kunne splintre som Lynet og buldre som Tordenen (V. 3 f.), og som Pesten er et Uhyre, der med vældige Rædselsskridt går gennem de forfærdede Skarer og fra sine svulne Læber puster dem Brystets Giftstank i Ansigtet (V. 14 f.), således må den, der skal stå mod Bønnen, den, der skal sætte sin Viljeskraft op mod Pesten, være en Gigant. Og for en Kraft, der går ud over det menneskelige, ligger Billedet om *et Rovdyr* nær. Guiskard holder nok af, at Krigeren leger i hans Manke, siger Abälard (V. 240). Og som en døende Løve stønner han under Pestens Anfald inde i sit Telt i Nattens Mørke (V. 144—146), og som en krummet Tiger stirrer han ud mod Kejserstaden (V. 359—362). Og Folket vil gerne tro, at han, hvis Vilje og Kraft overgår al Erfaring, at Sejrsgudindens Brudgom (V. 498) råder over *andre Kræfter end sine egne*. „Intet Letsind er det, når jeg ikke skyr at berøre de syge, og ingen Tilfældighed er det, når det sker ustraffet. Dermed forholder det sig på sin egen Vis“ (V. 477—480).

Guiskards Overlegenhed er så stor, så selvfølgelig for ham er alles Underkastelse, at han har Råd til at være *mild og kammeratlig*. Han er alt andet end Tyran. Derfor er han elsket af Folket. Det tilbeder ham (V. 432), og Kærligheden til ham strømmer stedse fra dets Læbe (V. 72—73), Oldingen priser hans „Mildhed“ (V. 427), Krigeren må lege i hans Manke (V. 239—240). Og han viser sig nådigt for Folket på dets Bøn, nu som før (V. 205—207). Guiskard *forstår at tale* til sine Undergivne, som deres Værd kræver det (V. 196—197). Selv hører vi ham tale til Folket: han vil høre deres Anliggende selv og ikke erfare det af Tredjemand; thi han er blevet levende bestyrtet ved at høre, hvem der stod i Spidsen, og det kan intet betydningsløst være, hvad de har at bringe ham; thi det er ikke de ringeste, han sér for sig. Han er straks beredt til at hjælpe og trøste (V. 415—423). Kammeratligt kalder han Oldingen, der fører Skaren: du gamle Dreng (V. 421), og jovialt slår han Skarens Angst hen: I vil da min Sandten ikke slæbe mig blomstrende ud på Marken til de rådnende? I nej, sikke noget, jeg slår fra mig (V. 444—446).

Også Forholdet til Familien er kærligt, til Helena, til Robert, også til Abälard. Hustruen har vel haft det vanskeligste Stade ved den store Mands Side. Skønnest viser hans Kærlighed til Helena sig. Da hans Anstrengelse ikke mere slår helt til og han synker tilbage, ned på Pauken, som Helena skyder ind under ham, ytrer han sin Tak for den Hjælp, han kun så nødigt modtager, med de rørende enkle Ord: Mit kære Barn! (V. 489).

Guiskards Autorität er absolut og Tilliden til ham ubetinget. Allerede fra sine unge Dage, da han tog Magten, har han været Folkets Ven og Folkets Afgud (V. 294—296). Robert, der vil sikre

sig Folkets Tilslutning, kalder det „Guiskardsønner“ (V. 266). Oldingen kalder det hans Lænders Marv (V. 501). Helena er den ophøjede „Guiskarddatter“ (V. 86), og trods Roberts uværdige Optræden og Sympathien for Abälard synker Vægtskålen til Roberts Fordel: Du er Guiskards Søn, det er tilstrækkeligt (V. 313). Selv beråber Guiskard sig på sin Autorität: Når er mit Guiskardord da hørt op at gælde? (V. 476). Endog fra Fjendernes Lejr hører vi om hans Autorität: Nessus og Loxias, Grækerfyrsterne vil udlevere Nøglerne til Staden, men — som Digterens 3die Anmærkning (til V. 372) oplyser om — kun på den Betingelse, at Guiskard selv skal gribe Kronen. Og Folket, som har døjet, hvad et Folk kan tåle, og som er i det voldsomste Oprør af Angst, vil kun have hele Folkets Jammer fremført for ham (V. 50—52) og gruer for, at Pesten tilsidst også kan ramme ham (V. 27—30), og truer Guiskard med — at han i Stedet for Efterkommernes Velsignelse kan høste deres Forbandelse (V. 31—36). Kun Bønnen, ej Oprøret vil dets Ordfører, Oldingen Armin, låne sin Stemme (V. 60—61). Selv den Plan, som Abälard finder rasende, at anordne en Hovedstorm, er en Udvej, som Krigerne ildnes ved — Guiskard som Fører til Kamp og Sejr og Død! (V. 373—380). Thi Guiskard er — ene — Redningsmanden i Nøden (V. 520).

Nattevagten, som gør sine to Venner, Oldingen og en af Krigerne, delagtige i sin gyselige Anelse om Guiskards Sygdom, er forvildet og har blege Læber (V. 134—136), ligesom Familien, der erfarer Guiskards Sygdom er ude af sig selv (V. 151). Og da Nattevagten har berettet sine Oplevelser, udbryder Krigeren: I evige! Oldingen vover ikke at nævne Muligheden, at Guiskard kunde være smittet, og da Krigeren gør det, holder Oldingen ham for Munden: „Gid du måtte forstumme!“ Ej heller Nattevagten selv tør fæste Lid til sin Anelse: „Jeg har ikke sagt det, jeg giver Jer det kun at overveje“ (V. 166—169). Abälard, der udtaler, at Guiskard er syg, pestsyg, kaldes af Armin (med opløftede Hænder): du Fordærvelsens Sendebud (V. 336), og denne omtaler siden Rygtet som rasende (V. 434—435). Folket hengiver sig helt til Fortvivlelse ved Budskabet. En Stemme fra Folket: I vingede Himmelskarer, så stå os bi! En anden: Fortabt er Folket! En tredje: Redningsløst fortabt uden Guiskard! En fjerde: Redningsløst fortabt! En femte: Uden Redning, i dette havomgivne Grækenland (V. 331—335).

Og som de, der taler om Guiskards Sygdom er Fordærvelsens Sendebud, således råber Oldingen til Drengen, der først ser Guiskard: du kære Dreng! (V. 399). Og da Guiskard kommer til Syne, bryder Jubelen løs, Huer flyver til Vejrs (V. 407), og Oldingens Ord: Din muntre Tale skænker os et opgivet Liv tilbage (V. 449—450), er alles Tanke. Selv de syge, der skærer Tænder mod Gud og Mennesker (V. 513), vil hellere ligge hjælpeløse, forstødte, i Døden udsatte for ethvert Onde, end modtage Hjælp af ham, den eneste, den evigt-uerstattelige, af stadig vågen Angst for at give ham den græsseligste Død til Løn (V. 468—474). Jubelen ved Gensynet, det uventede, med Guiskard lægger Oldingen det Ønske på Læben: Gid der blot ingen Grav var, som vilde dække dig. Var du dog udødelig, Herre, udødelig, som dine Gerninger

er! (V. 451—453). Aldrig vil der opstå hans Lige. Ikke blot nu i denne frygtelige Stund er han uerstattelig, aldrig vil han kunne erstattes.

Men stærkest giver dog selve Handlingen os Følelsen af Guiskards Uerstattelighed. Striden mellem Robert og Abälard viser os, at Folket står uden Fører, når Guiskard falder fra, eller rettere, hvad der er endnu værre, med to, der strides om Førerværdigheden. Og den i Folkets Øjne mest berettigede er den ringeste!

Med en så overvældende Rigdom i Variationen indenfor et lille Rum har Kleist tegnet Guiskards altoverskyggende Personlighed for os, så mægtig en Herskerskikkelse, at vi må søge til de største i Verdenshistorien for at genfinde Karaktérens storslåede Træk. Og dog er den sand og menneskelig — og det ikke mindst ved de Mangler, der klæber ved den: Guiskards hele Magtstilling beror på en Usurpation. Han, der for sin Snuhed havde fået Æresnavnet Guiskard, havde (som den anden Anmærkning (til V. 283) oplyser os om) misbrugt sin Broders Tillid og ved utilladelige Midler berøvet sin Myndling Abälard hans Ret til Kronen. Det er så forståeligt — og så tilgiveligt — at Guiskard, der som Prinsregent selv har følt sine store medfødte Herskergaver, ikke har kunnet give Afkald på Herskerstillingen. Normannerne har forstået det og tilgivet det: „de Midler, som blev anvendt for at iværksætte det(te Bedrag), var glemt.“ Men mere end dette: „Guiskard havde i 30 År været anerkendt som Hertug, og Robert var anerkendt som Thronarving.“ Også for sin Søn har han usurpéret Thronen. Dette kaster Lys over Guiskards Forhold til den unge Robert og over dennes Karaktér.

Den unge Robert.

Thi som Robert er skildret, synes ingen Karakteristik mig at ligge nærmere end: uvorn, speciellere: forkælet.

Ved Efterretningen om Faderens Sygdomsanfald om Natten kommer Robert farende næsten i den bare Skjorte (V. 155). Abälard har dog fået en Kappe om sig. Oldingen Armin, Guiskards Fosterfader, ærværdig af Alder og stålsat af Karaktér, som først Helena og siden Guiskard behandler med største Hensyntagen, overdænger han, uden at have hørt ham, med grove og umotivérede Fornærmelser. Hele hans Visdom sidder i hans grå Hår, siger han; kun hans hundrede År beskytter ham mod at tugtes af sin Prins. Robert ser straks Oprør i Folkets Henvendelse og angiver løgnagtig Søsteren, der selv har hørt Oldingen love, at de lydløst vilde vente udfyldende Tiden med Bønner for Guiskards Sundhed (V. 100—102), som sin Hjemmelsmand for, at de gennemstrejfer Lejren med højttordnende Forbandelser (V. 184). Han kender kun Sagen på anden Hånd, forvrænger endda Beretningen og handler ud derfra! Og selve den smædede spørger han: Er det sandt? Hvad skal jeg mene? Hvad skal jeg beslutte? — Tal! (V. 187) Han er straks parat med Ordet: beslutte om sig selv, så rådløs han er, og med Ordet: lystre om de andre, så liden Herskertakt han har. Oldingens værdige Svar fremkalder en ny Strøm af Skældsord og Kommandoord og Vrængen (V. 219), så at Abä-

lards Dom om ham: jeg sammenligner dine hede Skældsord med Dagens Larm, som ingen hører, fordi den stedse lader sig høre (V. 224—226), også er vor. Ikke så såre er Abälard trådt op imod ham, før han ubetænksomt driver Sagen på Spidsen, som galdt det blot om, at han fik stukket Abälard ud (V. 260—264) — som drejede alt sig blot om ham, skønt Folkets Vé og Vel står på Spil; og han henstiller Afgørelsen mellem sig og Abälard til den samme Skare — nu er de „Guiskardsønner“ — som han lige forud hånede som en Oprørsskare under en drengeagtig Dåres Anførsel. Og han er skamløs nok til at prale med, at han kun har sin Faders Autoritét at bygge på: Herskerens Søn, ved Guds Nåde, er jeg, en Prins, som Tilfældet har gjort stor (V. 372—373). Det uhørte vil han prøve, om Abälards Ord skulde falde vægtigere i deres Sjæles Vægtskål end hans (274—276). Ingen Diskussion! Og da Afgørelsen er faldet ud til hans Gunst og Oldingen koldt har sagt til ham: „Du er Guiskards Søn, det er tilstrækkeligt“, og spørger, når de må komme igen, da viser hans Vankelmodighed sig i sit fulde Lys; han føler sig smigret — nu kalder han Folket sine Venner — men véd hverken ud eller ind: kom igen imorgen — eller idag, mine Venner, måske ved Middagstid, hvis Tiden tillader det. Endelig finder han den forløsende Løgn: Ja, sådan skal det være, sådan går det an. En alvorlig Forretning opholder just Guiskard endnu en Timestid, hvis han da vil tale med Eder, når den er afgjort, velan, så kommer jeg selv og kalder Eder hid (V. 316—321). Næsten — dog med lidt Udsættelse — hvad han før netop forbød. Og nu vil han selv komme.

Da Abälard har ladet sig henrive til at forråde, at Guiskard er syg, styrter Robert ind i Teltet for at få Hjælp hos Far, hvis elendige Stilling han dog kender så godt som nogen. Intetsomhelst Forsøg på at dække over Sygdommen. — Og med ham drøfter Guiskard Planerne for Stormen! (V. 376). Mener vi ikke som Abälard: Dog før vil Guiskards Støvle rykke frem for Byzanz, før vil hans Handske banke mod dets Malmporte, før vil den stolte Tinde bøje sig for hans bare Skjorte, end denne Søn, når Guiskard mangler, vil fravriste Alexius, Rebellen dér, hans Krone (V. 381—386)? Og ikke blot det! Det er på hans Beretning om Abälards Åbenmundethed og Rivalitét, at Guiskard gør sig den uhyre Anstrengelse at overvinde Sygdommen.[1]) Guiskards første Spørgsmaal er Abälard, før noget andet desavouérer han ham.

Det er Guiskards uhyre Selvtillid, der har gjort ham blind overfor Sønnen: hans Søn.

Af Forholdet mellem Guiskard og Sønnen har Jacob Minor i en Afhandling: Euphorion I S. 564 f., som senere skal blive Genstand for en

---

[1]) Naar Helena (V. 122—123) siger: „Og tager jeg ikke fejl, hører jeg også alt hans Skridt i Teltet“, er dette kun Udtryk for hendes Forlegenhed. Dette må Kleist have tænkt sig udtrykt i Skuespillerindens Spil, da der i og for sig intet var i Vejen for, at Guiskard kunde være vågnet og have rejst sig i Tiden, fra Helena trådte frem og til hun atter trak sig tilbage.

At det er således, er udenfor al Tvivl. Dels viser Virkningen af hendes Ord på Oldingen og Krigerne dette, dels er det Forudsætningen for hele Roberts og Abälards Optræden, at Guiskard fremdeles lå henstrakt på Lejet; (se også V. 394 f.) — altså indtil Robert stormer ind og beretter om Sammenstødet med Abälard.

indgaaende Undersøgelse, gjort en anden Opfattelse gældende, idet han skriver (S. 580): Og i Oldingens Ord, at Robert (Guiskard) engang i sin Dødsstund vilde juble, hvis der var blevet født ham en Søn som Abälard, ligger dog vel antydet, at Guiskard véd og føler, hvor lidet Sønnen er ham jævnbyrdig, hvem han ved sin senere Optræden heller slet ikke giver Agt på". Med det første sigter han til Vers 289—291. Men Minor har ikke tilstrækkeligt lagt Mærke til Ordet „engang". Endnu er kun en dunkel Anelse om Guiskards Sygdom kommet op og er blevet afvist, Dødsstunden ligger forhåbentlig langt ude i Fremtiden. Det er Oldingens Mening ud fra det, han nu har set til Roberts offentlige Optræden, at Guiskard vil erfare, at denne, der endnu er en Yngling (muligvis er dette hans første Optræden på egen Hånd)[1]), ikke vil udvikle sig således, at han — på langt nær — kan stå Mål med Abälard, der er Oldingen velkendt for sin Dygtighed og da også — endnu, da Oldingen siger dette, har Abälard ikke uopretteligt forløbet sig — til Dels har vist den nu. Men under alle Omstændigheder viser Guiskards Handlinger i modsat Retning. Ogsaa Minors andet Bevis er intetsigende. Roberts Sag var afgjort med Desavouéringen af Abälard, nu kom Folkets Sag på Dagsordenen.

Abälard.

Opfattelsen af Abälards Personlighed er meget forskellig. Wilbrandt, der i løse Træk kreérer Opfattelsen af Dramet, skriver (S. 294): in dem hinterhaltigen Neffen Abälard (glauben wir) das Gespenst der Tragödie zu entdecken. Constantin Rössler karakterisérer i et Foredrag[2]) ud fra den for ham egne Forudsætning, at Kleist har taget de „vanartede Prinser" over fra Schillers „Braut von Messina", Robert og Abälard som to Kanaljer, hos hvem man ikke kan finde det mindste Stænk af Dyd („Tugendfehler"). Man kan iøvrigt, skriver han, endnu tydeligt genkende Schillers Typer i dem: Caesar-Robert er den brutale Egoist, der slår om sig som et vildt Dyr, Manuel-Abälard er den smukt formede, blødagtige Egoist, der i sin Holdningsløshed i den Grad glemmer alle Hensyn, at han stifter endnu mere Ulykke end sin vilde Fætter.

Medens Rössler altså opfatter Abälard som blødagtig og holdningsløs, sér Brahm på ham, omtrent som Wilbrandt gjorde. Efter Brahm er Abälard i Besiddelse af den Snuhed, der er ejendommelig for den, der er krænket i sin Ret og undertrykt, og han bevarer sin Ro udadtil, indtil han listigt udspejder den rette Lejlighed til at slå løs. Helt anderledes sér atter Jacob Minor på ham i den ovenfor citérede Artikel i Euphorion: Abälard er, i Modsætning til Robert, Guiskards ægte Efterkommer. Det synes Minor umuligt at se en Intrigant i Abälard.

[1]) Anmærkning 2's Ord: Kurz, Guiskard war seit dreissig Jahren als Herzog, und Robert als Thronerbe anerkannt, kræver ikke, at „seit dreissig Jahren" skal gå pa begge Led. Hele Roberts Optræden er en Ynglings. Smlgn. også Oldingens Ord (V. 193—195) til Robert: „I min Alder vilde Du ikke vide, hvorledes man ærer Feltherren, jeg derimod sikkert i Din, hvad en Kriger er". De falder kun naturligt, naar Robert er ganske ung.

[2]) holdt i Gesellschaft für deutsche Litteratur zu Berlin i Dec. 1889 og trykt i Preussische Jahrbücher 1890 Bd. 65, S. 485 f.

Imellem disse tre Hovedopfattelser, der går igen — og særlig da Wilbrandt-Brahms — hos alle senere Fortolkere [1]), vil jeg, ved at samle alt sammen, hvad vi i Fragmentet erfarer om Abälard, søge at dømme.

Abälard var født med en Ret til Thronen, som hans Farbror Guiskard, der af hans Fader var indsat til hans Formynder, havde røvet fra ham, hvad enten det var ved at benytte sig af, at hidtil Broder var fulgt efter Broder, eller det var ved Hjælp af sin Popularitét. De Midler, Guiskard havde anvendt, var glemt. Siden da var der gået 30 År. Abälard er vel altså mellem 30 og 40 År. Af Oldingen erfarer vi, at Abälard er sin Fader, hvis Berømmelse denne lige forud havde beråbt sig på (V. 279), værdig; at Guiskard engang, når han skulde dø, vilde juble ved at have en sådan Søn; at Abälard i Skikkelse, Tale og Væremåde minder om den unge Guiskard, som han stod for dem ved Abälards Faders Død, en Folkets Ven, en Folkets Afgud. Hvor stor en Agtelse Oldingen, hvis Ord vi efter Kleists Skildring af hans Personlighed har at fæste Lid til, nærer for Abälard, fremgår også både af den skånsomme, lidet sårende Måde, hvorpå han skubber ham til Side for Guiskardsønnen (V. 307—311), og af den Smerte, han føler ved at måtte tro, at Abälard har ført Folket og ham selv bag Lyset ved at fortælle om Guiskards Sygdom: o Abälard, o hvad har Du gjort? (V. 391).

— At Robert kalder Abälard en Smigrer (V. 267), en Forræder (V. 330) og et Hyklerhjerte, fra hvis Vanskikkelse han nu vil drage Sløret bort (V. 389—390), viser kun, hvor dyb Konflikten mellem dem er, og belyser Roberts, ikke Abälards Personlighed. —

Om Forholdet mellem Guiskard og Abälard erfarer vi gennem Oldingen, der som Familiens brave Husven (V. 179) vil vide Besked dermed, og det ikke blot således som det viser sig udefra, at Onklens Gunst har beskinnet Abälard som hans Sol indtil denne Dag (V. 300—301). Og vi sér da også Guiskard tale åbent og fortroligt med Abälard om Sygdommen (V. 347—351). Omvendt kan vi også se Abälards Sympathi for Guiskard; de mange Lovord over Guiskard, som han fremfører i Ordstriden med Sønnen, kunde måske, men kun meget tvungent, udlægges som Klogskab, men efterat Konflikten er udbrudt og Abälard med Skræk har set Robert Guiskard træde frem og har „et eget Ord" fra ham i Vente, så står dog Abälard på lige Række med Guiskards øvrige Nærmeste, der ytrer deres Angst og Bekymring ved Guiskards Svaghedsanfald (V. 487—488).

Og dog véd Abälard Besked med, at Guiskard har skubbet ham til Side (V. 279—283). Dette synes kun at finde en fuldtud naturlig Forklaring derved, at Abälard, der er vokset op under Guiskards overmægtige Indflydelse og personlige Trylleri, da hans Krav naturligt vilde

---

[1]) Erich Schmidt: Charakteristiken S. 362: Der Intrigant Abälard wühlt im Lager. Raymond Bonafous: Henri de Kleist, Sa vie et ses œvres kalder Abälard (S. 208) un personnage louche. Gaudig, der nærmest går med Minor og med ham kalder Abälard Guiskards åndelige Arving, taler (2den Udg. S. 101) om hans Snuhed og hans Resoluthed til at gøre sine Krav gældende, såsnart Lejligheden er dertil. Servaes: H. v. Kleist kalder (S. 50) Abälard zweideutig, buhlerisch, Verräter og (S. 53) heimtückischer, doppelzüngiger Wühler. Lublinski, Die Nation 1903, N. 31, S. 491: Natürlich hat der ehrgeizige und grollende Neffe nur darauf gewartet. Se også N. U. I Indledn. til Robert Guiskard.

melde sig, af denne som Erstatning for Thronen, som Guiskard har taget for sig og sin Søn, har fået Løfte om Helena (se Personlisten)[1]) og en Magtstilling i Følge de Krav, som Guiskard for hende og hendes Børn vilde sætte igennem overfor Grækerriget. Nu tilintetgør imidlertid Pesten disse Udsigter, og det Forsøg, der nu skal voves på at storme Byen, krænker Helenas og hendes Børns og derved Abälards Ret; thi Guiskard er jo netop umiddelbart før Abälards Fremtræden gået ind på Grækerfyrsterne Nessus' og Loxias' Betingelse for Forræderiet: at Guiskard selv skal tage Magten. Hvad Under da, at Abälard er bittert stemt. Og dog er det min Opfattelse, at Abälard har villet vedblive med at være loyal mod Guiskard.[2]) Når Brahm (S. 112) bedømmer Abälards Optræden derhen, at han listigt har udspejdet den rette Lejlighed til at stikke sin Modstander i Hælen, og at han hurtigt er beredt til at sprede Rygtet (om Guiskards Sygdom) blandt Mængden og prøvende føler sig for, hvor langt Folkets Kærlighed til Guiskard går, for straks, da han finder den umindsket, forsigtigt at bøje af: „det siger jeg også" — og når denne Opfattelse klinger igen i Standard-udgaven af Kleists Værker (Erich Schmidt N. U. I Indledn. til Robert Guiskard), hvor det hedder, at Abälard udspreder Rygtet, fordi Opgørets Time nu kommer efter lang tavs Bien, så beror dette ikke blot på, at de, og særlig da Brahm, ikke tilstrækkeligt har vurdéret det gode, vi véd om Abälard. Thi også Jacob Minor, der særlig har heftet sin Opmærksomhed ved det gode hos ham, skriver: „Motivet, hvorfor Abälard just nu vil se Roberts Sygdom bekendtgjort, er ikke vanskeligt at indse. Gælder Robert før Byzanz' Fald for dødssyg, da er Abälard den eneste, som enten kan føre Normannerne fremad mod Byzanz eller tilbage til Hjemmet". Nej, ingen af dem har set, hvorledes Abälard drives frem Skridt for Skridt af den unge Roberts Optræden. Abälard træder ikke frem med en Plan om nu at slå Slaget, om han end utvivlsomt er bestemt på efter Guiskards Død ikke at ville lade sig sætte til Side.

„Robert og Abälard lader sig se i Teltets Indgang, talende med hinanden". „Robert skrider frem til Højens Rand" og tager Ordet. Abälard tager altså fra Begyndelsen af ingen Konkurrence op med Robert, hvor det gælder at repræsentére Myndigheden.

Robert smæder paa en uværdig Måde Oldingen og Folket. Oldingen viser Robert af med en Dadel, fordi han har talt usandt om Søsteren, og fordi han ikke véd, hvad han skylder en Kriger, og berigtiger hans Opfattelse af Folkets Hensigter, som Guiskard vilde forstå og rette sig efter. Abälard springer ikke til og udnytter Situationen, men lader endnu engang Robert have Ordet. Først da denne under nye Forhånelser forlanger, hvad der ikke blot er hårdt, men i Betragtning af Angsten og Ophidselsen i Lejren på Grund af Pesten også uklogt, at Folket skal drage bort igen på må og få, uden Trøst og Hjælp, tager han Ordet for Folket, der, som han siger, intet dadelværdigt indtil da

---

[1]) I dette første Punkt af min Opstilling deler jeg Anskuelse med Brahm (se Side 112).

[2]) Wukadinovic, der ikke iøvrigt gaar nærmere ind på Karaktérskildringen i Robert Guiskard, henkaster i anden Sammenhæng en Bemærkning i denne Retning, Kleist-Studien S. 130.

har gjort, og for at påtale Fornærmelsen mod en ærværdig Olding. Var Folket, som mishager Robert, hans, vilde han kun have det kækt og frit, ligesom Guiskard — det vilde dog være for besynderligt, om han uforbeholdent priste Guiskard overfor Folket (særlig V. 239 f. og 247), hvis han vilde „føle sig for, hvorlangt Folkets Kærlighed til Guiskard gik". Han minder derpå Robert (og Folket) om sin Opfattelse af Arvefølgen: at Robert kan erhverve Normannerkronen ved Kærlighed, men ikke har nogen Ret på Forhånd dertil[1]), og minder ham om, at det er uklogt i denne afgørende Time at slå Folket, der kunde hæve ham til Berømmelsens Tinde, i Ansigtet. Tilsidst påtager han, der gerne vil være Folkets Ven, om Robert ikke vil det, sig Ansvaret overfor Guiskard for Folkets Forbliven.

Da Robert i Stedet for at komme til Besindelse „halvhøjt med Vægt" siger til ham: I Dig erkender jeg nu min onde Ånd (Robert har altså sikkert ikke før anet Abälards Rivalitét, og der er jo heller ikke noget som helst Udgangspunkt i Abälards Optræden for at antage en lang forudgående Spænding mellem dem, sådan som Brahm gør,[2])) og da Robert pralende vil stikke ham ud, siger Abälard: hvad har Du i Sinde? — jeg mener ængstelig for den Situation, Roberts Ubesindighed kan hidføre, og ikke begærlig efter at hidføre den.

Først da Robert har vovet at prale af, at han er Herskerens Søn og ikke selv har nogen Fortjeneste, først da, ægget af Roberts Pral, fremfører Abälard sin større Ret som den, hvem Guiskard har forholdt Thronen. Før (V. 245—246) hævdede han kun Valgfrihed for Normannerne, nu egen Forret (V. 281).

Oldingen standser ham og raader ham fra at gøde sin Mark med en mislig Gødning og bøjer sig for Guiskards Søns Forret. Først da Afgørelsen, den af ham oprindeligt slet ikke ønskede Afgørelse, er faldet ud til Modpartens Fordel og Robert hverken véd ud eller ind af Forlegenhed ved Situationen og lyver, at Guiskard om en Timestid har tilendebragt sin alvorlige Forretning, først da flyder Bægeret over og røber Abälard, at Guiskard føler sig syg.

Det er da umuligt at sige, at Abälard snu og listigt har valgt det rette Øjeblik, eller at han spreder Rygtet som indviet blandt Mængden, fordi Opgørets Time nu er kommet efter lang tavs Bien. Om end

---

[1]) Minor skriver (S. 579): Heller ikke hos Kleist synes Robert at være Thronarving; thi hvis han var bestemt til Efterfølger, kunde Abälard umuligt sige til ham: „Tror Du, at Du ikke kan gå glip af Normannerkronen, siden Du viser Dig så trodsig. Ved Kærlighed, hører Du, må Du erhverve Dig den. Ret har Du ikke til den, men Kærlighed kan give Dig den". Minors Ræsonnement falder sammen overfor Kleists eget klare Ord i Anm. Minor har ikke set, at dette er Abälards egen specielle Opfattelse, og mister derved en god Del af Grundlaget for Forståelse af hele Konflikten, således som han da også selv føler det: „Om Guiskards Forhold til Robert og Abälard er Formodningerne allerede vovede." Ja, hvis man ikke indser, at Guiskard også har usurpéret Thronen for sin Søn!

[2]) „En Strid mellem Fætrene, længe forberedt, kommer til Udbrud". „Hans Misundelse mod Fætteren Robert er ikke fra idag, men snedigt har han formået at skjule den og vel endog ægget den let påvirkelige til at træde så stejlt op mod Folket". „Kun med Møje holder Guiskard sin Nevø i Skak". Erich Schmidt N. U.: En gammel Familiekonflikt holdes endnu nede af ham (R. G.).

Rösslers Karakteristik går ud fra gale Ting og desuden er såre overfladisk, så kunde man dog snarere med ham kalde det Holdningsløshed end Snuhed, hvad der særtegner Abälard i dette Optrin. At han har ladet sig drive ud i noget ikke planlagt, at han mærker, hvordan han glider, derfor vidner også hans Vaklen, da Oldingen forfærdet retter det Spørgsmål til ham: har han Pest? Abälard svarer: det ikke. Det frygter jeg ikke — om end Lægen ytrer Bekymring for: Jo (V. 327—328).

Mens Folket hengiver sig til Fortvivlelse, stiger Abälard, Fordærvets Sendebud (V. 336), ned fra Højen og gør for de udvalgte af Folket nærmere Regnskab for Guiskards Tilstand og røber Grunden til sin Misstemning: at Guiskard idag har bevilget de græske Forræderes Ønske, som han hidtil med værdig Hårdnakkethed havde afslået (V. 366—372), og sin Skepsis overfor den Hovedstorm, Guiskard påtænker. Da Muligheden for Kamp under Guiskard dukker op, udløser den Håbet hos Oldingen og Krigerne. Abälards Svar til den Kriger, der ønsker, at den dyrebare Helt endnu længe må føre dem til Kamp og Sejr og Død,: „det siger jeg også" er ikke en forsigtig Halen-i-Land, som Brahm vil, men blot dette: det ligger — desværre — ikke for; Spørgsmålet er kun, om Sønnen kan lede Stormen; I må give mig Ret i, at derom kan der ikke være Tale (V. 379—386). Da Robert melder Faderens Ankomst, forfærdes og blegner Abälard og søger at skjule sig blandt Folket, men lystrer stumt Guiskards hårde Ord og Blik, stiger op på Højen og stiller sig bag ham.

Min fra de tidligere på de væsentligste Punkter afvigende Opfattelse af Abälard er da kort sammenfattet denne:

Abälard har med Rette erhvervet sig personlig Agtelse. Forholdet mellem ham og Guiskard har hidtil trods Guiskards Uret været godt, fordi denne personlig har fortryllet ham, som alle andre, og desuden har lovet ham Kompensation. Pesten berøver ham denne, hvad der forbitrer ham. Da Robert som Magtens Repræsentant i Faderens Forfald optræder uværdigt og uklogt, træder han op imod ham og lader sig ved dennes stigende Frækhed forlede til at fremføre og motivére sine Krav på Thronen efter Guiskard, og, da den foreløbige Afgørelse går ham imod og Robert lyver, til at forråde Guiskards Sygdom. Han føler sig usikker ved, hvad han har gjort, og i Stedet for at udnytte Situationen søger han at forsvare sig, for siden stumt at føje sig, da Guiskard rejser sig i sin Vælde.

Der er ikke Tale om, at Abälard er Intriganten, der snu vælger det rette Øjeblik til at slå løs, som Brahm mener. Ikke heller er han med Minor en jævnbyrdig Modpart mod Guiskard, en Modpart, der ejer hans personlige Fortrin og forstår behændigt at tale til Folket; han, der får Folkets Afgørelse imod sig; han der står i dets Øjne, ikke som Frelsens Engel, men som Fordærvets Sendebud; han, der udtaler sig imod Stormen og får Krigerne til at blusse ved Tanken derom. I det, vi oplever med Abälard, er der så sandt ingen Begrundelse for Minors Påstand om, at hos Kleist Abälard også i Lykke er Robert Guiskards ægte Arving. Men er Abälard ikke den uendeligt svære Situation voksen, så er Prædikatet, som Rössler giver ham: Kanalje, dog ganske

uberettiget. Han er et Menneske med betydelige Fortrin og kendelige Mangler, netop således, at vi på eengang ret føler Guiskards Uerstattelighed og den ungdommelige Roberts Underlegenhed. Netop dette har Kleist villet.

Helena.

Som et Bindeled mellem Guiskard og Abälard står Guiskards Datter, Helena, tidligere Kejserinde af Grækenland, forjaget med sine to Sønner, Rigsprinserne, af Alexius Komnenes, og nu, som Personlisten oplyser, forlovet med Abälard. Da hun, som den første træder ud af Teltet til Folket, føles dette af Folket som et lykkeligt Tilfælde, fordi netop hun vil være skikket til at overbringe Guiskard Folkets Bøn (V. 57—58). Hun har altid været velvillig mod Folket (V. 190—192). Hun formår også at tale klogt og værdigt til det. Hendes Syn på det er som Faderens: det må min Sandten være påtrængende Ting, hvad det så er, der fører Eder hid, og høre må jeg det; thi Mænd af Eders Slags, de giver én dog stedse noget at tænke på, når de foretager sig noget (V. 82—85) (jvnfr. V. 415—420). Hun magter som Kvinde det personlige bedst og fremhæver således det skyldige Hensyn til den fortræffelige gamle Fader, der er udmattet af de uhyre Anstrengelser (V. 74 f.), så at Folket beroliges ved hendes kære Ansigts Lys (V. 114—115). Men da det dog ønsker at blive, er hun for kærlig og for klog til som Robert at stå på sit Ønske om, at det skal drage bort, men, sandfærdig som hun er, (V. 192) går hun, som Katten om den varme Grød, omkring Ønsket om at få dem bort (V. 127—129) uden at kunne give nogen Grund, vækker Uro ved sin Usikkerhed og må ty til Mændenes Hjælp.

Hvad der særlig udmærker hende, er hendes smukke Forhold til Forældrene, til den elskede Moder, der synker til hendes Bryst (V. 516), og som hun må føre bort, men endnu langt mere til Faderen. Ved Budskabet om hans Sygdom om Natten kommer hun farende i Natdragt med begge Sønnerne ved Haanden (V. 152—153); hun rækker ham med fugtigt Øje et Bæger og spørger ham, om han ikke vil have noget at drikke. Og han svarer: Dardanellerne, kære Barn, og drikker (V. 355—358). Som hun kalder ham den bedste Fader (V. 62) og den gamle fortræffelige Fader (V. 74), således falder Tiltalen: „kære Barn“ til hende Guiskard let i Munden (V. 489). Hvor Svagheden griber Guiskard, og de andre nære Slægtninge lader en Regn af ængstelige Spørgsmål fyge ned over Guiskard, er hun den eneste, der tier og i instinktiv Forståelse af Faderens Ønske handler.[1] Hun skubber en stor Krigspauke ind under ham og høster hans milde Tak. Da Hertuginden synker sammen ved hendes Bryst, og Guiskard langsomt sér sig om og spørger: hvad er der med hende? da svarer Helena tøvende: Det synes, som —. Øm om sin Moder og smertefyldt over dette nye Slag, som dennes Svaghed fører mod Guiskards Modstandskraft, svarer hun nænsomt tøvende og undvigende.

For dette kære Barns og hendes Sønners Skyld har Guiskard rustet

[1]) Brahm S. 113.

det store Tog mod Grækenland. Med værdig Hårdnakkethed har han afvist Forrædernes Tilbud. Ved Pesten bringes han til at svigte Helenas, hendes Sønners og — som jeg mener det fremgår af Abälards Holdning og Meddelelsen på Personlisten, der ellers vilde svæve ganske i det blå i stærk Modsætning til den Omhu, Kleist ellers har vist ved Offentliggørelsen af Fragmentet — derved Abälards Krav.

Uløst står Problemet om Helenas personlige Forhold til Abälard og om Virkningen på hende af Guiskards Svigten og af Konflikten mellem hendes Fader og hendes Forlovede.

Hertuginden.

Den mindst fremtrædende Rolle blandt Hertug Guiskards Slægtninge spiller hans Hustru, Hertuginde Cäcilia. Vi hører om hende, at hun, da Guiskard bliver syg om Natten, anstifter en ængstelig og heftig Uro, selv vækker en Karl, der styrter ud og hidkalder Slægtningene, der kommer farende, forvildede af Rædsel (V. 146—151). Hvorledes hun på Afstand med en Hejrefjer tilvifter Guiskards Bryst Køling til ingen Nytte (V. 352—354), mens Datteren går hen til ham med et Bæger, som han tømmer. Hun er den første til at spørge Guiskard, der må standse af Udmattelse i sin Tale med Folket, og hun udbryder: Gud i Himlen! og beder ham ængsteligt: „Guiskard, sig et Ord", mens Datteren tavs gætter Faderens Ønske og handler derefter (V. 487—488). Og hun besvimer ved at høre Oldingen skildre Pesten[1]): at den syge i Sindets forfærdelige Forvirring skrækkeligt skærer Tænder mod Gud og Mennesker, rasende mod Ven, Broder, Fader, Moder, Børn, selv mod sin trolovede, der nærmer sig ham. Ved sin Svaghed er hun således ved at røbe, hvad Guiskard fremfor alt vil, ikke skal røbes. Ved sin Svaghed svækker hun Gennemførelsen af hans store Plan i Stedet for at støtte ham.

Helena er udpræget sin Faders Datter med den Begrænsning, der oftest er for en Kvindes Handlekraft i den offentlige Virken. Når Abälard erklærer, at der ikke er en Gnist af „Guiskard" i Robert (V. 247), så er det kun rigtigt, når man tænker på, at Guiskard betyder „Schlaukopf". Fra Faderen har han sit Kamp-Mod (Stormen lokker ham, V. 376) og sin Stejlhed. Men disse Egenskaber er parrede med Svaghed, Arven fra hans Moder.

Folket.

Tilbage står endnu på „Person"listen:

Ein Greis	der Normänner.
Ein Ausschuss von Kriegern	
Das Volk	

som Kleist har stillet således sammen, fordi det er 3 Trin på samme Stige. I Virkeligheden er Skalaen dog langt større. Thi Folket, „jeden Alters und Geschlechts", optræder ganske vist til Dels som et samlet

[1]) Kuriøs er Rudolf Fürsts Opfattelse i en Anmeldelse af Wukadinovic' Kleist-Studien (Nationalzeitung 1904, Nr. 573), at hun styrter sammen „anscheinend von der Pest schon gestreift".

Hele, men Massen løser sig også naturligt i Stemmer (til et helt Mylder, hvor Fortvivlelsen griber det), og med egen Karakteristik skiller både flere Mænd, en Kvinde og en Dreng sig ud, så at Normannerne foruden at optræde som Masse, er repræsentérede ved en rig Række af Afskygninger, fra den hundredårige Olding til den umyndige Dreng.

Oldingen, Guiskards Fosterfader, hvem alt to Generationer har æret (V. 231), tager, hidkaldt af en af Krigerne, Styret over Folket, som lystrer ham, fordi de véd, at han fremfor nogen kan indvirke på Guiskard. Behersket er han, om end betaget af den almindelige Ulykke; underdanig, men dog frittalende — med skarpe Ord viser han Robert til Rette, men bøjer sig dog for ham som Guiskards Søn; med nænsomme Ord og lidet sårende skyder han Abälard til Side: Dit Feltherreord er blot tilladende, hans bydende — vi lystrer det mest indtrængende (V. 307—311); fintmærkende, både overfor Helenas Usikkerhed (V. 124) og overfor Guiskards Sjælsrørelser (V. 460 og 486), er han en værdig Repræsentant for de mest udvalgte i en stor og ædel Herskers Folk. Også i de andre udvalgte, Krigerne, spejler Herskerens Ånd sig. Kraftigst udpræget står den Normanner, der har holdt Nattevagten ved Guiskards Telt; med Galgenhumor, både da han erklærer sig fornøjet, skønt hans Åsyn er forvildet (V. 135, jvnfr. Rob. Guiskards Ord V. 436), og i den drastiske Skildring af den forklædte Livlæge (V. 156—165); mandigt-omsigtsfuld i sin Beroligelse af Folket, der iagttager ham (V. 140) og lydig uden Ordrer i sin Tilbageholdenhed (V. 137—138 og V. 169); også han på een Gang Herskerens Afbillede i det små og Part i Folkets Kår.

Med eet eneste Ord særtegner Kleist Kvinden, der giver sig voldsommere hen i Angsten: Da Oldingen vil jage det unyttige, Kvinderne og Børnene, bort og kun lade Udvalget på de 12 festsmykkede Krigere tilbage, udbryder en Normanner af Folket: lad os —, men en Kvinde falder ham i Talen: lad os jamrende —. Oldingen stopper hende: bort, siger jeg! Endelig er der Drengen, der ikke kan nøjes med, hvad der falder af til ham at se, og som ikke kan vente, men på ægte Drengevis kravler halvt op ad Højen til Guiskards Telt, da dennes Komme er meldt.

Brahm skriver (S. 106) om Folket, som det i Angstens Oprør ledsager Udvalget hen foran Guiskards Telt: „Med streng Objektivitét bliver denne Begivenhed skildret af Digteren. Oprøret i Folket fremstiller han som Shakespeare i sine Romerstykker, uden Sympathi for Mængden. Schiller i sine unge År, også Lessing havde haft andre Farver til Rådighed, men den preussiske Aristokrat har, trods sit Rousseausværmeri, ingen Sans for denne Side af Sagerne.“ Ved at vende noget om på denne Dom får man et rigtigere og rigere Syn paa Kleists Skildring af Folket, i hele dets Optræden: Kleist har skildret Folkemassen således, som den har en Aristokrats Sympathi: som ubetinget loyal. Skønt Folket hyler, pisket af Angstens Storm, og skummer og syder ligesom det åbne Verdenshav, er det med Velsignelser, det ledsager Udvalget til Herskeren (V. 1), vælger det en ærværdig Gubbe, der står denne særligt nær, til Fører, lystrer det sin Fører ubetinget, så at Søen, når rundt om Vin-

denes muntre Skare er fløjet bort, Vimplerne hænger ned fra Masterne og Skibet bliver ført ved Slæbetov, er mere hørlig for Øret end det. Og det bøjer af for Herskersønnens Vilje trods hans urimelige Befaling. Kleist har skildret Folket i Bøn for Herskerens Sundhed, i Fortvivlelse ved Tanken om hans Sygdom, i Jubel over hans nådige Komme, og i fuld Fortrøstning til hans Udsagn. Men også Svagheden ved et således autoritétsbundet Folk har Kleist skildret: kun knyttet til Herskerens Person har det ikke nogen egen Interesse inde på Foretagendets Gennemførelse.

Vi vil yderligere få at se, hvorledes Kleists aristokratiske Opfattelse af Folket præger sig i dets Stilling i Handlingen.

B. Handlingen.

Handlingens Baggrund.

Baggrunden for Stykkets Handling er den yderst skærpede Situation, hvori Normannerne befinder sig. Den er som et Flammeskær, hvoraf Personerne og Tildragelserne skarpt belyses. Den gør Angsten skærende, Fortvivlelsen sort og Jubelen strålende. Den rette for et højtragisk Drama.

Det er for Normannerne det afgørende Moment (V. 486), Knald eller Fald. Guiskard, Sejrsgudindens Brudgom, strækker alt Armene ud mod sin Brud til Formælingsfesten (V. 495—499), Hertugen står umiddelbart for at erobre Kejserstaden, bag hvis Mure han har hjælpsomme Venner, da Soten grufuld træder ham i Vejen. Jo vissere Sejren er over den Fjende, Normannerne er draget i Felten mod, desto større er Tragiken, da den anden langt mægtigere Fjende rejser sig mod dem. Jo sikrere deres Sejr er i den Kamp, hvor Mod og Dygtighed gør Udslaget, desto frygteligere rammer Slaget fra den snigende Fjende, Pesten.

På den ene Side er der, med Guiskard, Udsigt til en med Lethed vunden, glimrende Erobring, på den anden Side vil Guiskards Fald nu være Folkets Undergang. Redningsløst fortabt uden Guiskard, uden Redning i dette havomgivne Grækenland! (V. 333—335).[1])

---

[1]) Når Rössler (Preuss. Jahrb. anførte Sted) udtaler, at det er højst overraskende, at Oldinge, Kvinder og Børn er medtaget til Belejringen af en stor By, og at endog „Braut und Bräutigam“ findes i Lejren, og derfor hævder, at Koret ikke er vokset frem af Stoffets Behov, så må det fremhæves, hvor naturligt dette er, hvor det beriger Handlingen, og hvor organisk dette slutter sig til de øvrige Momenter. Toget mod Grækenland er et Folketog, med Besættelse af nyt Land og Bosættelse deri som Øjemed, ligesom Normannerne før var draget fra Norden til Normandiet, fra Normandiet til Italien. Medtagelsen af Oldinge, Kvinder og Børn viser yderligere Sejrstrygheden, og bevirker samtidig, at hvad der uden dem kun vilde føles som Frygt for en for Krigerne ugunstig Vending af Krigslykken, bliver til Angst for et Folks Tilintetgørelse. Dette Træk yder altså sit Bidrag til Frembringelsen af den højeste dramatiske Spænding, som Kleist også på andre Måder har tilstræbt at fremkalde.

Handlingen, set fra Folkets Standpunkt.

Folkets Vé og Vel står på Spil. Ligesom Folket i Metrum står på lige Fod med de optrædende Personer, griber også dets Optræden stærkt ind i Handlingens Forløb. Da Folket er på Scenen fra først til sidst, og alle de øvrige optrædende træder i Vekselvirkning med det som det konstante Handlingselement,[1]) vil det falde naturligt først at betragte Handlingen ud fra Folkets Standpunkt.

Gennemgår vi nu med Opmærksomheden særlig henvendt på Folket Dramets Struktur, finder vi en bevidst og gennemført Sondring mellem Folkets Masse og Normannernes Aristokrati. Medens Massen gennemløber en grovere Stemningsveksel og dvæler i store Affekter, gennemløber „de udvalgte“ (Oldingen og Krigerne) en langt rigere afskygget Stemningsskala.

Folket strømmer ind i urolig Bevægelse, ophidset af Angst over Pesten. Muligt, at den tilsidst endog kunde ramme selve Guiskard!

— *Oldingen og Krigerne* forvandler Hoben (hvis Angst endnu dukker op i Enkeltmands Råb) til et Optog og skaffer Stilhed for Helena. —

Helena taler til Folket og formår, som Oldingen konstatérer, at berolige det ved sin vennesæle Optræden.

— Derimod har hendes Vaklen gjort *Oldingen og Krigerne usikre*. Nattevagten kommer til.[2]) Hans forvildede Åsyn vækker Oldingens og en af Krigernes *Ængstelse*. —

Ved sine beroligende Spørgsmål til Folket, der iagttager ham, erfarer Nattevagten, at dette tillidsfuldt venter, at Kejserinden skal hente Guiskard.

— Nattevagtens Beretning vækker hos *Oldingen og* den ene af *Krigerne* den *grufulde Anelse* om Guiskards Sygdom. —

Robert og Abälard kommer ud af Teltet. Robert træder frem til Højens Rand og smæder Folket. Det modtager koldt hans hede Skældsord, men da Striden mellem ham og Abälard — en Strid, der uafbrudt må fængsle det selv under det halvhøje Intermezzo (V. 260—265) dem imellem, fordi det er Folkets egne vitale Interesser, det drejer sig om — ender med, at Abälard røber Guiskards Sygdom, opløses det til et mangestemmigt Kor af Fortvivlelse.

— Mens Robert er ilet bort, stiger Abälard ned fra Højen, giver *Oldingen og Krigerne* de nærmere Detaljer ved Guiskards Sygdom og omtaler den påtænkte Storm, der vækker et *svagt Håb* om Redning hos dem. —

Da træder Robert frem for Folket og melder, at Guiskard vil høre det, og dette afventer nu i Spænding (Abälard: det er umuligt!) Guiskards Komme. Abälard søger at forsvare sig, og Drengen forbereder ved sin Skildring af Guiskard dennes Komme. Folket bryder ud i Jubel ved at se ham og hører på ham med Begejstring.

---

[1]) Servaes (S. 50) sammenligner ikke ilde Folket med Orkestret og Personerne med Menneskestemmerne i en Opera.

[2]) Han hilser fra Hjemmet. „Fra Neapel?“ spørger Oldingen (V. 134). Det gøres os tydeligt, hvor langt borte fra Hjemmet Folket er.

— *Oldingen* standser i sin Tale, *og Familien* er *bestyrtet* ved Guiskards Svaghedsanfald. —

Stemmer fra Folket, der utålmodigt spørger Oldingen, hvad han dog tøver for, og opfordrer ham til dog at tale, viser os, at Folket intet har mærket. Ej heller Hustruens Sammensynken ved Skildringen af Pesten, hvor talende den end er, vil have røvet Folket Tilliden. Og Oldingen, der på Guiskards Befaling og ved Folkets Tilråb samlede sig til at fortsætte sin Tale efter Guiskards Svækkelse, fremsætter nu Folkets Bøn til Guiskard: før os hjem!

Angst — Beroligelse — Tillidsfuldhed — Kulde — Fortvivlelse — Spænding — Jubel — Fortrøstning — Bøn er de store Svingninger. Men medens Massen er angst, beroliger de udvalgte, mens Massen er tillidsfuld, føler de udvalgte sig usikre og ængstelige, mens Massen er fortvivlet, dæmrer Håbet hos de udvalgte, mens Massen er fortrøstningsfuld, griber Forvirring Oldingen.

Kleist har ikke blot, som vi har set, skildret Folket således, som det har en Aristokrats Sympathi, men han har, som ægte Aristokrat, også skelnet skarpt mellem de højereståendes og Mængdens Finhedsgrad i Opfattelse og Følelse. Denne Sondring og så den ganske utvungne Måde, hvorpå Folket, der hele Tiden er fremme, holdes i Ånde i de store Følelser, mens vi med de udvalgte dog føres gennem en rig Nuancéring og Detaljéring, og endelig Afvekslingen i smukt variéret Rytme mellem offentlige og intime Optrin, mellem Ensemble- og Dialogscener viser, om noget, Kleists Mesterskab.[1])

Pesten.

Det opbevarede Stykke drejer sig først og fremmest om Guiskards Kamp mod Pesten. Fra det første Vers styrer Digteren rask løs på Emnet; thi Guiskard skal hjælpe. Efter at have fået en almindelig Skildring af Farsoten hører vi Folket fremsætte Muligheden af, at Guiskard selv kunde få den. Fra Muligheden over Usikkerhed og Ængstelse føres vi til en bestemt Anelse (som ingen tør give Råderum) for endelig at få fortvivlende Sikkerhed. Da rokkes denne ved Meddelelsen om Guiskards Komme. Hvem har Ret, Robert eller Abälard? Drengen ser ham, og han kommer. Jubel. Men da får vi Syn for Sagn, vi ser selve Pestens Majestæt for vore Øjne, Guiskard synker i Knæ for den — mens det arme Folk ånder frit efter sin Rædsel.[2])

Handlingen set fra Guiskards Standpunkt.

Betragter vi derpå Handlingen ud fra Guiskards Standpunkt, således som Begivenhederne stormer ind på ham, ser vi atter en med fast Hånd

---

[1]) Er der nogen, der har opfyldt Gustav Freytags Fordring til Ensemblescener, så er det Kleist her. Denne lyder: Die erste Regel für Composition der Ensembleszenen ist: Sämmtliche Personen in jedem Zeitmoment charakteristisch und förderlich für die Handlung zu beschäftigen. Sie sind wie eine geladene Gesellschaft, für deren geistige Thätigkeit der Dichter als unsichtbarer Wirth unablässig besorgt sein muss. (Die Technik des Dramas, S. 199).

[2]) Delvis også Brahm S. 109.

ført Optårning. Just som Sejrens Palme vinker overfor den politiske Fjende, anfalder Farsoten hans Folk. Stolende på sin Lykke kaster han sin egen Person imod den, for så selv at blive angrebet. Han trumfer Pesten over med sin Beslutning om Storm, men krænker derved andres Ret og opvækker Uvilje mod sig blandt dem, der skulde være hans Hjælpere i den frygtelige Kamp for Gennemførelsen af hans Foretagende og Folkets Redning. Gennem Sønnen får han den Efterretning, der skulde synes uendeligt at måtte vanskeliggøre ham at holde sig oppe: at hans nærmeste alt slås om hans Arv, og at Folket har erfaret, hvad det fremfor alt ikke måtte vide: hans Sygdom. Hans Svar derpå er en overmenneskelig Kraftanstrengelse: leende og spøgende viser han sig for Folket.

Buen er spændt til det yderste. Da Jublen for ham stiger til Ønsket om hans Udødelighed, giver han lidt efter: han føler sig ikke så livlig som ellers, dog ikke upasselig, langt mindre pestsyg, det er kun Smerten over hans stakkels Hær. Men just som Oldingen fremhæver, at Momentet er det afgørende, slår Pesten ham med Svaghed — dog kun halvt ned. Siddende fører han Kampen videre. I de frygteligste Farver skildrer Oldingen Pesten for ham — så gribende som det er i Hildebrandslied, at den gamle Hildebrand af Sønnen må høre den hårde Lod, han selv har haft, eller bedre, som det er, at Gretchen i „Faust“ af Lieschen får at høre, hvad hun selv har i Vente, så betagende virker det her, at Guiskards egen Fremtidslod af en anden holdes ham for Øje — tilmed for at han, der selv er Offer, og som lige nu har mærket Pestens Overmagt, skal hjælpe de andre. Han står det selv igennem, men hans Hustru styrter sammen. Hun, der mere end nogen anden burde støtte, svækker hans Modstand. Da fremfører Oldingen Folkets Bøn for ham. Han erfarer, at Folket har opgivet Kampen og ønsker Hjemfart.

Handlingen former sig således, set fra Guiskards Standpunkt, som en konsekvent og ubarmhjertig Række af hårde Ulykkesslag: Den ydre Sygdom, den indre Sygdom, Kampen om hans Arv, Folkets Kundskab om hans Sygdom, hans Hustrus Svigten, Folkets, selv de bedstes, Demoralisation.

Resultaterne af Undersøgelsen af Karaktérerne belyser Handlingen.

Fastholder man den Opfattelse af Abälards Stilling i Dramet, som jeg ovenfor har hævdet: dels at han har fået Helena og hendes Krav som Erstatning for sine Rettigheder til Normannerkronen i Italien, dels at han kun revoltérer forledt af Roberts Frækhed, medfører dette, at vi opdager en Storhed i Dramets Anlæg, der går langt ud over det almindelige.

Handlingens Forudsætning.

Vi får for det første en med største Kunst slynget Knude som Dramets Forudsætning.

Da Guiskard gribes af Pesten, står han overfor to Muligheder: enten at føre Hæren hjem, som Folket ønsker det; men dette kan han ikke gøre uden at svigte Helena og dermed Abälard; eller at føre Folket til Storm, og dette kan han, efter den Stilling, Grækerfyrsterne har taget, heller ikke gøre med Udsigt til Resultat, uden også at svigte Helenas og Abälards Krav. Hvordan han end vrider og vender sig, er han med Pesten kommet i en håbløs Konflikt mellem Hensynet til Folkets Vel og til Erstatningen til Abälard for, hvad han har røvet fra ham. Jo, der var dog een Mulighed: at føre Folket hjem og overlade Abälard Kronen eller dog Thronfølgen hjemme. Men netop her ligger Heltens Begrænsning. Hans Ærgerrighed for sig og sin Søn gør ham dette Skridt umuligt. Han vælger da den af de to Muligheder, som stemmer med hans Karaktér: at gå fremad, — stolende (med Rette) på Abälards Loyalitét trods alt.

Eet Udgangspunkt for hele Handlingen.

Men da slipper på Grund af Faderens Sygdom Sønnen løs på egen Hånd, og tirrer ved sin grænseløse Hovenhed Abälard ud i en Opposition, der engang rejst for det samlede Folk ikke kan tages tilbage.

Konflikten ligger med Pesten og Nessus' og Loxias' Standpunkt latent før Stykkets Begyndelse; Robert den Unges Forløbelse er Gnisten, der sætter Bålet i lys Lue i eet Nu.

Det tredobbelte Modspil mod Helten: Fjenden, Pesten og Familiekonflikten er slynget sammen til et glimrende Hele og ruller sig parallelt op for vore Øjne.

Dramets Tragik.

Og det er interessant at se, at den Brøde, Robert Guiskard nu begår ved at svigte Helenas Krav, netop er en fuldstændig Genoplivelse af den første, han begik for 30 År tilbage. Stykkets tragiske Tyngdepunkt ligger deri, at som det var hans egen Storhed, der drev ham til det første Skridt, Bedrageriet mod Abälard, således er det også hans egen Storhed, der kræver, at han nu går fremad uden at agte på Abälard, og er det atter hans egen Storhed, der har gjort ham blind overfor Sønnen, der nu ved sin Forløbelse bringer den sikkert skæbnesvangre Konflikt ned over hans Hoved, just nu, da hans Livs Kroning og hans Folks Frelse kræver Enighed.

Jo smukkere Forholdet mellem Guiskard og Abälard, mellem Guiskard og Helena hidtil har været, desto større bliver Tragiken.

Men hvor stor og herlig end Guiskard er skildret for os, kan vi ikke føle det grusomt og meningsløst, om han falder, før han får sat Kronen på sit Livs Værk, dels fordi vi sér ham i letsindig Overvurdéring af sin Viljes Magtområde udsætte sig for Pesten, der hidfører Katastrofen, dels og navnlig fordi vi sér ham, ikke blot befængt med gammel Brøde, men sér ham forny den for vore Øjne.

Enkeltheder.

Der vil endnu være Grund til at fremhæve flere større og mindre Enkeltheder ved Dramets Opbygning. Vi har allerede i det foregående set, hvorledes Kleist i de store Træk har bygget Handlingen i Stigning og Fald. I det mindre genfinder vi den samme Tendens.

Folket ønsker straks ved Dramets Begyndelse at få Guiskard i Tale. Oldingen ønsker, hvad unyttigt er, Kvinder og Børn, bort. Kun Udvalget, de 12 bevæbnede Mænd, behøves. Bort kommer de ikke, fordi Begivenhedernes hurtige Udvikling hindrer det. Helena kommer. Hun henstiller til dem alle at drage bort, men véd ingen Grund at angive, da Oldingen lover en Stilhed, der ikke skal forstyrre Guiskards Ro. Robert befaler dem hårdt at gå øjeblikkelig, lydløst, straks. Den Modstand, Folket møder, da det strømmer til Guiskards Telt, har Kleist således ladet stige i en Klimaks. Just da Folket vil drage bort, erfarer det, at det slet ikke kan regne mere med Guïskard, han har Pest. Da melder Robert ham, Drengen sér ham, og han selv kommer. Kleist har her modstået at give den grelle Effekt ved et brat Omslag.

Eller V. 378 f.: Oldingen: o gid han dog vilde det (ɔ: anordne en Hovedstorm). Første Kriger: o kunde vi følge ham! Anden Kriger: o førte han os endnu længe, den dyrebare Helt, i Kamp og Sejr og Død! — Og Vers 164 f.: Nattevagten: og nu genkender jeg — hvem? Hertugens Livlæge, Jeronimus. Oldingen: Livlægen, hvad! Første Kriger: I evige! Oldingen: Og nu mener du, han er upasselig, syg måske —? Første Kriger: syg? smittet —! — Og endnu: Oldingen omtaler Rygtet for Guiskard om hans Sygdom. Guiskard erklærer sig sund og rask. Oldingen ønsker ham udødelig.

Abälards Usikkerhed betegnes udmærket ved en faldende Klimaks: Das nicht. Das fürcht' ich nicht — obschon der Arzt Besorgnis äussert: ja. Også i Udtrykket gør den samme Figur sig gældende. Se derom under „Stil“.

Meget karakteristisk er den Distraktion, der griber Oldingen, da han indsér Ulykken: Han sér tankefuld ned for sig (V. 491).

Skulde jeg sluttelig fremføre nogle Indvendinger, da blev det disse: Ganske vist er Normannerne vant til de største Kraftpræstationer fra Guiskards Side, men at tilbringe 3 svedfulde Nætter på den åbne Farsotsmark, må dog selv for ham være noget så extraordinært, at det næppe hos dem, der véd Besked dermed (V. 78: ham, der, I véd det, har tilbragt . . .), burde vække større Undren, at han sover ud på Morgenstunden (se V. 90). Om Helenas Sorti, der i Modsætning til den anden Sorti, Fragmentet byder Fremstillerne, Roberts, er meget vanskelig, er der allerede talt ovenfor (i Fodnote S. 53).

V. 249 f.: „Thi i den Time, da det netop gælder, slår Du frækt dem i Ansigtet, der nu kunde hæve dig til Berømmelsens Tinde,“ vilde måske naturligt fremkalde et ængsteligt Spørgsmål fra dem, der gennem Nattevagten har fået Formodning om Guiskards Sygdom. Ligger Ønsket om at skjule for Folket bag deres Tavshed? Eller fører blot det heftige Skænderi, som Oldingen må gribe ind i, bort derfra?

Endelig har vi hele tre Skildringer af Pesten. Folket giver sin, Abälard skildrer den, som den viser sig på Guiskard, og derved får denne Skildring en individuel Interesse, men Oldingen gentager i alt væsentligt Folkets. Den nye Situation, i hvilken denne gives, med dens særlige Virkning på Guiskard og på hans Hustru giver dog en vis ny Interesse.

Skønt Brudstykke dog et Hele.

Det er både ved Digtningens Historie, ved de overklippede Tråde og ved Anmærkningens Ord: „wie sich in der Folge ausgewiesen haben würde" givet, at „Robert Guiskard" er et Brudstykke af et påtænkt Hele.[1]) Men alligevel virker det som noget i sig sluttet. Den Aktion, som sætter i med første Vers: Korets Henvendelse til Guiskard, og mod hvilken Modstanden tårner sig op, føres just igennem med det sidste Vers: før os tilbage, tilbage til vort Fædreland. Og det i det overleverede Stykke dominérende Emne: Guiskards Kamp med Pesten har forsåvidt fået sin Afslutning, som der ingen Mulighed er for, at ikke den sluttelig får Overtaget. Som Fragmentet er, byder det en diskret Afslutning på dette Emne: vi véd alt og spares for at se Rædslerne for vore Øjne.

Fordi Brudstykket således relativt er et Hele, forstår man, at det ved Theateropførelser gør sin Virkning. Det er oftere spillet på Burgtheatret og på Josephstädtertheatret i Wien (se N. U. I, S. 168 og Hermann Bahr: Rezensionen. Wiener Theater 1901—1903, S. 90 f.). Om en Opførelse, som Lindau foranstaltede i Berlin, fortæller Felix Poppenberg i Der Türmer III Årg. (1901) Hæfte 8 S. 183 f.: Lindau rundede Fragmentet af, idet han efter Fragmentets sidste Vers (Oldingens: før os hjem!) lod Guiskard endnu engang springe op og så styrte død sammen i sine Slægtninges Arme. Lindau så altså rigtigt, at Fragmentet for så vidt hviler i sig selv, og gav dette et, som det synes mig, adækvat ydre Udtryk.

Heltens endelige ydre Skæbne er afgjort. Men dette er kun et Udenværk til Dramets egentlige Handling. Thi Guiskard vil gerne dø — men først i Stambul (V. 448). Udfaldet af Kampen med Abälard og Folkets Skæbne er os ukendte. Vil Guiskard nå sit Mål, før han dør? Svaret på dette Spørgsmål vil give os Heltens indre Skæbne og er derfor hele Tragediens Kærne. Endnu magter Guiskard Abälard, endnu fører Guiskard, siddende, Kampen med Pesten, endnu har Folket som Helhed intet mærket, ja endnu tror selv Folkets kårne på Hovedstormens Mulighed. Alt dette viser fremad.

Vi skal senere undersøge, om vi med nogen Sandsynlighed kan gøre Slutninger om Tragediens yderligere Forløb.

---

[1]) Se også Fodnoten til Martsheftet af Phöbus S. 32 (aftrykt N. U. IV, S. 319).

III. Kilderne til Tragedien.

A. Stofkilden.

Niende Bind af „Die Horen, eine Monatsschrift, herausgegeben von Schiller“, Årgang 1797, åbnes med en historisk Afhandling om „Robert Guiscard, Herzog von Apulien und Calabrien“ af Herr von Funk. Afhandlingen strækker sig gennem første, andet og tredje Stykke.

Fra denne Afhandling har Kleist hentet sit Stof.

Tidligere Undersøgelser.

Den egentlige Gennemgang af Forholdet mellem denne Kilde og Kleists Tragedie er givet af Jacob Minor i den allerede tidligere omtalte Afhandling i Euphorion I, S. 564 f.

Hvor Emnet iøvrigt strejfes: i Zollings Udgave, i Rösslers Foredrag, i Brahms, Gaudigs og Servaes' Monographier bydes der intet særligt af Betydning. Kun til Erich Schmidts Resumé i den nye Udgave af Kleists Værker behøver derfor denne Undersøgelse at tage Hensyn udover til Minor.

En fornyet Undersøgelse kan ikke kaldes overflødig. Thi Minors Afhandling lider af kendelige Mangler. Dels er den ikke udtømmende eller bringer den helt igennem det rette; ej heller tager den Hensyn til literær Påvirkning; dels lider den under det tredobbelte Øjemed, Forfatteren har sat sig: at samle Materiale sammen af sådanne Elementer, som Kleist kunde tænkes at have benyttet ved Fortsættelsen af Tragedien (og det ikke blot sådanne, som Minor selv antager dette om, men også andre, som han vil lægge til Rette for senere Forskere); dernæst at bevise, at Kleist foruden Funks Afhandling har benyttet en Oversættelse af Anna Komnenas Alexiade, hvad jeg nedenfor vil søge at afkræfte; og endelig, først som det tredje Øjemed, at udrede, hvad Kleist har benyttet i selve Fragmentet, og hvordan han har udnyttet det. Undersøgelserne i de forskellige Øjemed er ikke holdt ude fra hverandre.

Interessen hos Kildens Forfatter ved hans Skildring.

Funk har haft en dobbelt Interesse af at beskæftige sig med Robert Guiscards Historie. „Man dvæler gerne ved Mindesmærkerne om personlig Storhed, som hine Tiders Årbøger har opbevaret os, gerne forfølger man den egne Bane, som det dristige Mod brød sig, sér det i Kamp med ophobede Vanskeligheder fordoble sine Anstrengelser, kastet ned af Skæbnen, rejse sig igen med forynget Kraft og ikke vige for nogen anden Lov end Nødvendigheden. Men endnu mere tiltrækkende bliver denne Betragtning, når den store Mands Værk ikke var blot en forbigående Fremtoning, når han ikke ene har bygget for den korte Periode, hans Liv varer, men også for Efterverdenen", Horen, Bd. 9, I, 2, 10. Funks anden Årsag til Interesse for Robert Guiscard var altså den, at Guiscards Værk, Normannerstatens Oprettelse, var Grundlaget for Kongeriget Neapel.

Samlet Oversigt over Kildens Indhold.

Funk fortæller derfor Robert Guiscards Historie fra først til sidst i kronologisk Rækkefølge og i udførlig Fremstilling. Den sjette i Alder af Tancred af Hautevilles 12 Sønner, Robert, drager til Apulien, som de normanniske Krigere havde erobret fra Kejseren i Constantinopel. Den ældste Broder Wilhelm var da allerede død, en anden Broder Drogo valgt til Fører i hans Sted. Under denne og en tredje Broder, der afløser ham, Humphred, stiger Robert højere og højere som Kriger og som Røver. Han erhverver sig Æresnavnet Guiscard ɔ: „Schlaukopf" og søger at skabe sig et eget Arveland. Som Formynder for Humphreds Søn Abälard efter dennes Død tilriver han sig også den Magtstilling, der tilkom Sønnen efter Humphreds Bestemmelse. Fra nu af er Robert Statsmand i Stedet for Ridder, Erobrer for Æventyrer. Sammen med en udmærket yngre Broder Roger, som han ofte er mistroisk og misundelig mod, erobrer han Calabriens Hovedstad Reggio, og Krigerne bekræfter den Hertugværdighed, Paven havde givet ham: Af Guds og Sct. Peters Nåde Hertug af Apulien og Calabrien og i Fremtiden af Sicilien. Efter dæmpede Oprør og udsonede Stridigheder med Roger (der ædelmodigt frigiver Robert, som han har fanget i en By, hvori Robert har listet sig ind ved en forrædersk Grækers Hjælp) erobrer han sammen med Broderen den græske By Bari, og derpå Sicilien fra Saracenerne.

Hans Datter giftes nu med den græske Thronfølger. Efter heldige Kampe med Humphreds Sønner, der kæmper tappert, men har Lykken mod sig og tilmed bedrages af Robert, retter han sine Øjne mod Orienten. Da Kejseren og med ham hans Søn, Roberts Svigersøn, er stødt fra Thronen, benytter Guiscard Datterens Krav som Påskud. Med Forbigåelse af en ældre Søn af første Ægteskab, Bohemund, indsætter han en yngre, Roger, til midlertidig Regent og Efterfølger og drager på Togt med Bohemund. Trods Tab til Søs og Brand til Lands, trods Hungersnød og Farsot overvinder han foran Durazzo, efter at have bevæget sin Hær til selv at stikke sine Befæstninger, sin Bagage og sine Skibe i Brand, den nye Kejser Alexius Komnenes og erobrer Byen ved Forræderi.

Han må ile til Italien for at knuse et nyt Oprør af Stormændene, under den yngste Humphredsøns Anførsel. Tyskerne trækker sig tilbage fra Rom, som Guiscard derpå erobrer ved Forræderi. Under en Kamp i Gaderne brænder han en Del af Rom af.

Med Bohemund, der er flygtet til ham, fordi han, ladt tilbage i Grækenland af Faderen, ikke kunde stå sig, og med to andre Sønner, Roger og Robert, drager han med Pavens Velsignelse tilbage, vinder et glimrende Søslag og alt ligger åbent for ham til Byzanz. Bohemund bliver syg og må landsættes i Italien, men Guiscard holder Modet oppe. Under Folkets Jubel afsejler han mod Constantinopel. Der udbryder en frygtelig Epidemi, der også bortriver Guiscard. Hæren flygter. Størstedelen omkommer i det stormende Hav, som man også kun med Møje fravrister Heltens livløse Rester.

Interessen hos Kleist ved Skildringen.

Medens Hr. v. Funk med sin kunstnerisk værdifulde Afhandling har fyldestgjort sit dobbelte Øjemed og skildret os en stor Personlighed og et Værk af denne, bygget for Efterverdenen, har det for Kleist kun været om at gøre at forherlige selve den personlige Storhed.

I hvor tæt et Forhold imidlertid den Opgave, Kleist har løst i Fragmentet, står til Funks Afhandling, kan vi måle derved, at vi kan forme et kort og rammende Udtryk for Hovedmotivet i Brudstykket af Funks Ord: en personlig Storhed, der ikke viger for nogen anden Lov end Nødvendigheden. Måske vi dog har Lov at skærpe det lidt: en personlig Storhed, som end ikke vil vige for Nødvendigheden!

Men ikke blot fra denne Afhandling som Totalitét har Kleist hentet Stof. Punkt for Punkt kan vi følge Digterens Udnyttelse af Funks Arbejde.

Guiscard i Kilden.

Kleists Skildring af Guiskards Person dækker sig således i det hele store og i mange Enkeltheder med Funks.

I Kilden gør Robert som ung Virkning på det krigerske Folk ved en smuk Skikkelses ydre Fortrin; han rager frem ved en fordelagtig Vækst, hans Legeme er bygget i de rigtigste Forhold, og . . . han overtræffer i Armens Styrke og i Færdighed i alle Legemsøvelser, såvelsom i Udholdenhed ved de største Besværligheder de mest hærdede blandt Drogos Fæller (I, 5, 5 fn.). I, 19 f. og I, 40, 12 fn. gives der Prøver på hans Kæmpekræfter. Vi hører også i Kilden om Heltens Sans for Pragt. Robert viser sig på sine Strejftog i en mægtig Hærførers strålende Skikkelse (I, 26, 1), ligesom han efter Toget til Sicilien smykker sit Palads med Sejrstrofæer. Han begyndte da overhovedet i Fredspauserne at vise en mægtig Fyrstes Glans (I, 53, 1). Hans stærke Stemme, der ofte lød gennem Kamptummelen (I, 6, 5), — i Slaget ved Durazzo råbte han: „Hvorhen vil I flygte; foretrækker I Trældommen for Døden?“ med tordnende Stemme (II, 29, 11 fn.) — ja selv det ildfulde Øje omtaler Funk (I, 6, 5) som ærefrygtindgydende.

Atter og atter beretter Funk, hvorledes Robert Guiscard var Førstemand i enhver Fare (I, 6, 8) og delte Besværlighederne med den simpleste Rytter, ja selv med de undertvungne Calabresere (I, 11, 4 fn.; I, 12, 9 fn.; I, 20, 9 fn.; I, 46, 13 fn.; I, 53, 3). Ved exempelløs Virksomhed overvinder han Normannernes Oprør (II, 4, 11 fn.). Roberts Liv var uafbrudt Anstrengelse (I, 32, 11). Under Hungersnøden og Farsoten foran Durazzo gik han omkring i Teltene, trøstede de syge, søgte atter at rejse de raskes Mod og delte sit sparsomme Forråd med de syge, alt mens Belejringsarbejderne blev fortsat med utrættet Iver (II, 24, 10 fn.).

Foruden disse Træk, der bunder i en vældig Karaktérstyrke, vidner også mange andre derom. På det faste Skridt, hvormed han trods Vanskelighederne, der uophørligt tårner sig op, går lige løs på sit Mål, på hans Mod i Farer, hans urokkelige Standhaftighed i Ulykken og på de Hjælpekilder, som han stedse finder i sig selv, erkender man det overlegne Geni (I, 23, 6, jvnfr. III, 2, 3). Roberts Mod fandt kun en ny Spore i hver Vanskelighed (1, 44, 8). Foran Durazzo forblev Robert trods alle Ulykker, der stormede ind på hans Hær, alene urokket, den almindelige Elendighed krænkede ham uden at bøje ham (II, 24, 12 fn.), og han foreslår og gennemfører, at de for at betage de fejge endog Tanken om Flugt opbrænder deres befæstede Lejr, deres Bagage og deres Skibe (II, 27, 6). Og i det påfølgende Slag skaffede han sig med Sværdet Luft gennem sine egne Folk (II, 29, 14). Da han nødig skilles fra den syge Bohemund, der må efterlades på Calabriens Kyst, da Toget går sidste Gang mod Grækenland, skjuler han sin Bedrøvelse, blot for at vise Folket en stedse klar Pande (III, 13, 6).

Samtidig med at være stejl af Karaktér er Guiscard dog også venlig og nedladende. Ved sine Træks tiltalende Form og en indtagende Optræden vandt han i sine unge Dage de gamle Ridderes Hjerter (I, 6, 10). Sine Calabresere vandt han helt for sig ved Gavmildhed og en nedladende Optræden (I, 9, 9 fn.). Foragt og Tryk havde gjort Calabrierne til vilde; Robert behandlede dem som frie Folk, ikke som Slaver (I, 12, 11 fn.). Med Våbnene gengav ham dem også Følelsen af deres Værd (I, 13, 4). I Anvendelsen af de erhvervede Goder, i Brugen af sin Magt, i sin Opførsel overfor overvundne viser han sig til sin Fordel, og det er ærefuldt for ham, at et Folk, der hidtil var nedværdiget ved det hårdeste Tryk, under hans Scepter blev glad ved Tilværelsen, at det ved alle Uroligheder kun var de normanniske og græske Undertrykkere, aldrig de indfødte i Apulien og Calabrien, der gjorde Opstand mod ham (I, 23, 11). Et særligt Middel til at vinde sine Folk for sig og sine Planer har han i sin Veltalenhed. Allerede på Røverfærd med Calabreserne opflammer han disse ved sine Ord (I, 11, 7 fn.). Under Felttoget mod Sicilien samlede Robert sine Tropper og holdt på Valpladsen en Tale, hvori han uddelte Ros og Dadel med samme Retfærdighed. Hans Ords krigeriske Ild gjorde et så voldsomt Indtryk på Hæren, at alle . . . med højt Skrig fordrede Storm (I, 52, 3). Den største Magt over Hæren viser den Tale, hvorved han foran Durazzo formår dem til at opbrænde Befæstning, Bagage, Skibe. Denne Tales kolde Storhed

gjorde sin Virkning. I den overhængende Fare forstummede enhver Rørelse af Misfornøjelse, et almindeligt Bifald hyldede Hertugens Overlegenhed, og de brændende Skibes Flamme forkyndte Heltenes ædelmodige Beslutning (II, 27, 3).

Lige fra hans første Optræden slutter de unge Krigere sig til ham med Enthusiasme (I, 6, 7). Alle Normanner, der havde sluttet sig til ham, og også et Antal Calabresere . . . hang med ubegrænset Kærlighed ved ham og med en Tillid, der ikke lod dem fortvivle om noget, som han foretog sig (I, 8, 9 fn.) Menigmands Kærlighed og Tillid, Krigernes Hengivenhed og Tro på hans Geni, det lavere Ridderskabs ubegrænsede Tilslutning (I, 12, 14 fn.; I, 22, 9; I, 31, 5; I, 31, 7 fn.) står i skærende Modsætning til de normanniske Stormænds Frygt og Had, der fremkalder Oprør på Oprør.

Hvorledes hans Person dominérer, viser Råbet: Guiscard, Guiscard er der! under hvilket Normannerne brød ind i Durazzo (II, 32, 12 fn.), ja, da det fortælles, hvorledes de under Råbet: Guiscard styrtede ind gennem Roms Gader, kaldes dette endog deres sædvanlige Feltråb (III, 4, 12 fn.). Under den sejrssikre sidste Fart mod Constantinopel får Robert endog i den overtroiske Hærs Øjne, da han ved klog Beregning har afvendt et uheldigt Varsel, en særlig Glans om sin Person som en Helt, hvem selv Naturens Kræfter står til Rådighed (III, 12, 13).

Alt med Robert Guiscard, intet uden ham. Roberts Hær lider overfor Abälard uden ham et Nederlag, men hans Tilsynekomst opliver atter Troppernes Mod. Så stor var hans personlige Anseelse og så mægtig Frygten for den enkelte Mand, at hele Hobe, der stod i Begreb med at fjerne sig, nu blev ved deres Faner (II, 4, 3 fn.). Og Robert sejrer. Selv Bohemund, „en Helt der ene var i Stand til at erstatte ham selv“ (III, 2, 9) må opgive Ævred, ladt ene med Hæren i Grækenland, og flygter til sin Fader. I Slaget ved Durazzo afgjorde også det Øjeblik, da han endelig viste sig i Spidsen for sit Rytteri, Dagens Skæbne (II, 29, 13 fn.). Selv drager han, da Forholdene er blevet meget brogede i Italien, derover fra Grækenland i den stolte Overbevisning, at hans Nærværelse alene kunde bøde på alle Ulykker, som hans Fraværelse havde forårsaget, kun ledsaget af få Riddere (III, 2, 5). Allerede Rygtet om hans Komme gav hans Parti Mod, og han sejrede ved at vække Frygt eller Kærlighed (III, 2, 13 fn.). Under Belejringen af Salerno var Robert blevet såret i Brystet af en Sten, der var slynget fra Byen. Men så snart han på nogen Måde kunde holde sig oprejst, kom han igen til Syne i Spidsen for sine Krigere (I, 54, 11 fn.). Efter et mislykket Attentat foran Bari ilede Robert med at vise sig for den forfærdede Hær (I, 47, 8 fn.). Om Virkningen, da Guiscard var blevet fanget i Krigen med Roger hedder det: Intet kan lignes ved den almindelige Bestyrtelse, som ved denne frygtelige Efterretning griber Lejren. I panisk Skræk bryder een Del Teltene af for at undfly, andre vil i blindt Raseri løbe Storm. Kun med Møje holder Befalingsmændene deres Tropper tilbage fra to lige fordærvelige Beslutninger, men for dem selv bliver der ingen anden Tilflugt tilovers end

til Rogers Ædelmodighed (I, 40, 1 fn.). Da Roberts Riddere under et Røvertog, som han uden at meddele dem noget derom foretager med sine Calabresere, savner ham, kommer de i den største Forvirring over deres Anførers Fraværelse, hvem man forgæves havde søgt efter i hele Slottet; desto mere levende var deres Glæde, da Robert sprængte i Forvejen og de atter så ham, de troede at have mistet, beriget med Bytte i deres Midte (I, 12, 8). Og da han døde, sank med ham alle hans stolte Planer i Graven, og den apuliske Stats Glans slukkedes. Hæren, grebet af panisk Skræk, forlod sine Erobringer og styrtede sig ud på Skibene. Med sådan Hast trængte de på for at vende hjem, at mange med deres Heste sprang i Havet og druknede af Begær efter at redde sig. Ingen Fjende var trængt ind på dem, først efter nogle Dages Forløb vovede Grækerne sig frem til Kysten og gjorde skælvende de tiloversblevne til Slaver (III, 14, 2). Så uerstattelig er Guiscard!

Resumé af Overénsstemmelserne mellem Kilde og Digter i Skildringen af Helten.

Funk og Kleist stemmer således overéns i Skildringen af Helten i en hel Række af Punkter: Den imponérende, skønne og hærdede Skikkelse, den pragtfulde Fremtræden, den kraftige Stemme og det ildfulde Øje er fælles for dem. Begge skildrer, hvorledes han byder sig selv de største Anstrengelser og trodser Farerne, og de giver os talrige og énsartede Træk, der viser en vældig og stejl Karaktér. Og dog er han hos begge så overlegen, at han ved en indtagende og mild Optræden vinder for sig — hos Funk de undertvungne indfødte, Menigmand, Hæren, det lavere Ridderskab — hos Kleist alle. Både i Kilden og hos Digteren får vi Prøver på hans Veltalenhed. Som Feltherre og Fyrste står han med absolut Autorítét, der ikke lader hans Folk fortvivle om noget, han foretager sig. Hans Person er dominérende. Han er aldeles uerstattelig.

Er det, som alle hidtil har været enige om, lykkedes Kleist i Guiskard at skabe en storslået, sandt kongelig Skikkelse, så frembyder det en så meget større Interesse at se, hvorledes hans Arbejde dermed er gået for sig, som Faren for det skablonmæssige netop lurer på Helteskikkelser. Og denne såvidt muligt udtømmende Sammenligning med Funk giver os en betydningsfuld foreløbig Prøve på, hvor nært Kleist holder sig til sin Kilde. Findes der end måske blandt disse Træk en Del selvfølgelige Helteegenskaber, så er det ved Overénsstemmelsernes Talrighed og Art dog givet, at Kleist heri har udnyttet Kilden fuldt, omsat, hvad den bød, og presset det sammen til en forbavsende Fortættelse.

Afvigelserne. a) Borttaget.

Men endnu mere måske ved at undersøge Afvigelserne, der som Lånene sikkert har været ham bevidste, kan vi studére Kleists Arbejdsmåde og særlig hans Intentioner i Karaktérformningen og i Konflikterne.

Kun et enkelt Træk, som findes i Kilden, og som ganske vilde stemme med Kleists Hensigter, har han ikke haft Lejlighed til at få

med: Guiscards Gavmildhed (se I, 8, 14 fn.; I, 9, 9 fn.; I, 55, 6 fn. [politisk Øjemed; Jord undtages]; II, 4, 5; II, 17, 13 fn. [pol. Øjemed]; III, 2, 2 fn. [p. Øj.]).

Medens Funk ofte fremhæver de lempelige Vilkår, Guiscard giver de undertvungne (se I, 21, 13; I, 49, 4 fn. [skønt Stormændene, der vilde plyndre Bari, blev vrede II, 3, 2]; I, 52, 14 fn.; II, 33, 4), mangler der dog ikke Exempler på Grusomhed hos Guiscard. Efter det store Oprør under Abälards Anførsel behandlede han de angerfulde med den yderste Skånsel, men ved Lemlæstelse, evigt Fængsel eller Døden straffede han alle, som blev fanget under Våben. Han så sig kun sjælden tvunget til Strenghed, tilføjer Funk (II, 6, 2 fn.). Et frygteligt Exempel på hans Hævn overfor Byen Cannae, som han ødelagde i Bund og Grund, skræmmede de øvrige. . . . Død eller Lemlæstelse var Fangernes Straf, og deres inddragne Godser berigede Hertugen (III, 2, 9 fn.). Under Kampene i Roms Gader skred han, for at redde sig, til det grusomme Middel at lade Brande kaste ind i Husene. Derefter fulgte en grænseløs Ødelæggelse og et blodigt Myrderi. Robert måtte sanctionére Udskejelser, som han ikke mere kunde hindre (III, 5, 1). — Ganske vist vilde først Fortsættelsen af Fragmentet have vist, hvad Guiskard vilde gøre ved Abälard, som han tiltaler hårdt og strengt, men grusom kan vi ikke tænke os ham.

Hos Funk fortælles der om hans Skinsyge, Mistroiskhed og Utaknemlighed overfor Broderen Roger. Han selv hindrede det Indtryk, som denne højtidelige Handling (hans Udnævnelse til Pavens Gonfalonier) havde gjort til hans Fordel, ved smålig Skinsyge. Mistroisk mod en yngre Broder, hvis Ædelmodighed han ikke kendte, uden Tanke for de vigtige Tjenester, som denne unge Helt havde ydet ham, søgte han med Magt at trykke ham tilbage til Ringhed. Fælles Venners Formidling blev afvist med Uvenlighed, og han rødmede ikke for at gøre sig skyldig i den samme Uretfærdighed, over hvilken han i Humphreds Tider havde klaget så bittert (I, 30, 2). I større Målestok gentager dette sig senere, og der opstod en Borgerkrig, som han tildrog sig ved gentagen Uretfærdighed mod sin Broder. Ved tomme Udflugter undgår han Opfyldelsen af Overénskomsten mellem dem og nægter Roger Besiddelsen af den Landstrækning, som han højtideligt havde lovet ham. Robert var døv for enhver Forestilling, og den Forsamling af Adelen, for hvilken den krænkede Roger fremstillede sine Rettigheder, manglede Mod til at udtale sig overfor den frygtede Hertug (I, 35, 9 fn.). — Af alt dette findes der ingen Reminiscenser hos Kleist.

Digteren har strøget hele Heltens Fortid som Æventyrer, Røver og Fribytter af ham. Medens Kilden vrimler af Træk, der viser, at han heller ikke forsmåede en Røvers Kunstgreb (I, 7, 5 fn.), og at hverken Mure eller Tårne forblev utilgængelige for den snu Fribytters List (I, 7, 2 fn.), er han hos Kleist Erobrer i stor Stil. Det er hos Funk ikke blot i Ungdommen, at Guiscard anvender Røverfif: for at støtte de Krav på Grækerthronen, han rejser for sin Datter, udgiver han en forløben Munk for den forjagne Kejser Michael. Når Funk siger

om Guiscard: Robert viser sig overhovedet i sit Livs Historie mindre ædel end stor, efter Valget af hans Midler må han ikke dømmes, intet, som er ham nyttigt til Opnåelsen af hans Hensigter, synes den ærgerrige forbudt (I, 23, 2), så viser dette Afstanden fra hans Skildring op til Kleists. Ganske vist har vi i Fragmentet det skæbnesvangre Forhold til Abälard—Helena, men hvor groft end Guiskards Retsbrud er, er det dog aldeles ikke i Slægt med sådanne Lumpenheder som dem, Guiscard hos Funk begår overfor Abälard og hans Broder Hermann, da han betjente sig af et uædelt Kunstgreb for at bedrage sine ulykkelige Nevøer. Han havde lovet at løslade den yngre Broder, såsnart han kom til Bjerget Gargano, og da den ældre mindede ham om hans givne Ord, svarede han med bitter Spot: han havde ikke i Sinde i Løbet af de næste syv År at besøge Gargano (I, 57, 10). Af al hans List er der, udover de længst forglemte „Midler", hvorved han havde skubbet Abälard tilside, kun Navnet „Schlaukopf" tilbage og så Underhandlingerne med Forræderne i Konstantinopel, der klinger igen fra talrige sådanne Motiver i Kilden, og endelig — om man kan regne det her hen — Kampen for at skjule sin Sygdom.

b) Nyt tilkommet.

Som Kleist har fjernet forringende Træk, har han tilføjet forstørrende.

Funk fortæller om Guiscards lystige Streger, som f. Ex. den med Peter af Turra, som han, skønt Peter er et godt Stykke højere end han selv, griber om Livet, kaster op på sine Skuldre og løber af Sted med, og som han, skønt han styrter med ham, også på Jorden ruller hen ad Normannerne til. Den lystige Måde, på hvilken han havde erhvervet disse Penge (Løsesummen, som Peter måtte betale) forøgede hans Tilhæng og skaffede ham Æresnavnet Guiscard (I, 18, 7 fn.). Eller følgende: Borgerne i Bari forhånede Robert, da han første Gang viste sig foran deres Porte, ved at fremvise en Mængde Guld- og Sølv-Kar og rige orientalske Stoffer og indbød ham spottende til at røve deres Skatte. Robert svarede dem koldt, at de blot skulde opbevare dem omhyggeligt, han skulde med det første komme og fordre Regnskab for dem (I, 43, 12).

I Stedet derfor har Kleist tillagt Guiskard den hjertelige Humor, der viser sig i hans Tale.

Nyt hos Kleist og overordentlig forædlende og berigende er også Guiskards kærlige Forhold til sine Slægtninge. Der findes ganske vist nogle Antydninger hos Funk. Sine Brødres og Søstres Børn overdænger han med Velgerninger (II, 4, 6). Da Bohemund under Faderens Fraværelse ikke magter Opgaven, tænker Hertugen stort nok til ikke at lægge Helten Følgerne af uforskyldt Uheld og misundelig Troløshed til Last (III, 6, 6 fn.), ligesom han overfor sine tre Sønner, Bohemund, Roger og Robert, der lider Uheld med den Flåde, de kommandérer, viser Overbærenhed (III, 8, 6 fn.). Før det sidste Tog til Grækenland skilles han på Bredden fra sin Hustru — sin anden Hustru, den første havde han af politiske Grunde forskudt — som hidtil i alle

Farer havde været hans trofaste Ledsagerske (III, 8, 1). Hun kunde lige komme tidsnok til at se ham dø i sine Arme (III, 13, 3 fn.).

Men tænker man på alle de mange Stridigheder, han hos Funk må udkæmpe med Slægten, blot med Roger, eller f. Ex. på, hvorledes Datteren Helena dér blot er en Brik, han flytter af politiske Hensyn, sér man tydeligt Forandringens Omfang.

Ved Borttagelser og Tillæg har Kleist øget Heltens Herlighed for at samle Skyggerne så meget tættere om eet Punkt, det politiske Forhold til Abälard—Helena i det afgørende Øjeblik.

Betragtningen af disses Forhold og iøvrigt af Personer og Handling vil kaste endnu skarpere Lys over Kleists Benyttelse af Kildens Helteskikkelse. Hér endnu kun dette: Funks smukke Skildring, der har et helt Livs brogede Tilfælde at udnytte, og som spænder over mere end 100 Sider, overgås i Mangfoldighed og Rigdom af Kleists, der har eet Moment til Rådighed, og som rummes i godt 500 Vers.

Dertil kommer hos Digteren de poetiske Billeders stærke Farvepragt.

Ud af den store Familie, som Guiscard har i Funks Fremstilling: foruden Brødrene de to Hustruer, mere end tre Sønner (Bohemund, Roger og Robert), mindst fire Døtre (hvoriblandt Helena), Nevøer (Abälard, Hermann og endnu flere) og Niècer, har Kleist valgt sig Søn, Hustru, Datter og Nevø: Robert, Hertuginden, Helena og Abälard.

Robert.

Sønnen Robert findes lige akkurat omtalt hos Funk som tredje Søn. Vi hører om ham kun, at han dels med Uheld, dels med Held har en Kommando på Flåden på det sidste Grækertog. Medens Bohemund spiller en Hovedrolle og er personligt karakterisèret og Roger ved at blive foretrukket for Bohemund dog spiller en vis Rolle, er Robert væsentligst kun et Navn. Når Kleist har valgt ham ud, kunde det vel tænkes, at det var, fordi Navnet, det samme som Guiskards eget, skulde symbolisére hans Stilling som Hjertebarnet.[1])

Hertuginden.

Af den tapre Hustru, Gaita (Sichelgayta), der er medvirkende Årsag til, at Guiscard skubber Bohemund, Sønnen af første Ægteskab,[2]) til Side for hendes Søn Roger (II, 19, 12), Gaita, der i Slaget ved Durazzo kom i den største Fare, men som med et Mod, hævet over hendes Køns, søgte at samle de flygtende og atter at føre dem tilbage til Træfningen, og som, da en Pil sårede hende i Skulderen, hendes Hest styrtede og Fjenderne allerede var i Begreb med at slæbe hende til Fartøjerne, endnu med Møje blev reddet af sin tapre Bedækning (II, 28,

[1]) Kleist giver hyppigt sine Personer karakterisérende Navne, f. Ex. i „Amphitryon“ og i „Krug“.

[2]) Om Guiscards første Hustru Alverada, Bohemunds Moder, erfarer vi kun hos Funk, at han lader sig skille fra hende med Blodsslægtskab som Påskud.

3 fn.), er der intet Spor tilbage. Medens Guiscard før det sidste Tog til Grækenland ved Afrejsen skilles fra sin Hustru, der hidtil havde været hans trofaste Ledsagerske i alle Farer (III, 8, 1), er Hertuginden hos Kleist med i Lejren foran Konstantinopel, og mens Gaita iler til og ser den pestsyge dø i sine Arme (III, 13, 3 fn.), tilvifter Hertuginden hos Kleist Guiskard Køling på Afstand.

Kleist har da også givet hende et nyt Navn, Cäcilia.

Helena.

Om Helenas Personlighed hører vi i Kilden i Modsætning til hos Kleist intet. Hendes Livsforhold er hos Funk følgende: Da Guiscards Anseelse syntes at være steget til en sådan Højde, at den ikke mere behøvede at befrygte nogen Omskiften af Lykken, bejlede de største Fyrster til hans Venskab, og selv de byzantinske Monarkers Stolthed troede ikke at nedsætte sig selv ved en nærmere Forbindelse med ham. Et Gesandtskab fra Kejser Michael friede til Roberts Datter for den purpurfødte Caesar, Constantin Dukas. Prinsessen blev afhentet med al den Pomp og Pragt, som Kejserhoffet brugte ved sådanne Lejligheder, og fik ved sin Ankomst til Constantinopel Navnet Helena (I, 53, 9). Michael blev berøvet Purpuret ved Rebellion af Anførerne for hans Hære, men Nicephorus Botaniates holdt Scepteret i lige så svage Hænder som sin Forgænger. 4 Feltherrer gjorde Oprør mod ham. Dette Tidspunkt valgte Robert til at angribe det vaklende Kejserdømme, hans Udrustninger var fuldendte, og Michaels Fald, med hvem også Konstantin, Hertugens Svigersøn, styrtede fra Thronen, gav ham Påskuddet til Krigen (II, 16, 10 fn.). Tilfældigt eller på Guiscards Foranstaltning viste der sig i Salerno en Munk, der udgav sig for den i et Kloster satte Kejser Michael. Kyndige kunde ikke genkende Kejserens Træk, men Guiscard benyttede ham og viste ham frem for Folket. En Gesandt gik nu i Forvejen for at forlange hans Genindsættelse på Thronen i Constantinopel. Han fandt allerede ikke mere Scepteret i den Hånd, som havde fravristet den ulykkelige Michael det. Ved sin første Feltherres Klogskab og Tapperhed var Nicephorus Botoniates blevet frelst fra det Fordærv, hvormed mægtige Medbejleres Oprør truede ham, men Utak og Hofmændenes Had gjorde Thronens Beskytter til Rebel. Alexius Komnenes beholdt kun Valget mellem Undergangen og Kronen (II, 17, 1 fn.). Det var derfor mod ham som Kejser, at Guiscard førte Krigen. Han benyttede dels uheldigt, dels også heldigt den falske Michael, men dennes Død i Slaget ved Durazzo frembragte ikke den ringeste Forandring (II, 30, 6).

Helt anderledes Kleist. Helena har været Kejserinde og ikke blot Kronprinsesse i Grækenland. Hun er forjaget af Alexius Komnenes, mod hvem Krigen føres, og ikke af nogen ligegyldig Mellemmand. Hun har to Sønner, hvis mandlige Krav på Thronen, som de øvrige Ændringer, forstærker hendes Position.

Samtidig med at forenkle de indviklede Forhold, reducére Personalet og concentrére Konflikten har Digteren hermed nået yderligere at forædle Guiskards Skikkelse. Ikke blot er den uværdige Komedie

med den falske Michael gået ud, men Kampen, han fører i Datterens og hendes Børns Navn, er berettiget og føres mod selve hendes Forurettet — men desto større Forbrydelse er det også at svigte hende. Han har ikke som i Kilden brugt hendes Navn til Påskud, og han har aldrig villet svigte hende. Det er andre, der har forlangt det; at han, som Sagerne står, og som hans Karaktér er, må føje dem, er så meget mere tragisk, som Faderens og Datterens gensidige Hengivenhed er inderlig.

Abälard.

a) Thronrovet i hans Barndom.

Funk fortæller: Tancred af Hauteville i Normandiet avlede tolv Sønner. De ti af dem drog ud på Æventyr (I, 3, 8). Wilhelm med Jernarmen, den ældste Søn, vælges af de Normanner, der har erobret Apulien, eenstemmigt til Overhoved for Krigerne og Præsident i deres Forsamlinger (I, 4, 1 fn.). Efter ham følger i den højeste Værdighed Drogo, til hvem Robert, den sjette Søn, kommer (I, 5, 5). Da Drogo var faldet som Offer for en Sammensværgelse, undertrykker Humphred ved hurtige og kloge Forholdsregler Rebellionen og bliver i sin Broders Sted valgt til Overhoved for det krigerske Aristokrati (I, 13, 9). Efter en heldig Kamp med Pave Leo IX, der vilde forjage de nordiske Erobrere fra Italiens Have ved Tyskernes Hjælp, tager Normannerne dog Paven til Lehnsherre, ikke blot for deres nuværende Besiddelser, men også for deres fremtidige Erobringer. Begge Dele fik derved Retmæssighedens Stempel (I, 17, 3). Efter Uroligheden mellem Humphred og Robert, der skyldes Humphreds Skinsyge og Uretfærdighed mod Robert, og som går så vidt, at Humphred kun ved, at en ædel Normanner griber ham i Armen, hindres i at gennembore Robert, udsones de (I, 17, 10). Roberts Hensigt var at gøre sig uafhængig i Calabrien, da den uformodede Efterretning om hans Broders dødelige Sygdom pludselig åbnede nye Udsigter for ham.

Han ilede til Apulien; den døende Humphred havde udnævnt sin umyndige Søn Bagelard eller Abaelard til sin Efterfølger og troede at turde betro en Broders og udsonet Fjendes Ære sine værgeløse Børn. Han overdrog Robert Formynderskabet og døde i hans Arme. Greverne, som var sat i Spidsen for de forskellige Distrikter af den normanniske Fristat, havde så megen Ærefrygt for deres afdøde Anfører eller troede så godt at finde deres Regning ved denne Indretning, at Humphreds Testamente blev antaget uden Modsigelse; men snart gav de opståede Uenigheder og de underkastede Apulieres Uroligheder Abälards Formynder Lejlighed til at overbevise de forsamlede Krigere om, at en umyndig Dreng ikke var i Stand til at udgøre Overhovedet for et krigerisk Aristokrati. Normannerne var vant til at se den ene Broder følge efter den anden, Humphred havde ingen Ret haft til egenmægtigt at efterlade til sin Søn det Embede, der var overdraget ham for hans Person, og Robert Guiscard, hvem den store Hob af det lavere Ridderskab hang ved med ubegrænset Hengivenhed, kunde

ikke mere forstyrres i Besiddelsen af en Magt, som han allerede udøvede som Formynder (I, 21, 14). Roberts Mål er at gøre sig til uindskrænket Herre over et endnu ikke halvt erobret Land ved Hjælp af et uroligt Aristokrati, der var uvant med Lydighed (I, 22, 9 fn.). Den Måde, på hvilken han nåede til den højeste Værdighed i Normannernes Fristat, var måske ingen Usurpation af Magten, men forgæves vilde man søge at retfærdiggøre ham mod Bebrejdelsen for en Troløshed mod de ham betroede Panter (I, 22, 4 fn.),

Efter dette bliver Robert Pavens Gonfalonier, erobrer Calabriens Hovedstad og antager Hertugtitlen, hvis Værd han udvider ved alle sit Livs senere Kampe.

Helt anderledes skildrer Kleist os Normannernes Forhold og dermed Grundforholdet mellem Guiskard og Abälard. Men vi kan indse, hvad Grund han har haft til hver Ændring.

„Wilhelm af Normandiet“ er Stifter af Normannerstaten i Italien. Efter ham fulgte 3 Brødre i Mangel af Børn retmæssigt efter hverandre i Regeringen. Abälard, Søn af den tredje af Wilhelms Brødre (Otto), skulde nu have været udnævnt til Regent, men den fjerde Broder, Guiskard, der var indsat af Otto til Formynder, lader sig krone i hans Sted ved at benytte ulovlige Midler, enten den tidligere Succession af Brødre eller sin Popularitét.

Medens det hos Funk var Humphred, der søgte at skabe et Arverige for sine Efterkommere, skønt Normannerne før valgte deres Anførere, og Guiscard kun forsåvidt begår en Forbrydelse, som han begår Troløshed mod betroede Panter —

Medens hos Funk Guiscard frarøver Abälard et Principat over indvandrede trodsige og oprørske Krigere, hvis Landbesiddelser ved Pavens Sanction fik en vis Ret —

Medens hos Funk Guiscard kun ved Svig tager Førerstillingen i Republikken Apulien, mens han selv erobrer Calabrien og mere til, grundlægger Hertugværdigheden ved hårde Kampe og skaffer sig selv Pavens Anerkendelse på denne —

så er det hos Kleist en lovformelig Arvefølge, Robert Guiskard bryder, er det Kronen og Thronen i en loyal Stat, det drejer sig om, og er det selve Hertugværdigheden i Normannerstaten, hvortil hører Kalabrien og Neapel, som han for 30 År tilbage røvede fra Abälard.

Heltens Værdighed højnes derved, at han mister ethvert Præg af „Emporkömmling“, der klæber ved ham i Kilden, men han belæsses med en skændig Forbrydelse, ganske anderledes ondartet ved Art og Omfang end Kildens Troskabsbrud, nemlig den ved Svig at røve Thronen i et stort grundmuret Rige, der er gaaet i Arv fra Fyrste til Fyrste, fra den legitime Arving, der tilmed var betroet hans Omsorg. Ingen personlig Storhed kan retfærdiggøre dette Skridt — måske (for bestandig?) hos Normannerne, hvis Samvittighed Robert Guiskard har formået at forvirre — men ikke hos os, mindst af alt hos den preussiske Aristokrat Heinrich von Kleist, der just har ombygget Forsyndelsen ud fra sin Forestillingssfære.

Hvorledes Kleist tumler med det i Kilden givne Stof, viser udmærket nogle Enkeltheder, han ændrer om i Tilslutning til den lige anførte Grundforandring:

„Wilhelm med Jernarmen“ er hos Kleist blevet til „Wilhelm af Normandiet“. Endog „Statens Grundlægger“ har hjemmefra medbragt nedarvet Værdighed, langt fra som hos Funk at vælges til primus inter pares.

Dette tynger yderligere på Forbrydelsen.[1])

På den anden Side skal det gøres så naturligt som muligt, at Guiskard har kunnet skubbe Abälard ud. Guiskard har hos Kleist tildels brugt de samme Midler dertil som hos Funk: den tidligere Succession af Brødre eller også sin Popularitét. Jo flere Gange tidligere Succession fra Broder til Broder er sket, des lettere kan Samvittighederne forvirres. Der indskydes da som tidligere Hersker en Broder, som Kilden intet kender til.[2]) Samtidig rykker Guiskard et Nummer op i Rækken af Brødrene, bliver fra den sjette til den femte, således at den legitime Arveret vilde tilfalde ham, om Arven virkelig gik fra Broder til Broder uden Hensyn til Sønner. Endelig har Guiskard hos Kleist „Folkets“ Yndest, hos Funk støtter han sig på det lavere Ridderskab.

Overfor den almindelige Tendens hos Kleist til at reducére Kildens Personale, hvad han forsåvidt også gør her, som der af Tancreds 12 Sønner, hvoraf 10 drog på Æventyr, kun bliver 5 tilbage,[3]) er det oplysende for hans Arbejdsmethode her at se ham af let efterviselige Grunde sætte en ældre Broder som Regent ind i Rækken. At Kleist er sig sine Forandringer klart bevidst, fremgår også af den sidste Sætning i den Anmærkning, der giver os disse Oplysninger:[4]) — „Diese Umstände liegen wenigstens hier zum Grunde“.

b) Hans Kamp for sin Ret. — Hans Karaktér.

I Kilden gør Abälard det ene Forsøg efter det anden på at tilkæmpe sig sin Ret. Første Gang træffer vi ham hos Fyrsten af Salerno, som han ophidser ved sine Råd til med trodsig Heftighed at forkaste alle Forslag fra de fjendtlige Normanners Side (I, 54, 9). Da Fyrsten af Salerno må opgive sit Land og søge Tilflugt hos Paven, kaster Abälard

---

[1]) En Ubetydelighed: Humphreds tidligere Forfølgelse af Robert mildner i Kilden hans Forsyndelse, men mangler hos Kleist, hvor vi kun hører om Otto, at han — som Humphred iøvrigt — var en udmærket Fyrste.

[2]) hos Funk: Wilhelm — Drogo — Humphred — Robert
|
Abälard
hos Kleist: Wilhelm — 1ste Broder — 2den Broder — Otto — Robert
|
Abälard
2 sådanne Successioner ved Barnløshed fastholdes som Tilfælde, 3 synes meget mere Regel uden dog at være kunstigt.

[3]) Den Grund, Minor (S. 570) anfører til Reduktionen, at de intet havde med Italien at gøre, er jo forkért, da også Roger går ud! — Minor angiver også Brødrenes Antal hos Kleist galt.

[4]) At alle disse Forhold væsentligst fremstilles i en Anmærkning, svækker aldeles ikke deres Interesse, da denne blot foregriber, hvad Dramet selv senere vilde bringe!

sig ind i Byen Santa Severina i Calabrien. Robert fandt her en uventet Modstand. I Spidsen for en Hob af Æventyrere og forviste, der ligesom deres Anfører intet mere havde at miste, gjorde Abälard rasende Udfald, slog de stormende Belejrere tilbage og gjorde dem til sidst så modløse, at Robert måtte nøjes med at indeslutte Byen ved Linjer og lade Forstærkninger komme fra Apulien. Også nu sejrede Fortvivlelse over det større Antals Tapperhed, og Robert var i Begreb med at ophæve Belejringen, da Lykken, som forfulgte Humphreds Sønner, gav den yngste af dem, Herrmann, i hans Onkels Vold i Slottet Cava ved Salerno. Abälard satte enhver anden Betænkelighed til Side for sin Broderkærlighed, han overgav Byen som Løsepenge for Herrmanns Frihed (I, 56, 9 fn.). Vi kender allerede det lumpne Kneb, Robert Guiscard benyttede for at bedrage Brødrene; Abälard béd sin Smerte i sig, men greb den første Lejlighed til at undvige og kastede sig ind i Slottet Santa Agatha på den yderste Spids af Calabrien. På dette Sted, hvor han kunde vente Hjælp fra Grækenland, udholdt han en ny Belejring, og Robert så sig endelig dog nødsaget til at slippe sin Fange fri for til Gengæld at få Santa Agatha tilbage.

Da Robert kommer i Konflikt med Paven, gør Normannerne, der er blevet velhavende Grundejere i Stedet for Æventyrere, og hvem Søtjenesten, Hertugtitlen og Bedrageriet mod Abälard ophidsede, et stort almindeligt Oprør. Abälard kom til Syne i Spidsen for dem, frygteligere end nogensinde. For sin Person aldrig besejret, kun ved Roberts Rænker bedraget for den sidste Rest af sin Arvelod, gjorde det Offer, han havde bragt Broderkærligheden, ham blot endnu dyrebarere for Folket. Grå Krigere, som under Humphreds Anførsel havde kæmpet for Friheden, forlod den rolige Arne for at forfægte deres krænkede Yndlings Rettigheder. Selv Hertugens højmodigste Handlinger blev glemt ... selv de af ham med Velgerninger overdængede Sønner af hans Brødre og Søstre forenede sig med de mægtigste Stæder til hans Fordærv (II, 3, 6 fn.).

Hertugen kom så pludseligt over de spredte Rebeller, at de ikke havde Tid til at samle deres Magt på eet Punkt. Abälard rykkede ham dog imøde med Tropperne fra Byerne, men det var en Ulykke for hans Parti, at just den bedste af deres Feltherrer havde de dårligste Soldater... Byernes Milits kunde ikke modstå det normanniske Rytteris Angreb. Alligevel holdt Abälard ved klog Anordning længe Træfningen i Ligevægt, indtil han, saaret af en Lanse, sank ned af Hesten. Ved Rygtet om hans Død greb Hæren Flugten, og omend han snart efter igen viste sig til Hest, så kunde han dog ikke samle de vigende før under Baris Mure (II, 5, 13 fn.). Abälards egen Svigerfader overgav Bari efter en kort Modstand, og denne ulykkelige Fyrste reddede sig med sin Broder og de fornemste blandt sine Tilhængere til Constantinopel (II, 7, 3).

Dermed er Abälard ude af Sagaen.

Men Hovedthemaet, Stormændenes Oprør under Humphreds Sønner, der stadig akkompagnérer Guiscards Stigning, anslås endnu engang. Robert standses på det første Tog til Grækenland af de dårlige Efterretninger hjemmefra. Han iler tilbage og besejrer Oprøret. Herrman,

Abälards Broder, den tapre Anfører for Rebellerne, bukkede under for sit Hus' Vanskæbne og sin Onkels overlegne Ånd (III, 2, 6 fn.).

Abälard er i Kilden en dygtig Faders Søn.[1]) Han er selv populær, og han er tapper, er en udmærket Feltherre, der leder Tropperne ved kloge Anordninger, vedholdende i sine Bestræbelser. Et enkelt Træk minder os stærkt om Onkelen: Hans Fald fra Hesten i Kampen bevirker, at hans Folk flygter. Kun da han, atter som en anden Guiscard, snart efter viser sig igen — er det for sent. Det er den Vanskæbne, der følger Humphreds Æt, der fælder ham, skønt han flere Gange har kunnet bringe Guiscard til at bøje af.

Vi sér, at denne Skildring af Abälards Person i meget dækker sig med Kleists, ifald min Opfattelse er rigtig, hvorfor jo også selve dette afgiver nogen Støtte, så meget mere som Kleist har bevaret Navnet, mens han ved gennemført Forandring af en Skikkelse synes at ændre det.

Kun erfarer vi hos Kleist intet udtalt om den virksomme Modsætning mellem Humphredsønnernes Ulykkesstjerne og Guiscards Lykke, som Funk stiller op. Til Gengæld har Kleist givet Abälard en indre Ulykke at bære på: en Svaghed, et glidende Væsen, der får ham til at handle i det afgørende Øjeblik, som han gør det.

Kleist har atter her reducéret Personalet ved at fjerne Hermann.

Som han forandrede Helenas Forhold derhen, at Guiskard hidtil havde hævdet hendes Krav for Alvor, men svigtede dem, da Pesten ramte ham, således har han også gemt Konflikten med Abälard, der i Kilden ytrer sig i en lang Række Kampe Livet igennem, til den Katastrofe, Pesten bringer ned over Normannerne. Han har lagt Abälard ind under Guiskards Fortryllelse — hvad der kaster ny Glans over Heltens Personlighed — og knyttet ham til Helena. Først har dette fjernet Konfliktsårsagen, men i samme Øjeblik som den af Kleist nyskabte Konflikt med Helena bryder løs, drager netop denne den af Kleist uddybede Konflikt med Abälard med sig. For at nå til dette har Kleist ladet Guiskard give Abälard sin elskede Datter. Han har derfor måttet gøre hende til Enke, hvorom vi intet hører i Kilden, ligesom vi også dér erfarer, at Abälard er gift med en anden (II, 7, 3).

c) Arvefølgen.

Men ikke nok dermed.

Kleist lader jo Guiskards Forbrydelse rejse sig imod ham som Følge af Striden om Arvefølgen mellem Guiskards Søn Robert og Abälard, mens Hertugen selv ligger dødsyg hen. Guiskard har jo ved Thronfølgen udelukket Abälard, til Fordel for sin Søn.

Men dette Motiv har Kleist også hentet i Kilden. Thi også dér begår Guiscard en Uretfærdighed ved Fastsættelsen af Arvefølgen.

Før det første Tog til Grækenland forestillede han i Otranto Roger, sin anden Gemalinde Gaitas førstefødte Søn, for Folket og de forsamlede

[1]) Denne Fader er hos Kleist omdøbt fra Humphred til Otto, som den tyske Kejser hedder; Kleist synes at betegne Normannernes Stammeforhold ved at blande romanske og tyske Navne sammen; således hedder Oldingen Armin, romaniséret Hermann, en af Krigerne Franz, en anden Maria!

Baroner som sin Efterfølger i Regeringen og deres Regent under Felttoget. Politik endnu mere end Eftergivenhed mod hans Hustru bevægede ham til at foretrække den yngre Broder for den ældre, Sønnen af den longobardiske Prinsesse for Alveradas Søn. De indfødtes Kærlighed skulde understøtte Scepteret i Hånden på en Fyrste, der på mødrene Side nedstammede fra deres ædleste Blod (II, 19, 8).

Fra Bohemunds Forhold har Kleist således hentet dette Motiv. Af Forbigåelsens Årsager er ganske vist ingen blevet tilbage. Men til Gengæld andet. Abälard har jo hos Kleist hidtil levet ved Normannerhoffet i Harmoni med Guiskard og tjener i hans Hær. På samme Måde tager Bohemund i Kilden Tilsidesættelsen roligt og optræder som Guiscards første Feltherre. Og fra Bohemunds Forhold har Kleist også taget Grunden til denne Sindsro. Den heltemodige Bohemund kunde ligesom sin Fader tilkæmpe sig en Arvelod og var måske just nu i Begreb med at erhverve sig en Krone (II, 19, 11 fn.). Dermed mener Funk den græske Kejserkrone. Og dette er netop den selvsamme Erstatning, som Guiskard hos Kleist har tiltænkt Abälard.

Fatter vi nu alt det vundne sammen, da sér vi følgende:

Kleist har udnyttet alt det Stof til Familiekonflikt, som Kilden bød.

Konflikten med Sønnen om Arvefølgen har han taget omtrent, som den forelå.

Konflikten med Nevøen om hans egen Ret til sin Krone har han uddybet fra Forsyndelse til Forbrydelse.

Konflikten med Datteren om Retten til Kejserkronen har han nyskabt eller dog udvundet af svage Antydninger.

Alt dette har han villet concentrére om eet Moment, der frembød den højeste dramatiske Spænding.

De to første Konflikter slås sammen til een: de må derfor knyttes til samme Person, Nevøen, og der må være Årsag til, at begge Konflikterne er blevet udsat. Dertil frembød sig i Kilden den Årsag, som holdt Konflikten om Arvefølgen nede: Erstatning i Udsigten til selve Kejserkronen. Men om denne drejede alt den tredje Konflikt sig. Ved Abälards Forlovelse med Helena fuldbyrdes Sammensmeltningen af dem alle tre.

Vi synes således endog at kunne skimte Vejen, ad hvilken den glimrende Concentration er gået for sig. Den er vel tilbagelagt i Spring, fremad og bagud, men det forandrer intet på Realitéten.

Kun må enhver spørge: véd vi da, at han har villet samle alt om eet højspændt Moment?

Derpå vil en Undersøgelse af hans literære Forbillede give Svar.

Ved at gemme Konflikten mellem Guiskard og Abälard til et militært afgørende Øjeblik har Kleist i Abälards Person fremkaldt en Splid mellem hans Retsfølelse og hans Subordination som Officér.

Folket.

Mens Robert Guiscard i Kilden har at gøre med et Normannerfolk, der uafbrudt volder ham de største Vanskeligheder, har Kleist, ved at fjerne Baronerne, af det lavere Ridderskabs, Krigernes og de undertvungne indfødtes Hengivenhed skabt sit loyale „Folk". Derved har han øget Heltens Storhed, fremkaldt en udelt Medfølelse med Folket, og skærpet Tragiken ved den Ulykke, der rammer det.

Som den eneste Rest af al Opsætsighed står i Fragmentet alene tilbage dets Ønske om at blive ført tilbage til Hjemmet.

Situation og Handling.

Funk skildrer hele Guiscards Liv, Kleist har valgt et afgørende Øjeblik ud.

Situationen er den, der foreligger for Robert Guiscard, da han sidste Gang drager til Grækenland. Efterat Robert har erobret Rom, Verdens Hovedstad,[1]) vier Paven hans Våben til Erobring af det orientalske Kejserdømme. Intet kunde få den stolte Besejrer af Rom fra denne faste Beslutning, han vilde nu for sidste Gang gå over til Grækenland og ikke før end i Constantins Efterfølgeres Palads stikke Sværdet i Balgen (III, 6, 2). Endnu aldrig havde Robert set sig i Spidsen for en frygteligere Magt (III, 6, 1 fn.). Bag ham blev der nu ingen Modstander tilbage, der endnu engang skulde have kunnet standse ham midt på hans Løbebane (III, 7, 9). Den blomstrende Hær, som Robert nu førte til Grækenland, måtte omstyrte Thronen i Constantinopel (III, 7, 13 fn.). Efter et Intermezzo, hvor Normannernes Flåde har Uheld i et Søslag og Guiscard kun ved at kæmpe med vild Fortvivlelse råder Bod på Skaden, vinder de et nyt Søslag. Fuldkomnere havde aldrig en Sejr været, vigtigere i sine Følger lovede ingen at blive . . . indtil Kysterne af Hellespont ingen Fjende, der kunde hæmme Roberts Fremgang (III, 11, 13 fn.).

Efter Overvintring mønstrede han ved Forårets Tilbagekomst sine Tropper og beredte sig på langs Kysten af Grækenland, understøttet af sin Flåde, at trænge frem indtil Kejserstaden (III, 12, 1). Robert hengav sig til det glimrende Håb, i det korte Tidsrum af to på hinanden følgende År at udstrække sine Sejre fra Capitol til det nye Roms gyldne Porte (III, 12, 9).

Endnu et Intermezzo, da Bohemund må sættes i Land i Italien for i Hjemlandets Luft at helbredes for en heftig Feber. Ugerne indvilgede Robert i denne Adskillelse, og kun for at vise Folket en stedse klar Pande, skjulte han sin Bedrøvelse. Men snart slugte Glæden over endelig at gøre det sidste Skridt til Opfyldelsen af alle sine Ønsker enhver anden Følelse. Under de lykkeligste Varsler, ledsaget af Landmagtens glade Tilråb og modtaget med Jubelskrig af Skibsbesæt-

---

[1]) Dette Udtryk bruger Funk om Rom (II, 2, 1), ikke, som Erich Schmidt mener, om Konstantinopel, der ganske vist kaldes det nye Rom (III, 12, 11).

ningerne, ... besteg han sin Galej. En skyfri Himmel spejlede sig i det klare Hav, og begge lovede den lykkeligste Fart; Constantinopel var Samlingspladsen.

Anderledes havde Skæbnen besluttet det. Med frygtelig Hurtighed udbredte der sig på Skibene et smitsomt Onde. Sommerens Hede forøgede den dødelige Sots Raseri, og blandt de syge befandt nu også Hertugen sig. Han blev bragt i Land i Antonia.... Hans Hustru kunde næppe ile tidsnok til, til at se ham dø i sine Arme (III, 13, 6). Han var da 60 År gammel.

Hæren grebes af panisk Skræk, forlod sine Erobringer og styrtede ud på Skibene. Med en sådan Hast trængte de på for at vende hjem, at mange med deres Heste sprang i Havet og druknede i deres Begær efter at redde sig. Der opstod en frygtelig Storm. Selv Gaita måtte redde sig i en Båd, og kun med Møje kunde man fravriste Havet Heltens Lig.

Borttager vi Slutningen, har vi i den øvrige Skildring Situationen i Dramet. Dog lader Kleist Guiskard rammes af Slaget endnu nærmere ved Målet: uden for selve Konstantinopel, bag hvis Mure Forrædere har lovet ham en let Erobring af Kejserstaden.[1]) Men til denne Situation, hentet fra det sidste Tog til Grækenland, har Kleist knyttet en Del Træk, hentede fra Kildens Beretning om det første Grækertog.

1) Dér drejede det sig om Erobringen af en By, som Normannerhæren belejrede. I Stedet for Durazzo bliver det hos Kleist den afgørende By, Konstantinopel.[2])

2) Foran Durazzo rasede Hunger i Roberts Lejr, en dødelig Farsot var den umiddelbare Følge deraf, og i den korte Tid af 3 Måneder blev 500 Riddere og over 10,000 Menige revet bort af det frygtelige Onde. Under alle disse Vanskeligheder forblev Robert alene urokket; den almindelige Elendighed krænkede ham uden at bøje ham. Han gik omkring i Teltene, trøstede de syge, søgte atter at oprejse de raskes Mod og delte sit sparsomme Forråd med de syge. Belejringsarbejderne blev fortsat med utrættet Iver (II, 24, 12).

3) Som det dér fortælles hos Funk, at med Undtagelse af et lille Antal af Erobringsånden opflammede Ynglinge fulgte de øvrige ham halvt tvungne til et fjernt, ved Have fra dem adskilt Land (II, 17, 7 fn.), således gør hos Kleist Frygten for Havet det mulige Tab af Felt-

---

[1]) Smlgn. endnu disse almindeligere Bemærkninger fra Kilden: den uhyre, endnu aldrig erobrede Kejserstad beherskede endnu stadig 3 Verdensdeles Handel (II, 13, 9 fn.). Constantinopels Mure alene omsluttede et talrigere Mandskab, end Normannerne med den yderste Anstrengelse kunde tilvejebringe i alle deres Provinser, og det Foretagende at ville omstyrte et så mægtigt Rige med de ringe Midler, der stod Hertugen til Rådighed, syntes ved det første Øjekast æventyrligt, ja næsten umuligt. Men Robert lod sig ikke afskrække ved Skinnet, han havde nøje beregnet sine Kræfter og den Modstand, han kunde vente at finde, og var overtydet om det mest glimrende Resultat. På en fejlagtig Statsforfatnings Svaghed, på de græske Krigshæres slette Tilstand, på et dybt sunket Folks slappe Karaktér grundede han sine Forhåbninger (II, 13, 3 fn.). (Jvnfr. det planlagte Forræderi.)

[2]) Wukadinovic Kleist-Studien S. 87 henstiller, om der ikke i Kleists Værk kan findes Reminiscenser fra 4de Korstog.

herren endnu frygteligere. „Verloren ohne Guiskard rettungslos — errettungslos in diesem *meerumgebnen* Griechenland!“ [1])

4) Det er ved det første Tog til Grækenland, at Funk fortæller, at Robert benyttede Helenas Krav til Påskud (II, 17, 2).

5) Foran Durazzo blev til Roberts Hovedkvartér en Høj befæstet med Forskansninger, som endnu længe har ført Navnet Guiscards Slot (II, 30, 5 fn.). Jvnfr. das Guiskardszelt auf dem Hügel.

6) En veneziansk Anfører indenfor Durazzos Mure træder i forræderisk Forbindelse med Robert (II, 31, 10), og ved at bemægtige sig en Port, hvis Bevogtning Venezianeren havde opnået (II, 32, 13), erobrer Guiscard Staden, ligesom Nessus og Loxias hos Kleist har lovet Guiskard hemmeligt at udlevere ham Nøglerne til Byen. [2])

7) Da Robert ingen Hindring mere havde foran sig lige til Byzanz' Mure (II, 33, 3 fn.), midt på hans glimrende Løbebane, efter en Række af Sejre, der berettigede ham til de dristigste Forhåbninger, så han sig pludselig standset ved ulykkelige Efterretninger fra Italien . . . På den aldrig tæmmede Uafhængighedsånd hos hans Baroner strandede Hertugens Lykke og Tapperhed (III, 1, 1). Herrman er deres Anfører.

Af denne nu som så ofte før frembrydende Modstand er hos Kleist i Fragmentet (foruden Abälards Opposition) den eneste Reflex Folkets Bøn til Guiskard om at befries for Pesten ved at føres hjem til „Italiens Himmelslüfte“, et Ønske, der har fået Form efter Bohemunds Helbredelse for sin Feber „i sin Hjemstavns Luft“ (III, 13, 3).

Enkeltheder.

Minor har ment ud af Kilden (efter ham Kilderne) at kunne udfinde Idéen til Guiskards egen Kamp mod Døden. Han skriver (Euph. I, S. 567): „Navnlig Funck fortæller gerne om hans List og Kunststykker, ved hvilke det mest handler derom, at en levende udgives for død eller omvendt en død for levende. For at plyndre et stærkt befæstet Kloster udgiver han engang en af sine kæreste Kammerater for død og forlanger en Grav til ham: da Liget med dets Ledsagere har opnået Adgang, drager disse deres skjulte Sværd og aftvinger Munkene en anseelig Sum Løsepenge (Historien berettes I, 8, 1). Senere betjener han sig i sine Øjemed af en undløben Munk, der udgiver sig for Kejser Michael, der er stødt fra Thronen, og søger Tilflugt hos Helenas Fader: han lader ham klæde i Purpur og bo i det hertugelige Palads og slår dermed al Tvivl om hans Troværdighed ned . . . At i sådanne Beretninger også Kleists Helts Bedrag har sin Oprindelse, er indlysende.“

Disse to Historier supplérer Minor med en List, der fortælles om Bohemund i Oversættelsen af Alexiaden (1, 284): Bohemund lader ud-

---

[1]) Dog er de hos Kleist, da Flåden (endnu?) ligger i god Behold på Søen (jvnfr. også Vandringsmanden fra Kalabrien) ikke, som hos Funk (II, 25, 12 fn.), afskårne fra Forbindelse med Hjemlandet.

[2]) Erobringer af Byer ved Forræderi var jo også ellers Guiscards Speciale. Vi mindes særligt i Kampen med Roger Forsøget på at bemægtige sig en By ved en forrædersk *Grækers* Hjælp (I, 39, 9 fn.).

sprede Rygtet om sin Død og lader sig føre afsted som Lig i en Kiste, som er opfyldt af Lugten af en deri opbevaret rådnende Høne.

Men hele denne Opstilling lider rigtignok af fundamentale Mangler. Der findes ganske vist een, den omtalte, Historie hos Funk, hvor en levende udgives for død, men der er slet og aldeles ingen, hvor en død udgives for levende. Thi om Kejser Michael fortælles det udtrykkelig, at han er sat i Kloster. Men dernæst er Springet så stort til Roberts Fornægten af Sygdommen fra disse Historier, der drejer sig om andre Personer, intetsomhelst har med Pest eller anden Sygdom at gøre og i intetsomhelst vidner om den Sjælskraft, af hvilken Guiskards Handlemåde hos Kleist udspringer, at Sandsynligheden for en sådan Udvikling er meget ringe og i alt Fald ligger uden for det Område, hvor man kan drage Slutninger af Værdi. Langt mere finder Guiskards Fornægten af Pesten i hans egen Krop og den med Rygtet om hans Sygdom følgende Rædsel blandt hans Folk og Jublen i Troen paa hans ligesom fornyede Førerskab Støtte, for det første i Fortællingen om, hvorledes Guiscard, da Bohemund gribes af en heftig Feber og må opgive sin Deltagelse i Togtet, kun for at vise Folket en stedse klar Pande undertrykker sin Sorg.[1]) Dér drejer det sig, hvad Feberen angår, ganske vist om en anden Person, men denne står Guiscard så nær som muligt både ved Familieforhold og som hans første Underfeltherre; det er fremdeles den samme Situation, dette sker i, som Kleist iøvrigt har udnyttet, og endelig er Guiscards Optræden ved dette af samme Art og med samme Motiv, blot at alt er skærpet hos Kleist. Dernæst i de mange Træk, der vidner om Guiscards Uerstattelighed — specielt kan fremhæves Fortællingerne I, 12, 8, hvor Roberts Riddere kom i den største Forvirring, da Guiscard var forsvundet, mens deres Glæde blev desto mere levende, da de atter så ham, som de havde anset for tabt, i deres Midte, og I, 40, 1 fn. om den paniske Skræk, der griber Hæren ved den frygtelige Efterretning, at Robert er taget til Fange og skal henrettes.

Disse Tilknytninger ligger i hvert Fald betydeligt nærmere, end hvad Minor opstiller.

Fra Kilden stammer også Motivet med Feltherren, der plejer at vise sig for Folket for at trøste og opmuntre det.[2]) (Se dog også senere).

---

[1]) Minor antyder dog også selv denne Lighed andetsteds (S. 577 L. 20).

[2]) En Del mindre Unøjagtigheder i Minors Afhandling finder naturligst deres Omtale her: (Misforståelsen angående Thronfølgen S. 579 er allerede omtalt.) S. 564 skrives, at „de“ historiske Kilder afbryder deres Fortælling, førend Kleists Fragment begynder. Men begge „Kilderne“ følger Guiscard ud over Døden. S. 571 fortælles, at Abälard udmærkede sig ved Belejringen af Palermo og udførte sande Vidunderbedrifter, hvoraf Funck beretter een udførligt. Funk fortæller ganske vist om en af Guiscards Nevøer, men uden Navn; og Guiscard har mange Nevøer. Havde det været Abälard, havde han utvivlsomt nævnt ham. S. 574 står, at Bohemund ingen Forskrifter behøvede efter Funcks Beretning. Funk giver netop een sådan. S. 578 står: Helena er hos Kleist ikke blot som hos Funck (i Modsætning til Memoirerne) græsk Kejserinde, men . . . Helena er kun Kronprinsesse hos Funk. S. 579 om Fragmentets Abälard: Han føler sig, imod Historien, i Besiddelse af Retten til Kronen, som forholdes ham af Robert. Hos Funk *føler* Abälard sig i Besiddelse af Retten, men har den ikke.

Afvisning af Minors Påstand om to Stofkilder.

Før Afslutningen af Stofkildens Undersøgelse må vi endnu rette vor Opmærksomhed på et Punkt.

Minors Afhandling indeholder en hel Række Sammenligninger mellem Funks Fortælling og den, der gives i Denkwürdigkeiten aus dem Leben des griechischen Kaisers Alexius Komnenes, beschrieben durch seine Tochter Anna Komnena, en Oversættelse af „Alexiaden", der findes i „Allgemeine Sammlung Historischer Memoires", herausgegeben von Friedrich Schiller, 1ste Afdeling, 1ste Bind, Jena 1790. Disse viser klart, at Funk har benyttet Alexiaden, og vilde kunne păregne Interesse, hvis Opgaven var at skildre Funks Forfatterskab, særlig da, om også Afvigelsernes Art og Årsag var påvist. Derimod vedkommer de ikke Kleists Forfatterskab, hvis Minor har Uret i sin Påstand om, at Kleist skulde have benyttet Alexiaden. På Forhånd mistænksom overfor denne Påstand på Grund af Digterens nære Tilslutning til Funk, er jeg også kommet til det Resultat, at den ikke lader sig opretholde.

For det første: Overalt hvor samme Emne berøres i Alexiaden og hos Funk, er det Funks Farvenuance, Kleist går ud fra.[1]) Funk har idealiséret Alexiadens Beretning, Kleist har dels benyttet denne Form, dels på mange Punkter, som eftervist, selv yderligere idealiséret. Var der imidlertid eet eller flere Punkter af Vægt, hvor Kleist ved Funks Afvigelser fra Alexiaden fulgte denne sidste, da så Sagen anderledes ud. Minor opstiller da også 7 sådanne Punkter.

1) „Abälard ønsker Folket kækt og stort. Denn seine Freiheit ist des Normanns Weib . . . Das weiss der Guiskard wohl und mag es gern, wenn ihm der Krieger in den Mähnen spielt, siger han, ligesom Anna Komnena kalder Roberts Frihedskærlighed uden Grænser: „nichts verabscheuete er mehr als Unterwürfigkeit" (Alex. 1, 33, 9)." Således Minor Euph. I, S. 580, 6 f. (smlgn. S. 566, 19 f.).

For Normannernes Uafhængighedstrang byder Funk så meget, at det kun kan være Guiskards Respektéren deraf, hvorfor Minor søger nyt Udgangspunkt. Også det er ganske overflødigt. Guiscards hele vennesæle Fremtræden hos Funk og særlig da overfor de overvundne Calabresere (I, 12, 11 fn.; I, 13, 4; I, 23, 14 osv.) er nok. Springet herfra stemmer ganske med Kleists Nyskabning af et énsbesjælet Normannerfolk ud fra Calabresernes og de lavere Stænders Forhold. Endelig vil vi få at se, hvor stor Indflydelse Sophokles' „Oidip" har haft på „Robert Guiskard". Folkets frimodige Holdning overfor Herskeren dér byder et yderligere Udgangspunkt.

---

[1]) Som typiske Exempler blandt såre mange: Anna Komnena fortæller I, 129, 12: Efter lidt Tab blev Robert kun endnu *hidsigere* og mere foretagsom. Eller I, 128, 13 fn.: Han havde en gennemtrængende, støjende Stemme. Anna skildrer overhovedet sin Faders værste Fjende nedsættende. [Bohemunds Tilsidesættelse, der spiller så stor Rolle for Ændringen i Abälards Retsstilling, findes ikke i Alexiaden, hvor Bohemund er yngre Søn end Roger, se I, 42, 14 fn.]

2) „Også Anna Komnena (Alex. 1, 41, 4 fn.) taler om voldsomme Hvervninger, som tvang Drenge, Ynglinge og Oldinge i de tunge Rustninger“ Minor, S. 573, 21 fn.. „Folket er (hos Kleist) af alle Aldre og Køn. Han lader altså ikke blot Drenge, svage Ynglinge og Oldinge (som også af Anna Komnena omtales i Anledning af de voldsomme Hvervninger), men også Kvinderne gøre Felttoget med.“ S. 578, 1.

Oldingen (Armin) og Drengen stammer imidlertid fra „Oidip“, hvor da endelig også Kvindernes Klageskrig ved Pesten omtales. (I „Wallenstein“, hvis Indvirkning også senere skal påvises, findes de kvindelige pårørende i Lejren. Konfliktens Concentration om eet Punkt medfører Fyrstindernes Nærværelse i Lejren, disse andre Kvinders.) Endelig er Forandringen fra Hær til Folk et blandt Kleists mange Midler til Frembringelse af større dramatisk Spænding (se Fodnote S. 62).

3) Medens Funk lader Robert Guiscard dø 60 År gammel, skriver Anna Komnena: „Robert starb also im 26ten Jahr seiner herzoglichen Würde, und im 70sten seines Alters“ (Alex. I, 125, 3 fn.). Hos Kleist har han i 30 År været Hertug. Minor, S. 576.

Bortskæringen af hele Heltens Carrière som „Emporkömmling“ og Forvandlingen af hans Rige fra en voksende Erobrerstat til et legitimt Arvedømme gør imidlertid en tidlig Ansættelse af Hertugværdighedens Begyndelse naturlig, og endelig stemmer da Tallene ikke overéns mellem Alexiaden og Kleists Anmærkning.

4) Det hedder i Alexiaden (I, 85, 10 fn.), at Hungeren raser i Roberts Lejr ved Belejringen af Durazzo og i Forbindelse med det uvante Klima opriver 10,000 Mand, medens det hos Funk (II, 24, 12) kun er den af Hungersnøden opstående dødelige Sot, der bortriver Hærens Mandskab. Men for Hærens Ønske hos Kleist om at føres tilbage til Italiens sunde Klima har jeg alt eftervist et meget naturligt Udgangspunkt i Funks Beretning om Bohemunds Helbredelse ved hans Tilbagevenden til den hjemlige Luft.

5) Det Udgangspunkt, Minor søger for Guiskards Skjulen af sin egen Pest, foruden i Klosterhistorien med den levende Kriger i Kisten og i den falske Michael (begge hos Funk), i Alexiadens Beretning om Bohemunds List med det rådne Hanelig i Kisten, hvori han selv levende føres afsted, er udførligt tilbagevist ovenfor.

6) Minor skriver S. 575 f.:

„Hos Anna Komnena (1, 124, 6 fn.) sender han (Robert) sin Søn med nogle Skibe til Cephalonien og følger selv efter dem på en Galej, fordi den øvrige Del af Flåden tillige med hele Hæren stod ved Boutitza. Før han endnu havde forenet sig med den øvrige Magt og med sin Søn, overfaldes han ved Ather, et Forbjerg i Cephalonien, af en heftig Feber. For at skaffe sig nogen Lindring i den utålelige Feberhede, sender han flere af sine Folk afsted for at hente koldt Vand. Undervejs træffer de en indfødt, der siger til dem: „Se, dette er Ithaka, hvor der fordums lå en stor By ved Navn Jerusalem. Gennem den flød der en Kilde, som bestandig førte koldt Drikkevand.“ Dette var for Robert et Rædselsbudskab.

Allerede for lang Tid siden var det blevet spået ham, at han skulde gøre sig alt underdanigt indtil Ather og så dø i Jerusalem. Han døde også ganske rigtig på Sygdommens sjette Dag . . .

Da Oldingen (hos Kleist) anbefaler ham at skåne sig ved Sygebesøget, da svarer han: „Kein Leichtsinn ist's, wenn ich Berührung nicht der Kranken scheue, und kein Ohngefähr, wenn's ungestraft geschieht. Es hat damit sein eigenes Bewenden.“ Dette „særlige Forhold“ har vi just erfaret af Anna Komnena: Robert bygger som Macbeth og som Varus i Teutoburgerskoven på en bedragerisk Spådom.“

Side 577 fortsætter Minor om dette:

„Han beråber sig angående sin egen Sundhed hemmelighedsfuld på et „særligt Forhold“, ligesom han hos Anna Komnena stoler på et Prophetudsagn; ved Sammenligning med Kilden giver det sig, at han ikke blot vil have andre til at tro på sin Fortrøstning, men selv har Vished for ikke at skulle dø før Byzanz' Indtagelse. „Im Lager hier kriegt ihr mich nicht ins Grab: in Stambul halt' ich still, und eher nicht!“ Da nu Kleists Helt allerede er trængt frem til udenfor Constantinopel, medens han hos Anna Komnena allerede dør på Færden derhen, må Kleist også have ombyttet det skuffende Navn Jerusalem med et andet; det synes, som om der i de lige citérede Vers ikke uden Grund er sat Stambul i Stedet for det ellers brugte Constantinopel eller Byzanz, at altså et Ordspil med Stambul skulde skuffe Helten, ligesom Varus i „Hermannsschlacht“ narres ved Navnene Iphikon — Pfiffikon.“

Dertil endnu Side 581, 5 f.: „Han vilde være død i Stambul, men ikke i det rigtige, men i et skuffende.“ Saa meget Minor.

Det skal da først undersøges, om der ikke i Funks Beretning skulde være noget Udgangspunkt for den overnaturlige Glans, som Guiskard med Ordene: „Et særligt Forhold råder her“ utvivlsomt lægger om sig selv.

I Kampen mod Araberne satte Robert Mod i sine Folk ved at love dem overmenneskelig Hjælp i en hellig Krig mod Troens Fjender (Funk I, 51, 10). Paven viede de Våben, som Robert atter var beredt til at gribe til Erobring af det orientalske Kejserdømme (III, 5, 1 fn.). En ringe Omstændighed fyldte Hæren med ny Enthusiasme for en Helt, hvem selv Naturens Kræfter stod til Rådighed (III, 12, 13).

Ud fra dette (begge de sidst anførte Steder gælder selve Toget mod Constantinopel) synes Kleist mig at kunne være nået til at lade Helten overfor Folket dække over Rimeligheden for, at han skulde være smittet ved Omgangen med de syge, ved at henvise til overnaturlige Kræfter.

Men dernæst viser selve Udtrykket, som Guiskard bruger, andetsteds hen. Da Wallenstein („Die Piccolomini“, 2den Akt, 6te Scene) af Terzky advares mod Octavio, svarer han: zudem — ich hab' sein Horoskop gestellt. Wir sind geboren unter gleichen Sternen — Und kurz — (geheimnisvoll) Es hat damit sein eigenes Bewenden.

Da der også dér er Tale om overnaturlig Viden (særlig gennem Drømme; se „Wallensteins Tod“, 2den Akt, 3die Scene) er vel dette Motiv

sandsynligt for Kleist. Også i „Oidip" spiller jo Orakler en Hovedrolle.[1]) Men hele Resten af Minors Opstilling falder sammen.

Minor burde heller ikke have bygget noget på Navnet Stambul. Når Erich Schmidt afviser dette, fordi han finder en Kombination af to så nære Steder med Navnet Stambul usandsynlig, så siger det intet (der kunde jo f. Ex. for et Sted udenfor Konstantinopel hævdes, at dette var det egentlige Stambul); men når Navnet Stambul anvendes i Strid med Historie og Kronologi, er dette ikke andet, end hvad Kleist i hele sin Digtning tillader sig. Indenfor selve Fragmentet lader han jo dog også Vandringsmanden fra Kalabrien komme fra Neapel (V. 134)[2]) og den som Kriger forklædte Livlæge bære Pikkelhue (V. 160)!

Tilbage står da ene det syvende Punkt:

7) Funk bruger Flertalsformen: die Normannen; Alexiadens Oversætter: die Normänner. Kleist bruger det sidste!

Men allerede dette, at to Forfattere, den ene 1797, den anden 1790 bruger hver sin Form, tyder på, at begge Former lå indenfor et naturligt Valgs Grænser. Det er ikke påfaldende, at Kleist af Klanghensyn og metriske Hensyn selv kan have udsøgt sig Formen die Normänner, selvom hans Kilde har: die Normannen.[3]) Sådanne kunstneriske Hensyn måtte jo dog antages, hvis Kleist havde brugt begge Kilder og så var afveget fra Hovedkildens Form for at vælge den ringeres.

Afvisningen af denne anden Stofkilde, der endnu figurérer i de videnskabelige Fremstillinger[4]), har sin Værdi deri, at den bidrager sit til at bane Vej for en rigtig Vurdéring af Digterens Forhold til hans Kilder. Og også Udsigten til at drage Slutninger om Fortsættelsen blev, som vi så, plumret ved Opretholdelsen af Alexiaden som Kilde.

Det samlede Resultat af Undersøgelsen af Stofkilden.

Skal jeg sluttelig i Korthed sammenfatte Resultatet af denne Undersøgelse, så synes den mig for „Robert Guiskards" Vedkommende at føre til en Opfattelse, der står i diametral Modsætning til en Anskuelse, som Erich Schmidt har fremsat om den unge Kleists Forhold til hans Kilder. Dens Formuléring ligger ganske vist en Del År tilbage, men den er atter og atter klinget igen senere i forskellige Variationer. I „Charakteristiken" S. 357 hedder det: Niemand ist so sehr Eigenthümer seiner Werke als er, und wer . . . fragt: woher hat der Dichter dies? wem dankt er das? der wird bei dieser schroffen Originalität verhältnismässig wenig Be-

---

[1]) Om Guiskard selv har troet derpå, lader sig ikke afgøre. At hans Kamp med Pesten vilde forringes derved, er klart. At han handler i Tillid til sin Lykke (se også Funk II, 1, 1) og Vilje, er naturligt.

[2]) Neapel nævnes hos Funk I, 3, 1 fn. som fri Republik. Calabriens Hovedstad var Reggio (I, 30, 2 fn.).

[3]) Også den universalhistoriske Oversigt i Schillers Allgemeine Sammlung Historischer Memoires Bd. III over Normannernes Historie, der for Resten intet byder for Kleists „Robert Guiskard", har „die Norrmänner".

[4]) F. Ex. Servaes (S. 47), Gaudig (S. 100), Wukadinovic (S. 87 i Kleist-Studien), N. U. I, S. 166 (med Forbehold).

schäftigung finden . . . Erlernte Motive sind bei ihm nicht in dem Masse wie bei andern jungen Poeten nachzuweisen.[1]) Det er sandt, der bliver altid en inderste Kærne, det væsentligste af alt, tilbage, som er selve det kunstneriske Jeg, men Kleists Arbejdsmåde må her opfattes helt anderledes, end den er fremstillet i denne Udtalelse.

Kleists Benyttelse af denne Kilde er så langt fra en Optagelse af visse givne Fakta, som hans Fantasi suverænt har tumlet med og udstyret i frit vilkårligt Spil, at vi tværtimod sér ham udnytte, hvad Kilden byder, indtil små Detaljer, efter Synspunkter, hvis Indvirkning på det givne Stofs Omformning vi atter og atter kan spore, fordi Arbejdet er foregået efter klare og skarpe Linjer. Sér vi bort fra visse Motiver, som f. Ex. Samlingen af Stoffet om eet katastrofisk Moment, og fra visse Personer som den unge Robert, Hertuginden, Oldingen og fra Helenas Personlighed, for hvilke Stofkilden intet har ydet, så sér vi iøvrigt en målbevidst og ihærdig Udnyttelse og Omsætning af Kildens Stof til Brug i en Lidenskabens Højtragedie, og vi forstår, at dette Arbejde har kostet sin gode Del af det halve tusend Dage og Nætter, han klager over forgæves at have ofret på sit Værk.

For at klargøre os, hvorledes hans Arbejde med Dramets Formning er foregået, og for at se, om vi dog ikke måske for et og andet af det, som Stofkilden lod os i Stikken med, kunde vinde klarere Indsigt, må vi gå over til at se os om efter andre mulige Kilder for „Robert Guiskard".

B. Formkilden.

Fragmentet åbnes med et Kor. Derved ledes Tanken straks mod Antikens Kordramer.

Folket er grebet af Pest. Derfor søger vi til Sophokles' „Oidipus Tyrannos".

Men også Kleist selv viser os Vej. I en Række Epigrammer (se N. U. IV, S. 19 f.) i samme Hæfte af „Phöbus", hvori „Robert Guiskard" offentliggjordes, falder han ud mod sine Uvenner og forsvarer sin Digtning. Det 14de Epigram lyder således:

Robert Guiskard, Herzog der Normänner.

Nein, dass nenn' ich zu arg! Kaum weicht mit der Tollwut die Eine
Weg vom Gerüst, so erscheint der gar mit Beulen der Pest.

---

[1]) For blot at tage eet Exempel for mange henviser jeg til, hvad Ernst Kayka 1906 (S. 80) skriver just om „Robert Guiskard": Denn nur auf die innere Form kam es an; der Stoff war ja ganz gleichgültig und machte ihm nie Schwierigkeiten, weil er nur die Helden und den Geist der Zeiten aufgriff, alles Detail aber frei erfand, es also nicht nötig hatte, sich mit einer rohen Masse von Einzelheiten abzufinden!!

Die Eine sigter til „Penthesilea“. Det 17de hedder: *Der Ödip des Sophocles* og lyder som så:

Greuel, vor dem die Sonne sich birgt! Demselbigen Weibe
Sohn zugleich und Gemahl, Bruder den Kindern zu sein!

Og det 18de: *Der Areopagus.*

Lasset sein mutiges Herz gewähren! Aus der Verwesung
Reiche locket er gern Blumen der Schönheit hervor.

De skal åbenbart betyde et Forsvar for Rædslerne i hans egne Stykker ved en Henvisning til hans Læremester.

Og i den utrykte Fortale til et andet Værk, hvis Grundlæggelse falder under Schweizeropholdet, og hvis Form er tilbageskruende, „Der zerbrochene Krug“, mindes han Kreons skulende Blik mod Oidip.

Derfor har man også længe haft Opmærksomheden henvendt på Forholdet mellem „Oidip“ og „Robert Guiskard“.

Men trods alt, hvad Erich Schmidt (Charakteristiken og N. U.), Zolling (Udgave), Brahm og Servaes (Monographierne), Wukadinovic (Kleist-Studien) og Schulze (Neue Studien über Heinrich von Kleist) allerede har fremdraget om Forholdet til Sophokles' Tragedie, vil det vise sig, at der endnu kan gøres en rig Efterhøst, der fastslår en lignende Elevstilling for Kleist overfor denne Kilde, som vi allerede har konstatéret den overfor Stofkilden.[1])

Vi vil nu gennemgå Overénsstemmelserne i det enkelte.

Skuepladsen.

Sophokles' „Kong Oidip“ foregår foran Kongeborgen i Theben, der fremstilles af Bagvæggen på almindelig græsk Theatervis. Ved Tragediens Begyndelse er en Skare Oldinge og Drenge strømmet sammen om flere Altre i Forgrunden.

Således — ganske vist strømmer — også i „Robert Guiskard“ Folket ind foran Guiskards Lejrtelt. „Der brænder på Pladsen dér foran nogle Bål, som fra Tid til anden næres med Virak og andre stærktduftende Urter“, fortæller Kleist.

Efterligningen af „Oidip“ er her så stærk, at ikke blot Altrene på en naturlig Måde er erstattede af Nattens Lejrbål, men endog Virakduften fra Altrene er beholdt; thi det hedder i „Oidip“ V. 4: „Rings ziehen Weihrauchdüfte durch die Stadt.“[2])

---

[1]) Gaudig (S. 99 f.), der gennemgår „Robert Guiskard“ nok så grundigt, omtaler slet ikke „Oidip“, men kun Antiken i al Almindelighed. Selv en så intim Kleistkender som A. Fries skriver, at „Robert Guiskard“ „minder om“ „Oidip“. (Stil. und vergl. Forschungen zu H. v. Kl. 1906 S. 1—2).

[2]) Se Erich Schmidt Charakt. S. 362 og N. U. I, S. 456. „Oidip“ citéres efter v. Wilamowitz-Moellendorffs Oversættelse. I Originalen, som jeg tror Kleist har studéret i Paris, lyder Vers 4 (Naucks Udgave): πόλις δ᾽ὁμοῦ μὲν ϑυμιαμάτων γέμει.

Dernæst: Frem for Skaren træder Oidip med sit væbnede Følge; ganske på samme Måde Guiskard i 10de Optrin.

Hvor den bønfaldende Skare af Oldinge og Drenge — (hos Kleist er jo en Olding Ordfører, og er der Drenge i Skaren) — lidt fremme i den græske Tragedie er erstattet af Koret, har vi[1]) Oidip og de øvrige handlende Personer på Podiet, Koret nedenfor på Dansepladsen. Således ligger også Guiskards Telt på en Høj (se også Stofkilden), hvorved Guiskard og hans Følge løftes op over Mængden, som Skuespillerne i det græske Theater.

Kleist har således for Tilskuernes Sanser villet genskabe de Indtryk, som denne antike Tragedie gav.

Kun åbner Udsigten sig i „Robert Guiskard“ over Hav og Flåde; et betydningsfuldt Bidrag til Forståelse af Situationen.[2])

Henvendelsen til Herskeren.

I „Robert Guiskard“ som i „Oidip“ er det Pesten, der er Årsagen til Henvendelsen til Herskeren.

Og som det i „Oidip“ er en Deputation, der om Morgenen har samlet sig foran Paladset („Oidip“ V. 19: erkoren zu dem Bittgang)[3]), således ledsager Folket i „Robert Guiskard“ et Udvalg til Feltherren ved Morgengry. Fremdeles besjæles Skaren begge Steder af samme Følelser overfor Herskeren. De kommer til ham, drevne af Jammeren, for at han skal skaffe Afhjælp. I „Oidip“ sidder de, roligt afventende hans Komme; i „Robert Guiskard“ skifter de om mellem Uro og Ro. Men om Oprørskhed er der ikke Tale. Folket har den største Tillid til Robert Guiskard, ganske som Thebaierne til Oidip.

For nærmere at eftervise, hvorledes Følelserne i begge Stykker er éns overfor Fyrsten, vil jeg anføre de karakteristiske Steder fra den græske Tragedie.

„Oidip“ V. 31 f.: Für göttergleich erachten wir dich nicht, die wir hier sitzen, ich und diese Knaben, doch für *der Männer ersten* unbedingt, gewachsen jeder Lage, wie das Leben sie mit sich bringt, wie Götterzorn sie schafft.[4])

„Oidip“ V. 40 f.: So kommen wir denn alle, Oedipus, und flehn dich an, wie alle wir zu dir emporschaun als *dem grossen Manne.*[5])

---

[1]) I alt Fald efter tidligere Anskuelser.

[2]) Servaes (S. 49), der er inde på flere af disse Punkter, udlægger dette symbolsk for Dobbeltheden i det kunstneriske Øjemed.

[3]) V. 18—19: *ἱερεὺς ἔγωγε Ζηνὸς οἵδε τ᾽ ἠϑέων — λεκτοί.*

[4]) *ϑεοῖσι μέν νυν οὐκ ἰσούμενόν σ᾽ ἐγὼ*
οὐδ᾽ οἵδε παῖδες ἑζόμεσϑ᾽ ἐφέστιοι,
ἀνδρῶν δὲ πρῶτον ἔν τε συμφοραῖς βίου
κρίνοντες ἔν τε δαιμόνων συναλλαγαῖς.

[5]) *νῦν τ᾽ ὦ κράτιστον πᾶσιν Οἰδίπου κάρα . . .*

„Oidip“ V. 46 f.: Auf, *mächtigster der Menschen,* richte Theben wieder empor.[1])

Det hedder i „Oidip“ V. 47 f.: auf, und bedenke dies: unsern *Erlöser* nennen wir dich jetzt, weil wir dich damals hilfsbereit erfanden[2]), som også Guiskard tiltales V. 520: Du Retter in der Not, der du so manchem schon halfst.

Herskeren selv støtter sig på sin Autorität, i „Robert Guiskard“ (se f. Ex. V. 476) som i „Oidip“, således V. 8: (selbst kommt Oedipus zu euch,) vor dessen Majestät sich jeder beugt.[3])

Og når Robert Guiskard taler om de sidste Dages Smerte for sin stakkels Hær (V. 458—459) og Oldingen Armin siger til ham (V. 485): Ach, auf wem ruht die Not so schwer, als dir? eller (V. 494): und auf wem ruht des Schicksals Hand so schwer?, så siger Oidip V. 59 f.: Ja, ich weiss, ihr leidet alle, doch in all den Leiden ist keiner doch, der litte so wie ich.[4]) og V. 93: Sprich nur vor allen. Meine Sorge gilt viel mehr dem Volk als meinem eignen Leben.[5])

Forholdet mellem Folk og Hersker, og Hersker og Folk, dækker sig således i meget i de to Tragedier.

Henvendelsens Modtagelse i „Oidip“ er hos Kleist spaltet til to.

Tragedien „Oidipus Tyrannos“ åbnes med Oidips Ord til Deputationen:

Ihr Kinder, junger Spross vom alten Stamme
Des Kadmos[6]), saget an, was sitzt ihr hier,
Des Ölzweigs hilfeheischend Zeichen haltend?[7])

Erich Schmidt har gjort opmærksom på Parallellen mellem disse Ord af Oidip ved hans Fremtræden for Folket og så Helenas Fremtræden og Ord i „Robert Guiskard“ V. 62 f.:

---

[1]) *ἴθ᾽, ὦ βροτῶν ἄριστ᾽, ἀνόρθωσον πόλιν.*

[2]) . . . *ὡς σὲ νῦν μὲν ἥδε γῆ*
σωτῆρα κλῄζει τῆς πάρος προθυμίας.

[3]) *ὁ πᾶσι κλεινὸς Οἰδίπους καλούμενος.*

[4]) . . . *εὖ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι*
νοσεῖτε πάντες, καὶ νοσοῦντες, ὡς ἐγὼ
οὐκ ἔστιν ὑμῶν ὅστις ἐξ ἴσου νοσεῖ.

[5]) *ἐς πάντας αὔδα· τῶνδε γὰρ πλέον φέρω*
τὸ πένθος ἢ καὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς πέρι.

[6]) Jvnfr. Udtrykket „Guiskardssöhne“ og „deiner Lenden Mark“ om Folket i „Robert Guiskard“ (V. 266 og V. 501).

[7]) *Ὦ τέκνα, Κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφή,*
τίνας ποθ᾽ ἕδρας τάσδε μοι θοάζετε
ἱκτηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοι;

Ihr Kinder, Volk des besten Vaters, das
Von allen Hügeln rauschend niederströmt,
Was treibt mit so viel Zungen euch, da kaum
Im Osten sich der junge Tag verkündet,
Zu den Zypressen dieses Zeltes her?

Parallellen kan imidlertid udstrækkes videre. Thi når det i „Oidip" hedder (V. 9 f.):

Sprich, Greis, denn schicklich führest du das Wort,
Was treibt euch zu dem Bittgang?
. . . ganz gefühllos müsst' ich sein,
Wenn dieses Schauspiel mich nicht rühren wollte,[1])

så svarer dette i Tone og Tanke til „Robert Guiskard" V. 82 f., hvor Helena siger:

Traun! Dringendes, was es auch immer sei,
Führt euch hierher, und hören muss ich es;
Denn Männer eurer Art, sie geben doch
Stets was zu denken, wenn sie etwas tun.

Men Modtagelsen af Folket, der her udføres af Helena, går igen længere henne i Dramet, hvor Robert Guiskard selv træder frem.

Her er Anklangen til det sidst fremhævede Sted af Oidips Tale endnu tydeligere (V. 414 f.):

Guiskard.

Du führst, Armin, das Wort für diese Schar?

Greis.

Ich führ's, mein Feldherr!

Guiskard
(zum Ausschuss).

Seht, als ich das hörte,
Hat's lebhaft mich im Zelt bestürzt, ihr Leute!
Denn nicht die schlechtsten Männer seh' ich vor mir,
Und nichts Bedeutungsloses bringt ihr mir,
Und nicht von einem Dritten mag ich's hören,
Was euch so dringend mir vors Antlitz führt. —
Tu's schnell, du alter Knabe, tu mir's kund!
Ist's eine neue Not? Ist es ein Wunsch?
Und womit helf' ich? Oder tröst' ich? Sprich!

---

[1]) *ἀλλ' ὦ γεραιέ, φράζ', ἐπεὶ πρέπων ἔφυς
πρὸ τῶνδε φωνεῖν, τίνι τρόπῳ καθέστατε
. . . . . . δυσάλγητος γὰρ ἂν
εἴην τοιάνδε μὴ οὐ κατοικτίρων ἕδραν.*

Men ikke blot om det anførte Sted i „Oidip“s Begyndelse minder det (og det stærkere end Helenas Ord, da Oldingen her som i Oidip specielt fremdrages), men også om andre Vendinger i Thebaierkongens Tale, således om „Oidip“ V. 6 f.:

Das wollt' ich nicht aus fremdem Botenmund
Vernehmen, selbst kommt Oedipus zu euch [1])

og „Oidip“ V. 10 f.:

Was treibt euch zu dem Bittgang? Fürchtet ihr
Zukünft'ges, oder schreckt euch Gegenwärt'ges?
Was es auch sei, ihr könnt euch meines Beistands
Getrösten. [2])

Det fremgår heraf klart, at Kleist har udmyntet Oidips Indledningstale til de to Besvarelser af Folkets Henvendelse, han selv i sit Drama har indført; Guiskards Svar har beholdt Hovedsummen, men Helena har foruden Del i den samme venlige Hensyntagen særlig fået de første Tiltaleord, der med Behændighed er forvandlede, så at det mythiske faldt bort.

Kleists „Volk“.
Deputation og Kor i „Oidip“. — Shakespeares Folkescener.

Har Kleist således herved fordelt, hvad Sophokles gav under eet, på to Steder i sit Drama, er omvendt hans „Kor“ fremkommet ved Sammensmeltning af to Elementer i „Oidip“. —

„Folket“ i „Robert Guiskard“ er, som vi så ved Dramets Analyse, en broget Fremtoning, der optræder i flere forskellige Former: a) som samlet Masse, talende unisont, i Indgangsscenen, senere b) snart opløst i Stemmer, c) snart talende gennem Ordfører.

Man har med Rette bag denne Nyskabning søgt Påvirkning på een Gang fra det antike Drama og fra Shakespeare, særlig i hans romerske Dramer. Men hvor rigtig denne Betragtning end er som Hele, så synes den mig dog ikke at holde Stik i Enkelthederne, således som den er ført igennem, særlig da hvad Indgangskoret angår. [3])

a) Thi dette Indgangskor har ganske vist fra det Shakespeareske Folk dette, at det fremsiges af en Folkehob af alle Aldre og Køn, der bølger i den største Uro, og fra det antike Kor, at dets Tale er unison og formet i højpoetisk Billedsprog og tungt skridende Rythmer,

---

[1]) *ἁγὼ δικαιῶν μὴ παρ' ἀγγέλων, τέκνα,*
ἄλλων ἀκούειν, αὐτὸς ὧδ' ἐλήλυθα.

[2]) . . . *τίνι τρόπῳ καθέστατε*
δείσαντες ἢ στέρξαντες; ὡς θέλοντος ἂν
ἐμοῦ προσαρκεῖν πᾶν.

[3]) Se Brahm S. 106 og S. 114. Heller ikke Erich Schmidt N. U. I S. 456 holder Kor og Deputation i „Oidip“ ude fra hinanden.

men man har overset det Overgangsled, som selve Tragedien „Kong Oidipus“ bød.

Allerede dette, at Oidips Modtagelse af Deputationen er Forbilledet både for Helenas og Guiskards Modtagelse af „Folket“, kan lede én til at spørge, om ikke måske, således som den ene Part i Åbningsscenen, Oidip selv, udnyttes for Helena og Guiskard, således også den anden Part, Deputationen, har spillet sin Rolle for Formningen af „Folket“.

Og allerede for Indgangskoret synes dette mig virkelig at være Tilfældet. Thi med Deputationen i „Oidip“ har Kleists „Kor“ følgende fælles:

1) de står begge foran i Dramet. Derimod træder i det græske Drama det tragiske Kor først til senere.

2) de er begge opfyldt af Tanken om Herskerens Hjælp mod Pesten, mens Koret i „Oidip“ giver en almindeligt holdt Klage over Pesten.

3) de er begge en Skare af forskelligartede Elementer, hos Sophokles ganske vist kun af Oldinge og Drenge. Tragediekoret bestod kun af Oldinge (de thebanske Rådsherrer).

4) de taler begge i samme Versemål som de handlende Personer. Derimod er det græske Tragediekors Versemål helt anderledes.

5) de ytrer sig altså ved Tale og ikke ved Sang.

Er end visse Shakespeareske Elementer allerede for „Koret“ umiskendelige, den brogede Masse og Uroen, så synes mig dog Sammensmeltningen af Kor og Deputation i „Oidip“ dets egentlige Genesis.

Denne Forening ligger, som symbolsk, for Dagen deri, at „Koret“ hos Kleist ledsager en Deputation.

c) Også for den øvrige Del af Folkets Optræden virker denne Korets Oprindelse tilbage. Thi det er Skarens Ordfører, Oldingen Armin, der fremfører Deputationens Ærinde. Hans Skikkelse dækker både over Præsten, der i „Oidip“ er Talsmand for Deputationen, og over Korføreren, forsåvidt som denne taler i Korets Navn.

Som begge disse er han på een Gang ærbødig og frittalende, Olding, højtagtet af Herskeren.

b) For den tredje Form, under hvilken Folket hos Kleist optræder, opløst i talrige Enkeltpersoner, har Kleist haft Shakespeares Autorítét. —

Af den Ringeagt, hvormed denne skildrer Folket som „det plumpe, blinde, sanseligt-egoistiske Pak, der følger den største Skrighals, der appellérer til dets Havesyge, Indbildskhed eller Tårekirtler“ [1]), er hos Kleist tilbage kun den ringere Finhedsgrad i Indsigt og Forståelse, hvoraf det er præget.

Ved således at eftergå de Elementer, der findes i „Folket“ i „Robert Guiskard“, forstår vi klarere, hvad Kleist har villet dermed: på een Gang bevare det græske Kors mægtige lyriske Tilskud til den dramatiske Handling og samtidig benytte det levende Folk som et organisk Led i selve Handlingens Førelse.

Dette Øjemed har Kleist også forfulgt ved at sætte sit Kor allerforrest; selv Deputationens Henvendelse gennem Præsten i det græske Drama kommer først efter Oidips første Replik. Et eget lyrisk Thema

---

[1]) Petsch: Chor und Volk im antiken und modernen Drama. Vortrag. Halle 1903.

inde i et Drama vil nødvendigvis betyde en Standsning af Handlingen. Sat i Spidsen kan det anelsesvækkende anslå Grundakkorden. Således står også det Kor, hvormed Kleists første Drama, „Schroffensteinerne“, begynder. Det er et sunget Operakor, delt i to Halvkor, Piger og Ynglinge, Pigerne episk berettende om et Mord i Fortiden, Ynglingene sværgende Hævn i Fremtiden.

Således anslår også Indgangskoret i „Robert Guiskard“ det lyriske Grundthema: Fortvivlelsen over Pesten, men viser samtidig fra første Vers fremad mod Helten som eneste Frelser, er det første organiske Led i hele Fragmentets Klimaks, talt, i Dramets almindelige Versemål.

Dobbelt interessant er dette Forsøg på at bevare Koret og dog skabe et Handlingens Drama, fordi samme År Tysklands store Dramatiker Schiller søgte at bevare Koret ved at forme det som „den idealisérede Tilskuer“.[1])

Hvad har „Oidip“ ydet Kleist for Personskildringen?

Vi har allerede set de, forholdsvis få, supplérende Træk, som Skildringen af Fyrsten i „Oidip“ har ydet Kleist for Guiskard, og vi så, hvorledes Urbilledet for Oldingen Armin skyldes Sophokles. Langt betydningsfuldere er dog følgende:

For en af Fragmentets mest udprægede Karaktérer, for hvis Skildring Stofkilden intet havde ydet, finder vi Hovedmomenterne i „Kong Oidip“. Det er den unge Robert. De mindre Overénsstemmelser, der findes mellem de to Dramers eponyme Personer, har hidtil sløret Blikket for dette.

Den unge Robert optræder handlende i to Situationer: først uden Grund overfusende den hundredårige Armin, mistænkende ham for Oprør, og dernæst i Konflikt med sin Svoger, Abälard, der afslører sig som hans Konkurrent.

Begge disse Situationer har deres umiddelbare Forbillede i Sophokles' „Oidip“ i de to store Stridsdialoger, a) mellem Oidip og den blinde, højtbedagede Olding Teiresias, og b) den følgende mellem Oidip og hans Svoger Kreon.

Ligesom disse Scener i „Oidip“ følger efter Modtagelsen af Deputationen og det påfølgende Kor, således står de tilsvarende Scener

---

[1]) Dette Udtryk er ganske vist ikke Schillers, men ligger gemt i andre Udtryk i Indledningen til „Braut“, særlig: Sie (ↄ: die tragischen Personen) stehen gewissermassen schon auf einem natürlichen Theater, weil sie vor Zuschauern sprechen und handeln, und werden eben desswegen desto tauglicher von dem Kunsttheater zu einem Publikum zu reden. Smlgn. også: Der Chor verlässt den engen Kreis der Handlung, um sich über Vergangenes und Künftiges, über ferne Zeiten und Völker, über das Menschliche überhaupt zu verbreiten, um die grossen Resultate des Lebens zu ziehen, und die Lehren der Weisheit auszusprechen. At Schiller samtidig dog har trukket Koret ind i Handlingen, besjælet af Partilidenskab, har gjort hele hans Nyskabning vaklende på Forhånd. Hos Kleist er „Folket“ helt igennem behersket af sin egen Stilling, af Interessen for Udfaldet af sin egen Skæbne. Begge, Schiller og Kleist, digter om Normannerne i Italien. Schiller bygger Koret ind i et selvopfundet mythisk-naivt Stof, Kleist dramatisérer Historie.

i „Robert Guiskard“ efter Korsang og Modtagelsen af Folket (ved Helena).

Til Stridsdialogerne i „Oidip“ er Koret Tilhører; på samme Måde Folket til de tilsvarende Scener i „Robert Guiskard“.

a) Da Teiresias nægter Oidip sit Sandsagn, overfuser denne ham (V. 334) og — efterat have beskyldt ham for Mordet på Laios, og efterat Teiresias har vendt Beskyldningen om — sigter han ham for Konspiration med Kreon om at styrte ham fra Thronen (V. 378), ja han løfter Staven mod ham (V. 402 f.):

Dank's deinem Alter, dass nicht meine Faust
Den Hochverrat dir zu Gemüte führt.[1])

Ligheden mellem Oidips og unge Roberts Handlemåde strækker sig lige ud til dette; thi i „Robert Guiskard“ siger Robert (V. 175 f.):

Dein Alter steht, du Hundertjähr'ger, vor dir,
Du würdest sonst nicht ohne Züchtigung
Hinweg von deines Prinzen Antlitz gehn.[2])

b) I Disputen mellem de to Svogre, Oidip og Kreon, er Kreon den relativt rolige overfor den ubændigt hidsige. Således Abälard i Striden med Robert. Folket søger begge Steder gennem sin Ordfører at slå koldt Vand i Blodet.

Oidip retter mod Kreon, med hvem han hidtil har levet på god Fod (se V. 597—598), sin Beskyldning for at have villet stjæle Herredømmet (V. 535), erklærer det for opdaget (V. 536). Kreon råder til at høre først og så afgøre (V. 544).

På samme Måde har Forholdet mellem Robert og Abälard hidtil været godt; og Abälard råder Robert til at høre, før han afgør (V. 255 f.; ganske vist i Folkets Sag, thi Kleist har kunstfærdigt slynget Folkets Henvendelse sammen med de to Stridsdialoger).

Oidip afviser Kreon med Beskyldningen for at bruge Talerkneb (V. 545):

Du weisst zu reden.[3])

Robert beskylder Abälard (V. 261 f.):

Doch ganz gewonnen
Ist, wie geschickt du's führst, noch nicht dein Spiel.

og kalder (V. 266) hans Ord indsmigrende.

---

1) . . . *εἰ δὲ μὴ ᾽δόκεις γέρων*
εἶναι, παθὼν ἔγνως ἂν οἷά περ φρονεῖς.

2) Denne sidste Parallel finder jeg ogsaa henkastet i en Fodnote i Wukadinovic' Kleist-Studien S. 96.

3) *λέγειν σὺ δεινός.*

Oidip erklærer endelig (V. 546):

> Ich kenn' als Feind dich und Verräter. [1])

Således siger Robert til Abälard (V. 260):

> Dich jetzt erkenn' ich, und ich danke dir,
> Als meinen bösen Geist.

Som Koret i „Oidip" om Fjendskabet mellem Oidip og Kreon siger (V. 665 f.):

> Nur frisst mir am Herzen die Sorge:
> Wenn eure Verfeindung hinzutritt,
> Mein Theben übersteht es nicht,

således mærker vi i „Guiskard" i meget potenséret Grad Fyrstetvistens Usalighed for det stakkels Normannerfolk. —

Robert den Unge er i Oidips Billede ubesindig, hidsig, mistænksom og uretfærdig.

„Gehorcht muss werden!" siger Oidip (V. 629) [2]), som Robert (V. 212 f.):

> Lernen musst du's doch
> Noch, was gehorchen sei, und dass ich es
> Dich lehren kann, das höre gleich. [3])

Det er Oidips Voldsomhed, der i det græske Drama sætter Opklarelsen af Fortiden i Gang, og derved kalder han sin gamle Forbrydelse ned over sit Hoved.

På samme Måde er det unge Roberts Overilelse, der kalder Robert Guiskards gamle Forbrydelse ned over ham. I begge Tragedierne er således Hidsigheden primus motor.

Foruden at Sophokles har ydet Kleist de vigtigste Momenter for Skildringen af den unge Roberts Karaktér, hvad det frembyder så meget større Interesse at fastslå, som en sædvanlig Formel for Forståelsen af Kleists Intentioner ved Samarbejdelsen af antikt og moderne Drama, af Sophokles og Shakespeare, har været denne, at han har villet forene græsk Stil med Shakespearesk Karaktérskildring, findes der også andre Overénsstemmelser af Interesse.

---

[1]) . . . *δυσμενῆ γὰρ καὶ βαρύν σ᾽ηὕρηκ᾽ ἐμοί.*

[2]) *ἀρκτέον γ᾽ὅμως.*

[3]) A. Fries gør i sine stilistiske og sammenlignende Studier til H. v. Kl. (1906 S. 2) opmærksom på Ligheden mellem „Robert Guiskard" V. 273, hvor Robert kalder sig: ein Prinz, der von dem Zufall gross gezogen og „Oidip" 1080:

> Ich aber nenne mich des Glückes Kind
> Des guten Glücks, das macht mir keine Schande.

> *(ἐγὼ δ᾽ἐμαυτὸν παῖδα τῆς τύχης νέμων*
> *τῆς εὖ διδούσης, οὐκ ἀτιμασθήσομαι.)*

Iokaste, Oidips Hustru, Kreons Søster, modtages med stor Glæde af Koret ved sit Komme: (V. 632 f.):

Iokaste

Seh' ich zur rechten Stunde dort erscheinen.
Legt ihr den Hader vor, sie wird ihn schlichten. [1])

På samme Måde hilser Folket i „Robert Guiskard" med Glæde Helena, Abälards Trolovede, Roberts Søster, da hun træder frem (V. 56 f.):

Der dritte (Krieger).

Sieh da — die Kaiserin von Griechenland!

Der erste (Krieger).

Nun, diesen Zufall, Freunde, nenn' ich günstig!
Jetzt bringt sich das Gesuch gleich an.

Iokaste søger at mægle — og Helena?

Endelig dette: den hundredårige Olding Armin har vel fået sin så høje Alder efter Teiresias. [2])

Handlingen.

I „Robert Guiskard" er det som i „Oidip" det svimlende Fald fra den største menneskelige Højde, der er Emnet. Når Kleist i Stedet for at udnytte Kildens Beretning til et fortløbende Livsdrama i Shakespeares Manér har fremstillet Guiskards Storhed i eet Moment, i Katastrofens Øjeblik, da Faldhøjden bedre end noget viser os Heltens Storhed, så har han lært dette af Sophokles' „Kong Oidip".

Men har man ret fæstnet hos sig Forståelsen af denne Hovedpåvirkning fra Antiken på Kleist, navnlig ved at se, hvorledes den afgjorde hele hans Arbejde med Stofkilden, så lønner det sig dobbelt at rette sin Opmærksomhed på Forskellen mellem Handlingen i „Oidip" og i „Robert Guiskard".

Pesten, der i begge Dramerne sætter Hjulet i Gang, træffer de to Helte i en ganske forskellig Situation.

Oidip står på sin Lykkes Tinde, Guiskard vil just sætte Kronen på sit Livs Værk. Pesten rammer Oidip i Ro, Guiskard i Handling.

I „Oidip" er Målet Folkets Frelse fra Pesten, og vi véd, at Kongemorderens Udfindelse vil afvende Ulykken.

I „Robert Guiskard" er Målet Guiskards Gennemførelse af Erobringen af Byzanz, der vil fri Folket ud af Pestnøden og vil lade Helten trods

---

[1]) . . . . *καιρίαν δ' ὑμῖν ὁρῶ*
τήνδ' ἐκ δόμων στείχουσαν Ἰοκάστην, μεθ' ἧς
τὸ νῦν παρεστὼς νεῖκος εὖ θέσθαι χρεών.

[2]) Måske også Drengen, der kryber op ad Højen, skal tænkes som hans Ledsager, som Teiresias' Dreng? Dog er Oldingen i „Robert Guiskard" ikke blind, men i sin fulde Kraft.

sin Sygdom nå et Lykkens og Storhedens Overmål. Mislykkes den, er det total Undergang.

Af egentlig Handling, der afspilles for vore Øjne, er der i „Oidip" ikke andet end Oidips hidsige Stræben efter at trænge til Bunds, dels i Spørgsmålet om Mordet på Laios, dels i Følge hermed i Spørgsmålet om sin Herkomst. Men forud ligger der en hidtil ukendt Brøde, og det er Opklaringen af denne, der er den egentlige sceniske Begivenhed i „Oidip". „Oidip" er således et Beretningens Drama, hvor Pesten opklarer hidtil ukendte Misgerninger, idet Stykkets Personer, uden indbyrdes Interessekonflikt, drevne af Pesten, indhenter Oplysninger om Fortids Gerninger, og hvis betagende Virkning beror på den Kunst, hvormed Opklaringen med stigende og synkende Mulighed for Sandhedens Åbenbarelse fremføres, indtil Visheden rammer knusende.

I Modsætning hertil er „Robert Guiskard" et Handlingens Drama, hvor Pesten forleder Helten til for vore Øjne at begå skyldbetyngende Handling, og som viser os Helten som de øvrige Personer i fuld Handling mod hverandre, drevne af modstridende Interesser, i en farefuld Situation, hvis Forløb fylder os med Spænding.

Bruger vi Schillers Udtryk, kan vi sige, at vi i det græske Drama først og fremmest er grebet af Frygt for, hvad der kan være sket, hvorledes det vil vise sig, at Heltens Skæbne har formet sig, i det tyske først og fremmest af Frygt for, hvad der endnu kan ske, hvorledes Heltens og Folkets Skæbne vil forme sig.[1])

„Oidips" Handling" er tilbageskruende, „Robert Guiskards" fremadstræbende.

Og dog véd vi, hvorledes Guiskards Handling for vore Øjne kun er en Fornyelse af en gammel, glemt Brøde, der successivt vilde være blevet opklaret for Tilskuerne. Den sceniske Begivenhed hos Kleist vilde derfor både være Konfliktens Forløb og Opklaring af Fortiden. Stykket har derved ligesom dobbelt Bund, og netop i denne på een Gang som i det antike Drama tilbageskruende og som i et moderne Drama fremadhastende Handling har Kleist utvivlsomt foruden i visse stilistiske Forsøg selv set sin „Opdagelse", sit Dramas Storhed.

Er det fælles for de to Tragedier, at Helten er en udenfor Legitimitéten tilkommen Fyrste, hvis Stilling er baséret på (ukendt — glemt) Forbrydelse mod hans egen Slægt, og skildrer det ene Drama som det andet en Familietragedie i Fyrsteslægten, så ryster det græske os ved den Forblindelse, hvori Oidip selv fastsætter Straffen og gennemfører Opklaringen for til sidst at eksekvére Soningen på sig selv, det tyske derved, at Helten i sin Forblindelse selv pådrager sig Pesten og vil trodse sin Krig frem trods den og de Ulykker, den avler. At Kleist i Sophokles' Rædsler har hentet Mod til at fremføre sine Rædsler, har vi allerede set.

---

[1]) „Dazu kommt, dass das Geschehene, als unabänderlich, seiner Natur nach viel fürchterlicher ist, und die Furcht, dass etwas *geschehen sein* möchte, das Gemüt ganz anders affiziert, als die Furcht, dass etwas geschehen möchte". Schiller til Goethe 2. Okt. 1797. Spemanns Udg. Bd. I S. 338.

En gennemgribende Forskel mellem de to Dramer ligger i Heltens Skyld.

Drivkraften i det græske Drama, Oidips Heftighed, motivérer ikke den skrækkelige Ulykke, der rammer ham. Denne beror ene på hans Fortidsgerninger. Men overfor disse står Oidip subjektivt rén. Han har ingen Anelse haft eller kunnet have om sine Gerningers Karaktér. Men Fadermord og Blodskam er så objektivt forfærdelige Forbrydelser at de må sones ved den skrækkeligste Ulykke over Misdæderen.

Helt anderledes med Robert Guiskard. Han har subjektivt forsyndet sig og forsynder sig pàny. Havde vi ikke Kleist's klare Ord derfor, vilde dog Forandringen af Brødens Art og Omfang fra Stofkildens Beretning ingen Tvivl lade tilbage om Digterens Opfattelse.

Medens Karaktérskildringen af Helten i det græske Drama derfor kun skal slå til til at forklare, at han trodser Opklaringen igennem og selv exekvérer Soningen, skal Skildringen af Robert Guiskards Karaktér forklare både hans gamle Brøde og hans Fornyelse af den. Forklaringen ligger jo i hans egen Storhed.

Enkeltheder.

Endnu i nogle Enkeltheder sporer vi Antikens Indflydelse. Således har „Robert Guiskard“, som det synes, begrænset Personale efter græsk Forbillede.[1]

I det græske Drama er det Skik ikke at lade nogen nyoptrædende Person komme uanmeldt.

[Se således „Oidip“ Vers 78, hvor Præsten anmelder Kreon
V. 297, hvor Koret anmelder Teiresias
V. 632, „ Iokaste.

Denne antike Theaterbrug, der hænger sammen med Manglen af en vejledende Theaterseddel, har hos Kleist sat sine Spor i Forventningsscenerne V. 55—61 før Helenas Komme og V. 387—406, særlig da V. 398—406, før Guiskards Komme, ligesom også Robert og Abälard præsentéres for os ved deres Fremtræden (V. 170).[2])

Endnu et græsk Tragedierekvisit sér vi anvendt i „Robert Guiskard“: et Bud; men Normanneren er rigtignok så indarbejdet i Handlingen, at den ydre Brug lidet minder om Budene i „Oidip“. Vandringsmanden fra Kalabrien omtales kun.

Når nedenfor i Kapitlet om Stilen de mange Stil-lån fra Antiken fremhæves, bør det her omtales, at mens Kleist har ofret Nyskabningen af Koret en så stor Interesse, så har han derimod — i Modsætning til Goethe, Schiller, Schlegel — strøget Antikens kunstige Dialogform: Stichomythien.

[1]) Det vilde derfor være lidet rimeligt — med Rössler — at indføre Nessus og Loxias og andre nye Personer i Fortsættelsen.

[2]) Se også Schillers „Braut“.

C. Sekundære Kilder.

Foruden af Shakespeare, der for Kleist som for hans Samtid har stået som Typen på den moderne Dramatiker netop i Modsætning til Antiken, og hvis Indvirkning, som vi så ovenfor, også kan spores i det enkelte, er Kleists „Robert Guiskard“ utvivlsomt også påvirket af Schillers „Wallenstein.“ [1])

Schillers „Wallenstein“.

Hvor nær dette Drama har ligget Kleist, da han digtede på „Robert Guiskard“, derom vidner allerede direkte Lån i Udtryk. [2]) Men, som allerede Rössler har gjort opmærksom på, også selve Emnet i „Robert Guiskard“ har Berøring med „Wallenstein.“ [3]) Hér som dér er Helten en altdominérende Personlighed, en Feltherre med Hærens absolute Tillid og blinde Lydighed. Wallenstein griber efter Bøhmens Krone som Guiskard rækker Hånden ud efter Kejserkronen.

Det bratte Fald fra svimlende Højde er Themaet i „Wallenstein“. Men dette Drama står jo også allerede, som senere i endnu højere Grad „die Braut von Messina“, under Antikens Indflydelse. Derfor er det, som i „Robert Guiskard“, Katastrofen, der skildres. Wallenstein er fra Stykkets Begyndelse i en Tvangssituation. En Afgørelse må træffes i Løbet af kort Tid. Han kan ikke uskadt gå tilbage, og hans Vej fremad er allerede omspændt af Fordærvelsens Net. Dog er det først i Dramet, han foretager selve de skæbnesvangre Skridt, som han hidtil kun prø-

---

[1]) I et Brev til sin Søster Ulrike af 21. Avg. 1800 skriver han om „Wallenstein“: Du kannst das Buch als ein Geschenk von mir betrachten, denn sein Inhalt muss nicht gelesen, sondern gelernt werden. Ich bin begierig ob Wall. den Carlos bei Dir verdrängen wird. Ich bin unentschieden (N. U. V S. 84).

[2]) se foran om: es hat damit sein eigenes Bewenden. A. Fries: Stilistische und vergleichende Forschungen zu H. v. Kl. S. 14 supplérer til dette Sted: Guiskard er advaret fra venskabelig Side — som Wallenstein mod Octavio. Guiskard afbryder sig selv — som Wallenstein. Som Guiskard (V. 478) siger om sin Omgang med de pestsyge: (Es ist) kein *Ohngefähr*, wenn's ungestraft geschieht, således siger Wallenstein (W. T. II, 3): Es gibt keinen Zufall, und was uns blindes *Ohngefähr* nur dünkt, gerade das steigt aus den tiefsten Quellen. Til R. G. V. 481: Furcht meinetwegen spart finder Fries en Parallel i Udtrykket W. T. V, 5: Furcht deinetwegen, Hoheit. Endvidere gør Fries opmærksom på Ligheden mellem R. G. V. 417 f: „nicht die schlechtsten Männer seh' ich vor mir, und nichts Bedeutungsloses bringt ihr mir, und nicht von einem Dritten mag ich's hören“ og W. T. III, 15, hvor Wallenstein taler med Deputationen fra Pappenheimerne. Der siger ein Gefreiter: „Du selber sollst uns sagen, was du vorhast, denn du bist immer wahr mit uns gewesen, das höchste Zutrauen haben wir zu dir, kein fremder Mund soll zwischen uns sich schieben, den guten Feltherrn und die guten Truppen“. Senere: Sprich nur ein Wort, dein Wort soll uns genügen (jvnfr. „Guiskardswort“ V. 476). Smlgn. også Wallensteins Ord:

Ihr seid gemeine Männer nur, doch denkt
Ihr nicht gemein, Ihr scheint mir's wert vor andern,
Dass ich ein traulich Wörtlein zu euch rede.

„Gnadenkettlein“ W. T. III, 18 og R. G. V. 403; R. G. V. 439: der ich in Lebensfüll' hier vor euch stehe og W. T. V, 3: Grevinde Terzky til Wallenstein: wenn ich dich, der jetzt in Lebensfülle vor mir steht. Således har de Schillerske Tanker og Udtryk ligget til Rette for ham på den Tid.

[3]) Rigtignok er hans Opstilling (Preuss. Jahrb. 1890, S. 489) ikke særlig træffende.

vende har forsøgt. Vi kender, i Modsætning hertil, den dobbelte Konstruktion i „Robert Guiskard", hvor gammel glemt Skyld, der ligger og lurer, nu kaldes til Live ved Gentagelse i ændret Form.

Som vi i Trilogien „Wallenstein" først gennem „Wallensteins Lager" indirekte lærer Feltherren at kende gennem hans Indflydelse på Soldaterne og i 1ste Akt af „die Piccolomini" gennem hans Officérers Forhold, således begynder også „Robert Guiskard" med en Række Folkescener, og således skildres også Helten først indirekte for os gennem Hærens og Officérernes Ord og Handlinger før hans egen Optræden.

For en enkelt af Personerne i „Robert Guiskard", en af dem, for hvilke Kleist hverken har fundet Forbillede i Stofkilden eller i Formkilden, er alle enige om at søge Forbilledet i „Wallenstein", nemlig for Hertuginde Cäcilia, og det i Wallensteins Hustru, den svage, ængstelige Hustru ved den stærke Mands Side.

Også for Helena, for hvis Karaktér Stofkilden intet ydede og Formkilden kun lidet, kan der findes Tilknytningspunkter i Wallensteins Datter Thekla, om hvem der siges („Wall. Tod" 3die Akt, 2den Sc.):

> Ihr artet mehr nach Eures Vaters Geist
> Als nach der Mutter ihrem. Darum könnt ihr hören,
> Was sie nicht fähig ist zu tragen.

I hendes Sjæl er der Konflikt mellem hendes Stilling som Wallensteins Datter og som Max Piccolominis Elskede, og en sådan må vi formode hos Helena som Guiskards Datter og Abälards Forlovede.

Særlig en enkelt Situation („Wall. Tod." 3 Akt, 12. Scene), hvor Hertuginden erfarer Sandheden om Wallensteins Forræderi og Hærens Svigten og afmægtig synker om i Theklas kærlige Arme, kan have virket forbilledligt for Hertuginde Cäcilias Besvimelse i Helenas Arme, da hun hører Oldingens Beskrivelse af Pesten, som hun véd Guiskard smittet af.

Max Piccolomini, der hidtil havde været overvældet af Wallensteins Velgerninger, men som af sin Retsfølelse rives fra dennes Side, minder vel i Konflikten noget, men i Karakteriséringen slet ikke om Abälard.

Tassos „Befriede Jerusalem."

Spiridion Wukadinovic har i sine allerede oftere omtalte Kleist-Studien (S. 69 f.) som Kilde til „Robert Guiskard" fremdraget „Det befriede Jerusalem". Før ham havde allerede Richard Weissenfels i Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte (I, 273 f. særlig 290 f.) fremhævet Overénsstemmelser mellem „Det befriede Jerusalem" og Kleists Tragedie „Penthesilea" og Kleists Novelle „Der Zweikampf". Wukadinovic understreger og beriger Weissenfels' Iagttagelser.

Det synes ret sikkert, at Kleist allerede 21. Maj 1801 har Tassos Digtning så præcis, at han henter et Billede derfra. Thi han skriver den Dag fra Leipzig til Wilhelmine: „Warum bin ich, wie Tankred, verdammt, das, was ich liebe, mit jeder Handlung zu verletzen?" (N. U. V, S. 221). Dette sigter, som Wukadinovic bemærker, til „Det befriede Jeru-

salem", dels 12 Sang, 51 f., hvor Tancred dræber Clorinde, der har antændt de Kristnes Tårn, og hengiver sig til Jammer over at have dræbt den, han elsker, og 13 Sang, 32 f., hvor Tancred trænger ind i den forheksede Skov og hugger løs på en Cypres, hvori Clorindes Sjæl har taget Bolig. Hendes Stemme lyder bebrejdende ud fra Træet.

Da Gries' Oversættelse udkom 1800, er det kun naturligt, at Kleist har kastet sig over den.[1])

Herved støttes Wukadinovic' Opstillinger angående Tassos Indvirkning på Kleist i „Robert Guiskard". I den følgende Fremstilling følger jeg dog ikke Wukadinovic ganske, bl. a. fordi jeg mener at have ikke helt uvæsentlige Ting at tilføje.

Godfred af Bouillon står, fjernt fra Hjemmet, i Spidsen for en stor Hær foran en sagnomkranset Bys Mure; han kender kun eet Mål: at erobre denne By og lader sig ikke ved noget rokke i sit Forehavende. Han har fuld Tillid til sig selv.

Alt dette stemmer jo med Guiskards Forhold. [Også når Godfred véd om sig selv, at han er udvalgt af Gud til denne Dåd, kunde det jo måske stemme med Guiskards Forhold (se ovenfor om „sein eigenes Bewenden")].

Om den, der formaster sig til at ville grundlægge et nyt Rige eene på jordisk Støtte, hedder det i „Det befriede Jerusalem" (Gries I, 25):

Nur Trümmer häuft er auf, wovon begraben
Er selbst ein Grab sich wird erbauet haben

mens Koret i „Robert Guiskard" (V. 28 f.) udtaler:

und er erobert,
Wenn er nicht weicht, an jener Kaiserstadt
Sich nichts, als einen prächt'gen Leichenstein!

I Hæren breder Angstrygtet sig om nærforestående Hungersnød (V, 89 f.). Feltherren beroliger Folket ved forstandige Ord og muntert Blik. Hans Ord er muntert og hans Ansigt glad, men tusend Bekymringer, der mægtigt tynger hans eget Hjerte, viser han ikke. Der opstår senere Tumult i Lejren (det er den frække Argillan, der beskylder Godfred for at være Skyld i Rinaldos Død, der står i Spidsen (VIII, 57, f.)). Feltherren nærmer sig, omgivet af sine Fæller, iført sit Har-

[1]) Emnet for det rigtignok usikre „Peter der Einsiedler" kunde også være taget herfra. P. Hoffmann henfører i Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte III, 3, S. 355 f. Kleists Brevbemærkning om Tankred til Goethes Bearbejdelse af Voltaires „Tancred", som Kleist da skulde have set, da den 1801 blev opført i Berlin. Han anfører, at en Ytring som denne: Dort spricht die That den Werth des Mannes aus (I, 2) passede godt med Kleists: Handeln ist besser als Wissen. Men dertil er rigtignok at bemærke, at på det anførte Sted Handling slet ikke står i Modsætning til Viden, men til Høviskhed! Ganske vist krænker i Goethes „Tancred" denne sin elskede Amenaïde (se IV, 5, hvor Amenaïde siger: Er flieht, verstösst mich, giebt mich auf, beleidigt — Die ihm das Liebste war).

Det vilde være urimeligt med Hoffmann at antage, at Kleist fra denne Tancred skulde være kommet til Normannerne overhovedet.

nisk og i et Gevandt af sjælden Pragt, med mægtig Herskerkraft i Blikket, Oprørerne, og taler dem venligt, men bestemt til Rette. Følgen deraf skildres således (VIII, 81 f.):

Er sprach's, und Blitz' und Wetterstrahlen flogen
Aus seinem Antlitz mit so heller Glut,
Dass Argillan, in gänzlicher Vernichtung,
Erbebt — wer glaubt's? — vor eines Blickes Richtung.

Dette minder jo noget om Guiskards Fremtræden og særlig da om Abälards Forhold ved den Lejlighed.

Senere rejser der sig atter lignende Vanskeligheder for Bouillon. Hæren overfaldes af en uhørt Glød og en ulidelig Tørst.

XIII, 61 hedder det:

Sie (ɔ: die starken Krieger) liegen jetzt, vom heissen Sonnenbrande
Fast aufgelöst, durch eigne Last erdrückt.
Verborgnes Feuer schleicht durch alle Röhren
Und scheint sie leis' und leise zu zerstören.

og XIII, 64:

Der Gläub'gen Volk verzweifelt schon zu siegen
Und stellt sich nur des Elends Gipfel vor,
Und rings umher im Christenlager fliegen
Mit lautem Schrei des Jammers Tön' empor:
Was hofft Bouillon? Was zögert er so lange,
Bis hier sein ganzes Volk den Tod empfange?

Til de to sidste Vers svarer jo ret nært V. 10—13 i „Robert Guiskard“:

Wenn er der Pest nicht schleunig uns entreisst,
Die uns die Hölle grausend zugeschickt,
So steigt der Leiche seines ganzen Volkes
Dies Land ein Grabeshügel aus der See.

men ikke blot det; hele Pestskildringen i „Robert Guiskard“ viser hen til denne Skildring: hvorledes de ligger hen, spredte rundt om, plagede af den indre Glød, ude af Stand til rejse sig, skrigende i Jammer.

I „Det befriede Jerusalem“ som i „Robert Guiskard“ føles Ulykken som Himlens Unåde, og enkelte Afdelinger drager hos Tasso hjem, som hele Roberts Hær ønsker dette.

Umiskendelig Lighed findes også mellem to Steder i „Det befriede Jerusalem“ og to Lignelser hos Kleist, hvad der vejer så meget tungere, som vi véd, hvorledes Kleist måtte anstrenge sig for at samle Billeder, og sér, hvorledes han også i sine Værker vender tilbage til de én Gang fundne:

Det hedder hos Gries IX, 31:

Doch wie ein Fels, von Wogen rings umschwollen,
Vom Sturm gepeitscht, ragt über's Meer hinaus,
Und, fest durch sich, dem Donner und dem Grollen
Des Himmels trotzt, dem Wind- und Flut-gebraus!

brugt om den vilde Tyrk Solyman i Slagets Tummel.

Dette Sted klinger igen i „Robert Guiskard“ V. 4 f.:

Wenn ihr den Felsen zu erschüttern geht,
Den angstempört die ganze Heereswog'
Umsonst umschäumt! Schickt einen Donnerkeil
Auf ihn hernieder. . . . .

Fremdeles lyder det Gries XII, 63:

Wie das Aegäer Meer, schweigt auch das Toben
Des Süd- und Nordwinds, die es aufgeregt,
Noch immerfort, aus seinem Grund gehoben,
Im Aufruhr bleibt und brüllt und Wellen schlägt

brugt om Kampraseriets Vedvaren trods Kræfternes Svigten.

Dette klinger igen i „Robert Guiskard“ V. 104 f.:

Ein Volk, in so viel Häuptern rings versammelt,
Bleibt einem Meere gleich, wenn es auch ruht,
Und immer rauschet seiner Wellen Schlag.

Resultatet af denne Undersøgelse synes mig ikke at være absolut tvingende i sig, men støttet på anden Vis[1]) vinder det dog tilnærmelsesvis Sikkerhed.[2])

Lessing.

Blandt alle Tysklands Digtere er der næppe nogen, i hvis Produktion man tydeligere kan eftervise den Indvirkning, Lessings Kunsttheorier har haft, end i Heinrich von Kleists. Det var jo Lessing, der atter fremdrog den græske Tragedie og da specielt Sophokles' „Oidip“ og samtidig henviste til Shakespeare som det moderne Dramas Mester. Og Lessing fremdrog Handling som Kærnen i al talende Kunst.[3])

---

[1]) Herom se dog Efterskrift.

[2]) Når Hedwig Wagner i „Tasso daheim und in Deutschland“ S. 373 vil finde Oprindelsen til Guiskards Kamp mod Pesten i Gerusalemme Liberata XX 83—86, hvor den dødssyge, sønderflængede Tancred kæmper som en Løve for sine Fæller, fordi også der skildres „ein Kampf des gesunden Heldengeists gegen den todkranken Leib“, så ligger dette Forslag så langt ude, at det ikke kræver Diskussion.

[3]) Omsætningen fra Skildring til Handling, fra det samtidige til det successive, er et Særkende for Kleists Noveller. Se nærmere: Minde-Pouet: H. v. Kl. Seine Sprache und sein Stil S. 80 f. og Bischoff: Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte N. F. XII, S. 280 f. og Zeitschrift für den deutschen Unterricht XII, S. 348 f. Se under „Stil“ om Laokoon XVIII. Se for „Prinz von Homburg“ Laokoon I. Se også Hamb. Dramaturgie Stk. 19 om Digterens Frihed til Afvigelse fra den historiske Virkelighed.

Hvor nært Kleist knytter sin Produktion til Lessingske Forskrifter, derpå frembyder „Robert Guiskard“ et interessant Bevis, der i det små giver en Prøve på, hvad der også gælder i det store.

I Laokoon Kap. XVI giver Lessing, som bekendt, følgende Exemplificéring af sin Regel: I den talende Kunst skal Skildring omsættes til Handling: Vil Homér vise os, hvorledes Agamennon har været klædt, så må Kongen iføre sig sin fulde Klædning, Stykke for Stykke, for vore Øjne, den bløde Underklædning, den store Kappe, de smukke Halvstøvler, Kården; og så er han færdig og griber Sceptret. Vi sér Klæderne, idet Digteren maler Handlingen at klæde sig på; en anden vilde have malet Klæderne indtil den mindste Frynse, og af Handlingen havde vi intet fået at se.“

Således lader Kleist Drengen, der er klatret halvt op ad Højen, skildre os Guiskard i Færd med at iføre sig sin Krigsdragt, Stykke for Stykke.[1])

Hertil må dog knyttes den Bemærkning, at Lessing uddrager sin Regel af episk Poesi.

Det samlede Resultat af Undersøgelsen af Formkilden og de secundære Kilder.

For os har denne Iagttagelse sin Betydning deri, at den i en Detalje slående viser os det samme, som hele denne Undersøgelse fører til, at der ligger et overordentlig stort theoretisk og praktisk Studium bag Kleists Digtning og særlig da bag „Robert Guiskard“. Denne Undersøgelse af Formkilden og de secundære Kilder fører til samme Resultat som Undersøgelsen af Kleists Forhold til Stofkilden: Kleists Originalitét må ikke søges deri, at han ikke anvender tillærte Motiver, men i den Glans, hvormed han tumler med dem og føjer dem ind i et Hele, der gennemstrømmes af det stærkeste og personligste Liv.

---

[1]) En dog noget omsat Personskildring efter Lessings Forskrift byder „Penthesilea“ V. 356 f., hvor Achilleus dukker op bag en Bjergryg, og en Myrmidon begejstret skildrer ham, efterhånden som han dukker frem.

IV. Stilen.

Stilprincipperne.

Typen på den tysk-nationale Tragedie i høj Stil er skabt af Schiller. Og just ved Skiftet mellem det attende og det nittende Århundrede var han nået til fuld Udfoldelse af sine stilistiske Ejendommeligheder. Skal vi kort sammenfatte disse, da består de i, at alle et Dramas Personer fra Fyrsten til Fiskeren udtrykker sig med samme svulmende Pathos og samme Dybde i Reflexionen. Ved hver indtræffende Begivenhed, som en af hans Personer stilles i Forhold til, lader denne sig Tid til i klingende Ord at udtale, hvad et rigt udrustet og højt dannet Menneske ved at klargøre sig den foreliggende Konflikt med Personer, Samfund og Idealer vilde føle og tænke.

Nært beslægtet med og til Dels til Grund liggende for denne Stiludformning er den antike Tragedies énsfarvede idealistiske Stil.

Kleist går sine egne Veje.

Det er ganske vist, som vi har set, med den nøjeste Kendskab til og den største Beundring for Schillers Tragedier, og da særlig „Wallenstein“, at Kleist begynder sin Digterbane. Men han søger bag om Schiller og Goethe til selve den antike Tragedie. Som vi så det for den dramatiske Forms Vedkommende, vil vi atter her for Stilen se en stærk direkte Efterligning af Antiken.

Men til Skabelsen af sit Mesterværk, som „Robert Guiskard“ jo skulde være, medbringer Kleist også indgående Kendskab til Shakespeares Stil. Hvor stærkt han var gået ind på Shakespearske Stilmidler viser „Die Familie Ghonorez“, det helt gennemarbejdede Udkast til Kleists først offentliggjorte Værk. Han lader således her de højtstående Personer tale i bunden Form, mens de lavere stillede udtrykker sig på Prosa.[1])

Nu er det klart for enhver, der blot læser „Robert Guiskard“, at Kleist heri snart anvender en rent idealistisk Stil, snart en stærkt realistisk Stil. Men overfor de Forhåbninger, Kleist satte til sit Værk, overfor det

---

[1]) Som Værket blev udgivet, som „Die Familie Schroffenstein“, var det dog helt igennem på Vers.

Arbejde, det kostede ham, og ikke mindst overfor det tekniske Studium, som Undersøgelsen af Kilderne har belyst, vægrer man sig ved at antage, at Blandingen er sket på må og få.

Ud fra Kendskabet til „Familie Ghonorez“ vil man naturligt søge en Delingslinje efter Stand, således at de højere stillede skulde anvende den idealistiske, de lavere stillede realistisk Udtryksmåde. Det viser sig da også, at det først og fremmest er i 4de og 5te Optrin, hvor Krigerne taler indbyrdes, at realistiske Billeder og Udtryk møder os; i 4de Optrin, hvis Stemning så fyndigt slås an ved Oldingens grundende: seltsam!, står et Billede som Krigerens, der om Helenas Usikkerhed overfor Folkets Ønske om at blive siger:

Sie ging
Um diesen Wunsch herum, mit Worten wedelnd:
Mir fiel das Sprichwort ein vom heissen Brei.

Lignende findes i 5te Optrin, hvor Normanneren, der har holdt Vagt om Natten ved Guiskards Telt, kommer til. Scenen er præget af den største undertrykte Uro: hemmelighedsfuld Kalden og bestyrtet Spørgen i korte Sætninger. Med hasardéret Vits afviser Nattevagten Kammeraternes Spørgsmål, hvorfor han ser så forvildet ud: Verstört? Ihr seid wohl toll? Ich bin vergnügt. Og i korte flakkende Sætninger fortæller han om Familiens Tilkaldelse om Natten:

Die Kaiserin, im Nachtgewand, die beiden
Reichsprinzen an der Hand; des Herzogs Neffe,
In einen Mantel flüchtig eingehüllt;
Der Sohn, im blossen Hemde fast; zuletzt —
Der Knecht, mit einem eingemummten Dinge, das,
Auf meine Frag', sich einen Ritter nennt.
Nun zieht mir Weiberröcke an, so gleich'
Ich einer Jungfrau ebenso, und mehr;
Denn alles, Mantel, Stiefeln, Pickelhaube,
Hing an dem Kerl, wie an dem Nagelstift.

— et djærvt kammeratligt Kraftsprog, spækket med Udråb som Mann! Mensch!, naturligt nok mellem Soldaterne indbyrdes.

Udenfor disse Scener træffer vi kun således farvet Stil et Par Steder, hvor dens Brug tydeligt forråder Hensigten. Vi vil nærmere undersøge disse Steder.

Efterat Helena i 3die Optrin i høj Stil har foreholdt Mængden, at den overtræder Krigsloven og forstyrrer hendes gamle, overanstrengte Fader, vender hun sig med klog Pædagogik appellérende til dem i folkeligt Udtryk:

Traun! Dringendes, was es auch immer sei,
Führt euch hierher, und hören muss ich es . . .

Vi forstår, at Oldingen taler om, hvor kær hun er dem.

Og da Oldingen fører sin dristige Tale til den unge Robert, ender han med en djærv Forsikring om Normannernes Ret til at se Feltherren:

Und nicht das erste Mal wär's, wenn er uns
In Huld es zugestände, aber, *traun!*
Wenn er's uns, so wie du, verweigerte.

Den tredje og vigtigste Gang, vi atter i Dialogen hører sådanne djærve Vendinger, er, da selve Guiskard træder frem:

Efter kort at have afbrudt Oldingens jublende Tale ved Gensynet og kommandéret Abälard bag sig tager han Forhandlingens Ledelse i sin Hånd:

Du führst, Armin, das Wort für diese Schar?

Man mærker Disciplinen i Oldingens militære Svar:

Ich führ's, mein Feldherr!

Guiskard taler til Folket:

Seht, als ich das hörte,
Hat's lebhaft mich im Zelt bestürzt, ihr Leute!
Denn nicht die schlechtsten Männer seh' ich vor mir,
Und nichts Bedeutungsloses bringt ihr mir,
Und nicht von einem Dritten mag ich's hören,
Was euch so dringend mir vors Antlitz führt. —
Tu's schnell, du alter Knabe, tu mir's kund!
Ist's eine neue Not? Ist es ein Wunsch?
Und womit helf' ich? Oder tröst' ich? Sprich!

Hvor jævnt og ligefremt! Den ene Sætning følgende kunstløst efter den anden, ganske parallelle i Bygning. Og så det kammeratlige: du alter Knabe, og de rolige og hjælpsomme Spørgsmål.

Og samme populære Talesæt, da Oldingen har nævnet Rygtet om hans Sygdom:

Guiskard
(lachend)

Vom Pesthauch angeweht! Ihr seid wohl toll, ihr!
Ob ich wie einer ausseh', der die Pest hat?
Der ich in Lebensfüll' hier vor euch stehe?
Der seiner Glieder jegliches beherrscht?
Dess' reine Stimme aus der freien Brust,
Gleich dem Geläut der Glocken, euch umhallt.

Se blot det gentagne Pronomen og atter parallelt følgende (her relative) Sætninger. Kun aflokker Skildringen af den klart rungende Stemme ham et naturligt Billede.

Og ganske jævnt og djærvt fortsætter han:

Das lässt der Angesteckte bleiben, *das!*
Ihr wollt mich, *traun!* mich Blühenden, doch nicht
Hinschleppen zu den Faulenden auf's Feld?
Ei, was zum Henker, nein! Ich wehre mich —

En Række Udtryk, der ganske vist vilde ligge Schiller meget fjernt i hans Højtragedier. Men dette Vovestykke, der yderligere springer i Øjnene, fordi Kleist har stillet Oldingens Tale om Folkets Jubel og Kærlighed og Bøn i ophøjet Tale som en virkningsfuld Kontrast op mod Guiskards Ord, betyder kun en Berigelse. Netop denne Talestil øger Helteglorien om Guiskards Pande. Medens Wallensteins Soldater hænger ved ham, fordi han imponérer dem, og fordi han skænker dem det raske Liv i Fester og Plyndringer og er deres Lykkes Smed, så forstår vi, at det her er langt renere Motiver, der knytter Soldaterne, Folket til Guiskard, thi netop sådan folkelig Tale har bragt ham nær til deres Hjerter, som den fører os denne Skikkelse menneskeligt nær.

At Guiskard også råder over den høje Pathos, derom vidner bl. a. de Hyperbler, som Abälard citérer som hans egen Skildring af sin Sygdom.

Vi har således set, at Brugen af den realistiske Stil helt igennem har haft sit bestemte Øjemed og, betragtet for sig, har gjort udmærket Fyldest i Dramet, kun betyder en Berigelse af dette.

I Modsætning til denne folkelige Tale er der høj Stil iøvrigt i de højbårne Personers Tale. Til disse hører i Stil også Oldingen, hvis nære Stilling til Fyrstehuset, hvis Autorität og ikke mindst hvis hundrede År gør ham ærværdig.

Så vidt findes altså virkelig den Deling efter Stand, som vi ventede at finde.

Men ind i denne naturlige Opbygning af Stilen er vævet det græske Kors allerhøjeste tragiske Pathos. Og dets Bærer er *Folket!*

Folket giver os først unisont i langeligt og tungt skridende Rythmer et Billede af Pesten, der er personificéret som en Kæmpeskikkelse, der „mit weit ausgreifenden Entsetzensschritten“ går gennem de forfærdede Skarer og fra de svulne Læber puster dem Brystets Giftstank i Ansigtet. Jaget af dette Uhyre søger Folket at rokke Klippen, Guiskard, som hele Hærbølgen forgæves skummer om i Angstens Oprør. Folket skildrer Forbandelsens Vanskabning, der vil sætte sig på hans Ligsten og hylende Forbandelser af sit Malmbryst frækt med Hornkløer vil rode hans Sølverben frem af Jorden!

Den store Masse, der i Stand står, og som også, som vi har set, af Digteren er skildret som i Følelsens Finhed og Afskygning og i Forståelse stående meget tilbage for Krigerne, taler i den højeste Stilart, som Tragedien rummer! — Og ikke blot i Koret er denne Stil bevaret.

I andet Optrin har denne Brug af den højeste pathetiske Stil for Folkets svulmende Lidenskab ført til en ejendommelig stilistisk Arkitektur. Scenen viser os Folkemassens Beroligelse ved en kraftig Viljes

Indgriben. Armin tilkaldes af Krigerne. I „en anden af Krigernes“ Skildring:

Das heült,
Gepeitscht vom Sturm der Angst, und schäumt und gischt,
Dem offnen Weltmeer gleich.

lyder der et Echo af Korets Motiv.

Da så Oldingens bydende Røst har lydt:

Fort hier mit dem, was unnütz ist!

dukker det atter frem:

Ein Normann
(aus dem Volk):

Lass uns — forstærket:

Ein Weib:

Lass jammernd uns —

for med Magt at trykkes ned af Oldingens:

Hinweg! sag' ich.

før det har nået atter at svulme op til en altoverstrømmende Flodbølge.

Sluttelig dør det hen i Normannerens klagende, men beroligede Indordning:

Du sollst, du würd'ger Greis, die Stimme führen
. . . . .
Wir litten, was ein Volk erdulden kann.

I 7de Optrin, da Folket har fået den skrækkelige Oplysning af Abälard om Feltherrens Sygdom, hører vi atter den høje Stil klinge fra Folkeskaren:

Eine Stimme
(aus dem Volk):

Ihr Himmelsscharen, ihr geflügelten,
So steht uns bei!

Eine andere:

Verloren ist das Volk!

Eine dritte:

Verloren ohne Guiskard rettungslos!

Eine vierte:

Verloren rettungslos!

Eine fünfte:

Errettungslos,
In diesem meerumgebnen Griechenland! —

Den hyppige Gentagelse, med ringe, men virkningsfuld Variation, viser, hvorledes alles Forstand står stille ved den eene Tanke: fortabt!

Hvad der synes mig at bjerge dette vovelige Experiment med en sådan Sammenfletning af de to Stilarter — og jeg fremhæver dette overfor de mange, der har erklæret Stilblandingen for mislykket[1]) — er dette, at Kleist kun benytter den idealistiske Stil som Udtryk for Folket, hvor dette er besjælet af stor Pathos, og hvor vi føler denne som fuldt naturlig, og samtidig ikke har benyttet den realistiske Stil til Skildring af Råhed og Plumphed, men kun af Kammeratlighed og Popularitét. En vis Ujævnhed må det fremkalde, og særlig viser den sig, hvor han lader Drengen i allerhøjeste Stil skildre os Guiskards Våbeniklædning:

Wohl, Vater, seh' ich ihn!
Frei in des Zeltes Mitte seh' ich ihn!
Der hohen Brust legt er den Panzer um!
Dem breiten Schulternpaar das Gnadenkettlein!
Dem weitgewölbten Haupt drückt er, mit Kraft,
Den mächtig-wankend-hohen Helmbusch auf!
Jetzt seht, o seht doch her! — Da ist er selbst!

for umiddelbart derefter, da Guiskard træder frem, at slå om:

Das Volk
(jubelnd):
Triumph! Er ist's! Der Guiskard ist's! Leb' hoch!

med den karakteristiske scenariske Bemærkning:

Einige Mützen fliegen in die Höhe!! —

Vi hører fra da af kun een Gang endnu Folket, nemlig da Oldingen er gået i Stå:

Eine Stimme
(aus dem Volk):
Nun, was auch säumt er?

Eine andere:
Alter, du! so sprich.

hvor Tillidsfuldhed har afløst den store Smerte, jævne Ord den høje Pathos.

Efter således at have udredet Trådene i Stilens Slyng, må vi endnu dvæle ved en Ejendommelighed, hvorved Kleists Stil også afviger stærkt fra Schillers.

Den Bebrejdelse er blevet rettet mod Stilen i „Robert Guiskard“, at Digteren snart giver alle Personerne Ordet til længere smykket Tale og

---

[1]) F. Ex. Wilbrandt S. 296, Brahm S. 116, særlig Gaudig S. 105.

Svar, som i musikalsk Velklang slår mod vort Øre, skridende roligt og værdigt fremad, men snart lader de talende i hastig, urolig Veksel afløse hverandre og sønderhugger Versene hensynsløst i flere Dele.

Men netop heri forekommer Stilen i dette Drama mig at have et stort Fortrin. De lange smykkede Taler har deres fuldstændige Begrundelse deri, at de er „Taler": Tiltale og Gensvar, som enten er rettede direkte til Folket og kommer direkte tilbage fra Folket eller dog får deres Form, for at Folket som Tilhører skal instruéres angående det Synspunkt, den talende hævder.

Og den flakkende Tale og de sønderhakkede Vers fremkommer derved, at Stilen glimrende smyger sig om de explosive Ytringer af den voldsomme Lidenskab, der ved Situations og Handlings Tilskærpethed ligger og må ligge bag hele Foregangen.

Denne Uro i Stilføringen tjener til at skildre Angstens Anelser mellem Krigerne, den unge Roberts Hidsighed og da særlig Bestyrtelsen ved Guiskards Svaghedsanfald og Usikkerheden ved Hertugindens Besvimelse. Netop denne sidste 10de Scene er mesterligt bygget:

Da Oldingen bliver ængstelig, fordi Guiskard nævner sin Upasselighed:

So sagst du —?

så bryder Guiskard ham af:

's ist der Red' nicht wert, sag' ich!
. . . . kurz, zum Schluss:
Furcht meinetwegen spart! — zur Sache jetzt!

Mesterligt er det stilistisk tegnet, hvorledes Oldingen, fordi han dog er usikker, har Besvær med at komme i Gang:

Du weisst's, o Herr! du fühlst es so, wie wir —
Ach, auf wem ruht die Not so schwer, als dir?
In dem entscheidenden Moment, da schon — —

Guiskard sér sig om. Oldingen standser.

Die Herzogin
(leise):

Willst du —?

Robert:

Begehrst du —?

Abälard:

Fehlt dir —?

Die Herzogin:

Gott im Himmel!

Abälard:

Was ist?

Robert:

Was hast du?

Die Herzogin:

Guiskard! Sprich ein Wort!

Bedre skildres Bestyrtelse, der vover sig frem trods strengeste Forbud, ikke, end ved denne Række halve, ubesvarede Spørgmål og Udråb!

Guiskards Tak til Helena: Mein liebes Kind! Oldingens nu fuldstændige Distraktion, Folkets uforstående, fornøjede Tilråb. Alt er ypperligt.

Atter rokker Oldingen i Gang:

Du weisst's, o Herr — und wem ist's so bekannt?
Und auf wem ruht . . .

til en i ophøjet Stil gennemført Folketale, atter et Echo af Folkets Korsang om Pesten.

Da afbrydes han igen, af Kampen mellem Hustruens Svaghed og Mandens Vilje:

Die Herzogin
(indem sie an der Tochter Brust niedersinkt):

o Himmel!

Helena:

Meine vielgeliebte Mutter!

Guiskard
(sich langsam umsehend):

Was fehlet ihr?

Helena
(zögernd):

Es scheint —

Guiskard:

Bringt sie ins Zelt!

Medmindre man regner det for stridende mod Tragediens Værdighed at skildre så voldsomme Affekter eller regner Originalitét for en Mangel, så er denne Måde at antyde, kort, men med forbavsende Sikkerhed, en Berigelse, om den så strider nok så meget mod Schillers sindige Udmaling.

Den roligt skridende Fremstilling og de voldsomme Explosioners Knaphed står i fuld Harmoni Side om Side i „Robert Guiskard".

Angående Stilen i „Robert Guiskard", betragtet som Helhed, må det endnu fremhæves, i hvor høj Grad Kleist har tilstræbt Samspil. Her findes ingen Monologer (dem anvender Kleist overhovedet sjældent og da på særegen Måde[1])), ej heller nogen „fortrolig" eller noget „afsides".

---

[1]) Se Minde-Pouet S. 15 f. i H. v. Kleist: Seine Sprache und sein Stil.

Hvor ivrig betænkt Digteren er på at skabe Samspil, kan sés af Steder som V. 260 f., hvor Robert taler halvhøjt til Abälard:

> Willst du ein Beispiel sehn, wie sicher meins,
> Die Karten mögen liegen, wie sie wollen?
>
> Abälard:
>
> Was willst du?
>
> Robert:
>
> nun, merk' nur auf . . .

Abälard drages ind for at opnå Samspil i Stedet for en blot Bemærkning.

Selv i længere Udtalelser, der giver en samlet Fremstilling, griber Tilhørerne ind med enkelte Ord, som viser deres Optagethed af Foregangen og dennes Indtryk på dem. Som allerede vist, betyder Samspillet til Tider alt: vi får i Ord intet at vide; vi må — og kan med Sikkerhed — gætte os til, hvad der foregår. Vi kan det, „Folket“ ikke.

Selv i de lange Taler er der intet, der ikke har den strengeste Relation til det, der i Øjeblikket foregår. Personerne taler til hinanden om det, deres Situation kræver, og oplyser hinanden om det, Personerne i Øjeblikket må oplyses om. De taler ikke til Publikum for at oplyse det. Kleist har således i „Robert Guiskard“ opgivet at flette almene Sentenser ind i Dialogen, således som han i „Schroffensteinerne“ i rigt Mål havde gjort det efter Schillers Forbillede. Der findes her ikke een eneste mod Snese i „Die Familie Schroffenstein“. Det er dramatisk Handling, Personernes Konflikt, der ene er Øjemedet. —

Som „Robert Guiskard“ har sin særlige Interesse for os, fordi det rummer Fyldestgørelsen af Kleists særegne dramatiske Principer, således kan vi også vente dér at finde en ejendommelig Udformning og en omhyggelig Gennemarbejdning af de enkelte Stilmidler. Ikke mindst ved disse afviger Kleist fra sin Samtids øvrige Literatur, og det Anstød, hans Kunst vakte, skyldes sikkert meget denne Særegenhed. I „Robert Guiskard“ er hans Brug endnu frisk og ny, mens hans Stil senere unægteligt i en Del Tilfælde stivner til Manér.

Billedgivningen.

I „Robert Guiskard“ findes der i Koret to Personifikationer: af Pesten som et giftigt ildspyende Uhyre og af Forbandelsen som en frygtelig ådselgravende Vanskabning med Metalbryst og Hornkløer. Begge er antikisérende. I „Oidip“ kaldes Pesten *πυρφόρος θεός*.[1]) Også Forbandelsen (*ἀρά*) viser med sin uopslidelige Stemme — derfor er dens Bryst af Metal — tilbage til Oldtidsliteraturen.[2])

Også for Billederne fra Søvæsenet, der dominérer blandt Billedsfærerne i „Robert Guiskard“, kan „Oidip“ være Forbilledet. Men også Tasso har mange. De falder her, blandt Deltagerne i en storslået

---

[1]) Erich Schmidt: Charakteristiken S. 362.

[2]) Se også Brev af 20. April 1809 til Collin (N. U. V, S. 385): Ich wollte, ich hätte eine Stimme von Erz (også Tasso IX, 92).

Vikingefærd, ganske naturligt.[1]) Særlig smukt virker Modsætningen mellem de to Søbilleder V. 104 f.:

Ein Volk, in so viel Häuptern rings versammelt,
Bleibt einem Meere gleich, wenn es auch ruht,
Und immer rauschet seiner Wellen Schlag.

(se Tasso XII, 63) hvis Indhold, trods den uklare Konstruktion, er klart nok; og så V. 115 f.:

Die See fortan,
Wenn rings der Winde muntre Schar entflohn,
Die Wimpel hängen von den Masten nieder,
Und an dem Schlepptau wird das Schiff geführt:
Sie ist dem Ohr vernehmlicher, als wir.

en ganske homerisk Lignelse ved sit eene Lighedspunkt og med Detaljeudførelse af Billedet af Kærlighed til dette selv.

Derved står dette Billede i skarpeste Modsætning til èt Billede fra Landvæsenet, som Kleist anvender V. 297 f.:

Nun jeder Segen schütte, der in Wolken
Die Tugenden umschwebt, sich auf dich nieder,
Und ziehe deines Glückes Pflanze gross!
Die Gunst des Oheims, lass sie, deine Sonne,
Nur immer, wie bis heute, dich bestrahlen:
Das, was der Grund vermag, auf dem sie steht,
Das, zweifle nicht, o Herr, das wird geschehn! —
Doch eines Düngers, misslichen Geschlechts,
Bedarf es nicht, vergib, um sie zu treiben;
Der Acker, wenn es sein kann, bleibe rein.

En sådan Billedgivning svarer nøje til det Ideal, Kleist opstiller i et Brev til Wilhelmine Zenge af 29. Nov. 1800 (N. U. V, S. 173): „Bei einem Bilde oder einem Gleichniss kommt es überhaupt auf möglichst genaue Übereinstimmung und Ähnlichkeit in allen Theilen der beiden verglichnen Gegenstände an. Alles, was von dem einen gilt, muss bei dem andern irgend eine Anwendung finden. Willst Du Dich einmal üben ein recht interessantes Gleichniss heraus zu finden, so vergleiche einmal den Menschen mit einem Clavier. Da müsstest Du dann Saiten,

---

[1]) Besynderlig massivt virker Billedet V. 50 f.:

so setze
Den Jammer dieses ganzen Volks, setz' ihn
Gleich einem erznen Sprachrohr an, und donnre,
Was seine Pflicht sei, in die Ohren ihm —!

Vi ventede, at Jamren skulde tilråbes ham gennem en Råber, og ikke Jammeren = en Råber. Smlgn. „Amphitryon" V. 1333 f., hvor det hedder:

Den Eid, kraft angeborner Macht, zerbrech' ich
Und seine Stücken werf' ich in die Lüfte.

Stimmung, den Stimmer, Resonanzboden, Tasten, den Spieler, die Noten etc. etc. in Erwägung ziehen, und zu jedem das Ähnliche bei dem Menschen herausfinden."

Man kan ganske vist ikke nægte denne Udførelse af det opstillede Ideal en vis Beundring, forsåvidt som vi her ved Brugen af Detaljerne konstatérer et lignende grundigt Tankearbejde hos Kleist ved Udøvelsen af hans Kunst som det, Kildeundersøgelserne viste os i det store, men på den anden Side gør denne reflektérede og ulyriske Billedgivning et trættende Indtryk, fordi Billedet i Stedet for, som dets naturlige Bestemmelse er, at fremme Anskueligheden overanspænder den.[1]) Billede og Realitét filtres ind i hinanden; her så meget mere, som Regnen falder på „dig" og opelsker „din Lykkes Plante", Solen atter beskinner „dig", og Jordbunden begunstiger „den".

Den samme reflektérende Fastholden, ja Udpinen af Billederne, møder os Gang på Gang. For blot at tage endnu eet Exempel, af en nogen anden Art, så hedder det om Helena V. 127 f.:

Sie ging
Um diesen Wunsch herum, mit Worten wedelnd:
Mir fiel das Sprichwort ein vom heissen Brei.

Som Katten om den varme Grød, logrende med — Ord!

I en Række andre Tilfælde virker imidlertid Fordybelse af et Billede forfriskende, nemlig hvor det drejer sig om et ved den almindelige Sprogbrug afbleget Billede, f. Ex. V. 76 f.:

Wenn ihr den Vater mir . . .
Emporschreckt aus des Schlummers Arm, *der eben*
Auf eine Morgenstund' ihn eingewiegt

eller V. 261 f.:

Doch ganz gewonnen
Ist, wie geschickt du's führst, noch nicht dein Spiel.
— Willst du ein Beispiel sehn, wie sicher meins,
Die Karten mögen liegen, wie sie wollen?

Den samme Forstandsmæssighed i Billedgivningen viser sig i Anvendelsen af de flerdobbelte Hyperbler, således V. 350 f., hvor Guiskard skildrer sin Sygdom for Abälard:

Obschon ich die *Giganten* rufen möchte,
Um diese kleine Hand hier zu bewegen.[2])

og

Dem *Ätna* wedelst du, lass sein!

---

[1]) Lignende, dog ikke så stramt gennemført, Billedgivning findes i A. W. Schlegels samtidige Drama „Ion" (f. Eks. Akt II, Sc. 1; III, 4 osv.).

[2]) A. Fries: Stil. und vergl. Forschungen zu H. v. Kl. S. 59 og 66 slutter heraf, at den kæmpestore Guiskard havde en lille Hånd!

og på Spørgsmålet, om han vil have noget at drikke:

die Dardanellen.

Som man ser en Billedsfære, så naturlig som muligt for Syditaliens Hersker i Lejr foran Konstantinopel. Fremdeles V. 381 f., hvor også een og samme Idérække holdes:

Doch eh' wird Guiskards *Stiefel* rücken vor
Byzanz, eh' wird an ihre ehrnen Tore
Sein *Handschuh* klopfen, eh' die stolze Zinne
Vor seinem blossen *Hemde* sich verneigen . . .

Blandt de mange andre Billeder med stort og småt fra Natur og Menneskeliv, hvormed „Robert Guiskard“ er overbrodéret, kræver endnu tre Billeder fra det sexuelle Liv Opmærksomhed. V. 495 f. kaldes Guiskard Sejrsgudindens Brudgom, der allerede udstrækker sine Arme mod hende til Formælingsfesten for med Brystet fuldt af Flammer at flyve til Brudesengen. V. 236 f. kaldes Normanneren og Friheden et Ægtepar, der avler Feltherrens Berømmelse i Slagets Seng. V. 322 f. bebrejder Abälard Robert, at han bærer sig ad overfor Hæren, som overfor en svanger Kvinde, hvis Nedkomst han frygter. Ved et sådant Komplex af Billeder, der, hvor forskellig end Anvendelsen er, hører nært sammen, mindes man den Iver, hvormed Kleist udfandt og indsamlede Billeder til sit „Ideenmagazin“ for at have en Lignelse ved Hånden, når han just havde Brug derfor. [1])

Med den Ligegyldighed hos Kleist overfor Anakronismer, som vi allerede ovenfor har konstatéret, kan det ikke forbavse os, i „Robert Guiskard“, om end på en langt mindre disharmonisk Måde end i Schillers „Braut“ at finde på een Gang Reminiscenser af den antike Mythologi som Omtalen af Giganter og Sejrsgudinden og så de kristne Himmel- og Helvedes-forestillinger. [2])

Det sproglige Udtryk.

Ved den følgende Gennemgang af det sproglige Udtryk, hvori Kleists Egenhed i det hele er så stor, at Tieck ved Udgivelsen af hans Værker mente sig berettiget og forpligtet til at afdæmpe det, skal det her dels eftervises, hvorved „Robert Guiskard“ viser Påvirkning fra Antiken, dels hvorved det enten ved Fænoménets Art eller Talrighed stikker af mod Samtidens almindelige tyske Digtersprog.

Mest iøjnefaldende af alle de sproglige Ejendommeligheder i „Robert Guiskard“ er den hyppige Brug af eftersat Adjektiv. Ganske vist findes denne Stilling af Adjektivet ret almindeligt i tysk Digtersprog, men dog ikke i nær så tæt Mængde som her. Allerede i „Schroffenstei-

---

[1]) N. U. V S. 175: Das führt uns dann um so leichter ein Gleichniss herbei, wenn wir einmal grade eins brauchen.

[2]) Langt mere påfaldende i „Amphitryon“.

nerne“ findes det, men den store Anvendelse, Kleist særlig i „Robert Guiskard“ og i „Penthesilea“, hans to også i andre Henseender stærkest antikisérende Dramer, har gjort deraf, vidner for hans Tilslutning til Antiken på dette Punkt.[1]) Undersøger vi nærmere, hvilken Virkning dette Stilmiddel gør, sér vi, at et Adjektiv, når det står i sin konventionelle Stilling foran sit Substantiv, har Tendens til at afbleges og slukkes, men at det, sat bagud, på et uvant Sted, vækker ny Opmærksomhed. Det er en Tendens til at friske op, til at pointére, der ligger bag. Ved således, for at tage et Exempel, i Stedet for at sige: wütendem Verderben entgegenkämpfend, at stille Ordene om til (V. 80): Verderben, wütendem, entgegenkämpfend, opnår Digteren en Stigning, en Klimaks indenfor selve Udtrykket. Medvirkende til den stærkere Pointéring er her desuden (som også i V. 74) Versets Dobbeltcaesur, der falder på hver Side af Adjektivet. Jo længere Adjektivet fjernes fra sit Substantiv uden dog at miste Følingen med det, desto stærkere virker det i sin Selvstændighed, således V. 364: Entschlüss' im Busen wälzen, ungeheure, hvor dets Virkning nærmer sig til et andet af Kleist yndet Stilmiddels, nemlig Adjektiv sat som Indskudsudråb til Substantiv eller Pronomen, f. Ex.: V. 49. Doch wenn er nicht hört, der Unerbittliche, og hyppigt ellers.

Endnu en anden Virkning kan det eftersatte Adjektiv have hos Kleist. Sér vi på Abälards Replik V. 322 f.:

Tust du doch mit dem Heer, als wär's ein Weib,
Ein schwangeres, das niemand schrecken darf!
Warum hehlst du die Wahrheit? Fürchtest du
Die Niederkunft?

så er dette eet blandt flere Midler, som Kleist bruger for at lade sin Diktion gøre Indtryk af Improvisation. Det er, som om vi sér Tanken folde sig ud hos Abälard, mens han taler: først tænker han: som en Kvinde; det synes ham for mat: en svanger Kvinde; og dette tænder så atter i ham Billedet om Nedkomsten.

Kleists Personer gør ikke og skal ikke gøre Indtryk af at træde frem med en vellært Tale parat. Hvorledes Kleist selv har haft Øje for dette, kan vi se af hans 1878 af Lindau fremdragne Afhandling: Über die allmähliche Verfertigung der Gedanken beim Reden, med dens åndrige Pointe: l'idée vient en parlant.[2])

V. 495 byder et eftersat uflektéret Adj.:

Auf deinem Fluge rasch, die Brust voll Flammen.

At Virkningen er villet, kan man se deraf, at Ordene med største Lethed kunde ombyttes uden Skade for Rythmen.

---

[1]) Walzel (Euphorion IV S. 680 f.) henviser til Laokoon XVIII med dets Drøftelse af det eftersatte Adjektivs kunstneriske Fortrin hos Homér. Efter den store Indflydelse, dette Værk i det hele har øvet på Kleist, og de iøjnefaldende Indvirkninger, det har haft på selve „Robert Guiskard“, er denne Henvisning begrundet. Dog synes Kleist mig at have afvundet dette Stilmiddel yderligere Virkning foruden den af Lessing fremhævede.

[2]) N. U. IV S. 74 f.

Mener vi således bag Brugen af eftersat Adjektiv foruden visse kunstneriske Hensigter at kunne spore Antikens Indflydelse, gælder dette sikkert også for Anvendelsen af lange sammensatte Ord. Når gamle Wieland kalder „Robert Guiskard“ et Produkt af Samarbejdning af Aischylos, Sophokles og Shakespeare, er det muligt, at han for Aischylos' Vedkommende bl. a. har tænkt på disse lange „bjælkeforbundne“ Ord[1]), der hos Aischylos som i „Robert Guiskard“ gør Stilen tungt-højtidelig: angstempört, furchtlos-trotzend, schweisserfüllt, weitgewölbt, mächtig-wankend-hoch osv. Samme Tendens præger hele Vers: f. Ex. V. 14:

Mit weitausgreifenden Entsetzensschritten.

V. 184:

Und mit lautdonnernden Verwünschungen.

V. 505:

Der Hingestreckt' ist's auferstehungslos.

Gammeldags og kunstige Substantiv-sammensætninger virker i samme Retning: Heereswog', Grabeshügel, Mondenlicht, Wortesführer osv.

I Modsætning til den smukke Brug, vi allerede ovenfor har konstatéret af Parallellisme til Fremstilling af populær Udtryksmåde, er det interessant at konstatére en vidtstrakt Brug af det antike Stilmiddel: Kiasmen. Se således V. 20 f.:

Vom Freund den Freund hinweg, die Braut vom Bräut'gam,
Vom eignen Kind' hinweg die Mutter schreckend.

eller V. 309—310:

Und weil dein Feldherrnwort erlaubend bloss,
Gebietend seins

og i flere andre Tilfælde.

Vi har også allerede konstatéret stor Sans hos Kleist for den Virkning, en Klimaks gør. Se således også V. 468 f.:

Nicht Einer ist, o Guiskard, unter ihnen,
Der *hülflos* nicht, *verworfen* lieber läge,
Jedwedem Übel sterbend ausgesetzt,
Als dass er Hülf' von dir, du *Einziger,*
Du Ewig-Unersetzlicher, empfinge.

Hvor vi ovenfor hørte om Pestens Virkning på Folket, så vi Skildringen stige i en Klimaks: jagende Ven bort fra Ven, Brud fra Brudgom, Moder fra Barn. Hvor Oldingen for Guiskard skildrer det samme, og hvor Digteren har Virkningen på Hustruen for Øje, formes Klimaksen naturligt om: V. 514 f.:

Dem Freund, dem Bruder, Vater, Mutter, Kindern,
Der Braut selbst, die ihm naht, entgegenwütend.

---

[1]) Horats: sesquipedalia verba.

Også typisk karakterisérende epitheta ornantia, som i V. 35 f.:

Wühlt sie das *silberne* Gebein ihm frech
Mit *hörnern* Klauen aus der Erd' hervor.

og Antithesen, V. 223 f.:

Und unbefremdet bin ich, nimmt die Schar
Kalt deine *heissen* Schmähungsworte auf.

minder om den antike Stil.

Medens Kleist med andre Digtere deler den hyppige Brug af Gentagelsen, om den end måske er særlig fremtrædende hos ham, (se specielt V. 452 f.:

Wärst Du *unsterblich* doch, o Herr! *unsterblich,*
Unsterblich, wie es deine Taten sind,)

og det ikke mindst i Form af Anaphora, som V. 381 f.:

Doch *eh' wird* Guiskards Stiefel rücken vor
Byzanz, *eh' wird* an ihre ehrnen Tore
Sein Handschuh klopfen, *eh'* die stolze Zinne . . .

eller V. 521 f.:

. . . . *versage* deinem ganzen Heere
Den einz'gen Trank nicht, der ihm Heilung bringt,
Versag' uns nicht Italiens Himmelslüfte,

og talrige andre Steder, som det er at vente i højpathetisk Stil — mens dette altså er almindeligt, udmærker Kleist sig ved at gøre en usædvanlig udstrakt Brug af Genoptagelse. Som Exempler på dette Stilmiddel, der måske mere end noget andet præger Kleists Stil, anfører jeg: V. 50 f.:

so setze
Den Jammer dieses ganzen Volks, setz' *ihn*
Gleich einem erznen Sprachrohr an . . .

og V. 429 f.:

Der Jubel, als du aus dem Zelte tratst,
Von ganz was anderm, glaub'es, rührt' *er* her.

Såvel i antik Sprogbrug som særlig i Fransk, som Kleist som preussisk Adelsmand fra Barnsben har behersket,[1]) spiller denne Ordstilling en Rolle, men Kleists Forkærlighed herfor hænger sikkert sammen, dels med hans Lyst til at pointére, idet Hovedleddet hyppigt ved dette

[1]) Weissenfels: Über französische und antike Elemente im Stil H. v. Kl.'s (Archiv für das Studium der neueren Spr. und Litt. Bd. 80, 3—4) lægger for stor Vægt på det franske og, da det først senere er eftervist, at Kleist selv har læst de antike Sprog grundigt, på den kunstneriske Oversættelseslitt. i Samtiden.

Middel energisk slynges ud straks (V. 300: Die Gunst des Oheims, lass sie, deine Sonne, ... dich bestrahlen), dels bidrager dette til at give Stilen improvisatorisk Friskhed.[1])

Når Genoptagelsen går så vidt som i V. 349:

Drauf er: „Ei nun“, erwidert’ er, „erträglich!“

så minder den afgørende om antik Sprogbrug (indskudt ἔφη ell. inquit).

Beslægtet med antik Sprogbrug er også den for Kleist karakteristiske, hyppige og voldsomme Adskillelse af almindeligvis sammenhørende Sætningsled. Hyppigt kan vi, som ved det eftersatte Adjektiv, spore en bestemt Tendens derved. Således når det V. 3 hedder:

Euch führt ein Cherub an, von Gottes Rechten,

thi i Modsætning til Udtrykket: ein Cherub von Gottes Rechten führt euch an, hvor det præpositionale Tillæg vilde være et pyntende, men næsten ligegyldigt Supplement, bliver det i Kleists Ordføjning en virkelig Forstærkelse, en Stigning i Forestillingen, her også fremhævet ved mellemkommende Caesur. Kleist har her selv ved Interpunktionen, som anvisende for Deklamationen, givet den fornødne Oplysning.[2])

Exemplerne er såre mange. V. 101 f.:

. . . mit Gebet
Die Zeit für seine Heiterkeit erfüllend.

kan ikke misforstås, men V. 238:

Das mir den Ruhm im Bette zeugt der Schlacht.

forleder til Misforståelse.[3])

Kleist skiller ofte uægte sammensatte Verber ad, således at første Sammensætningsled får fornyet Selvstændighed. I „Robert Guiskard“ findes der blandt flere Exempler et særligt påfaldende: V. 81: (Verderben), Das ringsum ein von allen Seiten bricht!

Uden længere at være i Stand til at forfølge antik Indflydelse[4]), skal

[1]) Se således også Abälards Tale V. 366 f.

[2]) Som vi har set, interesserede Kleist sig levende for Deklamation. Det fortælles (Bülow S. 44—45), at han syslede med Tanken om at udarbejde et System til Vejledning ved Oplæsning, som han anså for en meget vigtig, men forsømt Færdighed. Under denne Synsvinkel skal hans højst ejendommelige Interpunktion betragtes. Se rent exempelvis også V. 404 f.: Dem weitgewölbten Haupt drückt er, mit Kraft, den mächtig-wankend-hohen Helmbusch auf!

Kleists egen Eftertanke over stilistiske Themata giver os en særlig Ret til, som ovenfor gjort, at gå i Detaljer overfor hans Stil.

[3]) Misforstået af Minde-Pouet S. 195. Smlgn. „Penth.“ V. 592: Vom Bette fern der Schlacht, die sie umwogt.

[4]) Tilknytning til Antiken mener jeg yderligere at kunne hævde, foruden for de af Erich Schmidt N. U. I S. 168 anførte Vendinger („Denn dem Geräusch des Tags vergleich’ ich sie, Das keiner hört, weil’s stets sich hören lässt, V. 225 f., og Rovdyrbillederne), i følgende Udtryk: V. 95: und seine Kniee, Um Rettung jammernd, werden wir umfassen (γουνάζομαι); V. 109: Sowie des Vaters erste Wimper zuckt (quum primus i St. f. quum primum); V. 231: Denn zwei Geschlechter haben ihn geehrt, Und eine Spanne von der Gruft soll nicht Des dritten einer ihn beleidigen (minder om Nestor, Ilias I, 247 f.); V. 335: meerumgeben

jeg sluttelig kort samle de endnu ikke berørte Særegenheder sammen, der præger Stilen i „Robert Guiskard“.

Kleists Trang til Fornyelse og Selvstændiggørelse af det sproglige Udtryk viser sig også derved, at en Eftersætning, der efter almindelig Sprogbrug skulde være invertéret, står med en selvstændig Sætnings Ordfølge. Ex. V. 312:

Wenn du befiehlst zu gehn, wir trotzen nicht.

Også på anden Måde er Ordstillingen usædvanlig, uden at det altid i det enkelte Tilfælde er muligt at afgøre, hvor meget der skyldes Hensynet til Versificéringen. Men når små Forandringer nemt kunde tilvejebringe naturlig Ordstilling uden Skade for Rytmen, og når Kleists Prosastil frembyder Paralleller, er vi tilbøjelige til at se kunsnerisk Vilje bag. Se således V. 271:

Und keinen Laut mehr *feig*' setz' ich hinzu:
V. 379: O führt' er *lang*' uns noch, der teure Held.

Ejendommelig er også den løse Tilknytning, hvori Sætningsled ofte sættes: Ex. V. 495:

Auf deinem Fluge rasch, die Brust voll Flammen,
Ins Bett der Braut . . . .
Tritt . . .
Die Seuche grauenvoll dir in den Weg —!

hvor „die Brust voll Flammen“ er knyttet til det du, der ligger i deinem. Se også V. 14 flgd., hvor V. 18—19 må opfattes som et parenthetisk Indskud.[1])

Kleist ynder Dativ. I „Robert Guiskard“ har vi en hel Række ethiske Dativer, f. Ex. V. 41:

Was soll's mit Weibern mir und Kindern hier?

Kleist anvender gerne på særegen Måde Reflexivkonstruktioner, således her V. 58:

Jetzt bringt sich das Gesuch gleich an =
alm. tysk: lässt sich gleich anbringen
og V. 71: Wo sich der kühne Schlachtgedank' ersinnt
= ersonnen wird.

(ἀμφίρυτος); V. 364: Entschlüss' im Busen wälzen, ungeheure (volutare animo, se også B. Schulze: Neue Studien über H. v. Kl. S. 42 om samme Udtryk i „Prinz von Hbg.“ III, 1); V. 405: mächtig-wankend-hoch *(κορυθαίολος)*; V. 504: die Häupter deiner Treuen = deine Treuen (også V. 92 sein Haupt = er) smlgn. „Oidip“ V. 40 og 1207.

[1]) På den i andre Værker af Kleist så fremtrædende Brug af malende Participier findes der ganske vist Exempler i „R. G.“ f. Ex. V. 11: Die uns die Hölle grausend zugeschickt og V. 63: (das) Von allen Hügeln rauschend niederströmt, men de vilde næppe i sig selv have vakt Opmærksomhed. Af andre, mindre fremtrædende, almindeligt kleistiske Mærkeligheder skal her endnu fremhæves: Brugen af auch i Spørgesætninger, se Vers 140, 357, 492; Udeladelse af Artiklen: V. 98, 297; Brugen af usammensat Verbum i Stedet for sammensat: V. 149 (zünden for anzünden), V. 324 (hehlen for verhehlen).

Som denne sidste Ejendommelighed peger på en Tendens til et kort, kraftigt Udtryk, således finder vi også denne i den store Mængde Ellipser, der særkender Kleists Stil. Ikke blot udelades Hjælpeverberne i største Udstrækning, men sein udelades endog som Hovedverb V. 263 og 309. Men et Pragtexempel på denne Tendens afgiver V. 507:

Er sträubt, und wieder, mit unsäglicher
Anstrengung sich empor. (Virkningsfuld Dobbeltcaesur).

Hyppigt er als udeladt, f. Ex. V. 13:

(so steigt)
Dies Land ein Grabeshügel aus der See!

og V. 300:

Die Gunst des Oheims, lass sie, deine Sonne, — dich bestrahlen.

Endelig formelig vrimler det med Synkoper (heul'nd, hörnern (< hörnernen), mind'stens osv. osv.), Elisioner og Apokoper. Der er knap det Vers i „Robert Guiskard“, som ikke præges deraf. Et udpræget Exempel afgiver V. 461:

's ist der Red' nicht wert, sag' ich!

Men intet bidrager mere til at give Kleists Stil det flakkende nervøse Præg, der trods Versenes hyppigt majestætiske Fremadskriden dog slår igennem, end de utallige Indskud i Sætningerne: ihr wisst's, weisst du, ihr wisst, wisst ihr selbst; find' ich, sag' ich, hör' es, sieh, glaub' es, zweifle nicht, ihr sollt es sehn, dass ich's nur ganz dir anvertraue, ihr scheint mir gut gestimmt, blick' auf; wohlan, wahrlich, fürwahr, traun osv. osv. foruden et Utal af Vokativer med og uden foransat o eller Pronomen.

Resultatet af Stilundersøgelserne.

Bag Stilen i „Robert Guiskard“, som Kleist har udarbejdet med den største Samvittighedsfuldhed, som han overhovedet har tænkt dybt efter over Sprog- og Stil-problemer, har vi kunnet konstatére en stærk Påvirkning fra Antiken: i Billedgivningen ved direkte Lån af Billeder og ved Lignelsernes Art og Form, i det sproglige Udtryk ved Brug af antike Figurer og Efterligning af visse Ejendommeligheder ved de antike Sprogs Bygning. Men samtidig dermed har vi set ham følge egne Idealer: i Billedgivningen ved en gennemført Forstandsmæssighed, der kunde udarte til ulyrisk Reflexion; indenfor det sproglige Udtryk — også hvor antik Konstruktion blev efterlignet — ved Tendens til Fornyelse og Forfriskelse af det traditionelle, til kraftig Pointéring og Kortfattethed med Undgåen af det tomme og blot fraseagtige, ved Tendens til det improvisérende i Modsætning til det fuldt færdige; og, skønt vi hyppigt traf tungt-skridende Pathos, ligesom skælvede Stilen af Nervøsitét ved Afsnubninger, Afbrydelser, Indskud og Udråb.

V. Digteren selv i hans Værk.

Allerede tidligere har vi set, hvorledes Kleists aristokratiske Herkomst afspejlede sig både i hans Skildring af Normannerstatens Forhold og i hans Karakterisêring af Folket. Men vi kan også i andet finde Digterens Person frem bag hans Værk. Vi kan nemlig ligesom gøre Prøve på, om det Resultat, hvortil Undersøgelserne har ført, stemmer eller ej. Ikke blot stemmer dette nemlig med vor rimelige Forventning om, at den militære Skoling, som Slægt efter Slægt af Familien Kleist havde fået i den preussiske Hær, også skulde vise sig i Retlinethed og Nøjagtighed hos Slægtens store Digter. Ikke blot er det naturligt, at som han i sin første Ungdom med Stormskridt vilde marschêre lige løs på Sandheden og erobre den ved anspændt Tankearbejde, han således også, da han gik op i Udøvelsen af sin Kunst, satte sig et absolut Mål og stræbte mod det af alle sin Forstands Kræfter. Men vi har en Række Udtalelser af ham, der dog i ikke ringe Grad kan bøde på den Tavshed, han selv iagttager angående Planer med og Arbejdsmåder ved sit store Værk.

Således priser han, ganske vist endnu i sin helt rationalistiske Periode, „das wirklich romantische Steinhöffel wo gleichsam jeder Baum, jeder Zweig, ja selbst jedes Blatt nach einer entworfenen Idee des Schönen gepflanzt, gebogen und geordnet zu sein scheint" (N. U. V, S. 72). Om et Billede af Lucas Cranach i Zwickau skriver han: „mit Meisterzügen, aber ohne Plan und Ordnung" (N. U. V, S. 112). Og også ved Byen Würzburg dadler han, at der mangler „die Idee eines Ganzen, die Idee, die Stadt zu ordnen" (N. U. V, S. 115). Og helt op imod, ja måske i selve Guiskard-Perioden, på Rejsen fra Paris til Schweiz, ytrer han sig således overfor Ulrike (N. U. V, S. 270): „Ich bin diesmal auch in Carlsruhe gewesen, und es ist Schade, dass Du diese Stadt, die wie ein Stern gebaut ist, nicht gesehen hast. Sie ist klar und lichtvoll wie eine Regel, und wenn man hineintrit, so ist es, als ob ein geordneter Verstand uns anspräche."

Der er således fuld Overênsstemmelse mellem vort Resultat og de Slutninger, vi på anden Måde kan gøre os, thi det er netop „ein ge-

ordneter Verstand", der taler os til, når vi trænger til Bunds i Kleists Kunst. Plan, Orden og den Grundighed, som han selv stolt fremhæver som det tyske Væsens Kærne i Modsætning til fransk Esprit (N. U. V, S. 253 f.), er just hans Kunsts Kendemærke.[1]) —

Selvom vi har fastslået, i hvor nært et Forhold „Robert Guiskard" står både til Stof- og Formkilden, så har vi dog Ret til endnu at undersøge, om vi ikke bag Digterens Værk kan finde egne personlige Oplevelser og Erfaringer. Det er for en Kunstner selv den sikreste Garanti for hans Menneskeskildrings Ægthed, at han selv har følt eller set, hvad han fører frem, og derfor har det for os også en særlig Tiltrækning, hvor det er gørligt, også således at trænge bag om Værket til den Person, der har skabt det, at vi sér personligt Liv genspejlet deri. For Kleists Vedkommende opmuntres vi dertil, ikke blot ved hans egen Forsikring om, at han ejer Klarhed til at gennemskue sine Omgivelsers Miner, Ord og Handlinger og se sit eget Indre i dets Nøgenhed, men den Sikkerhed, hvormed vi for andre Værkers Vedkommende som f. Ex. for „Penthesilea" formår det, giver os Berettigelsen til også at forvente det her. Og det lader sig ikke blot gøre for de senere Værkers Vedkommende. Allerede for Førstegrøden, „die Familie Schroffenstein", ligger jo hans i Livet erhvervede Had til Mistroen til Grund.[2])

Allerede Wilbrandt har da også betrådt denne Vej. Han mener (S. 294), at „Robert Guiskard" først og fremmest skulde forherlige Søsterens Troskab. Ulrike skulde være Forbilledet for Helena. Skønt Erich Schmidt (Char. S. 363) piller hans Bevisførelse fra hinanden ved at sammenholde Kleists Udsagn om, at dette Digt skulde forklare Verden hendes Kærlighed til ham, med hans Ord, da Værket er strandet: Ich kann mich deiner Freundschaft nicht würdig zeigen, — altså ikke ved hans personlige Forherligelse af hende, men ved hans Værks Glans og Storhed skulde hendes Kærlighed til ham forklares — så føler han dog det bestikkende derved, og det gælder da også endnu almindeligt. Også efter vor Undersøgelse må man på Forhånd føle Tilbøjelighed til at lade det gælde, fordi just Helena er den blandt Personerne, for hvem vi i mindste Omfang har kunnet påvise literært Forbillede. Men på den anden Side har vi kun lidet at støtte det på i Kleists Breve. Den Evne til at vise små

---

[1]) Om man end bevæger sig på usikker Grund, hvor det gælder om at udrede Forholdet mellem Musik og Digtning, frembyder det dog betydelig Interesse, at H. v. Kl. både ifølge den mundtlige Tradition og efter, hvad der, særlig i den senere Tid, på anden Måde er blevet oplyst, var meget musikalsk. Gaudig sætter (S. 33) en musikalsk Inspirationstilstand, som Kleist skildrer for Wilhelmine i Brev fra Würzburg (N. U. V, S. 133) i Forbindelse med hans Digten. Langt senere ytrer Kleist sig således om Musik og Digtning: „Denn ich betrachte diese Kunst (die Musik) als die Wurzel, oder vielmehr, um mich schulgerecht auszudrücken, als die algebraische Formel aller übrigen, und so wie wir schon einen Dichter haben — mit dem ich mich übrigens auf keine Weise zu vergleichen wage (ɔ: Goethe!!) — der alle seine Gedanken über die Kunst, die er übt, auf Farben bezogen hat, so habe ich von meiner frühesten Jugend an alles Allgemeine, was ich über die Dichtkunst gedacht habe, auf Töne bezogen. Ich glaube, dass im Generalbass die wichtigsten Aufschlüsse über die Dichtkunst enthalten sind." Denne Udtalelse udlægges (bl. a. af Erich Schmidt, N. U. I, Indl. S. 31) på Musikkens Arkitektur.

[2]) Om andre Genspejlinger deri af personlige Oplevelser, se Brahm S. 80.

Kærlighedstjenester, der præger Helenas Optræden, kender vi ikke hos Ulrike, ein „Amphibion, das in zwei Elementen stets lebet", og som Broderen råder til endelig at vælge sig „ein sichres Geschlecht".[1]) „An ihrem Busen lässt sich nicht ruhen," siger han om hende.[2]). „Sie ist eine weibliche Heldenseele, die von ihrem Geschlechte nichts hat, als die Hüften," føjer han til.

Sandt at sige er det Brockes og kun ham, hos hvem Kleist, så vidt vi kan gå det efter, har fundet denne Egenskab.[3])

Når endvidere Erich Schmidt (det anførte Sted) mener at spore Ulrikes Genspejling også i Hertugindens sarte Omsorg, og når Zolling (Udgave S. XVIII; se også Weissenfels, Zft. f. vgl. Ltg. N. F. I, S. 301 f.) kombinérer Kleists Løfte om at skildre den Hustru, der kan gøre ham lykkelig, med „Robert Guiskard" og slutter, at han for Wilhelmine vilde tegne en Idealskildring af en Hustru (se også „Käthchen") i Hertugindens Person, så minder jeg om den Opfattelse af dette Løfte, som ovenfor er fremført, og afviser hele dette Tankespind ved en blot Henvisning til Hertugindens Optræden, da hun tilvifter den syge Guiskard Kølighed: „von fern" (Vers 353).

Seuffert (Vierteljahrschrift für Ltg. II, S. 310), der påviser, at gamle Wielands Menander og Glycerion til Dels er digtet over Forholdet mellem Kleist og Louise Wieland, slutter deraf, fordi Menander har digtet sit Drama under Glycerions Indflydelse, at Louise har været Guiskarddramets Fortrolige, og han sér hendes Indvirkning i Helenas rørende Omsorg for den gamle Faders Slummer. Det er for højt et Tårn af Kombination.

Ligesom man overfor alt dette gør ret i at stille sig dels skeptisk, dels afvisende, således må man også tilbagevise A. Fries' Hypothese (Stil. u. vgl. Forsch. zu H. v. Kl. S. 14 Anm.) om, at Kleist i meget skulde have tegnet Robert Guiskard efter Napoleon. Vi har ene forkastende Udtalelser af Kleist om denne. Og fra Opholdet i Paris hører vi kun nedsættende Udtalelser om Franskmændene. Endelig har Kleist, som påvist, af Guiskard strøget hele hans Opkomst, det denne så udpræget efter Kildens Skildring havde fælles med Bonaparte. Højst kunde man måske sige, at en Tid, hvor sådan Hersker- og Feltherre-storhed fandtes, var gunstig for Konceptionen af Personligheder af så store Dimensioner.

Nej, for Guiskard selv skal vi utvivlsomt søge til Kleist selv. Hvor denne hans Helt afviger fra Funks Skildring og fra det typisk heroiske, bærer han et tydeligt Præg efter sit Ophav. Blandingen af det stærke og det milde svarer i meget til Kleists Mandsideal, som vi også så det i hans første Udkast: Brockes. Den joviale Streng, som Guiskard med Mesterskab anslår, dirrer også i Kleists Breve til hans Kammerater. Og

---

[1]) Wunsch am neuen Jahre 1800 für Ulrike von Kleist.

[2]) N. U. V, S. 237.

[3]) Den Støtte, for at Helena skulde være tegnet efter Ulrikes Forbillede, som Weissenfels, Zeitschft. f. vgl. Lit. I S. 278, finder i, at Brahm for Fortsættelsen (sikkert med Urette) giver Helena Stilling efter Antigone, og i, at Ulrike som denne ved Faderens således ene holdt ud ved Broderens Side, er mere end skrøbelig.

for Kærligheden til Slægten behøver vi ikke længe at søge efter Forbilledet. Men man kan nå længere ind.

Vi så, hvorledes der i Stofkilden, i Bohemunds Forhold, lå en Spire til Guiskards Dølgen af sin Sygdom. Men jeg er tilbøjelig til at tro, at der bag Fragmentets Grundthema: den Følelse, der gennemstrømmer Helten, der skjuler den snigende Sot i sit Indre for at bjerge sin og sit Folks Lykke, hvor hans Gennemførelse af sin Vilje betyder Frelse for alle, hans Stranding Undergang, ligger et personligt Moment. Har ikke Kleist selv kendt en sådan Følelse, da han kæmpede mod sin Sygdom, skjulte over den og selv følte sig som den, der for sin, men mest dog for hendes Skyld, udførte Dåd? Vi så, hvorledes denne hans Opfattelse voksede op i hans Breve, hvorledes hans Fantasi gjorde et mægtigt Trin opad fra Virkelighedens faste Jordsmon. Endnu et sådant mægtigt Trin, og vi får de Følelser, der gennemstrømmer Robert Guiskards Bryst. —

Som vi sér Heinrich Kleist sætte alt ind på eet Bræt — „O Jesus! Wenn ich es doch vollenden könnte! Diesen einz'gen Wunsch soll mir der Himmel erfüllen; und dann, mag er thun, was er will" — således vil Robert Guiskard gerne dø, når blot han erobrer Stambul. Den Viljeskoncentration, „Robert Guiskard" forherliger, er Kleists eget Væsen, som præger hans Værker, hans Liv og ikke mindre hans Død.

VI. Digterens Mål og Værkets Stilling indenfor Samtidens tyske dramatiske Litteratur.

I bedste Overénsstemmelse med den Opfattelse af Kleists Arbejdsmåde med „Robert Guiskard“, som Undersøgelserne på alle Kanter har ført os til, står den gængse Opfattelse, at Kleist i dette Værk bevidst har villet sammensmelte Antiken og det moderne Drama, Aischylos og Sophokles på den ene Side og Shakespeare som Repræsentanten for det realistiske Drama på den anden Side.

Nu benægter imidlertid en så anerkendt Literærhistoriker som Wukadinovic i sine Kleist-Studien 1904 (S. 104 f.) rent ud, at dette Mål har foresvævet Kleist. Han anfører, at Kleist aldrig selv har sagt det, og at ingen af hans Venner har kolportéret det som Kleists mundtlige Ytring. Han mener, at denne Opfattelse ene stammer fra det bekendte Brev fra Wieland om Kleist på Osmanstädt, og at det er Wilbrandt, som har bragt den til Torvs. Wukadinovic mener, at „Robert Guiskard“ ene er tænkt som Efterligning af Antiken, og at de ud fra dette fremmedartige Bestanddele deri simpelthen stammer fra, at Kleist på Grund af sin egen udprægede Individualitét er faldet ud af Tonen.

Men imod ham lader der sig rigtignok opstille, som det synes mig, afgørende Betragtninger.

For det første er det både galt, at det først er Wilbrandt (1863), der har opstillet denne Tydning af Guiskardproblemet, og at det er Wielands Brev (offentliggjort 1824 i „Orpheus“), der er Udgangspunktet, thi jeg finder i Jahrbücher der Litteratur, Wien, Bd. 20 (S. 109 f.) 1822, i en Anmeldelse af Kleists Værker af M. v. Collin følgende Udtalelse om „Robert Guiskard“, der intet lader tilbage at ønske i Retning af Tydelighed: „Es war ein Versuch, das neue und das antike Trauerspiel in ein und dieselbe Form zu verschmelzen“ . . .

Og hvad Wukadinovic' andet Udgangspunkt angår, så har det på Forhånd lidet at sige, at vi ikke har nogen Udtalelse af Kleist derom, så sparsomt som han overhovedet ytrer sig om sin Kunst. Men sér vi endvidere på Wielands Brev og gør os klart, i hvor stort Omfang vor

Analyse har kunnet stadfæste dets Indhold: Sophokles har med „Oidip“ ydet det væsentligste for Formen og noget for Karaktérerne, med Aischylos' Digtning stemmer, foruden måske de lange Ord, også dette, at Emnet er historisk, og Shakespeare ɔ: det moderne Drama genfindes i de for den heroiske Type fremmedartede Elementer i Karakteriséringen af Helten, i „Folkets“ fra det antike Kors ganske afvigende Stilling i og til Handlingen og i den Begivenhedernes Fylde, som den fremadskridende Handling fremførte, — så forekommer det mig overfor en så slående Dom det naturligste, at tænke sig, at Kleist, da han endelig recitérede af sit Drama for Wieland, også talte med ham om sine Mål, og at det således er disse, der klinger igen i Wielands Dom. Det forekommer mig endog ganske tvungent ikke at sætte Kleists egne Udtalelser om „eine gewisse Entdeckung im Gebiete der Kunst“ osv. i Forbindelse med Wielands Ytringer, — om ikke på den Måde, som jeg her har foreslået, så dog således, at det er Wielands Dom, der klinger igen i Kleists Ord, altså i det mindste, at vi har at gøre med bevidste Hensigter hos Kleist i denne Retning fra hans Recitation for Wieland af at regne. —

Men hvorfor skulde ikke Kleist fra Begyndelsen af have stillet sig denne Opgave selv?

Rykker vi først ind på Livet af dette Spørgsmål, som vi også kan skærpe til denne Form: kunde Kleist overhovedet (således som Wukadinovic vil det) stå naiv overfor sit Arbejde på „Robert Guiskard“ og tro, at han holdt sig indenfor den antike Tragedies Rammer? Rykker vi først ind på Livet af dette Spørgsmål ud fra Kleists egne Forhold, så må vi allerførst konstatére, at han kendte den da gængse, Winkelmannske Opfattelse af Antiken. Om Kirken i Zwickau skriver han i Zwickau 5te Sept. 1800: „Wir sehen es gern, wenn mit geringen Kräften ausgewirkt wird, was grosse zu erfordern scheint“ og om die Nickolskirche zu Leipzig: „Sie ist im Äussern, wie die Religion, die in ihr gepredigt wird, antik, im Innern nach dem modernsten Geschmack ausgebaut. Aus der Kühnheit der äusseren Wölbungen sprach uns der Götze der abendtheuerlichen Gothen zu; aus der *edeln Simplicität* des Innern wehte uns der Geist der verfeinerten Griechen an.“ 21de Maj 1801 skriver han til Wilhelmine om Galleriet i Dresden: „Täglich habe ich die griechischen Ideale und die italienischen Meisterstücke besucht, und jedesmal, wenn ich in die Gallerie trat, stundenlang vor dem einzigen Raphael dieser Sammlung, vor jener Mutter Gottes gestanden, mit dem hohen Ernste, mit *der stillen Grösse* (N. U. V, S. 222).

„Edle Einfalt und stille Grösse“, den Opfattelse af Antiken, som også Weimarianerne delte, kunde Kleist umuligt tro at fyldestgøre i sin „Robert Guiskard“.[1])

Sér vi dernæst hen til hans tidligere og samtidige Produktion, så sér vi ham jo træde i Shakespeares Fodspor. Af de mange shakespearisérende

---

[1]) Eloesser S. 32 sammenligner træffende Afstanden fra „Iphigenie“ til „Guiskard“ med Afstanden fra Winkelmanns Antikopfattelse til Pergamonfrisen.

Dramer, hvorom der er os berettet, har vi kun eet, „die Familie Schroffenstein“.

Dette vidner om et indgående Shakespearestudium. Men samtidig med, at han sluttede det af, udkastede han „Der zerbrochene Krug“, et komisk Drama i „Oidip“s tilbageskruende Handlingsform.[1])

Det er umuligt at tænke sig, at Kleist har stået naiv overfor dette Experiment, så meget mindre som han i det lidet, han udtaler om sine Værker, viser sig som alt andet.[2]) Og da han har stillet sig den Opgave for „Der zerbrochene Krug“ at skabe et komisk, karakterisérende Drama i antik Form, en fuldkommen Nyskabning, så er det ganske urimeligt at antage, at han skulde have været naiv, da han besluttede at støbe et Sturm- und Drang-stof som „Robert Guiskard“ på „Oidip“s Form; da han med Shakespeare valgte „eine Weltbegebenheit, ein Grösse habendes Ereigniss“ fremfor et mythologisk Emne til denne Form. Kunde han være naiv, da han for „Oidip“s næsten stillestående Scenegang valgte en Tilsætning af store fremadskridende Handlingsmomenter?

Hvor nær har det ikke ligget for ham, efter hvad vi kan slutte os til ud fra hans egne Forhold, at stille sig denne Opgave: at tage fra Antiken uden at give slip på, hvad han havde indvundet ved sit Studium af Shakespeare!

Vender vi os nu fra Kleists egne Forhold til den samtidige Digtning, så sér vi også den stå Ansigt til Ansigt med de to dramatiske Stormagter, Shakespeare og Antiken. Goethe og Schiller var begge begyndt som Ildtilbedere af Shakespeare og var efterhånden svunget over til Antiken. Da Kleist begyndte, stod han overfor en Række Ungdomsværker af dem i vildsom shakespearisérende Sturm und Drang-stil og en Række Manddomsværker, bevidste Antik-efterligninger, særlig da Goethes „Iphigenie“, endog med mythologisk Emne, mens Schiller dog først helt gav sig Antiken i Vold med „Braut“.

Som Kleist stod den begyndende Romantik. Fr. Schlegel[3]) gør klart op de to dramatiske Hovedarter: das objektive Drama (det græske) og das interessante Drama (Shakespeare). Og han varsler en stor og herlig Litteraturperiodes Komme, just i Dramet, just i Tyskland, just nu, da Goethes Kunst, der står midt mellem det skønne og det interessante, betyder dens Morgenrøde.

Således var det ikke blot indenfor Kleists Udvikling, men indenfor hele Tysklands literære Udvikling, at Tiden var moden til dette Problems Løsning: Foreningen af det objektivt skønne og det interessante Drama, for at blive i den schlegelske Udtryksmåde. Med „Ion“ (1803) og særlig da med „Alarcos“ (1802) har Brødrene Schlegel ydet deres

---

[1]) Den undertrykte Fortale nævner Oidip (uden dog udtrykkelig at sige, at dette Drama har været Forbilledet for Formen).

[2]) Se blot det Brev (til Henriette Hendel-Schütz? N. U. V, S. 358), hvori han samstiller „Penthesilea“ og „Käthchen“.

[3]) I sin Afhandling: Über das Studium der griechischen Poesie 1795—96. (Fr. Schlegels smtl. Werke. Bd. V. Wien 1823).

Bidrag dertil. Men hvor ynkelige er de ikke, særlig da Friederich Schlegels, i Sammenligning med Kleists Forsøg.[1])

Spørgsmålet er da endnu, om det kan tænkes, at Påvirkning fra Fr. Schlegel har bragt Kleist ind på dette Problem.[2])

Vi finder i hele Kleists Korrespondance indtil 1804 intetsomhelst Spor af Romantikernes literære Virksomhed. Men Zschokke fortæller os jo, at Kleist og Ludwig Wieland[3]) sværmede for Romantikerne. Denne Udtalelse er for det første ganske upålidelig, forsåvidt det tilføjes, at Kleist nedsatte Schiller. Men sér man dernæst i „Selbstschau", hvor liden Betydning Zschokke tillægger sit Sammentræf med Kleist i Modsætning til omvendt, og hans upålidelige Efterretninger om Kleists Afrejse fra Schweiz, så er man mest tilbøjelig til at forkaste det hele og kun lade den Mulighed tilbage, at Ludwig Wieland kan have sat Kleist ind i Fr. Schlegels Ideer. I så Fald havde Kleist med sin medfødte og skolede Retlinethed og Massivitét i strengt Alvor optaget dennes åndfulde Idéer og givet dem en Udførelse, der vilde knuse dennes eget Produkt, om det ikke var Smuld i Forvejen. Muligt er det — intet taler for, at han på egen Hånd har studéret Fr. Schlegel, lidet taler for, at L. Wieland har været Formidleren, — nødvendigt er det ingenlunde, ikke engang sandsynligt, da Elementerne, som vi så, lå tilrette indenfor Kleists egen Verden uden dette. Og atter og atter vil vi se ham senere på egen Hånd stille sig sådanne Sammensmeltningsopgaver.

At Kleist fra Schweiz rejser til Romantikernes udprægede Fjende, den gamle Wieland, taler heller ikke for, at han arbejdede på at føre Fr. Schlegels Ideer ud i Livet, så lidt som hans Samtale med Romantikeren Fouqué i Dresden — om Krigskunst!

Interessant er det dog at vide, at både „Ion" og „Alarcos" på denne Tid blev opført af Goethe på Theatret i Weimar, og at Schillers „Braut" første Gang oplæstes i Weimar i Februar 1803 og opførtes første Gang 19de Marts samme År.[4])

Da var Kleist allerede rejst til Leipzig, da „Braut" opførtes. At han skulde have overværet Oplæsningen, er så meget mindre sandsynligt, som han erklærer, at den berømteste Sangerinde kunde optræde i Kroen i Osmanstädt, og at det dog var et Spørgsmål, om han rørte sig.[5]) Så optaget var han af sit Arbejde. Og eet er sikkert, det vigtigste, at kun Påvirkning fra Antiken er fælles med de andres Dramer, at selve hans Værk er uafhængigt af de andres, i sin Kærne er hans eget, et eget og højst interessant Led i den moderne Kulturs Bestræbelser for at genvinde for sig antike Kulturværdier. Og Kleist har ikke blot villet genskabe dem, men virkelig forny dem.

---

[1]) Med Tiecks og Zach. Werners samtidige Dramer i rent „romantisk" Genre står Kleists „Robert Guiskard" ikke i Sammenhæng, undtagen forsåvidt disse er — totalt væsensforskellige — Udviklingsformer ud fra samme literære Jordbund.

[2]) Se herom også Ernst Kayka: Kleist und die Romantik S. 72 f.

[3]) Om Ludwig Wieland passer det (se Hirzel: Wielands Beziehungen zu den deutschen Romantikern (Bern 1904) S. 73 f.

[4]) Goedeke V, 84.

[5]) N. U. V, S. 293.

VII. Tidspunktet for Fragmentets Affattelse.

I en Afhandling i sine Kleist-Studien („Robert Guiskards Werden“ S. 57 f.) søger Wukadinovic at udfinde Tidspunktet for Digterens Undfangelse af „Robert Guiskard“. Da vi ingen direkte Udtalelser af Kleist eller lignende Holdepunkter har at støtte os til, skrider han til en indirekte Bevisførelse. Ikke mindre end fem Grunde har han til at turde fixére Undfangelsen til Foråret 1801. For det første falder Ytringen om Tankred, der vidner om, at Tassos befriede Jerusalem beskæftiger ham, den 21de Maj 1801.[1]) For det andet skifter Kleists Ideal under Opholdet i Berlin fra at være et vidende Menneske til at være et handlende Menneske. Guiskard er (som Godfred af Bouillon) et sådant handlende Menneske. For det tredje taler derfor den fatalistiske Stemning, Kleist giver til Kende ved Opbruddet fra Berlin og senere i Paris. Fremdeles den Storm, som Kleist oplever på Rhinen, og som kunde passe med Funks Skildring af Stormen og Skibbruddet efter Guiskards Død. Og endelig en Skildring af Rhinen i Brev af 18de Juli 1801 til Karoline v. Schlieben (N. U. V, S. 237). „Still und breit und majestätisch strömt er bei Bingen heran, und sicher, wie ein Held zum Siege, und langsam, als ob er seine Bahn wohl vollenden würde — und ein Gebirge wirft sich ihm in den Weg“. Således var Guiskard draget ud, da Pesten kaster sig i Vejen for ham: „Robert Guiskard“ V. 498 f.:

Tritt, o du Bräutigam der Siegesgöttin,
Die Seuche grauenvoll dir in den Weg —!

Hvorfor ikke medtage, at der i det samme Brev er Tale om „das Pflänzchen des Glückes“ (se „Robert Guiskard“ V. 299)?

For den, der, som jeg, mener, at der gemmer sig sjælelige Erfaringer fra Würzburgerrejsen i „Robert Guiskard“, kunde i og for sig Berlineropholdet, eller ved Skøn over Udviklingen i hans Breve, netop Opbruddet og Rejsen fra Berlin synes et naturligt Tidspunkt for Und-

[1]) Se også Zolling: H. v. Kl. in der Schweiz S. 81.

fangelsen, men Wukadinovic's Beviser synes mig ikke væsensforskellige fra en anden Forfatters, der raskvæk mener, at når Kleist i Osmanstädt bruger Udtrykket „Erdenglück", hvor det drejer sig om „Robert Guiskard", så må det også være „Robert Guiskard", det drejer sig om halvandet År før, da han ved Hjemkomsten fra Würzburg taler om „Erdenglück".[1]) Wukadinovic' to første Grunde siger intet, fordi de kun så nogenlunde bestemmer Tidspunktet a quo. Tasso virker nemlig tilbage på Kleist i „Penthesilea" og „Zweikampf", altså langt senere. Og alle Kleists Helte er handlende og ikke vidende Mennesker. Den fatalistiske Stemning, som er hans tredje Grund, har man (Brahm) allerede henført til „Schroffensteinerne"; om end med for stærk Betoning, så dog med større Berettigelse, fordi visse Skæbneforestillinger i dette Drama stemmer dermed, mens Skæbneproblemet i „Robert Guiskard" måtte have en ganske anden Karaktér. Hans fjerde Grund, Stormen på Rhinen, er jo meget tynd, des mere, fordi vi ikke véd, om denne Funkske Skildring (med Wukadinovic i „Guiskards Tod") skulde være indflettet i Fortsættelsen. Stemninger, svarende til Oplevelserne under denne Storm, genfindes i „Prinz von Homburg"! Hvad endelig det beslægtede Billede og Udtryk angår, så er et sådant Holdepunkt altid ret vaklende, men er det ganske specielt for Kleists Vedkommende, da det netop er ejendommeligt for denne Digter at gentage sig selv, endog med meget store Mellemrum.[2]).

Hele Wukadinovic' Bevisførelse falder således sammen som et Korthus.

Medens vi må lade Ansættelsen af Tidspunktet for Dramets Undfangelse forblive en Skønssag, kan vi ud fra vore Undersøgelser med betydelig Sikkerhed fastslå, naar det overleverede Stykke er skrevet. Spørgsmålet er nemlig dette, om vort Fragment er en Rest af Arbejdet indtil Sammenbruddet, eller om det skyldes et genoptaget Arbejde fra eller dog fra henad det Tidspunkt, da det udkom, således som Julian Schmidt, Wilbrandt, Grisebach, Rössler og Minde-Pouet antager.

Modenhedsgrunde kan det ikke overfor Kleists Produktion nytte at stille op. Thi selvom „Die Familie Schroffenstein", særlig dets Afslutning, vidner om en vis Umodenhed, så bærer „Käthchen von Heilbronn", der stammer fra Højdepunktet i hans Produktion, som Treitschke rigtigt har fremhævet, i Form og Indhold et særlig ungdommeligt Præg. Ganske vist er Afstanden fra „Familie Schroffenstein" til „Robert Guiskard" forbavsende stor, men dog ikke større, end at den flammende Iver, det langvarige indtrængende Arbejde og de store Intentioner ved dette Værk i Modsætning til ved „Schroffensteinerne" kan forklare den. På den anden Side er Slægtskabet, i Korets Anvendelse f. Ex., hvor klart det end er (se ovenfor), ikke stort nok til at bevise noget.

Derimod synes mig det ovenfor fastslåede Faktum, at Wielands Udtalelser om „Tod Guiskard's" så nøje passer på vort Fragment, allerede

---

[1]) Både Brahm S. 37 og Wukadinovic S. 57 har, dog kun Anfægtelser, i denne Retning. Den omtalte Forfatter er Liebrich i Grenzboten 45 S. 318 f.

[2]) Se Minde-Pouet: H. v. Kleist. Seine Sprache und sein Stil. Kapitlet: Wiederkehr derselben Bilder og denne Forfatters Ræsonnement S. 243.

bestemt at tyde på, at dette er en Rest af hans oprindelige Arbejde. Overfor dette falder særlig Rösslers Anskuelse sammen, hvor han hævder, at Kleist oprindelig arbejdede på et Drama med fremadskridende Handling i Shakespearesk Manér for 1805—1808 at omarbejde det efter „Brauts“ Forbillede.

Men endnu mere beviser den her konstatérede nære Tilslutning til Kilderne.

Et så indgående Kildestudium gøres kun een Gang. Ikke efter Års Forløb igen. Ikke blot udelukker denne nære Tilslutning Muligheden af en Omarbejdelse eller Nybearbejdelse, men den begrænser også den mere almindelige Anskuelse, at Kleist stilistisk har pyntet op på sit Arbejde før Udgivelsen.[1]) Så kort og tæt og eenstøbt som Fragmentet er, hvor hvert Motiv og Udtryk er afstemt efter Kilderne, vilde en Korrigéring, der overhovedet var Omtale værd, som gik synderligt ud over Rettelsen af et „og“ eller „men“, nødvendigvis bringe Uorden. Og den findes intetsteds.

Enten må Fragmentet tænkes at være bevaret i Afskrift hos Rühle, Pfuel, Frk. Schlieben, eller vi kan vel endnu bedre, da vi véd, hvordan Kleist rugede over sit Værk, og hvordan han udenad efter Hukommelsen recitérede deraf for Wieland, tænke os det vel forvaret i Kleists så sjældent trofaste Hukommelse, som man her, hvor det drejer sig om Års Resultater, kan tiltro det endog for den extraordinære. En og anden Lighed kunde da vel fra dets Udtryk være faldet af til andre Arbejder i det følgende, som f. Ex. „Penthesilea“.

---

[1]) Stærkest udtrykker Wukadinovic sig i denne Retning; han hævder (S. 103), at det ikke er bevaret i en Vens Afskrift, men for Phöbus paa ny er nedskrevet under levende Påvirkning fra „Penthesilea“. Dette hænger sammen med hans Forsøg på en Påvisning af en meget nær Beslægtethed i det hele med denne Tragedie, hvorom nedenfor.

VIII. Fortsættelsen.

Skal vi forsøge at udforske, hvorledes Fragmentets Fortsættelse har skullet forme sig,[1]) må vi først gøre os klar over, hvad vi har at gå ud fra.

Det eneste Menneske, om hvem vi, og det næsten med Sikkerhed, véd, at han har hørt mere af „Robert Guiskard“, end vi nu ejer, og

[1]) Denne Undersøgelse har haft følgende Historie: Efterat Erich Schmidt i Österreich. Rundschau 1883 havde angivet Retningen, gav Brahm (1884) det første vægtige Bidrag til Løsning af Spørgsmålet om Fortsættelsen. Han sér Konflikten mellem den beregnende Abälard (som er forkért opfattet) og den letsindige Robert. Helena stilles som Midtpunkt. Hvad Pesten bevirker umiddelbart ved de øvrige angrebne, skal i åndelige Foregange vises for Guiskards og Slægtens Vedkommende: alle skulde rase mod alle. Sygdommen skulde sluttelig vise sig som en forudbestemt Straf. Kun Helena vilde som en anden Antigone holde ud hos Guiskard. Zolling (Udg. 1885) kommer ikke ud herover, mens Rössler, Preuss. Jahrbücher 1890, har en Løsning parat, Akt for Akt, Scene for Scene. Han lader Guiskard dø lige i Begyndelsen af Fortsættelsen og efter et Vink af Erich Schmidt i Ö. R. Handlingen foregå i det erobrede Konstantinopel, hvor Robert og Abälard (!) kommer i Strid om en græsk Piges Kærlighed. Dette Motiv har Rössler taget fra „Braut“, som han fejlagtigt ansér for Kleists Forbillede for „Robert Guiskard“. Det anslås for Resten også i „Schroffenstein“. Sluttelig vågner Guiskard op igen og fører Normannerne hjem! E. Schmidt efterviste straks ved det Møde, hvor Foredraget blev holdt, Løsningens Fantasifuldhed (se Deutsche Litteraturzeitung 1890, 2, Sp. 70). Bonafous (1894) undersøger for Fortsættelsen først Guiskards Historie i Krønikerne, hvad der er så meget urimeligere, som han ikke benytter Funks Fremstilling, skønt han véd, at den er draget frem. Han tænker sig dernæst, at Guiskard skulde overvinde al ydre Modstand og sluttelig kun fældes af Naturen som Straf for sin Forseelse. Før sin Død vil han i sin Forvildelse drømme sig til et glimrende Angreb. Bonafous ser Storheden i Dramet i Kampen mellem den sidste Rest af Oldtidens Verden, Cäsars Efterkommere, og de sidste Barbarer i den nye Verden, Arminius' Ætlinge. På den ene Side: Beregning, List og Forræderi, på den anden ny Spændkraft. Sydens Klima og Sygdomme skulde forjage Mændene fra Norden. Men selvom Kleist i „Hermannsschlacht“ har skildret Kampen mellem Romere og Germaner som Iklædning for Kampen mellem Napoleon og Tyskland, dog langt mindre skematisk end Bonafous' Tanker former sig, så savner denne Løsning dog ganske Grund under Fødderne. Er Guiskard ikke selv dreven i List? Ønsker ikke Normannerne at komme hjem til „*Italiens* Himmelslüfte“? Samme År (1894) gennemgik Minor Stofkilden, drog mulige Elementer frem af den, så Kampen mellem Guiskard og Abälard (som han dog i Modsætning til tidligere hævede for højt), men søgte med Urette også Stof i Alexiaden. Gaudig (1899) lader også Alexiaden gælde, som han også slutter sig til Minor i at lade Kampen stå mellem Guiskard og Abälard. Han polemisérer uden Klarhed mod Brahms „dunkle Schick-

som udtaler sig derom, er den gamle Wieland. Kleist lod ham jo høre „einige der wesentlichsten Szenen und mehrere Morceaux aus andern." Vi har allerede set, hvorledes den Formel, han giver for Digterens Formål: Forening af Aischylos-Sophokles og Shakespeare dækker sig med det overleverede og med Kleists egne halvdunkle Ytringer. Wieland benævner Dramet: Tod Guiskard's des Normannen, som Kleist selv kalder det en Tragedie. Det er jo også umuligt, at Pestrædslen skulde have været forgæves. Føjer vi dertil, at Wieland fortæller, hvorledes han gjorde sig al optænkelig Umage for at bevæge Kleist til at udarbejde sit Stykke efter den Plan, som denne havde udkastet sig, så mener jeg, at vi deraf med relativ Sikkerhed kan drage følgende tre Slutninger:

1) vi har Lov til at tænke os en hel Plan,
2) vi kan fremdeles vente at finde Elementer fra Aischylos-Sophokles og af moderne dramatisk Art og
3) vi har endelig at se Tragediens Spidse i Guiskards Død.

Vort andet Udgangspunkt må være Fragmentet selv, dels dets Karaktérer, disses Konflikt og Handlingens Struktur, dels Anmærkningernes Oplysninger. Vi véd med absolut Sikkerhed, 1) at den Betingelse for Forræderiet, som Nessus og Loxias opstiller, skulde komme frem senere i Dramet. Det er også givet, at Tilskuerne skulde instruéres om den anden store Anmærknings Indhold, altså om 2) Guiskards Thronrov. Fremdeles byder Fragmentet Sikkerhed for 3) et Opgør mellem Guiskard og Abälard. Endelig, hvad vi må tage på med Varsomhed, fordi det ligger noget længere fremme i Tiden, omtales 4) Stormen som forestående til Natten. Der findes endnu et Element i Fragmentet, som man ikke kan lade helt ude af Betragtning, og det er 5) Vandringsmanden fra Calabrien. Mens alt andet er aldeles tæt indarbejdet i Handlingen,

---

salsmacht" og lader Helena svigte Guiskard, hvis vældige Ånd først bukker under for Soten, da den er afkræftet ved hårde Slag. Servaes (1900—1902) kombinérer Rösslers og Minors Løsninger og lader den døde Guiskard være Helten, for hvis blotte Skjorte Kejserstadens Tinde bøjer sig. I sin Anmeldelse af Servaes' Bog lægger Petsch (Neue Jahrbücher für das kl. Alt., Geschichte und deutsche Litt. 1903 11, S. 153.) Tragedien tilbage til Guiskards egen Person og ser den i hans Livsgernings selvforskyldte Stranding: alles Frafald. Også han henter Stof fra Alexiaden. Ganske fantastisk er derimod Wukadinovic' Forslag (1904). Som Bonafous havde ladet Guiskard drømme sig til Angrebet, mener han, at Guiskard tror sig Sejrherre, og hævder, at det er Rester af „Robert Guiskard", der har reddet sig over i „Penthesilea", hvor hun, skønt overvundet af Achilles, tror at have besejret ham. Som Slutning på Dramet tænker han sig Tilslutning til Funks Skildring af den paniske Skræk, hvormed Hæren styrter ombord på Skibene efter Guiskards Død. Mange drukner, og en Storm ødelægger Resterne. Bortset fra, at den Konstruktionslighed og Motiv-lighed, som Wukadinovic finder mellem „Robert Guiskard" og „Penthesilea", er langt mindre end Forskellen (se nedenfor), og bortset fra, at Kleist vilde fuldende og offentliggøre „Robert Guiskard" samtidig med „Penthesileas" Offentliggørelse, hvad der jo ikke tyder på, at „Penthesilea" var „Guiskard" redivivus, så svarer Oldingens Skildring af den „Wahn", hvori Pesten hensætter de døende, og som Wukadinovic benytter som Udgangspunkt, aldeles ikke til dennes Enderesultat; thi den lyder:

Ja, in des Sinns entsetzlicher Verwirrung,
Die ihn zuletzt befällt, sieht man ihn scheusslich
Die Zähne gegen Gott und Menschen fletschen.

Om hans Afslutning se i Texten.

står Omtalen af ham ret isoléret. Og hans Existens fremkalder ikke blot Minder om, hvorledes Normannerne i Stofkilden foran Durazzo var totalt afskårne fra Hjemmet, men den harmonérer ikke fuldtud med Folkets Angst ved at være i det „havomgivne“ Grækenland.

Et Fænomén, der jævnligt forekommer i Kleists Værker, er 6) en Foregribelse på et tidligere Sted af senere Foregange. Se derom Minor: Euphorion I. S. 582.[1])

Når vi kan gå til Udnyttelsen af selve Fragmentets Indhold ud fra en ikke uvæsentligt forandret Opfattelse, gælder dette i ikke mindre Grad for vort tredje Udgangspunkt.

Dette må nemlig være Kilderne. Den nøje Udnyttelse af disse, som vi for Fragmentet har konstatéret, berettiger os til med større Tillid end hidtil sket at prøve efter, om ikke disse skulde have kunnet yde yderligere Momenter, der kunde passe ind i Dramets Udvikling. Vor Undersøgelse må i første Række gælde Stof- og Form-kilde, men heller ikke de sekundære Kilder er ganske at overse.

Som fjerde Udgangspunkt har vi endelig Kleists Væsen og øvrige Produktion, at øse af og at passe til efter. —

Når en Fortsættelse ud fra det i Fragmentet givne, på uforandret Basis, er mulig, så er det, som vi allerede har set, fordi Guiskard vel er pestsyg, men fører Kampen videre siddende. Guiskard kan også fortsætte sin Politik, at lade Pesten være sig uvedkommende, fordi Folket intet aner.

En Fortsættelse på Fragmentets Basis vil ikke dreje sig om, hvorvidt Guiskard skal dø; thi det er givet; heller ikke om, hvorledes han skal dø, thi også det er klart, men om, hvornår: d. v. s. om efter eller uden Gennemførelse af Erobringen, altså om de Hindringer, der tårner sig op, om hans egen Forbrydelse, om Abälards Modstand vil hindre ham i Erobringen. —

Den ved Fragmentets Slutning foreliggende Situation kræver som umiddelbart følgende et Svar af Guiskard på Folkets Henvendelse. Ved Abälards Foregribelse kender vi dette: Storm! Vi har set, hvorledes det ligger i Guiskards Karaktér, at ethvert Slag udefra får ham til at trumfe det over. Og mod Folkets Fortvivlelse er der også kun eet Middel: Sysselsættelse i Tillid. Er andet Svar tænkeligt?

Og her byder Stofkilden sig til. Foran Durazzo, fra hvis Belejring Kleist jo har taget så meget for Fragmentet, således som vi ovenfor har set, holder Robert Guiscard ved Farens Kulmination følgende Tale til sin Hær: „I véd nu alt, der er intet Valg for os, vi må dø eller sejre. Enighed og streng Lydighed alene kan redde os. For at betage de feige endog Tanken om Flugt, er det mit Råd, vi opbrænder vor befæstede Lejr, vor Bagage og vore Skibe. Sejren giver os alt igen, hvis ikke, så befrier Døden os for alle Fornødenheder. (Fjenden vil vi afvente her på dette Sted)“.[2]) Denne Tales kolde Storhed gjorde sin

[1]) Se også særlig den Exposition til „Der zerbrochene Krug“, som Kleist havde færdig i Dresden. I Slutningen af 3die Scene, V. 269 f., foregriber Adam Stykkets Udfald.

[2]) På Sicilien: Hans Ords krigeriske Ild gjorde et så voldsomt Indtryk på Hæren, at alle . . . . med højt Skrig fordrede Storm (I, 52, 3).

Virkning. I den overhængende Fare forstummede enhver Rørelse af Misfornøjelse, et almindeligt Bifald hyldede Heltens Overlegenhed og de brændende Skibes Flamme forkyndte Heltenes ædelmodige Beslutning (II, 27, 3).

Således som Kleist, som Stofkildeundersøgelsen har vist, har skærpet Situationen til, og således som han uden Sky altid i sin Digtning lader et Motiv løbe Linen ud, frembyder dette Sted en Extrem, som man har ondt ved at tænke sig, at Kleist skulde have forsmået. Dertil kommer så andre Betragtninger. Sålænge Flåden ligger vuggende på Havet i Baggrunden, sålænge er der ingen rigtig Klang i Ordet: „meerumgeben" om Grækenland, mens såvel Flådens Tilsyneladelse for vore Øjne fra at være til Dekoration, som også dette Angstens Ord fra at være blot Ordsmykke vilde blive til en udmærket Forberedelse for en fuld Forståelse af det uhyre i Heltens Forslag og i hans Magt over Folket.

Kun må vi endnu afkræfte en naturlig Indvending: Når et så storslået Motiv umiddelbart knyttede sig til Fragmentet, hvorfor tog Kleist det da ikke med? Svaret derpå er helt enkelt dette, at Fragmentet bæres af Pestmotivet og derved danner et sluttet Hele med given Udgang, hvad Tilføjelsen vilde ophæve.

Dermed må vi til en vis Grad give Afkald på Stofkildens Afslutningsmotiv: Folket styrter efter Guiscards Død ombord på Flåden, drukner derved eller under den opståede Storm (se Fodnote til S. 142).

Det næste, der for Handlingens Fortsættelse med Nødvendighed melder sig, er Opgøret mellem Guiskard og Abälard. Selvom Abälard, overvældet af det umulige: Guiskards Tilsynekomst, stumt føjer sig efter hans hårde Ord, er det ud fra vor Opfattelse af hans Karaktér givet, at han ikke vil tie til det „egne Ord", som Guiskard har til ham. Hans Forståelse af Guiskards Svaghedsanfald er også stærkt nok betonet, til at vi kan forstå, at han vil hævde sin Ret. Denne Situation: Guiskard som Herskeren forhørende Abälard, der har Retten på sin Side, minder imidlertid slående om „Oidip". Thi Pointen deri er jo netop, hvad den da også vilde blive i Fortsættelsen af „Robert Guiskard", at den skyldige selv forhører hele Ulykken ned over sit Hoved. Vor Undersøgelse af Formkilden viste for selve Fragmentet fuld Udnyttelse af „Oidip"s Scenegang forfra. Derfor er Sandsynligheden for denne Udvikling i „Robert Guiskard" evident. Dertil kommer også den store Indflydelse, som „Oidip"s Procesform i det hele har haft på Kleists Produktion. Denne juridiske Diktion har just ligget til Rette for Kleists Natur. Endelig er i „Der zerbrochene Krug" Emnet jo netop dette: Dommeren, selv skyldig, forhører sig selv til Doms. Dog er på den anden Side den Forskel, der er mellem denne komiske Brug af dette Motiv samt den lave Sfære, hvori det kommer til Anvendelse, og så den højtragiske i „Robert Guiskard" så stor, at de slet ikke kan siges at stå hinanden i Vejen.

Ved at tænke os Fragmentets Fortsættelse i det væsentligste således, kommer vi uden om den Vanskelighed, som en Række af dem, der har beskæftiget sig med dette Spørgsmål, er strandet på, nemlig at Heltens aktive Deltagelse fra hans Svaghedsanfald af synes udelukket.

Under dette Forhør skulde således først og fremmest Guiskards For-

brydelser, mod Helena og mod Abälard, både nu og i sin Tid, komme for Dagen.

Muligt synes det mig, at Vandringsmanden fra Kalabrien derved kunde spille en vis Rolle med Hensyn til Fortidsbegivenhederne i Smag med Korinther og Hyrde i „Oidip". Også i „Schroff." spiller zwei „Wanderer" i 3die Akts 2den Scene en for Handlingens Fremgang vigtig Rolle ved at berette fra Warwand til Rossitz. Iøvrigt vil jo Oldingen vide Besked. Men det får naturligvis i det enkelte stå hen. Det naturligste er det også at tænke sig Helena formidlende (som Iokaste), men ud fra vort Kendskab til Kleist synes det mig, rent bortset fra, at hun har sine Børns Interesse at varetage, muligt at bestemme hendes Plads. „Schroff." V. 1814 f. hedder det:

Denn über alles siegt das Rechtgefühl,
Auch über jede Furcht und jede Liebe,
Und nicht der Herr, der Gatte nicht, der Vater
Nicht meiner Kinder ist so heilig mir,
Dass ich den Richterspruch verleugnen sollte . . .

Hos Brockes traf vi „das Rechtgefühl" som det afgørende, og tænk blot på, hvad Rolle den spiller i „Kohlhaas", „Marquise", „Homburg". Retsfølelsen fører denne ædle Kvinde over på Abälards Side.

Om det ved dette Forhør, måske derved, at Guiskard vil holde Abälard tilbage, fængsle ham og sende Hæren til Storm under Roberts Anførsel — thi at han skulde lade Abälard kommandére, er der allerede efter Fragmentets Oplysninger aldeles ikke Tale om, sålidt som han selv fornuftigvis vilde kunne det — om det derved kom frem, at han virkelig har Pest, eller om vi skal tænke os, at de fremadskridende Handlingsmomenter kom til deres fulde Udfoldelse derigennem, at Stormen forsøgtes, selvfølgelig med Nederlag som Resultat under den unge Roberts Anførsel (da Foregribelse V. 385 f.), er vel ikke til at afgøre med blot nogen Sikkerhed. Men at det sluttelige Resultat var blevet, at Hæren svigtede Guiskard, er absolut sandsynligt.

At dette Ulykkens Hovedslag på den ene eller anden Måde vil ramme Guiskard gennem Robert den Unge, således som denne også først bragte Ulykken til at skride, hvorved Guiskard altså rammes gennem den, hans Forbrydelse har begunstiget, vilde kun være naturligt.

For Hærens Frafald taler imidlertid ingenlunde blot den Logik, der vilde besjæle Begivenhederne. Karakteriséringen af Folket, der kun var knyttet i absolut Autoritétsforhold til Herskeren, men selv intet havde inde på Foretagendet, stemmer fuldtud dermed. Og også Oidip mister jo sin Magt til Kreon. Tragiken i „Wallenstein" er jo, at Soldaterne svigter deres hidtil forgudede Fører. Og endelig er det rimeligt at drage et Sted frem fra Stofkilden. II, 3 skildres det, hvorledes Abälard, bedraget ved Roberts Rænker, dyrebar for Folket, foranstalter Oprør: grå Krigere, som under Humphreds Anførsel havde kæmpet for Friheden, forlod den rolige Arne for at forfægte deres krænkede Yndlings Rettigheder. Selv de højmodigste Handlinger af Hertugen glemtes . . .

Måske har vi Lov at tænke os, at Magten glider over i Abälards Hænder (Kreon), og at han får den sølle Triumf ud af sin Ret og af sin Insubordination at føre de forvildet flygtende og elendigt omkommende ind over Land ad Hjemmet til (Vandringsmanden fra Kalabrien).

Derved vilde vi dog, om end med Ændringer, få draget Stofkildens Afslutning, Paniken som Følge af Heltens Fald, ind i Dramet. Som Kleist forfra fra Guiskards Løbebanes Begyndelse har samlet Stoffet sammen om eet Moment, således vilde han da, ogsaa bagfra, have trukket Følgen af hans Død ind i Concentrationen, ikke som Følge af hans Død, men af hans Fald ved Sygdommens og Misgerningernes Åbenbarelse.

Med større Sikkerhed kan vi formode, at Guiskard, hvis Modstandskraft endelig er knækket ved denne Række af Ulykkesslag, der har ramt ham i konsekvent Fortsættelse af den Rækkefølge, Fragmentet gav, (nu nemlig: Abälards Trods, Forbrydelsernes Åbenbarelse, Helenas Svigten, (Nederlaget?), Hærens Svigten,) til sidst bliver Pestens Offer og med fuld Rasen hengiver sig i Pestens Forvildelse. End ikke hans Hustru, der viftede Køling „von fern", vil blive ved hans Side.

For en sådan lidenskabelig Rasen taler foruden Folkets og Oldingens Foregribelser ved Skildringen af Pestens Virkninger også Oidips „Wahn" til Slut og Lessings, Kleists theoretiske Læremesters, Hævdelse af den talende Kunsts Ret til Skildring af den utømmede Lidenskab. Hvor fuldt Kleist har taget hans Lære op, viser hele hans Produktion, fremfor alt dog „Penthesilea" og „Homburg". Det er Kleists Opfattelse, således som det hedder i „Schroff." V. 966 f.:

Denn der Gleichmut ist die Tugend
Nur der Athleten.

— Vi må endnu undersøge, om vi skal tænke os Skæbneforestillinger benyttede i „Robert Guiskard".

Derfor taler Stofkildens hyppige Brug af Begrebet, derfor taler „Oidip" trods dets ejendommelige Stilling (se ovenfor), og derfor taler „Wallenstein." „Skæbnen" var overhovedet da opfattet som et stående Rekvisit i den antike Tragedie. Yderligere taler derfor, at Kleist, der har så travlt med sin egen sælsomme Skæbne, også har været helt inde på Skæbneforestillingerne for sin Produktion, som navnlig en Randbemærkning i Manuskriptet „Familie Ghonorez" viser, hvorefter Ursula skulde optræde som „Schicksalslenkerin", hvad Kleist dog lykkeligt kom udenom.[1]) I „Robert Guiskard" har vi allerede set, at der kun kan være Tale om Skæbnen som „Nemesis".[2]) Alt ligger i Fragmentet parat til, at Folket skal opfatte Pesten som Himlens Straf (se V. 11, 397, 494), og det har vel sluttelig ikke skullet være anderledes for Helten selv.

Men derved kommer Tragedien alligevel ikke ind under, hvad man indenfor den tyske Litteratur sammenfatter under Begrebet „Skæbne-

[1]) Se også „Leopold".

[2]) Har Wieland, den kyndige Oldtidskender, måske foruden på de lange Ord og det historiske Emne ved at nævne Aischylos foruden Sophokles også tænkt på den for denne ejendommelige Afbalancéring af Skyld og Straf. Eller Kleist selv (se ovenfor)?

tragedie", fra Schillers „Braut" nedefter over Zacharias Werner til Grillparzer. Ja selvom vi tænkte os, at Guiskard selv troede på den Overnaturlighed, hvormed han omgiver sig ved Ordene eigenes Bewenden — ja endog om vi havde taget Alexiadens falske Spådom op — vilde dette kun være et ydre Udtryk for hans egen Selvovervurdéring, en Iklædning, som vi ganske vist hellere undværede, men som dog ikke vilde hindre, at Guiskards Handlinger helt igennem begrundes i hans egen Karaktér, så at altså hans Hjerte er hans Skæbne, mens „Skæbnetragediens" Personer handler uden en sådan psykologisk Motivéring, virkelig vildledte af Skæbnen.

Med den Fortsættelse, som her er skitséret, er det *ikke umuligt* at tænke sig et konstant Kor, fordi Folket er eet, Krigerne et andet. Handlingens, Tidens og Stedets Enhed kan også tænkes overholdt, og det strammere end Kleist har gjort det i sit andet antikisérende Drama, „Penthesilea." Den Tvangssituation, hvori Helten er stedt, taler derfor. — Den eenaktige Form, som Kleist trods Stykkernes Længde anvender både i „Penthesilea" og i „Der zerbrochene Krug", er det rimeligt også at tænke sig for „Robert Guiskard" (her dog måske brudt af Korsange?). — I „Der zerbrochene Krug" har Kleist med megen Virkning anvendt den i „Oidip" så fremherskende Ironi: Handlingen synes at antage en for Hovedpersonen gunstig Vending, for så endelig at lade Ulykken styrte ind. Vi kan finde noget lignende for „Robert Guiskard", hvor Guiskards fulde Magt over Folket viser sig ved hans Komme, og særlig da atter i Fortsættelsen naturligt tænke os noget sådant, hvor hans Tale sætter store Gerninger i Gang. —

Har vi således haft Ret til at tænke os en hel Plan for Stykket og, ialtfald på visse Punkter med Sandsynligheden for os, tegnet Omridsene af denne, så må vi naturligt stille os det Spørgsmål: hvad må vi da tænke os som Grunden til, at Kleist strandede i sit Arbejde på „Robert Guiskard", hvortil vi derfor går over i det følgende.

IX. Hvorfor Tragedien ikke blev fuldendt.

På Grund af det Svælg, der er mellem Brødrene Schlegels Forsøg på at skabe det nye Drama og Kleists Værk, kan der ikke være Tale om, at Kleist skulde have følt nogen Pine ved at se dem komme sig i Forkøbet med deres modernisérede Antik, ligesålidt som Schillers „Braut" kan tænkes at have gjort ham modløs.

For den, der, som jeg, vel sér Stilens Ejendommelighed i „Robert Guiskard" og vel mindes, hvorledes Wieland fortæller, at Kleist stadig igen ødelagde de mange Scener, han lidt efter lidt havde opskrevet, fordi han ikke kunde tilfredsstille sig selv, men som ikke sér virkelig Disharmoni i Stilen i det overleverede Fragment, er der ikke i dette, så lidt som i Wielands Beretning om, at Kleist havde udkastet en hel Plan for Stykket, Årsag nok til at mene, at Kleist strandede på Stilvanskeligheder. Thi fra en sådan Plan, som jeg ovenfor har søgt at reconstruére den, og som vi måske kan tænke os i en noget lignende Form som det første Udkast til „Schroff." („Die Familie Thierrez"), er der et så stort Spring til den kunstneriske Gennemførelse, at mangt og meget i Stoffet og dets Formning, altså indre Vanskeligheder, kan tænkes at have været det afgørende for Strandingen. —

Når imidlertid Eloesser (S. 33) hævder, at „Robert Guiskard" er forblevet Fragment, fordi Hovedpersonens Skæbne var beseglet og Dramet derfor ude, så kunde denne Anskuelse vel støttes ved Henvisning til „Leopold", hvori Afgørelsen straks fra først af var givet, og som også forblev Fragment, men også i „Der zerbrochene Krug" er Udfaldet givet efter de første Scener, (just med det Fragment, som Kleist opskrev for Pfuel i Dresden), og dette Drama blev dog fuldført. Men endelig beror Eloessers Anskuelse på, at dens Ophavsmand er hildet i den Tro, at det skulde dreje sig om, hvorvidt Helten skulde dø eller ej. Heltens virkelige Skæbne var jo aldeles ikke givet forud, kun hans ydre. Og når Lublinski (Die Nation 1903, 31, S. 492) hævder, at Værket er forblevet Fragment, fordi Emnet: Guiskard i Kamp med Pesten er blevet det centrale i den Grad, at hele Resten i Sammenligning dermed vilde være ganske ligegyldig, og når Waetzold (Grenzboten 61,$_{35}$ S. 470)

giver en anden Variation af samme Tanke ved at sige, at Pestmotivet havde trængt alt andet tilbage i Digterens Konception, at således Digteren i Kleist har slået Æsthetikeren i ham ihjel, eller som det kunde omskrives: at „Robert Guiskard“ var født i Theori, men død af Praksis, så forveksler disse Forfattere Grunden til Fragmentets Afrunding med Grunden til Værkets Stranding. Fortsættelseselementerne i Fragmentet træder ganske vist ved Læsningen noget tilbage for Pestmotivet, fordi de er afbrudte og støttes ved Anmærkninger, men sér man ret til, er de så langt fra forkrøblede, at man kan hævde, at de på intet Punkt bærer Mærke af, for Forfatteren at være blevet, i sig selv mindre værdifulde, Støtter for Pestmotivets Fremstilling. —

En Hovedårsag til „Robert Guiskard“s Stranding er en udenfor Stoffet liggende betydningsfuld Faktor: Kleists Situation. Allerede Treitschke (S. 76) har fremhævet, hvorledes Kleists Selvbeluring ødelægger mange af de Øjeblikke for ham, hvor Mennesket, ganske enig med sig selv, uden at vælge og vrage, skaber sit bedste.[1]) Og Rahmer har i „Das Kleist-Problem“ (S. 82 f.) med Rette opgjort Kleist Situation, navnlig som den efterhånden spidsede sig til, derhen, at han, med sit høje Mål, hvis Udførelse skulde skaffe ham Berømmelsen med eet Slag — som Goethe havde vundet den med „Götz“, Schiller med „Räuber“ — på den ene Side, og Angsten for Foragt og Udsigten til Nød på den anden Side, var kommet ind i en Tilstand af Autosuggestion: du kan det ikke, som sluttelig helt tog Magten fra ham.

Men ved Tilslutning til denne Forklaring fritages man ikke for yderligere Undersøgelse. Vi må vide, hvilke Vanskeligheder ved Dramet der har stødt ham ud i denne Sjælekamp. Så meget nødvendigere er det, som Rahmer supplérer sine Betragtninger herom med Spørgsmålet: hvorfor skulde Kleist ikke have kunnet magte „Robert Guiskard“, når han senere har magtet det langt sværere „Penthesilea“?

I selve dette Spørgsmål ligger der to Fejl skjult, thi for det første har Kleist til syvende og sidst ikke magtet „Penthesilea“, og for det andet er dette Stykke så langt fra sværere end „Robert Guiskard“, at det just egner sig særlig godt til at exemplificére, i hvor høj Grad Kleist efter Guiskardfallitten slappede Kravene (herom nedenfor).

Ligeså stringent som Kleist tænker Stof og Plan igennem, ligeså vanskeligt synes det at have været for ham at værge sig mod Sidemotiver, der dukker op i ham under Arbejdet. Typisk i denne Henseende er „Schroffensteinerne“, der er bygget i strengeste Konsekvens, indtil Indskud, for ham uafviselige Indskud,[2]) trænger sig ind i sidste Akt og fordærver hele Slutningen. Således går også, for blot endnu at tage eet Exempel, „Kohlhaas“ itu for ham henimod Slutningen ved Iblanding af

---

[1]) Men når Minor (Euphorion I S. 581) generalisérer Kleists Forhold derhen, at der endnu aldrig af Stræben efter at lave det bedre og anderledes end andre, er opstået noget stort Digterværk, så må jo dog selve Fragmentet, hvorom Minor selv siger, at det opvejer hele Bibliotheker af Dramer, bevise Urigtigheden af hans Påstand, da det jo netop er fremgået af en sådan Stræben. Se også Hegeler S. 35.

[2]) Se Pfuels Fortælling hos Wilbrandt S. 155.

Ingredienser fra hans to nye Interessesfærer i Dresden: Politik og Mystik. Og hvorledes heterogene Elementer kæmper i „Penthesilea“, har Niejahr eftervist.[1])

Når vi vil klargøre os Årsagerne til, at Kleist ikke fuldførte „Robert Guiskard“, så er de at søge i de overordentlig store tekniske Vanskeligheder, langt større end nogen, han senere gik i Gang med i noget Drama, og som han havde gjort sig det til et Problem at løse ved dybere og dybere Spekulation og Udnyttelse af sine Kilder — og som han for den første Dels Vedkommende havde løst så glimrende, at det forpligtede — han, som just havde en særlig Svaghed, hvor det drejede sig om en fuldstændig Gennemførelse af en Plan. Og tilmed stiller han sig Opgaven under en personligt såre vanskelig Situation.

Det måtte gå galt og det gik galt. —

Da Kleist senere genoptog Tanken om at fuldføre sit Drama, havde han bag sig fuldendte Dramer, med hvilke han selv — i Modsætning til med „die Familie Schroffenstein“ — var tilfreds, skønt også de tildels manglede fuldkommen Enhed i Strukturen, (og dog havde de teknisk set frembudt langt ringere Vanskeligheder). Hans Fordringer til sig selv var da langt mindre.[2]) En Fuldendelse af „Guiskard“ ud fra hans daværende Niveau, mener jeg, ikke havde været umulig for ham. Men nye — politiske — Opgaver kaldte ham bort fra hans Plan.

---

[1]) Vierteljahrschrift f. Ltg. VI, S. 506 f.

[2]) „Meine Vorstellung von meiner Fähigkeit ist nur noch der Schatten von jener ehemaligen in Dresden“, skrev han om sig selv, da han atter tog fat på at digte (N. U. V S. 327).

X. „Robert Guiskard"s Eftervirkninger og dets Beslægtethed med Kleists øvrige Produktion.

„O der Verstand! Der unglückseelige Verstand! Studiere nicht zu viel, mein lieber Junge .... Folge deinem Gefühl. Was dir schön dünkt, das gieb uns, auf gut Glück. Es ist ein Wurf, wie mit dem Würfel; aber es giebt nichts Anderes." Således skriver Kleist i Königsberg om Digtekunsten, da han atter har forladt sin Carrière for at digte og ernære sig ved dramatiske Arbejder, til sin Ven Rühle (N. U. V S. 328). Det er Overspekulationen, der før standsede ham selv, han nu af dyrekøbt Erfaring advarer sin digtende Ven imod.

Overfor den gamle Wieland berører han 1807 Forskellen i sin Arbejdsmåde med Dramer før og nu (N. U. V S. 362): ich habe eine Tragödie[1]) (Sie wissen, wie ich mich damit gequält habe) von der Brust heruntergehustet". Da vi gennem opbevaret Håndskrift[2]) véd, med hvilken Flid Kleist gennemarbejdede Enkelthederne i denne Tragedie, så forstår vi, at det er Plagerne med Kildeudnyttelse og tekniske Problemer, han nu har følt sig fri for.

„Penthesilea".

Når man, som det her er Opgaven, vil efterspore de Virkninger, Kleists Arbejde på og Stranding med „Guiskard" har haft på hans Produktion, så er der særlig Grund til at dvæle just ved „Penthesilea". Thi begge hans andre Dramer fra Rekreationens Tid lover mindre Udbytte, „Amphitryon", fordi det er en, ganske vist fri og ejendommelig, Bearbejdelse af Molières Lystspil, „Der zerbrochene Krug", fordi dets Planlæggelse og delvis dets Udførelse ligger forud for det store Nederlag og desuden dets Genre er så fuldkommen afvigende fra „Robert Guiskard"s. Derimod er „Penthesilea" atter Høj-Tragedie, tilmed antikisérende i Form og Stil. „Penthesilea" skildrer Amazonedronningens

---

[1]) „Penthesilea".
[2]) Se N. U. IV S. 328 f.

Angreb på Grækerne foran Troja for at skaffe Amazonerne krigsvundne Elskere til Rosenfesten. Penthesilea vil vinde sig Achilles. Men også han betages af Dronningen og vil kue hende. Ilende udover den tragiske Konflikt, der ligger i dette, skildrer Digteren, hvorledes Penthesilea bukker under, men tror sig selv Sejerherre, da hun er vågnet af Besvimelsen, og tilstår Achilles, der er gået ind på Bedrageriet, sin Elskov. Da medfører den mellem Grækerne og Amazonerne fortsatte Kamp, at Achilles rives fra hendes Side. Han beslutter nu at kæmpe en Skinkamp med Dronningen for at lade sig overvinde af hende. Hun modtager hans Udfordring, men rasende over hans formentlige Krænkelse af hendes dybeste Følelser kaster hun sig over ham, fulgt af sit Hundekobbel, og slår Tænderne i den døendes Bryst. Hun dør selv i Fortvivlelse over sin Udåd.

Bortset fra det antike Personale viser dette Drama, der ved sin romantiske Kærlighedsskildring og Ridderglans er lidet beslægtet med Antiken, Efterligning af denne deri, at Emnet er en Katastrofe, i de optrædendes Udsyn fra Skuepladsen med Skildring af Handling udenfor denne, i Budberetninger, (kunstig) Overholdelse af Eenhederne, Mangel på Aktinddeling, Forudanmeldelse af Personer, og så i Stilen. Men sammenligner vi dette Dramas Bygning med „Guiskard"s, så falder straks den her anvendte udstrakte Brug af „Teikoskopier" og Budberetninger i Øjnene. Det strenge Handlingsprincip i „Guiskard", hvor allerede første Scenes første Vers var indarbejdet som Led i Handlingen, er ganske opgivet i „Penthesilea". Først langt inde i Stykket begynder Handlingen, der er bygget over en spinkel Fabel, og som flere Gange er ved at falde fra hinanden. Vi hører i Stykkets Løb om Forhold, der forklarer os, hvad vi alt har set og undret os over, således hele Amazonestatens Oprindelse og Ordning, men om en fremadskridende Afdækning af Fortiden er der ikke Tale; i lange episke Indskud, hvor Stykkets Handling står fuldstændigt stille, indhentes nok så bekvemt dens Forudsætninger, og Personerne lader lyrisk deres Sjælsrørelser strømme ud. Det teknisk så vanskelige Kor er opgivet. Stærkt afvigende fra „Robert Guiskard" er det også, at der ikke er Tale om nogen gennemført Karakterisëring af de optrædende. Hvor nemt Digteren i denne Retning har gjort sig det, viser en så vigtig Rolle som Prothoes, der altid står til Dronningens Rådighed som „fortrolig", men også fører en sand Skyggetilværelse. Ud af Mængden er egentlig kun to karakteriserede, Penthesilea og Achilles. Til Gengæld er deres inderste Sjæl egentlig kun en Udstrømning af samme Karaktérdrag: den fuldkomne Koncentration af Viljen om eet eneste. Med Opgivelsen af Særkarakteriséringen hænger det også sammen, at Stilen i „Penthesilea", i udpræget Modsætning til i „Robert Guiskard", er eensartet for alle Personer i alle Situationer. I Stedet for den Virkelighedsskarphed, der udmærker det historiske Drama „Robert Guiskard", er der over denne mythologiske Tragedie bredt et fantastisk Æventyrslør:

War je ein Traum so bunt, als was hier wahr ist? (V. 986).

På scenisk Opførelse på Samtidens Theatre har Kleist selv renoncéret (N. U. V S. 359 og 370).

Om vi end kan påvise Eftervirkning af græske Tragikeres og af Tassoske Sujetter, så er det dog i det hele og store set et fantastisk Spil udfra mythologiske Lexikas korte Notitser. Om nogen Kildeudnyttelse som for „Guiskard" har der ikke været Tale.

Hovedsummen af vort Resultat er da dette: ethvert Forsøg på en rationel Løsning af Formproblemet er opgivet. —

Også på anden Vis må „Penthesilea" beskæftige os, når vi vil forfølge „Guiskard"s Eftervirkninger. Thi medens Kleist i dette Drama, som påvist, helt har opgivet enhver rationel Løsning af dramatisk-tekniske Problemer af „Robert Guiskard"s Art, har han til Gengæld heri pejlet så forfærdende Dybder i Menneskesjælen og givet en så glødende Lidenskab Udtryk, som kun de største Kunstnere formår. Og netop for den Lidenskab, der raser i Penthesileas fortvivlende, forgæves Kamp for at nå sit allereęneste Mål: at vinde Achill — en Kamp, der ender med, at hun selv tilintetgør ham — har han, som usvigelige Reminiscenser godtgør, fundet Smerten og Glansen i sin egen Sjæl: i sin uhyre Stræben med „Robert Guiskard" og i det frygtelige Nederlag. Det gælder om ham selv, hvad Penthesilea siger: (V. 1303 f.)

Das Äusserste, das Menschenkräfte leisten,
Hab' ich getan — Unmögliches versucht —
Mein Alles hab' ich an den Wurf gesetzt;
Der Würfel, der entscheidet, liegt, er liegt:
Begreifen muss ich's — — und dass ich verlor.

Som hans egen Kamp mod den snigende Syge genspejledes i Guiskards, således giver hans eget „drønende Fald" Genlyd i „Penthesilea".

Novellerne.

Når man har gjort sig den store Nedgang i dramatisk Teknik fra „Guiskard" til „Penthesilea" klar, er det een påfaldende, at det just er i samme Tidsrum, i hvilket „Penthesilea" dominérer i Kleists dramatiske Produktion, at Digteren gør sine første, store Skridt i en anden Digtart, i hvilken han straks viste sig som Mester: Novellerne. Og hvad der her gør ham til Mester med eet Slag, er just hans Fortællekunst, hans Teknik. Søger man at sammenfatte dennes Ejendommelighed så kort som muligt, består den først og fremmest i det fuldt gennemførte Handlingsprincip. Straks Fortælleren sætter i, er også Handlingen i Gang, og den slutter med den sidste Linje. Helt igennem hersker dér den strengeste Økonomi; ved Sammentrængthed, ved Manglen på Skildringer, Reflexioner og lyriske Udbrud af Personerne, endsige af Digteren, minder Kleists Noveller om Sagaerne. De optrædende, der alle, selv Bifigurerne, særkarakteriséres, skildres først og fremmest ved deres Handlinger og Ytringer i Handlingens Medfør, ikke ved deres egne Ord om sig selv eller ved Digterens Ord om dem. Den ydre Staffage gives kun

— og den gives ofte med de mindste Detaljer — ved den Rolle, den enkelte Del i Handlingens Medfør spiller for Personerne. Føjer vi til, at Emnerne er historiske, store virkelige Begivenheder, og at vi bag Novellerne hyppigst kan påvise en Kilde, hvis Udnyttelse er strengt gennemtænkt (om „Kohlhaas“ skriver Brahm (S. 252): auch wo er (Kleist) sich von der Quelle entfernt, hat er doch die erste Anregung vielfach aus ihr geschöpft) [1]), så har vi allerede af indre Grunde Lov til at hævde, at „Guiskard“ for Kleist var den nødvendige Forøvelse til, at han straks nåede Mesterskab som Novellist, og at vi langt mere bør søge Fortsættelsen af hans første store dramatiske Stræben i Novellerne end i de nærmest følgende Dramer.

Går vi et Øjeblik nærmere ind på Kleist første Novelle, die „Marquise von O...“, så finder vi i denne en Struktur, der i meget direkte minder os om „Guiskard“s. Med Annoncen, som Marquisen sætter i Avisen om, at hun uden sit Vidende er blevet frugtsommelig, og at hun vil ægte den, der melder sig som Faderen, stilles vi midt ind i en Handling, som spænder vor Interesse på een Gang efter at få Fortiden opklaret og efter at erfare, hvad Fremtiden vil bringe. Vi føres nu Skridt for Skridt gennem Anelser over Sandsynlighed til Vished om, at det er den ædle russiske Officér, der reddede Marquisen af Soldaternes Vold ved Byens Erobring, der har begået Nederdrægtigheden, mens hun var besvimet efter den Angst, hun havde udstået. [2]) Hele denne gradvis fremadskridende Afdækning er kædet sammen med det fremadførende Moment: Officérens Forsøg på at udslette sin Skyld. Vi når sluttelig over den fulde Opklarelse med Marquisens Fortvivlelse, over Brylluppet for Barnets Skyld til Forsoningen „um der gebrechlichen Einrichtung der Welt willen“.

Også for flere af de øvrige Noveller fra denne Tid, „Erdbeben in Chili“ og „Kohlhaas“, lod der sig påvise et sådant, dog noget mindre fremtrædende, Slægtskab i Opbygningen.

Til de indre Grunde, på hvilke den ovenfor opstillede Påstand om det indbyrdes Forhold mellem „Guiskard“ og Novellerne støtter sig, kommer imidlertid også ydre. Jeg lægger herved mindre Vægt på den mundtlige Traditions Beretning [3]) om, at Pfuel skal have fortalt Kleist „Kohlhase“ som Emne for et Drama, men desto mere på et Brev fra Brentano af 10. Dec. 1811, som Ernst Kayka 1906 har offentliggjort. Brentano fortæller deri på sin sædvanlige løsagtige Måde om Kleists Selvmord, men med Kleists nære Ven angivet som direkte Kilde hedder det: „Pfuel sagt mir, dass sich vom Drama zur Erzählung herablassen zu müssen, ihn grenzenlos gedemüthigt hat“. Da Kleist faktisk i den efter Nederlaget nærmest følgende Tid skriver en Række Dramer, så må det være Emnets Art, der er Tale om, dersom denne Meddelelse skal

---

[1]) Om „Marquises“ Kilder se foruden N. U. III S. 137 Die Zeit 1904 Nr. 484 (Wolff), E. Schmidt: Richardson, Rousseau und Goethe S. 329 f. og R. M. Werner i Vierteljhrschft. f. Ltg. III, S. 483 f.

[2]) Også ved den bratte Blanding hos Russeren af Ædelhed og Forbrydelse mindes vi Guiskard.

[3]) Tieck: Kleists Nachlass S. VII, Bülow S. 43.

give Mening. Kleist har da efter Guiskardfallitten i dramatisk Form vel villet arbejde som Oversætter, skrive Komedie og behandle æventyrligt mythologisk Stof, men har følt sig ude af Stand til mere at digte historiske Dramer, fordi han var løbet fast i deres tekniske Krav, og han har da bevidst skabt sig en ny Form for sådant Stof og de dertil knyttede Bestræbelser: Novellerne. [1])

Hvad han ikke nåede med „Guiskard", nåede han med dem: med det første, han ydede, at blive Tysklands største Kunstner på sit Felt.

Og dog, sit Mål: den store Berømmelse med eet Slag opnåede han ej heller med dem.

De senere Dramer.

Heller ikke i sit næste Arbejdsafsnit er han umiddelbart kommet tilbage til det historiske Drama. Hans første nye store Drama i Dresden hed: „Käthchen von Heilbronn".

Allerede ved Iblanding af kristelig Mystik i „Amphitryon" og ved den ganske vist ved Udgivelsen afdæmpede Sensualitét i „Penthesilea"s Drab af sin Elskede havde Kleist betrådt Vej, der var romantisk Alfarvej. Gennem den romantiske Philosoph Adam Müller kom han i Dresden helt ind på den romantiske Skoles Themer. Betegnende er det dog for Kleists Forstandsmæssighed, at han driver et formeligt Studium af Sjælens Natside, vejledet af G. H. von Schubert, og at han i Tro på den vundne Indsigt udstyrer sine mystiske Skildringer med en sådan Rigdom af Virkelighedsdetaljer, at han river Tilskueren viljeløs ind i sin Vidunderverden.[2]) Hans Skildring af Kvindekærlighed efter sit Ideal, Käthchen, den uhyre Sjælskoncentration om Hengivelsen, der ophøjes ved dens himmelske Udspring, afbøder alle Indvendingerne mod Dramets mangelfulde og vilkårlige, springende Teknik.

Han havde da alt lovet Fuldendelsen af „Guiskard". Han følte i Dresden altså atter Kræfterne til at give sig i Kast med den store historiske Tragedie. I Stedet for det fuldendte „Guiskard" gav han „Die Hermannsschlacht". Som Lessing, standset i sin Strid med den orthodokse Gejstlighed, med „Nathan" benyttede Theatret som Prækestol, således skrev Kleist dette Drama for at udnytte sin Kunst i storpolitisk Øjemed. Hermanns List og Kamp skulde være Tyskernes Forbillede for Befrielsen af Napoleons Åg.

Den utrolige Hurtighed, hvormed han udførte Værket, tillod intet Forsøg på at løse noget teknisk Problem. At han overhovedet formåede at skabe dette Drama, som han gjorde det, er en uhyre, trods dets løse Bygning forsåvidt også teknisk, Kraftpræstation.

---

[1]) Yderligere støttende for denne Betragtning er det, at han i Novellerne „Kohlhaas" og „Erdbeben" giver shakespearisérende Folkescener, mens de ikke findes i de følgende Dramer. „Amphitryons" „Volk" har intet med Folket i „Robert Guiskard" at gøre. Først i „Hermannsschlacht" findes de atter, og i samme Drama findes også, stående som noget for sig, et i Handlingen deltagende Operakor (Barderne).

[2]) Det alleregentligst romantiske: Subjektivismen ud fra Jegdyrkelsen samt den romantiske Ironi var Kleist for bestandig fjern.

Også det sidste store Drama „Prinz Friedrich von Homburg" fik hans „nye Mål", Tysklands Genoprejsning, ham til at digte. Nu så han efter Østrigs Nederlag Frelsen i den preussiske Militærstat. Dette Drama er som en Essens af hans Kunst. Emnet er historisk, hans Patriotisme har drevet ham til at skabe det, med Prinsens Søvngængeri føres vi ind i Romantikkens Verden, Prinsens Rædsel for Døden minder os om Kleist Hensynsløshed overfor Tilskuerne og hans Afvisning af den traditionelle Heroisme og endelig om hans Lyst til at skildre de elementære Instinkters Magt over Menneskene. Den store Hersker og Helt, omgiven på Slagmarken af sin Slægt (også Kvinderne) og sin Hær, i Konflikt med en ung Slægtning, der fra Ungdommen af har elsket ham som en Fader, og med Hæren, der sender en Deputation, ledet af en frittalende Olding, til ham, kalder „Robert Guiskard" frem for os. Om end „Der Prinz von Homburg" i Struktur og Stil ingen Løsning bringer på „Guiskardproblemet", så byder det dog i det mindste en tæt og knap, rask fremadskridende, fast slynget Handling. Ved begrænset Tid, ved Budberetninger i ophøjet Tale og ved den fortroliges Rolle, Hohenzollern, minder det os om Kleists Studium af Antiken.

Så lidt som „Hermannsschlacht" kom det frem i Kleists Levetid. Da hans Kunst også her havde lidt et ydre Skæbnens Skibbrud, skal der endnu have foresvævet ham Tanken om et Stordrama, „Jerusalems Ødelæggelse", ikke mere et Thema af Fædrelandets Historie, men, som „Guiskard", ene en „Verdensbegivenhed". Men hans Kræfter til Livskampen var da udrundne.

Den videre Udvikling i Kleists Stil.

Det står endnu tilbage at følge Udviklingen i Kleists Produktion af nogle Enkeltheder, som Fortolkningen af „Robert Guiskard" førte ind på, men hvis Forbindelseslinjer ud til Digterens andre Værker endnu ikke er blevet optrukket.

Mindes vi, hvorledes Undersøgelsen af Stilprincipperne i „Guiskard" gav til Resultat, at den høje idealistiske Stil anvendtes for de højbårnes Udtryk almindeligvis og for Folkets Pathos, mens Kammeraterne indbyrdes, og de højbårne kun til Karakteriséring af deres Evner til Popularitét, benyttede realistisk-drastisk Stil, så har det sin Interesse at forfølge Kleists Stilprincipper videre.

I „Amphitryon", som han modtager som et, også stilmæssigt set, harmonisk Hele af Molière, hæver han Gudernes og Heroernes galante Æventyr i Indhold og Stil til tragisk Pathos dels ved at skabe en sjæleligt dybtgående Konflikt i Alkmenes Sind, da hendes Følelsessikkerhed bringes i Forvirring ved Jupiters Sansebedrag, da denne har antaget Husbonden Amphitryons Skikkelse, dels ved at hæve Jupiter op til den mægtige kærlighedstørstende Skaber. Til Gengæld lader han Tjenerskabet boltre sig i en langt djærvere og grovere Komik end hos Molière. At Stykket med sin skiftende Ophøjethed og Komik falder i to Dele, der skader hinanden, er et Exempel mere på Kleists svigtende Evner til i sine yngre Dages Produktion at skabe et gennemført Hele.

Endnu i „Der zerbrochene Krug“, (der både ved sit glimrende gennemtænkte Vid, der på sine Steder er ved at gøre den umiddelbare Fornøjelighed Afbræk, og ved sin „Variant“, der viser Digterens Vanskelighed ved at begrænse sig til den en Gang lagte Plan, er ægte Kleist), virker Standsforskel som Stilprincip tilbage, om end kun i een Person, Gerichtsrat Walter, der i Stand som i Udtryk hæver sig over de øvrige, djærve Personer.

Men dermed er også denne Linje løbet ud; thi i de følgende dramatiske Æventyrdigtninge, „Penthesilea“ og „Käthchen“, er Stilen eensartet, en for Kleist ejendommelig Kraftstil, Blanding af høj og djærv Tale, i „Käthchen“ endog af Poesi og Prosa (husk „Ghonorez“!), uden efterviselige Principper. Selvom det i vore Dage støder mindre an, end da Værkerne blev til, at Personerne således spiller på et større Register, så kan det ikke nægtes, at man ikke sjældent støder på stilistiske Urimeligheder. Som Kleist altid uden Sky har iblandet Anakronismer i sine Værker, således bliver også stilistisk Afpasning ligegyldig for ham.

Når undtages Stileensartetheden, er „Penthesilea“, som allerede omtalt, det Drama, der er stilistisk nærmest beslægtet med „Guiskard“. Det skal dog endnu fremhæves, at der i „Penthesilea“, som er meget extremere end „Guiskard“ (hyppigt med Konstruktionsvridninger, der nærmer sig Uforståelighed), også findes et for Guiskardfragmentet fremmed Stilmiddel, et flyvende Spil med Ord, der allerede kan spores noget i „Schroffensteinerne“, men som først kommer ret til Udfoldelse i „Amphitryon“ og „Krug“, for så at blive fast Ingrediens i Kleists dramatiske Stil.

Vi har set, hvorledes Guiskardbestræbelserne i Virkeligheden fortsættes i Novellerne. Det er i denne Forbindelse interessant at se, hvilken Beherskelse Dramatikeren Kleist viser ved for Novellerne i stort Omfang at give Afkald på direkte Tale til Fordel for den indirekte, der passer ind i den forviklede Krønikestil, som svarer nøje til Digterens objektive Fremstilling, og som giver Novellerne et uforligneligt Virkelighedspræg.

Hvor stort et Arbejde der end fra først til sidst ligger bag Kleists stilistiske Bestræbelser, må det om ham fremhæves, at han, i ærefuld Modsætning til den øvrige tyske Romantik, aldrig forfaldt til at lade Stilen have sit Øjemed i sig selv, men altid vilde lade Ordpragten være Tankens Klædebon. Som han i sine unge Dage beklager Sprogets Mangler som Meddelelsesmiddel: „sie kann die Seele nicht mahlen und was sie uns giebt sind nur zerrissene Bruchstücke“, skriver han også med sund Forstandsmæssighed i sin sidste Tid (i Berliner Abendblätter, N. U. IV, S. 148): „Wenn ich beim Dichten in meinen Busen fassen, meinen Gedanken ergreifen, und mit Händen, ohne weitere Zutat, in den Deinigen legen könnte: so wäre, die Wahrheit zu gestehn, die ganze innere Forderung meiner Seele erfüllt.“

Så meget mere Krav synes Kleist mig at have på, at man giver Agt på hans stilistiske Bestræbelser.

Beslægtede Karaktérer.

Også hvad Personkarakteriséringen angår, fører der Spor fra „Guiskard“ til Digterens øvrige Værker. Særlig gælder dette om Dramets centrale Person, Helten selv.

Under Fremstillingen blev der for Blandingen i Guiskards Karaktér af det stærke og det blide henvist til Kleists første Skildring af hans Mandsideal: Vennen Brockes. Allerede i Sylvester i „Schroffenstein“ finder vi dette Ideal genspejlet: Er ist so stark und doch so sanft (V. 1438). Og for en hel Række af Kleistske Helteskikkelser fra hans senere Digtning gælder det, at Kleist, om han end skildrer dem i nok så voldsom Viljeskoncentration, dog lader dem give blide Sjælsrørelser stort Råderum. Særlig i to Skikkelser genfinder vi Guiskards Træk: i Kurfyrsten og i Hermann. Skønt „Prinz“ skildrer Kurfyrstens stejle Karaktérfasthed i Disciplinens Håndhævelse, så skinner der dog hele Tiden Træk igennem, der får os til at sande Nathalies Ord til ham (V. 1111): Und Gott schuf noch nichts Milderes, als dich. Men hvad der særlig ved ham leder vor Tanke tilbage til Guiskard, er den overlegne Jovialitét, hvormed han, som Guiskard, tumler Deputationen, der henvender sig til ham. Men Kurfyrsten står bredt og sikkert på retslig Grund, mens Guiskard kun har Forbrydelsens usikre Fodfæste.

Den anden Herskerskikkelse, der maner Guiskard frem for os, er Hermann. Også han er, som Barderne synger, mild som Foråret og dog så skrækkelig som et Haglvejr (V. 2264 f.). Også han ejer Træk, der falder ganske udenfor det vedtagne heroiske. For i Kleists Ånd at bruge et anakronistisk Udtryk anslår han en gemytlig Slobrokstone overfor sin Thuschen. Og endelig er han en udpræget Repræsentant for den voldsomme Lidenskabsspænding bag et roligt Ydre, hvormed Kleists Skikkelser så hyppigt er tegnede. Allerede i Kleists første Drama finder vi en sådan Skildring i Ruperts isnende Kulde, da han lader Jeronimus dræbe („Schroff.“ V. 1798: O, welch' entsetzliche Gelassenheit). En sådan ydre uhyggelig Ro viser Kohlhaas, da han træffer sine forfærdelige Dispositioner. Og også Hermanns Overlegenhed dækker over et vulkansk Indre. Eet Øjeblik overvældes han af sine uhyre Følelser: da han synker sammen ved Bardernes hjertegribende Sang. Dette jovialt leende Ydre, skjulende en indre uhyre Lidenskabsspænding, finder vi hos Hermann som hos Guiskard; i „Hermannsschlacht“ hos den energisk-handlende Helt, i „Robert Guiskard“ hos den tilmed legemligt og sjæleligt lidende Helt. I Fragmentet når vi ikke frem til nogen Explosion, men vi er under hele Guiskards Optræden betagne af Følelsen: vé, når først den tilbageholdte Rasen bryder løs!

Paradoksale Opgaver.

Lader vi da sluttelig Blikket glide hen over Kleists dramatiske Digtning, så sér vi „Robert Guiskard“ som et naturligt første Led i en lang Kæde af paradoksale Sammenblandingsopgaver.

I „Amphitryon“ blander Digteren antik Mythologi og kristelig Mystik,

Tragedie med Farce. Til at skabe „Penthesilea“ drages han ved det lokkende Thema: Amazonen, halvt Kvinde halvt Mand, halvt Grazie halvt Furie, der tilintetgør, hvad hun elsker. I „Hermannsschlacht“ klæder han Samtidshistorie i et let gennemskueligt Fortidsklædebon, og i „Homburg“, hvor vi snart færdes i Drømmenes snart i Virkelighedens Verden, skildrer han os en strålende Helts Dødsangst.

Hvad Under da, at han som ung, spekulativ og paradoksal, for at skabe sig sin egen dramatiske Form stillede sig Opgaven: halvt antik halvt moderne, både antik og moderne.

Mislykkedes det end for ham at skabe det Hele, han havde planlagt, og med det i levende Live at vinde „den Ruhm, das grösste der Güter der Erde“, så har han dog ved den Torso, han lod se Lyset, ikke blot skabt Respekt for sin Ungdoms lidenskabelige kunstneriske Stræben, men også skænket os et Værk af stor og ejendommelig Værdi.

Efterskrift.

Under Trykningen, for sént til at foretage Ændringer i Texten, har jeg set, at den Side 43 opstillede Formodning, at Wielands Brev af 10. April 1804 skulde være rettet til Dr. Wedekind i Mainz, bekræftes ved en Samtale, som Böttiger har haft med Wieland om Kleist den 22. April samme År (Böttiger: Literarische Zustände I, S. 264).

Fremdeles, at Kleists Brevytring af 21. Maj 1801 om Tankred (se Side 108) ikke, som formodet, kan være fremkaldt af Gries' Oversættelse, da 3. Del (11.—15. Sang) først er udkommet 1802. At Kleist under Arbejdet paa „Robert Guiskard“ er blevet påvirket af Gries' Oversættelse, synes mig fremdeles det sandsynligste.

LITTERATURFORTEGNELSE

I. *Kleistlitteratur*[1]*:*

1812. Morgenblatt für gebildete Stände VI Nr. 47 og 48. „Über die Appellation an die Ankläger und Richter H. v. Kleists“.
1816. Morgenblatt für gebildete Stände X Nr. 53 og 54. „Ein Gespräch über die Dichtergabe H. v. Kleists“. (Fouqué).
1821. *Heinrich v. Kleists hinterlassene Schriften hrsg. von L. Tieck. Indledning. Berlin.
1822. Zimmermann: Dramaturgische Blätter für Hamburg.
Jahrbücher der Litteratur Bd. 20. M. v. Collin. S. 109 f.
1826. *H. v. Kleists gesammelte Schriften hrsg. von L. Tieck. Indledning. Berlin.
Tieck: Dramaturgische Blätter. Breslau. I. S. 6—24; 112—118.
1827. Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik S. 685—724. H. G. Hotho: „H. v. Kleists gesammelte Schriften“.
1828. J. L. Heiberg: Kleist: Slaget ved Fehrbellin. (Pros. Skrifter 1861 VII S. 191 f.).
1833. Nouvelle revue germanique XIV S. 99—119. Xavier Marmier: Henri de Kleist.
1835. *Ueber Theodor Körner und H. v. Kleist. Eine Untersuchung von K. F. Hebbel. (Smtl. Werke Berlin 1902 IX S. 31—60). Se også ældre Udg. af samlede Værker Bd. 11 og 12 om „Prinz“, „Krug“, „Käthchen“.
1842. *Zschokke: Selbstschau (6te Udg. 1859 citéres) (Dertil Novellen und Dichtungen 10de Udg. 10 Bd.).
1848. *Heinrich v. Kleists Leben und Briefe von Edv. v. Bülow. Berlin.
1851. Kühne: Deutsche Männer und Frauen. Leipzig. H. v. Kleist S. 245—284.
1854. Berühmte Schriftsteller der Deutschen (Schilderungen nach Selbstanschauung). Berlin. I S. 307 f. (Peguilhen).
1857. Briefwechsel zwischen Fr. Gentz und Adam Müller. Stuttgart. S. 123 f.
1858. *Heinrich v. Treitschke: H. v. Kleist. Preuss. Jahrbücher II S. 599—623 (optrykt (med Ændringer) i Historische und politische Aufsätze I, 4de Oplag 1871 S. 73—110 = Neue Folge II 1870 S. 656—693 og i Deutsche Bücherei Bd. 30 1905).
1859. *Heinrich von Kleists gesammelte Schriften hrsg. von L. Tieck, revidiert, ergänzt und mit einer biographischen Einleitung versehen von Julian Schmidt (med et senere tilføjet „Nachtrag“. Citéres Stereotypudg. 1891).
Revue des deux mondes. Tome 3. S. 604 f. Poètes modernes de l'Allemagne. Henri de Kleist af Saint-René Taillandier.
1860. *Dr. A. Koberstein: Heinrichs v. Kleist Briefe an seine Schwester Ulrike. Indledning. Berlin. (Recension af Treitschke, Hist. und polit. Aufsätze 4, 523).

[1]) Herved forstås den ved Bogens Udarbejdelse benyttede Litteratur om H. v. Kleist: dels den til et almindeligt Studium af Kleist knyttede Litteratur, dels den for Studiet af „Robert Guiskard“ specielle Litteratur. Den specielle Litteratur for hvert enkelt af Kleists øvrige Værker findes derimod ikke anført hér. De vigtigste Bøger og Afhandlinger er betegnede med en Stjerne.

1862. Zu H. v. Kleists Werken von Reinhold Koehler. Weimar.
H. v. Kleists politische Schriften und andre Nachträge zu seinen Werken. Indledning af Rudolf Köpke. Berlin.
1863. H. v. Kleist, seine Jugend und die Familie Schroffenstein von A. R. Schillmann. Frankfurt a/O.
*Heinrich von Kleist von Dr. Adolf Wilbrandt. Nördlingen. (Recension af Treitschke, Hist. u. pol. Aufsätze 4, 593); dertil Hempels Udgave med Biographi af Adolf Wilbrandt.
1864. Briefe an Tieck (v. Holtei) Breslau. II S. 172 f.
1869. August Stjernstedt: Om Heinrich v. Kleist och hans poesi. Upsala.
1870. Archiv für Litteraturgeschichte (Gosche) I S. 326. Koehler: Zu H. v. Kleists Werken.
1873. Die Gegenwart IV S. 69. 87. 101. 117. Lindau: Über die letzten Lebenstage H. v. Kleists und seiner Freundin.
1876. Die Gegenwart X S. 287 Prorektor Schwarze: H. v. Kleists Familie.
Die Gegenwart X S. 294 f. Lindau: Ein politisches Manifest (von H. v. Kl.).
Preuss. Jahrbücher XXXVII S. 593 f. Julian Schmidt: H. v. Kleist.
1878. Nord und Süd Bd. 4 S. 1 f. Ein Aufsatz v. H. v. Kleist, eingeleitet durch einen Brief an den Herausgeber (Lindau) von A. Wilbrandt.
1879. H. v. Kleist und der zerbrochene Krug af Karl Siegen. Sondershausen.
1882. Archiv für Litteraturgeschichte (Schnorr v. Carolsfeld) XI S. 324 f. Wiederholungen in den Dramen von Gryphius und H. v. Kl. af Erich Schmidt.
*Heinrich v. Kleist in der Schweiz von Theophil Zolling. Stuttgart.
Deutsche Biographie XVI S. 127 f. Felix Bamberg.
Die Gegenwart XXI S. 292 f. Karl Siegen: H. v. Kl. und seine Familie.
1883. *Österreichische Rundschau S. 127 f. Erich Schmidt: H. v. Kl. (citéres efter E. S.: Charakteristiken. S. 350 f. Berlin. 1886).
Udg. ved Edv. Grisebach (med biogr. „Anhang“).
Udg. ved Franz Muncker. Indledning (uden Årstal).
Die Gegenwart XXIV S. 118. 135. 169. 183. Nachträge zu H. v. Kl.'s Leben af Zolling.
1884. Deutsche Rundschau Bd. 39 S. 52 f. Otto Brahm: H. v. Kl. und sein Dramenfragment „Robert Guiskard“.
*Heinrich von Kleist von Otto Brahm Berlin. (citéret 3. Opl. 1892).
Die Gegenwart XXVI S. 83. 157. To Humoresker af H. v. Kl.
*Karl Biedermann: H. v. Kleists Briefe an seine Braut. Indledning. Breslau og Leipzig.
Das Magazin für die Litt. des In- und Auslandes S. 564. 580. Karl Siegen: Kleists Liebesleben.
1885. *Udg. af Th. Zolling (Kürschner) med biographisk Indledning og Special-Indledninger. Berlin og Stuttgart.
Die Gegenwart XXVII S. 324 f. Ein ungedrucktes Gedicht von H. v. Kl. ved Zolling.
Die Gegenwart XXVIII S. 166 f. Neues über H. v. Kleist ved Zolling.
Ersch und Gruber: Encyklopädie Sect. II 37 S. 40 f. H. v. Kleist ved Max Koch.
*Preuss. Jahrbücher LV S. 433 f. H. Isaac: Schuld und Schicksal im Leben H. v. Kleists.
Anzeiger für deutsches Altertum XI S. 193 f. Minor anm. Biedermann og Brahm.
1886. *Unsere Zeit I S. 549 f. W. Bormann: Neueres über H. v. Kleist.
Die Gegenwart XXIX S. 211 f. Zolling: Drei ungedruckte Gedichte von H. v. Kl.
Die Grenzboten 45 S. 318 f., 372 f. Karl Liebrich: Zur Lebensbeschreibung H.'s v. Kl.
Aus dem Geistesleben der Gegenwart. Bunte Blätter von Kuno Stommel (Düsseldorf) II S. 187 f.
1887. Zeitschrift für vergleichende Littgesch. I S. 273 f. R. Weissenfels: Vergleichende Studien zu H. v. Kl. 1) (Der Tod der Penthesilea).
Z. f. vgl. Ltg. und Renaissancelitt. Neue Folge I 1887/1888 S. 301 f. 2) (Kleist und Novalis).
1888. *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Litteraturen (Herrig) LXXX S. 265 f., S. 369 f. Über französische und antike Elemente im Stil Heinrich v. Kleists af Rich. Weissenfels.

Zeitschrift für den deutschen Unterricht II S. 193 f. H. v. Kl. und seine Sprache af R. Kade.
Udg. ved R. Genée. Indledning. Berlin.
Zum Gedächtnis H. v. Kleists von Karl Biltz. Potsdam.
1889. *Vierteljahrschrift für Litteraturgeschichte II S. 301 f. Erich Schmidt og B. Seuffert: Handschriftliches von und über H. v. Kl.
1890. Preuss. Jahrbücher LXV S. 485 f. Constantin Rössler: H. v. Kleists unvollendete Tragödie Robert Guiskard. Vortrag geh. in d. Gesells. für deutsche Litt. zu Berlin.
Böhme: Erläuterungen zu den Meisterwerken der deutsch. Dichtkunst. Berlin. II S. 36 f.
Von und über H, v. Kleist von Wolfgang Schmidt. Berlin.
L. Kiesgen: H. v. Kleist. Reclams Dichterbiographien VI (uden Årstal).
Vierteljahrschrift für Littgesch. III S. 483 f. R. M. Werner: Kleists Novelle „Die Marquise von O . . .".
1893. *Vierteljahrschrift für Litteraturg. VI S. 506 f. Niejahr: Kleists Penthesilea. (Dertil en lang methodisk Strid med Roetteken og Jellinek og Kraus efter Roettekens Angreb i Zft. für vgl. Littg. N. F. VIII; særlig i Euph. III, IV, V).
1894. Zschft. für vergl. Littg. N. F. VII S. 28 f. H. Roetteken: Kleists Penthesilea.
*Euphorion I S. 564 f. Jacob Minor: Studien zu H. v. Kleist.
*Raymond Bonafous: Henri de Kleist Sa vie et ses œvres. Paris.
Célébrités Allemandes. Essais biographiques et littéraires par M. Jules le Fevre Demmier. Paris. S. 115 f.
Zeitschrift für die östr. Gymnasien 45 Årg. S. 1117 f. v. Weilen anm. Bonafous.
1895. Euphorion II S. 357 f. Zu H. v. Kl.'s Briefen af B. Schulze.
Zeitschrift für vgl. Litteraturgeschichte. Neue Folge VIII S. 142. Parmentier anm. Bonafous.
Archiv für das Stud. der neueren Spr. u. Litt. Bd. 95 S. 181 f. R. M. Werner anm. Bonafous.
Zeitschrift f. vgl. Litg. N. F. VIII S. 24 f. Roetteken: Nochmals Penthesilea.
1896. Nord und Süd Bd. 77. S. 369 f. Helene Zimpel: H. v. Kleist und die Romantik.
H. Conrad: H. v. Kleist als Mensch und Dichter. Berlin.
1897. Preussische Jahrbücher XC S. 242 f. H. Conrad: H. v. Kleists Familie Ghonorez.
*Georg Minde-Pouet: H. v. Kleist: Seine Sprache und sein Stil. Weimar.
Euphorion IV S. 537 f. Minde-Pouet: Zu H. v. Kl.
Euphorion IV S. 680 f. Walzel anm. M.-P.: H. v. Kl. Spr. u. Stil.
Die Gegenwart LII S. 149, S. 168 f. Dr. med. Sadger: H. v. Kleist, eine pathologische Studie.
1898. Zeitschrift für Bücherfreunde II S. 232 f., III S. 193 f., IV S. 93 f., S. 180 f. E. Wolff: Inwieweit rührt die Familie Schroff. von Kleist her? (Dertil: E. Wolff: „Die Familie Ghonorez". Halle. (Uden Årstal)).
Zeitschrift für vgl. Littg. N. F. XII S. 280 f. Bischoff. anm. Minde-Pouet: H. v. Kl. Spr. und Stil.
Archiv für das Stud. der neueren Spr. und Litt. CI S. 409 f. Anm. af M.-P.: H. v. Kl. Spr. und Stil. ved Singer.
Euphorion V S. 570 f. Walzel anm. Conrad: H. v. Kl. als Mensch u. Dichter.
Eugen Wolff: Zwei Jugendlustspiele von H. v. Kleist. Indledning. Oldenburg.
Zeitschrift für den deutschen Unterricht XII S. 348 f. Lessings Laokoon und H. v. Kl. af Bischoff.
Zeitschrift f. d. deutsch. U. XII S. 104 Reuschel anm. M.-P.: Spr. u. Stil.
Nord und Süd Bd. 87 S. 359 f. H. Zimpel: H. v. Kleist und die beiden ihm von E. Wolff zugeschriebenen Lustspiele.
Die Nation 45 S. 650 f. „Eine litt. Entdeckung" von O. Pniower.
1899. Die Gegenwart LVI S. 40 f. Sp. Wukadinovic: Zwei Jugendlustspiele von H. v. Kl.
Zft. für d. deutsch. U. XIII S. 364 f. Minde-Pouet anm. Conrad: H. v. Kl. als Mensch und Dichter.
Zft. für d. deutsch. U. XIII S. 713 f. Bischoff: Der Satzbau bei H. v. Kl.
Zft. für deutsche Philol. 31 S. 416 f. Witkowsky anm. M.-P.: H. v. Kl. Spr. u. Stil.
Zschft. für vergl. Ltg. N. F. XIII S. 355 f. Geppert: Zwei Lustspiele L. Wielands.
Archiv für das Stud. der n. Spr. u. Litt. CII S. 395 f. Walzel anm. Mauerhof: Schiller und H. v. Kleist.

*Wegweiser durch die klassischen Schuldramen. Vierte Abteilg.: H. v. Kleist af H. Gaudig. Leipzig og Berlin. (Citéres efter 2den Udg. 1905).
*Max Morris: H. v. Kleists Reise nach Würzburg. Berlin.
1900. R. Warkentin: H. v. Kl. in seinen Briefen. Heidelberg.
Zschft. für wiss. Kritik und Antikritik III S. 80. E. Wolff: Zur Abwehr.
Die Gegenwart LVIII S. 223. Zolling anm. Siegens Udgave.
*Nord und Süd Bd. 92 S. 306 f. Helene Zimpel: H. v. Kl. und die Frau.
Replikskifte om „Lustspiele" mellem Wolff og Geppert i Zeitschrift für vgl. Littg. N. F. XIV S. 399 f.
Das litterarische Echo III S. 144 f. Minde-Pouet anm. Morris' Reise nach Wbg.
1901. Der Türmer III, 8. S. 183 f. Meister und Lehrlingsstückwerk af F. Poppenberg.
Euphorion VIII S. 771 f. Wukadinovic anm. Morris: Reise nach Würzburg.
Die Zukunft Bd. 35 S. 190 f. Servaes: Robert Guiskard.
*Reinhold Steig: H. v. Kleists Berliner Kämpfe. Berlin og Stuttgart.
Monatsblätter für deutsche Litt. 5. S. 69 f. Kiesgen: H. v. Kleist.
1902. Modern Language Notes XVII S. 101. H. Becker anm. Bonafous.
*Schillersche Einflüsse bei H. v. Kl. af Dr. Holzgraefe. Cuxhaven.
Socialistische Monatshefte $6_{,2}$ S. 949. Max Quarck: Ein preussischer Junker als dichterischer Revolutionär.
Die Grenzboten $61_{,35}$ S. 470 f. Waetzoldt: Kleists „Guiskard" und Hebbels „Moloch".
Archiv für das Stud. der neu. Spr. u. Litt. CIX S. 402. Steig anm. Badstüber: „H. v. Kl."
Euphorion IX S. 670 f. Rahmer: Ungedruckte Brieffragmente H. v. Kl.'s.
*Franz Servaes: H. v. Kleist. (Dichter und Darsteller IX). Leipzig, Berlin, Wien.
Neue Kunde zu H. v. Kl. af R. Steig. Berlin.
Hesses Udg. ved Siegen. Indledning) Leipzig.
Von Shakespeare zu Zola von Eugen Wolff. Berlin. S. 150 f. 1) Shakespeares Einfluss auf H. v. Kl. 2) H. v. Kl. als Vorläufer einer modern realistischen Litteraturbewegung.
Journal of Germanic philology IV S. 483 f. Kritisches und Prinzipielles zu Wolffs „Jugendlustspielen" af Nollen.
Das litterarische Echo V (1902—1903) S. 386 f. „Neues von und über H. v. Kl." af Minde-Pouet (bl. a. Anm. af Badstüber).
Varia 5 Årg. S. 41 f. Hellen Lindgren: H. v. Kleist.
1903. Zft. für östr. Gymnasien Bd. 54 S. 323 f. Duschinsky anm. Badstüber.
Deutsche Heimat VI S. 876 S. 1233. Herwig: Käthchen og Schroff.
Neue Jahrbücher f. das kl. Alt., Gesch. u. deutsch. Litt. VI Bd. 11 S. 153 f. Petsch anm. Servaes.
*S. Rahmer: Das Kleist-Problem. Berlin.
Der Kunstwart $17_{,1}$ S. 38 f. Adolf Bartels anm. Rahmer: Kleist-Problem.
Studien zur vergl. Littgesch. $III_{,3}$ S. 332 f. Paul Hoffmann: Zu den Briefen H's. v. Kleist.
St. z. vergl. Ltg. $III_{,3}$ S. 367 f. Kleists Schroffensteiner in echter Fassung af E. Kilian.
Die Nation $20_{,31}$ Lublinski anm. Servaes.
Archiv. für das St. der neu. Spr. u. Litt. CX v. d. Leyen anm. Morris: Reise nach Würzburg.
*Euphorion X S. 105 f. P. Hoffmann: Ulrike v. Kl. über ihren Bruder Heinrich.
Das litt. Echo VI (1903—1904) S. 980 f. Minde-Pouet anm. Rahmer: Das Kleist-Problem.
Hermann Bahr: Rezensionen (Wiener Theater 1901—1903). Berlin. S. 90 f. 2 Opførelser af „Guiskard" i Wien 1901 og 1903.
1904. Studien zur vgl. Ltg. $IV_{,2}$ S. 232 f. A. Fries: Miszellen zu H. v. Kl.
Studien zur vgl. Ltg. $IV_{,4}$ S. 440 f. A. Fries: Zu H. v. Kl.'s Stil.
Anzeiger für deutsches Altertum Bd. 29 S. 104 f. Walzel anm. Steigs to Bøger.
Berthold Schulze: Neue Studien über H. v. Kl. Heidelberg.
*Spiridion Wukadinovic: Kleist-Studien. Stuttgart og Berlin.
Hirzel: Wielands Beziehungen zu den deutschen Romantikern. Bern.
Die Zeit Nr. 484. Quellen für H. v. Kleist af Eug. Wolff.

Wilhelm Hegeler: Kleist. Berlin og Leipzig. (Die Dichtung Bd. XX).
A. Halbert: H. v. Kleist. Berlin.
Baltische Monatsschrift Bd. 57 S. 460 f. Stavenhagen anm. Wukadinovic.
Der Türmer VI S. 298 f. Harry Mainc: H. v. Kleist.
Nord und Süd Bd. 108 S. 187 f. H. Zimpel: Kleist der Dionysische.
*Udg. H. v. Kleists Werke herausg. von Erich Schmidt im Verein mit Georg Minde-Pouet und Reinhold Steig. Leipzig og Wien. (Årstal mangler). — N. U.
*H. v. Kleist: Eine Studie von Arthur Eloesser. Berlin. (Årstal mangler). (Brandes: Die Litteratur Bd. XVI).
Das litt. Echo VII (1904—1905) S. 763 f. „Neue Kleist-Schriften" af Minde-Pouet.
Das litt. Echo VII S. 344 f. Strecker anm. N. U.
Die Grenzboten 63 Nr. 25 S. 697 f. Literaturgeschichtliches af K. Bruchmann (Anm. af Servaes' Bog).
Die Grenzboten 63 Nr. 4 S. 219 f. Die Kunst der Frühgestorbenen af W. Waetzoldt. (Kleist og J. P. Jacobsen).
1905. Die Gegenwart LXVIII S. 74 f. Achelis anm. N. U.
Hedwig Wagner: Tasso daheim und in Deutschland.
Le Musée Belge Tome IX S. 119 f. Bischoff anm. Wukadinovic.
Litterarische Warte VI S. 331 f. P. Exp. Schmidt: Kleist- und Grillparzer-Studien.
Rahmer: Kleist-Briefe. Berlin.
Oscar Ewald: Die Probleme der Romantik als Grundfragen der Gegenwart. IV. Das Problem der Erotik (H. v. Kl.) S. 187 f. Berlin.
Udg. Grumbach. Indledning. Leipzig. (uden Årstal).
W. Herzog: Kleist-Brevier.
Das litt. Echo VIII (1905—1906) S. 932 f. R. Weissenfels anm. N. U.
1906. *Ernst Kayka: Kleist und die Romantik. Berlin.
Euphorion XIII Hans: Kant und die Romantik S. 503 f. (samt Småmedd. om H. v. Kl. af Minde-Pouet, Carl Behrens, Petsch).
*Albert Fries: Stilistische und vergleichende Forschungen zu H. v. Kleist. Berlin.

II. *Andre litteraturvidenskabelige Værker:*

Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff: Euripides' Herakles. Einleitung in die attische Tragödie. Berlin 1889.
Samme: Griechische Tragödien übersetzt. Bd. I. Indledning. Berlin 1899.
Die griechischen Elemente in Schillers Braut von Messina af Gerlinger. 4de Udg. 1892. Neuburg.
Schillers Braut von Messina und ihr Verhältnis zu Sophokles' Oidipus Tyrannos von Josef Kohm. Gotha 1901.
S. L. Tuxen: Karaktértegning i den græske Tragedie. Kbhn. 1900.
A. B. Drachmann: Skyld og Nemesis hos Æschylus (Festskrift til Vilh. Thomsen. Kbhn. 1894. S. 173 f.).

Gustav Freytag: Die Technik des Dramas. 3. Opl. Leipzig 1876.
Bulthaupt: Dramaturgie des Schauspiels. I 6. Udg. Oldenburg og Leipzig. 1897.
Mich. Lex: Die Idee im Drama. München 1904.
Georg Brandes: Den romantiske Skole i Tyskland 1873 (Smld. Skr. IV Kbhn. 1900).
Hermann Hettner: Die romantische Schule in ihrem Zusammenhang mit Goethe und Schiller. Braunschweig 1850.
R. Haym: Die romantische Schule. Berlin 1870.
Ricarda Huch: Blüthezeit der Romantik. Leipzig 1899.
Samme: Ausbreitung und Verfall der Romantik. Leipzig 1902.
H. A. Krüger: Pseudoromantik. Leipzig 1904.
S. Lublinski: Litt. und Gesellschaft im 19 Jahrh. I. Berlin 1899.
Richard M. Meyer: Deutsche Stilistik. München 1906.
Petsch: Chor und Volk im antiken und modernen Drama. Vortrag. 47. Filologmøde. Halle.

Litteraturhistorier: Gervinus, Goedeke, Gottschall, Koberstein, Scherer, Julian Schmidt, Vogt und Koch.

Bibliograhpiske Hjælpemidler:

Goedekes Grundriss (til 1898) 2det Oplag Bd. VI.
Rich. M. Meyer: Grundriss der neueren deutschen Ltg. 1902.
Euphorions Oversigter 1898—1906.
Bibliographie der deutschen Zeitschriftenlitt. 1896—1906.
Litteraturblatt für germ. und rom. Philologie 1898—Maj 1907.
Jahresberichte für neuere deutsche Litteraturgeschichte (til 1904, udkommen 1907).
Litteraturangivelserne hos Vogt og Koch 2. Udg. 1904 og Bartels 1906.

III. *Fagblade: Deutsche Litteraturzeitung:*

11. Årg. (1890) $_{2}$ Sp. 70 f.
19. Årg. (1898) $_{5}$ Sp. 191 f.
20. Årg. (1899) $_{12}$ Sp. 463 f. $_{17}$ Sp. 684 f.
21. Årg. (1900) $_{1}$ Sp. 51 f. ($_{14}$ Sp. 937).
22. Årg. (1901) $_{48}$ Sp. 3049 f.
23. Årg. (1902) $_{35}$ Sp. 2208 f.
24. Årg. (1903) $_{10}$ Sp. 598 f. $_{22}$ Sp. 1348 f. $_{26}$ Sp. 1596 f.
25. Årg. (1904) $_{15}$ Sp. 928 f. $_{40}$ Sp. 2416 f. $_{51/52}$ Sp. 3153 f.
26. Årg. (1905) $_{19}$ Sp. 1177 f. $_{26}$ Sp. 1625 f.
27. Årg. (1906) $_{19}$ Sp. 1187.

Litt. Centralblatt:

1894 Sp. 1503 f.
1897 Sp. 1042 f.
1898 Sp. 1204 f.
1899 Sp. 1367 f. Sp. 1756.
1903 Sp. 785 f. Sp. 1059 f. Sp. 1316.
1905 Sp. 689 f.

Litteraturblatt für germ. und rom. Philol.:

3. Årg. (1882) Sp. 306 f.
22. Årg. (1901) Sp. 195 f. Sp. 272 f.
25. Årg. (1904) Sp. 397 f.

IV. *Aviser: Beilage zur Allgemeinen Zeitung:*

1882 Nr. 293 (Kl. und Hebbel).
*1887 Nr. 37, 42, 43, 47 (Bormann: Zur Biogr. und Krit. H. v. Kl.'s).
1898 Nr. 145 (Wukadinovic: Zwei Jugendlustspiele) 152 (Wolffs Svar) 276 (Geppert: H. v. Kl. und der junge Wieland).
1899 Nr. 85 (Robert: Reise nach Wbg.), 266, 267 (Wolff).
1900 Nr. 18 (Wuk.: Jugendlustsp.).
1904 Nr. 252 (Jantzen anm. Wuk.), 280 (Fränkel anm. N. U.).
1906 Nr. 45 (D. K.-B.: Neues von H. v. Kl.).

Vossische Zeitung. Beilage:

1880 Nr. 37, 38 (Wenzel: Lebensgeschichte).
1904 Nr. 21, 22 (E. Schmidt: Penth.) 26 (Rahmer: H. v. Kl. an seine Schwester).
1905 Nr. 11 (Steig: Neues Prosastück) 17 (Noch eins).

Nationalzeitung:

1901 Nr. 220 (Landsberg: Der dram. Torso).
1904 Nr. 541 (Steig: Zu den Gedichten H. v. Kl.'s); Nr. 573 (Fürst: Eine Fortsetzung von H. v. Kl.'s Guiskard-Fragment.) Sonntagsbeilage 20 (Rahmer og Weisstein:

